

11/19

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

8-9

ROČNÍK 17 (XLIV)
PRAHA,
SRPEN –
ZÁŘÍ 1971
CENA 10 Kčs

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc., (předseda), doc. ing. Milan Branický, CSc., ing. Emil Divila, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, CSc., ing. Vladimír Stýblo, CSc., doc. ing. Jan Truksa, CSc.

Vedoucí redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací, Praha 1971

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací. Vychází měsíčně. Redakce: Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ЗЕМЕДѢЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации. Выход в свет ежемесячно. Редакция Прага 2, Слезска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information. Issued monthly. Editorial office Prague 2, Slezská 7.

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomik. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Informationen. Erscheint monatlich. Redaktion Prag 2, Slezská 7.

Le journal scientifique ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA publie les études, analyses et traités scientifiques concernant les tâches de recherches résous dans le domaine d'économie agricole. Publié par l'Académie agricole tchécoslovaque — l'Institut des renseignements scientifique et techniques. Paraît une fois par mois. Rédaction Prague 2, Slezská 7.

Zemědělská ekonomika

8-9

СОДЕРЖАНИЕ — CONTENT — INHALT

Kabrhel J.:

K 50-летию КПЧ

On the 50th Anniversary of the Communist Party of Czechoslovakia
Zum Jahrestag der 50 Jahre der KPTsch

Kabrhel J.:

XIV съезд КПЧ

XIV. Congress of the Communist Party of Czechoslovakia
Der XIV. Kongreß der KPTsch

Kabrhel J.:

Борьба КПЧ за союз рабочих и крестьян

The Struggle of the Communist Party of Czechoslovakia for the Bond Workers
and Farmers

Kampf der KPTsch um das Bündnis der Arbeiter und Bauern

Havelka J.:

Внедрение Ленинского кооперативного плана в ЧССР

The Assertion of Lenin Co-Operative Plan in the Czechoslovak Socialist Republic
Applikation von Lenins genossenschaftlichen Plan in der CSSR

Krkoška V.:

Значение XII и XIII съезда КПЧ для развития чехословацкого сельского хозяйства
The Importance of the XIIth and XIIIth Congress of the Communist Party of
Czechoslovakia for the Development of Czechoslovak Agriculture

Die Bedeutung des XII. und XIII. Parteitag der KPTsch für die Entwicklung
der tschechoslowakischen Landwirtschaft

Matoušek J.:

Основные тенденции развития сельского хозяйства, выдвинутые XIV съездом КПЧ
на период 5-й пятилетки

Basic Development Trends in Agriculture as Set by the Fourteenth Congress of
the Communist Party of Czechoslovakia for the Period of the Fifth Five-Year
Plan

Die von dem XIV. Kongreß der KPTsch für die Zeitsdauer des 5. Fünfjahrplans
festgelegten Grundtendenzen der Entwicklung der Landwirtschaft

Hoffman Z., Kočí J.:

Специализация, концентрация и кооперация как основной путь преодоления совре-
менных проблем чехословацкого сельского хозяйства

Specialization, Concentration and Co-Operation as the Basic Trend of the Over-
coming of the Problems Existing in Czechoslovak Agriculture

Spezialisierung, Konzentration und Kooperation als Grundrichtung für die Über-
windung der gegenwärtigen Probleme in der tschechosl. Landwirtschaft

Holub A.:

КПЧ и сельскохозяйственные науки

The Communist Party of Czechoslovakia and the Agricultural Sciences
KPTsch und die landwirtschaftliche Wissenschaften

Rosa J.:

Международное сотрудничество чехословацкого сельского хозяйства и пищевой про-
мышленности с социалистическими странами

International CO-Operation of Czechoslovak Agriculture and Foodstuff Industry
with Socialist Countries

Internationale Zusammenarbeit der tschechoslowakischen Landwirtschaft und
Lebensmittelindustrie mit den socialistischen Ländern

Svoboda K.:

Краткий обзор основных мероприятий сельскохозяйственной политики с 1945 года

A Short Survey of the Basic Measures of the Agricultural Policy since 1945

Kurze Übersicht der Grundmaßnahmen der landwirtschaftlichen Politik seit
dem Jahre 1945

SYNOPSIS

Я. Кабрел

XIV съезд КПЧ

Основное значение XIV съезда КПЧ заключается в том, что на нем в связи с 50-летием со дня возникновения партии была подытожена революционная деятельность КПЧ, был положен конец кризису, возникшему после XIII съезда КПЧ и были выдвинуты дальнейшие перспективы и задачи, связанные с построением нашего социалистического общества.

Формирование КПЧ как опытного боевого марксистско-ленинского авангарда рабочего класса было очень сложным и кропотливым процессом. Большую историческую роль сыграло участие В. И. Ленина в ее возникновении и помощь Коммунистического Интернационала. Решающим поворотным пунктом в развитии КПЧ был V съезд в 1929 году, который означал собой решающий шаг в деле превращения КПЧ в действительно революционную партию нового типа.

В ходе своего исторического развития КПЧ создает сельскохозяйственную политику, результатом которой в новых условиях, возникших после 1945 года, является осуществление крепкого рабоче-крестьянского союза. После поражения попытки буржуазии осуществить реакционный переворот в феврале 1948 года под руководством КПЧ был построен социализм, который по своему размаху и результатам относится к самым выдающимся страницам истории наших народов.

В истории КПЧ и народов ЧССР основной задачей всегда было интернациональное сотрудничество между КП СССР и КПЧ. В этой связи особенно необходимо подчеркнуть интернациональную помощь при возникновении и создании марксистско-ленинской КПЧ, при освобождении наших народов от фашистской оккупации в 1945 году, интернациональную солидарность в борьбе против вражеских сил, покушающихся на социализм в 1968 году.

Съезд в широком масштабе обсуждаемых вопросов уделил большое внимание дальнейшему развитию сельского хозяйства. На нем были выдвинуты главные направления и задачи его развития в будущем.

J. Kabrhel

XIV. Congress of the Communist Party of Czechoslovakia

The crucial importance of the XIVth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia lies in the fact in the occasion of the 50th anniversary of the establishment of the Party, the Congress evaluated the revolutionary activities of the Party, closed the crisis which had occurred after XIIIth Congress, and set further prospects and tasks of the development of the socialist society in Czechoslovakia.

The establishment of the Communist Party of Czechoslovakia as an experienced militant Marx-Leninist vanguard of the working class was a very complex and difficult process. A great historical role was played by the participation of V. I. Lenin in the Party's establishment, and by the support of the Communist International. A crucial turning point in the development of the Communist Party of Czechoslovakia was the Vth Congress in the year 1929 which made a decisive step towards the transition of the Communist Party to a status of a true revolutionary party of a new type.

In the course of its historical development the Communist Party of Czechoslovakia asserts agricultural policies resulting in the establishment of an unbreakable bond of workers and farmers in a new situation after the year 1945. In February 1948 the attempt of the bourgeoisie at reactionary coup d'état was defeated; after this event the Communist Party of Czechoslovakia has led the people towards finished construction of socialism which is one of the most renowned achievements in the history of Czechoslovakia's nations, both in its extent and impact.

In the history of the Communist Party of Czechoslovakia and of Czechoslovakia's nations the most important role has always been played by the international co-operation between the Communist Party of Czechoslovakia and the Communist Party of the Soviet Union. In this connection it is necessary to lay particular emphasis on the international assistance in the formation and establishment of the Marx-Leninist Communist Party of Czechoslovakia, in the liberation of Czechoslovak nations from the Nazi occupation in the year 1945, the international solidarity and the assistance in the struggle against the hostile forces threatening socialism in the year 1968.

In the wide range of problems discussed, the Congress paid much attention to further development of agriculture. It has set the basic directives and tasks of Czechoslovak agriculture in its development in the coming period of time.

J. Kabrhel

Der XIV. Kongreß der KPTsch

Die Hauptbedeutung des XIV. Kongresses der KPTsch besteht darin, daß anläßlich des 50. Jahrestages der Parteigründung die revolutionäre Aktivität der KPTsch eingeschätzt, die nach dem XIII. Kongreß der KPTsch entstandene Krisen-etappe abgeschlossen und neue Perspektiven und Aufgaben des Aufbaus unserer sozialistischen Gesellschaft gesetzt wurden.

Die Formung der KPTsch als einer erfahrenen marxistisch-leninischen Kampf-avantgarde der Arbeiterklasse war ein sehr komplizierter und anspruchsvoller Prozeß. Die Teilnahme von V. I. Lenin an ihrer Gründung und die Hilfe der Kommunistischen Internationale spielten eine große historische Rolle. Der entscheidende Wendepunkt in der Entwicklung der KPTsch war der V. Kongreß im Jahre 1929, der einen entscheidenden Schritt in der Umwandlung der KPTsch in eine wirkliche Revolutionspartei des neuen Typs bedeutete.

Im Laufe ihrer historischen Entwicklung gestaltet die KPTsch ihre Agrarpolitik aus, deren Ergebnis in der neu entstandenen Situation nach dem Jahre 1945 die Realisierung eines festen Bündnisses der Arbeiter und Bauern ist. Nachdem der Versuch der Bourgeoisie um einen Reaktionsumsturz im Februar 1948 zunichte gemacht wurde, wird unter der Leitung der KPTsch der Sozialismus, der mit seiner Tragweite sowie seinen Ergebnissen zu den berühmtesten Seiten der Geschichte unserer Völker gehört, aufgebaut.

In der Geschichte der KPTsch sowie der Völker der ČSSR spielte die internationale Zusammenarbeit zwischen der KPSU und KPTsch immer die wichtigste Rolle. In diesem Zusammenhang ist es besonders wichtig die internationale Hilfe bei der Gründung und Formung der marx-leninischen KPTsch, bei der Befreiung unserer Völker von der faschistischen Okkupation im Jahre 1945, die internationale Solidarität und Hilfe im Kampf gegen die, den Sozialismus im Jahre 1968 bedrohenden feindlichen Kräfte zu betonen.

Im weiten Rahmen der verhandelten Fragen widmete der Kongreß eine große Aufmerksamkeit der weiteren Entwicklung der Landwirtschaft. Er bestimmte die Grundrichtungen und Aufgaben ihrer Entwicklung für den kommenden Zeitabschnitt.

SYNOPSIS

Я. Кабрел

Борьба КПЧ за союз рабочих и крестьян

В теории марксизма-ленинизма одним из важнейших вопросов является вопрос союза рабочих и крестьян. Его общественной задачи в борьбе рабочего класса за власть большое внимание уделяли Маркс и Энгельс, а в эпоху империализма, главным образом Ленин. Рабоче-крестьянский союз не является продуктом стихийности, а сознательной деятельности рабочего класса, руководимой Коммунистической партией. Его конкретная структура и общественная задача развиваются и меняются в зависимости от условий и задач исторического этапа.

После 1918 года и в ЧСР создались условия для объединения революционного движения пролетариата и села. Однако оппортунизм и предательство правой социальной демократии использовала буржуазия, главным образом, аграрная партия для дезориентации и подавления революции на селе.

С основанием КПЧ в мае 1921 года возникает революционная организация рабочего класса, способная встать во главе борьбы народных масс против капитализма. Важным переломным моментом в развитии КПЧ, а также решении аграрного и крестьянского вопроса является V съезд КПЧ в 1929 году. В период аграрного кризиса Коммунистическая партия организовала множество мероприятий для защиты крестьянства. Возникли условия для общих действий рабочего класса, безземельных и мелких крестьян. Это развитие было прекращено из-за предательства и капитуляции аграрно-финансовой буржуазии, Мюнхена и фашистской оккупации.

Оккупация вызвала глубокое разногласие между большинством сел и оккупационным правительством, а также углубила противоречие между трудящимися крестьянами и аграрной крупной буржуазией, сотрудничающей с фашистским оккупационным правительством. Общая борьба рабочего класса и крестьянства против оккупантов создала условия для расширения рабоче-крестьянского союза.

После освобождения ЧСР Советской армией и формирования правительства Национального фронта возникли благоприятные условия для дальнейшего укрепления союза рабочих и крестьян. Сельскохозяйственная политика КПЧ отражает основные требования деревни — тщательное проведение земельной реформы, демократизацию и развитие кооперирования, страхование крестьян, механизацию сельского хозяйства и др. В этой борьбе за исполнение справедливых требований трудящихся крестьян усиливался и укреплялся союз рабочих и крестьян, который решительно пресек попытку осуществить контрреволюционный переворот в феврале 1948 года. Создались новые условия, позволяющие переход к социализму.

J. Kabrhel

The Struggle of the Communist Party of Czechoslovakia for the Bond of Workers and Farmers

In the theory of Marxism-Leninism, one of the crucial questions is that of the alliance of workers and farmers. Its social role in the struggle of the working class for power was treated with great attention by Marx, Engels, and by Lenin at the stage of imperialism. The worker-farmer union is not a product of spontaneity; it stems from purposeful activities of the working class led by the Communist Party. Its actual structure and social role develop and change with the conditions and tasks for specific stages of history.

After the year 1918 it was also in the Czechoslovak Republic that there were conditions for the formation of an alliance of the revolutionary movement of the proletariat and the countryside. However, the opportunism and treason of the

right wing of social democrats were used by bourgeoisie, particularly by the Agrarian Party, to mislead and curb down the revolutionary situation in the country, and finally to seize power over the revolutionary forces in the countryside.

It is only after the foundation of the Communist Party of Czechoslovakia in May 1921 that there arises a revolutionary organization of the working class which is able to become the leading force in the struggle of people's masses against capitalism. The Fifth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia in the year 1929 is an important turning point in the development of the Party and in the solution of the agrarian problem and the peasants' question. In the period of the agrarian crisis the Communist Party of Czechoslovakia organizes frequent campaigns for the protection of farmers. There are conditions favourable for the active co-operation of the workers' class, landless people and small farmers. This development was broken by the treason and capitulation of agrarian and financial bourgeoisie, by the Munich dictate and the Nazi occupation.

The occupation brought about a profound gap between a larger part of the countryside and the occupation force, and at the same time it added width to the gap of the contradiction between working peasants and agrarian grand-bourgeoisie which collaborated with the Nazi occupants. The common struggle of the working class and farmers against the occupation created conditions favourable for the extension of the base of the worker-farmer alliance.

After the liberation of the Czechoslovak Republic by the Soviet Army and by the instalment of the National Front Government favourable conditions are created for further strengthening of the bond of workers and farmers. The agricultural policies of the Communist Party express the fundamental requirements of the country people: thorough performance of the land reform, democratization and development of the co-operative movement insurance of farmers, mechanization of agriculture, etc. In this struggle for the assertion of the rightful requirements of the working farmers, the bond of workers and farmers gained further strength and became the crucial force in the defeat of the attempts at a counter-revolutionary *coup d'état* in February 1948. New conditions were created to allow for the transition to socialism.

J. Kabrhel

Kampf der KPTsch um das Bündnis der Arbeiter und Bauern

In der Theorie des Marxismus-Leninismus stellt das Bündnis der Arbeiter und Bauern eine der wichtigsten Fragen dar. Seiner gesellschaftlichen Aufgabe im Kampf der Arbeiterklasse um Macht haben Marx, Engels und in der Epoche des Imperialismus vor allem Lenin eine große Aufmerksamkeit gewidmet. Das Bündnis der Arbeiter und Bauern ist ein Produkt nicht der Spontaneität, sondern der zielbewußten Aktivität der von der Kommunistischen Partei geführten Arbeiterklasse. Seine konkrete Struktur und gesellschaftliche Aufgabe entwickelt und ändert sich in Abhängigkeit von den Bedingungen und Aufgaben der historischen Etappe.

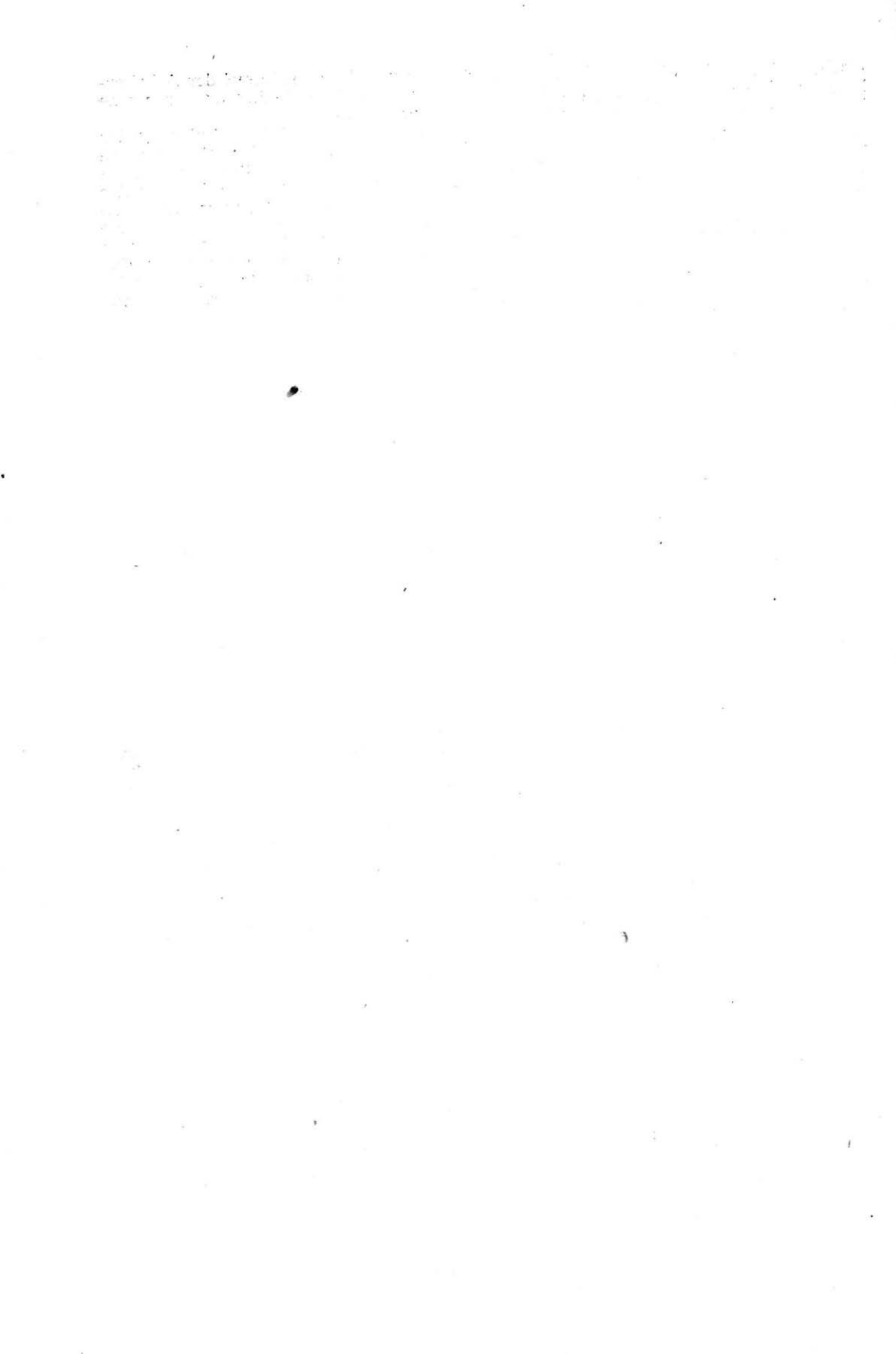
Nach dem Jahre 1918 herrschten auch in der ČSR Bedingungen für die Verbindung der revolutionären Bewegung des Proletariats und des Landes. Jedoch der Opportunismus und Verrat der rechtsgerichteten sozialen Demokratie wurden von der Bourgeoisie und vor allem von der Agrarpartei zur Desorientierung und Dämpfung der revolutionären Situation am Lande und endlich zu ihrer Beherrschung ausgenützt.

Erst mit der Gründung der KPTsch im Mai 1921 entsteht eine revolutionäre Organisation der Arbeiterklasse, die fähig ist, sich an die Spitze des Kampfes des Volksmassen gegen den Kapitalismus zu stellen. Einen bedeutenden Wendepunkt in der Entwicklung der KPTsch sowie in der Lösung der Agrar- und Bauernfrage bildet auch die V. Tagung der KPTsch im Jahre 1929. In der Zeit der Agrarkrise organisiert die Kommunistische Partei zahlreiche Aktionen für die Rettung der Bauernschaft. Es entstehen Bedingungen für eine Aktionszusammenarbeit der Arbeiterklasse und der Landlosen und Kleinbauer. Diese Entwicklung wird durch den Verrat und Kapitulantentum der Agrar- und Finanzbourgeoisie, München und die faschistische Okupation unterbrochen.

Die Okupation schuf auch einen scharfen Konflikt zwischen dem überwiegenden Teil des Landes und der Okkupationsmacht und verschärfte auch den Konflikt zwischen den arbeitenden Bauern und der Agrargroßbourgeoisie, die mit der

faschistischen Okkupationsmacht kollaborierte. Der gemeinsame Kampf der Arbeiterklasse und der Bauernschaft gegen die Okkupanten bildete Bedingungen für eine Verbreitung der Basis des Bündnisses der Arbeiter und Bauern.

Nach der Befreiung der CSR durch die Sowjetarmee und Konstituierung der Regierung der Nationalfront entstehen günstige Bedingungen für eine weitere Festigung des Bündnisses der Arbeiter und Bauern. Die Agrarpolitik der KPTsch äußert die Grundanforderungen des Landes — eine folgerichtige Durchführung der Bodenreform, Demokratisierung und Entwicklung des Genossenschaftswesens, Bauernversicherung, Mechanisierung der Landwirtschaft usw. In diesem Kampf um eine Durchsetzung der gerechten Forderungen der arbeitenden Bauern wuchs und festigte sich das Bündnis der Arbeiter und Bauern, das zu einer entscheidenden Macht in der Niederlage der Versuche um einen kontrarevolutionären Umsturz im Februar 1948 wurde. Es sind neue, den Übergang zum Sozialismus ermöglichende Bedingungen entstanden.

SYNOPSIS

Я. Гавелка

Внедрение Ленинского кооперативного плана в ЧССР

После победы трудящегося народа над реакцией в феврале 1948 года ничто не препятствовало развитию социалистической революции. Возникла необходимость экономически и политически решить дальнейшее развитие сельского хозяйства. Создание ЕСХК наметил IX съезд КПЧ в мае 1949 г. Переход трудящихся крестьян от сельскохозяйственного мелкого производства к социалистическому кооперативному крупному производству сопровождался острой классовой борьбой. Ленинский кооперативный план и советский опыт представляли важный источник. Важнейшим фактором при социалистической перестройке деревни был рабоче-крестьянский союз. Руководящей силой этой сложной социальной экономической перемены общества был рабочий класс во главе с Коммунистической партией. Важную общественную роль играли, главным образом, государственные хозяйства и государственные машинные станции. Социалистическое государство оказывало большую организаторскую, материальную и политическую помощь новосозданным ЕСХК. Путем добровольного объединения крестьян в кооперативы возникают социалистические производственные отношения в сельском хозяйстве и условия для дальнейшего развития производственных сил. Сложный процесс социалистического кооперирования сельского хозяйства осуществился в результате роста сельскохозяйственного производства.

Правые оппортунисты и ревизионисты попытались очернить и умалить политику социалистической перемены в сельском хозяйстве, они одновременно пропагандировали семейные предприятия. Кооперативные крестьяне, однако, однозначно стали на стороне социализма, доказав это повышением сельскохозяйственного производства, причем ни один кооператив не распался. Рабоче-крестьянский союз на базе социализма еще более укрепился. Контрреволюционным силам не удалось его разрушить.

В настоящее время в сельском хозяйстве производство осуществляется по сравнению с довоенным положением с одной третью работников, на 25 % больше сельскохозяйственной продукции. Средняя площадь ЕСХК составляет 630 га, а в государственных хозяйствах 4274 га сельскохозяйственной земли. Это позволяет наравне с созданием дальнейших условий специализации и концентрации производства все больше использовать научно-технический прогресс в интересах роста интенсивного производства и продуктивного труда и создания предпосылок для повышения жизненного уровня трудящихся.

J. Havelka

The Assertion of Lenin's Co-Operative Plan in the Czechoslovak Socialist Republic

After the victory of the working people over the reactionary forces in February 1948, there was no obstacle standing in the way for the development of socialist revolution. It appeared necessary to find a political and economic solution to the problem of further development of agriculture. The goal of the formation of Unified Agricultural Co-Operatives was set up by the 9th Congress of the Communist Party of Czechoslovakia in May 1949. The transition of working farmers from small-scale agricultural production to socialist large-scale co-operative production was asserted in sharp class struggle. Lenin's co-operative plan and the Soviet experience were an important source for learning. The most important factor underlying the socialist reconstruction of the countryside was the alliance of workers and farmers. The leading force of this complex social and economic change of the society was the working class headed by the Communist Party. An important social role was played particularly by the State Farms and by the State Machine and Tractor Stations. The socialist government offered every organizational, material and political assistance to the new-formed co-operative farms. The voluntary association of farmers in the co-operatives produced new socialist production relations in agri-

culture and favourable conditions for further development of productive forces. The complex process of the socialist co-operative reconstruction of agriculture brought about growth in farm output.

The rightist opportunists and revisionists tried to slander and disparage the policy of the socialist reconstruction of agriculture, and at the same time to assert family-farms. However, the co-operative farmers explicitly expressed their firm attitude to socialism by a large increase of farm output and by the fact that no co-operative broke up. The bond of farmers and workers was strengthened on the basis of socialism. The counter-revolutionary forces did not succeed in splitting it.

In comparison with the pre-war state, Czechoslovak agriculture now produces an output larger by 25 % with only one-third of the farm labour. The average size of Unified Agricultural Co-Operatives is 360 hectares; in the State Farms the average area is 4 275 hectares of agricultural land. This, combined with the formation of other conditions, specialization and concentration of production, allows for an ever-increasing utilization of scientific and technical progress to the benefit of the increasing production intensity and labour efficiency, and for the formation of prerequisites for increasing standard of living of the working people.

J. Havelka

Applikation von Lenins genossenschaftlichem Plan in der ČSSR

Nach dem Sieg der Werktätigen über der Reaktion im Februar 1948 stand nichts im Wege der sich entwickelnden sozialistischen Revolution. Man mußte die weitere Entwicklung der Landwirtschaft ökonomisch und politisch lösen. Die IX. Tagung der KPTsch im Mai 1949 bestimmte die Orientation auf den Aufbau der LPG. Der Übergang der werktätigen Bauern von der landwirtschaftlichen Kleinproduktion zur sozialistischen genossenschaftlichen Großproduktion war von einem scharfen Klassenkampf begleitet. Lenins genossenschaftlicher Plan und die sowjetischen Erfahrungen sind zu einer bedeutenden Belehrungsquelle geworden. Das Bündnis der Arbeiter und Bauern war der wichtigste, den sozialistischen Umbau des Dorfes ermöglichende Faktor. Die leitende Kraft dieser komplizierten sozial-ökonomischen Umwandlung der Gesellschaft war die von der Kommunistischen Partei geleitete Arbeiterklasse. Vor allem die Staatsgüter und staatliche Maschinenstationen erfüllten eine bedeutende gesellschaftliche Aufgabe. Der sozialistische Staat gewährte eine bedeutende organisatorische, materielle sowie politische Hilfe den neu entstehenden LPG. Am Wege der freiwilligen Vereinigung der Bauern in Genossenschaften entstehen sozialistische Produktionsbeziehungen in der Landwirtschaft sowie Bedingungen für eine weitere Entwicklung der Produktionskräfte. Der komplizierte Prozeß der sozialistischen Vergenossenschaftlichung der Landwirtschaft ist bei einem Anstieg der landwirtschaftlichen Produktion Wirklichkeit geworden.

Die rechtsgerichteten Opportunisten und Revisionisten versuchten es die Politik der sozialistischen Umwandlung der Landwirtschaft anzuschwärzen und zu geringerschätzen und gleichzeitig Familienunternehmen zu propagieren. Die genossenschaftlichen Bauern haben jedoch eindeutig ihre feste Entscheidung für den Sozialismus geäußert indem sie wesentlich die landwirtschaftliche Produktion gesteigert haben und nicht eine einzige Genossenschaft ist auseinandergegangen. Das Bündnis der Arbeiter und Bauern ist auf der Basis des Sozialismus noch fester geworden. Den kontrarevolutionären Kräften gelang es nicht es zu sprengen.

Im Vergleich mit dem Vorkriegszustand erzeugen wir jetzt in der Landwirtschaft mit einem Drittel der Arbeiter um 25 % mehr landwirtschaftlicher Produktion. Die Durchschnittsgröße der LPG beträgt 630 ha und die der Staatsgüter 2 275 ha landwirtschaftlichen Nutzbodens. Das ermöglicht bei einer gleichzeitigen Gestaltung weiterer Bedingungen, Spezialisierung und Konzentration der Produktion den wissenschaftlich-technischen Fortschritt immer besser zum Vorteil der Produktionsintensitätssteigerung auszunutzen und Voraussetzungen für die Steigerung des Lebensstandards der Werktätigen zu schaffen.

SYNOPSIS

Р. Кркошка

Значение XII и XIII съезда КПЧ для развития чехословацкого сельского хозяйства

Строительство социализма создало новые условия для развития сельского хозяйства. Этим вопросам был посвящен XII съезд КПЧ в 1962 году. Развитие сельского хозяйства, его индустриализации и интенсификации было выдвинуто как главная задача общества. Это проявилось в ряде мероприятий в области механизации, химизации, строительства кормовой промышленности и решения проблемы рабочей силы в сельском хозяйстве. Планы XII съезда в сельском хозяйстве, однако, были выполнены не полностью. Оказалось, что одноразовые мероприятия были недостаточны, и что необходимо комплексное перспективное решение. Эти проблемы и следующая концепция развития сельского хозяйства решались на XIII съезде КПЧ. На нем была подчеркнута необходимость индустриализации сельского хозяйства и эффективной интенсификации как базы его развития. Конкретно было постановлено: обеспечить прирост потребления основных продуктов из собственных источников; повысить производительность труда путем ускорения внедрения научно-технического прогресса; ввести целесообразную концентрацию и специализацию сельскохозяйственного производства, развивать кооперативные отношения и целесообразное объединение сельскохозяйственных предприятий и поддерживать развитие общественно-полезных союзов между сельским хозяйством и обрабатывающей промышленностью; решать проблему рабочей силы, ее структуру, квалификацию и жизненный уровень.

Осуществление постановлений XIII съезда КПЧ внесло заметный вклад в развитие сельского хозяйства. Затрата минеральных удобрений в чистых питательных веществах на 1 га сельскохозяйственной земли в 1970 году достигла 173 кг, производство комбикормов превысило 4 млн. тонн. Значительно возросла материальная заинтересованность трудящихся в сельском хозяйстве в росте сельскохозяйственной продукции. Это все в большой мере способствовало убедительному росту сельскохозяйственного производства. Несмотря на это, вследствие действия антисоциалистических элементов, далеко не полностью были использованы возможности развития социалистического сельского хозяйства.

V. K r k o š k a

The Importance of the XII and XIII Congresses of the Communist Party of Czechoslovakia for the Development of Czechoslovak Agriculture

The construction of socialism brought about new conditions for the development of agriculture. These questions were treated by the XIIth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia in the year 1962. The development of agriculture, its industrialization and intensification were pointed out as the main goals of the society's efforts. This was manifested in a number of measures taken in the field of mechanization, chemicalization, construction of the feedstuff industry, and the solution of the problem of labour in agriculture. However, the intentions of the XIIth Congress were not met in their entirety. It was realized that single measures were not sufficient to cure the situation; a complex prospect of a long-term solution was needed. These problems and the further concepts of the development of agriculture were dealt with by the XIIIth Congress of the Communist Party. Emphasis was laid on the industrialization of agriculture and on the effective intensification as the basis of farming development. The following actual objects were set: secure an increase in the consumption of basic foodstuffs from Czechoslovak sources; improve the productivity of work by increased assertion of scientific and technical progress; introduce purposeful concentration and specialization of farm production; develop co-operative relations and purposeful associations of farming enterprises, as well as the socially advantageous contact between farms and the

processing industries; solve the problem of labour, its structure, skills and standard of living.

The introduction of the decision of the XIIIth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia contributed a valuable deal to the development of agriculture. In the year 1970 the consumption of commercial fertilizers reached 173 kg of pure nutrients per hectare of agricultural land, and the production of feed mixtures exceeded 4 million tons. Great improvement was achieved in the material interest of the farm workers in the growth of farm output. All this added an important contribution to the marked advance of agricultural production. Nevertheless, all the capacities and possibilities of the development of socialist agriculture have been far from being fully utilized due to the activities of the anti-socialist forces.

V. K r k o š k a

Die Bedeutung des XII. und XIII. Parteitages der KPTsch für die Entwicklung der tschechoslowakischen Landwirtschaft

Der Aufbau des Sozialismus hat neue Bedingungen für die Entwicklung der Landwirtschaft geschaffen. Mit diesen Fragen befaßte sich der XII. Parteitag der KPTsch im Jahre 1962, und setzte die Entwicklung der Landwirtschaft, seine Industrialisierung und Intensivierung als die Hauptaufgabe der Gesellschaft. Das zeigte sich in einer Reihe von Maßnahmen auf dem Gebiete der Mechanisierung, Chemisierung, Aufbau der Futtermittelindustrie sowie Lösung des Arbeitskräfteproblems in der Landwirtschaft. Die Ziele des XII. Parteitages in der Landwirtschaft sind jedoch nicht in vollem Maße erfüllt worden. Es zeigte sich, daß einmalige Maßnahmen nicht genügen, sondern daß eine komplexe langfristige Lösung erforderlich ist. Diese Probleme sowie die weitere Konzeption der Entwicklung der Landwirtschaft wurden von dem XIII. Parteitag gelöst. Dieser betonte die Industrialisierung der Landwirtschaft und eine effektive Intensivierung als eine Grundlage für ihre Entwicklung. Es sind die folgenden konkreten Aufgaben gestellt worden: einen Verbrauchszuwachs der Grundnahrungsmittel von eigenen Quellen zu sichern; die Arbeitsproduktivität mittels einer schnellen Anwendung des wissenschaftlich-technischen Fortschrittes zu steigern; eine zweckmäßige Konzentration und Spezialisierung der landwirtschaftlichen Produktion einzuführen, die Kooperationsbeziehungen und das zweckmäßige Vereinigen der landwirtschaftlichen Betriebe und die Entfaltung der gesellschaftlich zuträglichen Bande zwischen der Landwirtschaft und der Verarbeitungsindustrie zu entwickeln; das Arbeitskräfteproblem, deren Struktur, Qualifikation und Lebensstandard zu lösen.

Die Realisierung der Beschlüsse des XIII. Parteitages der KPTsch trugen wesentlich zur Entwicklung der Landwirtschaft bei. Der Verbrauch der Handelsdünger in reinen Nährstoffen auf einen ha landwirtschaftlichen Nutzbodens im Jahre 1970 erreichte 173 kg, die Produktion von Futtermischungen überschritt 4 Mill. Tonnen. Beträchtlich stieg auch die materielle Interessiertheit der Werktätigen in der Landwirtschaft an dem Anstieg der landwirtschaftlichen Produktion. Das alles trug bedeutend zu einem ausgeprägten Anstieg der landwirtschaftlichen Erzeugung bei. Trotzdem wurden infolge der Wirkung von antisozialistischen Kräften die Entwicklungsmöglichkeiten der sozialistischen Landwirtschaft bei weitem nicht ausgenutzt.

SYNOPSIS

И. М а т о у ш е к

Основные тенденции развития сельского хозяйства, выдвинутые
XIV съездом КПЧ на период 5-й пятилетки

Развитие сельского хозяйства в период 5-й пятилетки сопряжено с результатами, достигнутыми после XIII съезда КПЧ. Общий прирост с/х производства составил 19%, а рыночной продукции 21%. Задания 4-й пятилетки выполнены. Цель последующей пятилетки состоит в создании условий для постоянного развития производственной базы, роста материальных источников общества и в укреплении социалистических экономических отношений, гарантирующих лучшее удовлетворение запросов населения и развитие социалистического способа жизни. Главный путь — в эффективной интенсификации производства, основанной на рациональном использовании интенсивных факторов хозяйственного подъема. Огромное значение имеют международное социалистическое разделение труда и интеграции.

В условиях общего роста с/х производства во время 5-й пятилетки на 14% и рыночной продукции на 18—19% намечается ускоренный подъем растениеводства, прежде всего зерновых и картофеля. Кроме того, должен ускориться и темп роста рыночной продукции по сравнению с ростом валовой с/х продукции.

Главные направления развития производственной базы сельского хозяйства характеризуются (по сравнению с 1970 г.) в 1975 г. плановым ростом основных производственных фондов на 33—34%, капитального строительства на 17%, поставок промышленных удобрений на 25—26%, промышленных комбикормов на 30%. В этот период предусматривается 12%-ое сокращение количества постоянно занятых в сельском хозяйстве работников и общий рост производительности труда на 28—29%. Общая вооруженность с/х работников основными икупаемыми оборотными фондами возрастет на 21%.

Запланированный подъем с/х производства позволит достичь дальнейший прирост потребления основных пищевых продуктов по существу за счет собственных источников при одновременном улучшении качества и состава продуктов. Этот этап развития сельского хозяйства отличается еще изменениями уровня специализации производства, прежде всего развитием кооперативных отношений и углублением концентрации производства.

J. Matoušek

Basic Developmental Trends in Agriculture as Set by the Fourteenth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia for the Period of the Fifth Five-Year Plan

The development of agriculture in the fifth five-year plan follows up with the results achieved after the Thirteenth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia. The total increment of agricultural production was 19% and that of market production amounted to 21%. The tasks of the fourth five-year plan were finished. The purpose of the next five-year plan is the creation of conditions for permanent development of the production basis, growth of the material resources available to the society, and strengthening of the socialist economic relations which are expected to provide for better meeting of the needs and requirements of the population and for the enhancement of the socialist manner of living. The main way to achieve this is the intensification of production based on the rational use of the intensive factors of economic growth. International socialist division of work and integration are of crucial importance.

In the general increase of farm output in the Fifth Five-Year Plan by 14% and that of market farm output by 18 to 19%, higher pace is expected in the increase of plant production, particularly cereals and potatoes. Furthermore, a greater

pace is to be achieved in the increase of market production, as compared with total agricultural production.

The main trends in the development of the production basis in agriculture are characterized in the year 1975 — as compared with 1970 — by planned increase of the basic production funds (by 33-34 %), increase of total investment by 17 %, increase of the applications of mineral fertilizers by 25-26 %, increase of the supplies of commercial mixtures by 30 %. It is expected for this period that the number of the workers permanently engaged in agriculture will decrease by 12 %, and that the efficiency of labour will be increased by 28-29 %. The total availability of the basic and purchased active funds to the workers in agriculture will be increased by 21 %.

The planned increase of agricultural production will provide for the achievement of further increment of the consumption of the basic foodstuffs to be covered practically by the inland resources, the quality and composition of the food being improved at the same time. Furthermore, this stage of the development of agriculture is characterized also by changes in the level of the specialization of production, particularly by the development of co-operation relations and by the enhancement of the concentration of production.

J. Matoušek

Die von dem XIV. Kongreß der KPTsch für die Zeitdauer des 5. Fünfjahrplans festgelegten Grundtendenzen der Entwicklung der Landwirtschaft

Die Entwicklung der Landwirtschaft in dem 5. Fünfjahrplan setzt die nach dem XIII. Kongreß der KPTsch erreichten Ergebnisse fort. Der Gesamtzuwachs der landwirtschaftlichen Produktion betrug 19 % und der der Marktproduktion 21 %. Die Aufgaben des 4. Fünfjahrplans sind erfüllt worden. Das Ziel des nächsten Fünfjahrplans ist die Bildung von Bedingungen für eine Dauerentwicklung der Produktionsgrundlage, Anwachsen der materiellen Quellen der Gesellschaft und Festigung der sozialistischen ökonomischen Beziehungen die eine höhere Befriedigung der Lebensbedürfnisse der Bevölkerung sowie die Entwicklung der sozialistischen Lebensweise ermöglichen wird. Der Hauptweg ist eine auf der rationalen Ausnutzung der intensiven Faktoren des wirtschaftlichen Anwuchses beruhende Produktionsintensivierung. Die internationale sozialistische Arbeitsverteilung und Integration ist von einer grundlegenden Bedeutung.

Bei einem Gesamtanwuchs der landwirtschaftlichen Produktion im 5. Fünfjahrplan um 14 % und der landwirtschaftlichen Marktproduktion um 18 - 19 % wie ein schnellerer Anstieg der pflanzlichen Erzeugung, vor allem des Getreides und der Kartoffeln erwägt. Weiter soll ein schnelleres Anwachstempo der Marktproduktion vor dem Anwuchs der gesamten landwirtschaftlichen Produktion erzielt werden.

Die wichtigsten Entwicklungsrichtungen der Produktionsgrundlage der Landwirtschaft werden im Jahre 1975 im Vergleich zu dem Jahre 1970 mit dem geplanten Anstieg der Produktionsgrundfonds um 33-34 %, dem Anstieg des gesamten Investitionsaufbaues um 17 %, dem Anstieg der Handelsdüngerlieferungen um 25-26 %, dem Anstieg der Lieferungen von Industriemischungen um 30 % charakterisiert. In diesem Zeitabschnitt wird eine Herabsetzung des Standes der in der Landwirtschaft dauernd tätigen Arbeitskräfte um 12 % und ein Gesamtanstieg der Arbeitsproduktivität um 28-29 % vorausgesetzt. Der Grad der Ausrüstung der landwirtschaftlichen Mitarbeiter mit Grund- und eingekauften Umlaufsfonds wird um 21 % erhöht.

Der geplante Anstieg der landwirtschaftlichen Produktion wird die Erreichung eines weiteren Anwuchses des Verbrauches der Grundlebensmittel im Grund von eigenen Quellen bei einer gleichzeitigen Verbesserung der Lebensmittelqualität- und Zusammensetzung ermöglichen. Diese Entwicklungsetappe der Landwirtschaft zeichnet sich weiter mit Änderungen im Niveau der Produktionsspezialisation, vor allem mit der Entwicklung der Kooperationsbeziehungen sowie der Vertiefung der Produktionskonzentration aus.

SYNOPSIS

З. Гоффман, Я. Кочи

Специализация, концентрация и кооперация как основной путь преодоления современных проблем чехословацкого сельского хозяйства

По мере научно-технического развития с/х производства специализация и концентрация становятся всеобщей и закономерной необходимостью. Новые факторы производства — вырабатываемая промышленным путем энергия и связанные с ней орудия производства — гораздо продуктивнее рабочей силы, но носят узко специфический характер. Универсальность производства и постепенная замена живого труда овеществленным становятся основным препятствием для эффективного использования подъема производительных сил. С политической и чисто экономической точек зрения универсальный характер «семейного хозяйства» стал абсурдным. В условиях капитализма эта перестройка сельского хозяйства происходит «за счет мелких с/х производителей, приводя их к обнищанию вплоть до полной ликвидации. Социалистическое же общество решает этот вопрос в соответствии с естественными потребностями и интересами с/х производителей.

Основным средством достижения требуемой концентрации отдельных производств или деятельности считается межхозяйственная кооперация. У отдельных мелких с/х кооперативов не исключена возможность слияния предприятий. Главная цель этого процесса заключается в создании условий для эффективного использования комплексно механизированных линий, новой технологии, в достижении резкого повышения интенсивности производства и производительности труда. В то же время возрастут требования к промышленным формам организации труда и производства, к квалификации работников сельского хозяйства. Этот новый этап развития сельского хозяйства существенно изменит производственные, социальные, трудовые и бытовые условия села.

Z. Hoffman, J. Kočí

Specialization, Concentration and Co-Operation as the Basic Trend of the Overcoming of the Problems Existing in Czechoslovak Agriculture

Scientific and technical progress introduced in farm production makes specialization and concentration a general requirement, stemming from the law of development. The new factors of production — the industrially-produced energy and the production instruments using this energy — are much more efficient than live labour force; however, they have a clear-cut special character. The universal nature of production and the gradual transition from live work to materialized work become the main obstacle standing in the way of the development of the efficient use of production forces. The universal nature of the "family farming" has become absurd both from the political and purely economic point of view. Under capitalist conditions this reconstruction of agriculture takes place "to the detriment" of small farm producers, results in the pauperization of farmers and in their total elimination. The socialist society solves this problem in harmony with the natural interests and requirements of farmers.

Co-operation of enterprises is considered as the basic means for the achievement of required concentration of different productions or activities. The fusion of enterprises is not excluded in some individual cases of smaller co-operative farms. The main goal of this process is the formation of conditions for an efficient use of complex-mechanized lines, modern technology, and the achievement of a large increase of the work intensity and productivity of labour. At the same time there will be increased requirements for the industrial forms of the organization of production and work, as well as greater requirements for the skills and education of

workers in agriculture. This new stage of the development of agriculture will exert a large influence on the production, social, labour and living-standard conditions of the rural population.

Z. Hoffman, J. Koči

Spezialisierung, Konzentration und Kooperation als Grundrichtung für die Überwindung der gegenwärtigen Probleme in der tschechosl. Landwirtschaft

Mit dem Antritt des wissenschaftlich-technischen Fortschrittes in die landwirtschaftliche Produktion wird die Spezialisierung und Konzentration zu einer allgemeinen und gesetzmäßigen Notwendigkeit. Die neuen Produktionsfaktoren — die industriemäßig erzeugte Energie und die mit ihr verbundenen Produktionsinstrumente sind wesentlich produktiver als die lebendige Arbeitskraft, jedoch sie haben einen ausgeprägten Spezialcharakter. Die Universalität sowie allmähliche Ersetzung der lebendigen Arbeit mit der vergegenständlichten Arbeit wird zu einem Haupthindernis der effektiven Ausnützung der Arbeitskräfteentwicklung. Der Universalcharakter der „Familienwirtschaft“ ist vom politischen sowie vom rein ökonomischen Gesichtspunkt absurd geworden. In den Bedingungen des Kapitalismus wird dieser Umbau der Landwirtschaft „auf Kosten“ der kleinen landwirtschaftlichen Erzeuger verwirklicht, stürzt sie ins Elend und führt bis zu ihrer vollkommenen Liquidation. Die sozialistische Gesellschaft löst dieses Problem im Einklang mit natürlichen Bedürfnissen und Interessen der landwirtschaftlichen Erzeuger.

Die Zwischenbetriebskooperation wird als Grundmittel für die Erreichung der erwünschten Konzentration der einzelnen Produktionen oder Tätigkeiten betrachtet. In den einzelnen Fällen der kleineren landwirtschaftlichen Genossenschaften wird auch eine Verschmelzung der Betriebe nicht ausgeschlossen. Das Hauptziel dieses Prozesses ist es Bedingungen für eine effektive Ausnützung der komplex mechanisierten Strassen, der modernen Technologie zu schaffen und eine wesentliche Steigerung der Produktionsintensität und der Arbeitsproduktivität zu erreichen. Gleichzeitig werden auch Ansprüche auf die Qualifikation der landwirtschaftlichen Mitarbeiter steigen. Diese neue Etappe der landwirtschaftlichen Entwicklung wird wesentlich die sozialen, Produktions-, Arbeits- und Lebensbedingungen am Lande beeinflussen.

SYNOPSIS

А. Голуб

КПЧ и сельскохозяйственные науки

Сельскохозяйственные науки в ЧССР имеют более, чем 200 лет традиции. Их развитие, особенно во II пол. XIX в., запаздывает и приостанавливается. В 1918 г. в Чехии и Моравии насчитывалось 5 НИИ и 40 НИ станций, а в Словакии лишь 7 НИ станций. Во время буржуазной ЧСР в 1924 г. возникла Чехословацкая сельскохозяйственная академия, а НИ институты объединяются в Союз научно-исследовательских институтов. В конце 30-х лет в ЧСР существовало 22 НИ института, 67 НИ станций и 22 опытных подсобных объекта. Большую роль в с/х исследовании играют также с/х вузы и Ветеринарный институт. Но на работу с/х научно-исследовательской базы влияют классовые отношения в буржуазной республике, особенно интересы аграрной партии. Ее результатами пользуются капиталистические с/х предприятия, а в меньшей мере и средний крестьянин.

Резкая перемена общественной роли и развития научно-технической с/х базы происходит в послевоенный период в связи с социалистическим преобразованием сельского хозяйства. В 1953 г. возникает Чехословацкая академия сельскохозяйственных наук как верховное научное учреждение, активно участвующее в создании социалистического сельского хозяйства. Большую роль в развитии академии сыграло сотрудничество с научно-исследовательскими с/х организациями и объектами соц. стран, прежде всего с Всесоюзной академией сельскохозяйственных наук им. В. И. Ленина в Москве.

В период после 1962 г. произошло несколько реорганизаций в институциональном упорядочении с/х научно-исследовательской базы. Сейчас в 41 институте и станциях занято 9219 работников, в том числе 438 с научными степенями и 4267 квалифицированных и технических работников. Наряду с положительными результатами, в НИ деятельности среди работников институтов проявили себя (гл. образом, в 1968—9 гг.) и право-оппортунистические и ревизионистские точки зрения.

В данный период научно-исследовательская деятельность в сельском хозяйстве и производстве сосредоточена на решении вопросов, связанных с дальнейшим развитием соц. сельского хозяйства, его эффективной интенсификацией и созданием условий для его спецификации, концентрации, кооперации и интеграции. Кроме того, внимание уделяется и синтезу научно-исследовательских данных, составлению прогнозов хозяйственного и научно-технического развития, решению вопросов, связанных с осуществлением социалистического варианта научно-технической революции в сельском хозяйстве.

А. Holub

The Communist Party of Czechoslovakia and the Agricultural Sciences

In Czechoslovakia the agricultural sciences enjoy a more than 200 years' tradition. A stagnation in their development came mainly in the second half of the 19th century. There were 5 research institutes and 40 experiment stations in Bohemia and Moravia and only 7 experimental stations in Slovakia in the year 1918. In the period of the bourgeois Czechoslovak Republic the Czechoslovak Academy of Agriculture is established in the year 1924, and the research institutes are unified in the Research Institute Union. An important role in agricultural research is played also by agricultural universities and by the University School of Veterinary Medicine. However, the activities of the agricultural scientific and research basis were affected by the class contradictions governing the bourgeois republic, particularly by the interests of the Agrarian Party. The results of the research were used by the capitalist agricultural enterprises, and to a smaller degree by the middle peasants.

An important change in the social role and development of the agricultural scientific and technical basis comes in the after-war period in relation with the socialist reconstruction of agriculture. In the year 1953 the Czechoslovak Academy of Agricultural Sciences is established as the top scientific institution having an important share in the formation of socialist agriculture. A significant role in its development was played by the co-operation with agricultural research organizations and stations in socialist countries, particularly with the All-Union Academy of Agricultural Sciences of V. I. Lenin, Moscow.

In the period after the year 1962 several organizational changes took place in the institutional arrangement of the agricultural scientific and research basis. At present there are 41 institutes and stations with 9219 workers, 438 of whom have a scientific degree and 4267 serve as specialized and technical workers. Besides the positive results in the scientific and research activities, right-opportunist and revisionist views occurred among the workers of the institutes particularly in the years 1968-1969.

At present the scientific and research activities in agriculture and foodstuff production are focused on the solution of the problems of the further developments in socialist agriculture, on its efficient intensification and on the formation of conditions for specialization, concentration, co-operation and integration. Furthermore, attention is being paid to the particular questions such as synthesis of the scientific-research findings, development of prognoses of economic and scientific-and-technical development, and the solution of problems connected with the introduction of the socialist variant of scientific and technical revolution in agriculture.

A. Holub

KPTsch und die landwirtschaftliche Wissenschaften

Die landwirtschaftliche Wissenschaften haben mehr als eine 200-jährige Tradition in der CSSR. Ihre Entwicklung verspätet sich und stagniert vor allem in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Im Jahre 1918 befanden sich in den böhmischen Ländern 5 Forschungsinstitute und 40 Forschungsstationen und in der Slowakei nur 7 Forschungsstationen. In der bourgeoisen CSR wird im Jahre 1924 die Tschechoslowakische landwirtschaftliche Akademie gegründet und die Forschungsinstitute vereinigen sich in dem Bund der Forschungsinstitute. Am Ende der dreißiger Jahre werden in der CSR 22 Forschungsinstitute, 67 Forschungsstationen und 22 experimentale Zweckobjekte gegründet. Auch die landwirtschaftlichen Hochschulen und die Hochschule für Veterinärmedizin spielen eine bedeutende Rolle in der landwirtschaftlichen Forschung. Die Aktivität der wissenschaftlichen Forschungsbasis wird jedoch von den Klassenverhältnissen der bourgeoisen Republik, vor allem von den Interessen der Agrarpartei beeinflusst. Die Ergebnisse dieser Aktivität werden von den kapitalistischen Unternehmen und in einem geringeren Maße von dem Mittelbauer ausgenutzt.

Eine ausgeprägte Änderung der gesellschaftlichen Funktion und der Entwicklung der landwirtschaftlichen wissenschaftlichen Forschungsbasis findet in der Nachkriegsperiode im Zusammenhang mit der sozialistischen Umwandlung der Landwirtschaft statt. Im Jahre 1953 wird die Tschechoslowakische Akademie der landwirtschaftlichen Wissenschaften als eine wissenschaftliche Spitzeninstitution, die sich bedeutend an der Gestaltung der sozialistischen Landwirtschaft beteiligt, gegründet. Die Zusammenarbeit mit den landwirtschaftlichen wissenschaftlichen Forschungsorganisationen und Arbeitsstellen der sozialistischen Länder, vor allem mit der V. I. Lenin - Allunions - Akademie der landwirtschaftlichen Wissenschaften zu Moskau spielte eine bedeutende Rolle in der Entwicklung ihrer Aktivität.

Im Zeitabschnitt nach dem Jahre 1962 fanden einige Organisationsänderungen in der institutionellen Ordnung der landwirtschaftlichen wissenschaftlichen Forschungsbasis statt. Gegenwärtig arbeiten in den 41 Instituten und Stationen 9219 Mitarbeiter, davon 438 mit einem wissenschaftlichen Grad und 4267 als sachverständige und technische Mitarbeiter. Außer den positiven Ergebnissen in der Forschungsaktivität kamen vor allem in den Jahren 1968 - 1969 auch rechtsgerichtet opportunistische und revisionistische Ansichten unter den Mitarbeitern der Institute vor.

Gegenwärtig konzentriert sich die wissenschaftliche Forschungstätigkeit in der Landwirtschaft und Ernährung auf die Lösung der Fragen der weiteren Entwicklung der sozialistischen Landwirtschaft, seine Intensivierung und Schaffung von Bedingungen für seine Spezialisierung, Konzentrierung, Kooperation und Integration. Weiter wird die Aufmerksamkeit vor allem der Synthese der wissenschaftlichen Forschungserkenntnisse, der Aufstellung von Prognosen der wirtschaftlichen und wissenschaftlichen-technischen Entwicklung sowie der Lösung der mit der Realisation der sozialistischen Variante der wissenschaftlich-technischen Revolution in der Landwirtschaft zusammenhängenden Probleme gewidmet.

SYNOPSIS

И. Роса

Международное сотрудничество чехословацкого сельского хозяйства и пищевой промышленности с социалистическими странами

Выполнение заданий 5-го пятилетнего плана требует интенсивного включения чехосл. экономики в международное социалистическое разделение труда, прежде всего с Советским Союзом. Важную роль как в прошлом, так и ныне играет многостороннее и двустороннее сотрудничество социалистических стран в научно-технической, технологической и научно-исследовательской областях. В соответствии с развитием международного сотрудничества на первый план выступает необходимость в координировании перспективных народнохозяйственных планов.

В международном сотрудничестве особенно успешно осуществляется семеноводство. План взаимобмена семенным и посадочным материалом содержит почти 80 видов с/х культур. ЧССР участвует с 30 видами. Замечательным примером высокой эффективности этого сотрудничества служит широкое внедрение урожайных сортов советской пшеницы в ЧССР и других социалистических государствах.

В животноводстве международное сотрудничество сосредоточено, гл. образом, на племенном деле, обмене племенными животными, обеспечении достаточной кормовой базы, рационализации кормления, создании системы единой оценки племенных качеств животных, международном тестировании бройлеров и т. д.

В области с/х механизации до сих пор решается вопрос перспективного развития с/х техники, усовершенствования международной системы машин для комплексной механизации сельского и лесного хозяйства, оптимизации машинного парка и организации международных испытаний машин и оборудования.

В области пищевого машиностроения главное внимание направлено на обработку типовых технологических линий, проектов по унификации и специализации пищевого промышленного оборудования и на решении вопросов новой упаковочной техники.

Новый этап в деятельности Совета экономической взаимопомощи начат недавно утвержденным «Планом главных мероприятий по комплексной социалистической экономической интеграции». В рамках плана будут решаться важные задания, как составление прогнозов развития сельского хозяйства и пищевой промышленности до 1985 г., всесторонняя специализация и разделение труда, включая строительство коллективных производственных предприятий, организацию международных научно-технических объединений, проектирование комплексных групп и пр.

Международное сотрудничество с социалистическими странами основано на пролетарском интернационализме, равенстве и взаимных выгодах.

J. Rosa

International Co-Operation of Czechoslovak Agriculture and Foodstuff Industry with Socialist Countries

The implementation of the tasks set by the Five-Year Plan requires intensive participation of the Czechoslovak economy in the international socialist division of work, in particular with the Soviet Union. In the past as well as at the present time an important role has been and is played by multilateral and bilateral co-operation of socialist countries in the field of science, technology and scientific research. It is in harmony with the development of international co-operation that now the crucial point is the need for co-ordination of prospective national-economy plans.

Seed industry is particularly successful in international co-operation. The plan of the exchange of seeds and planting materials covers almost 80 species of farm crops. Czechoslovak share in this international exchange is 30 species. A remarkable example of the high efficiency of this co-operation is the wide introduction of Soviet wheat varieties in Czechoslovakia and in other socialist countries.

In livestock production the joint efforts have been focused particularly on the problems of breeding, exchange of breeding animals, securing of a sufficient

fodder basis, rationalization of feeding, development of a unified system of the evaluation of the breeding characteristics of the stock, international testing of broilers etc.

In the field of agricultural mechanization the co-operation concerns the development of farm machinery, improvement of the international system of machines for complex mechanization of agriculture and forestry, optimization of the machine fleet and organization of the international checking of machines and equipments.

In the foodstuff-production machinery the major efforts are focused on the development of typified technological lines, working-out of projects of unification and specialization of foodstuff-production equipment, and solution of the problems appertaining to modern packing technology

The recently approved "Plan of the Main Measures for Complex Socialist Economic Integration" marks a new stage in the activities of the Council of Mutual Economic Aid. In the framework of this plan efforts will be taken to perform important tasks such as the working-out of the prognoses of the development of agriculture and foodstuff-production industry by the year 1985, multilateral co-operation and division of work including the building of common production plants and enterprises, organizing of international scientific and technical associations, projecting of complex groups etc.

The international co-operation with socialist countries is based on the principle of socialist internationalism, equality and mutual advantage.

J. R o s a

Internationale Zusammenarbeit der tschechoslowakischen Landwirtschaft und Lebensmittelindustrie mit den sozialistischen Ländern

Die Füllung der Aufgaben des 5. Fünfjahrplanes setzt eine intensive Einschaltung der tschechoslowakischen Ökonomik in die internationale sozialistische Arbeitsverteilung, vor allem mit der Sowjetunion voraus. Sowie in der Vergangenheit als auch jetzt spielt die vielseitige sowie zweiseitige Zusammenarbeit der sozialistischen Länder auf dem wissenschaftlich-technischen, technologischen und forschungs-wissenschaftlichen Gebiet eine wichtige Rolle. Im Einklang mit der Entwicklung der internationalen Zusammenarbeit trat die Notwendigkeit einer Koordination der perspektiven volkswirtschaftlichen Pläne in den Vordergrund.

Der Samenbau ist besonders erfolgreich in der internationalen Zusammenarbeit. Der Plan des gegenseitigen Saat- und Pflanzgutaustausches enthält fast 80 Arten landwirtschaftlicher Nutzpflanzen. Die ČSSR beteiligt sich an diesem internationalen Austausch mit 30 Arten. Ein bemerkenswerter Beispiel der hohen Effektivität dieser Zusammenarbeit ist die breite Einführung der leistungsfähigen Sorten des sowjetischen Weizens in der ČSSR sowie in den übrigen sozialistischen Ländern.

In der tierischen Produktion konzentrierte sich die internationale Zusammenarbeit vor allem auf die Fragen der Tierzucht, auf den Austausch von Zuchttieren, auf die Sicherstellung einer genügenden Futtergrundlage, auf die Rationalisierung der Fütterung, auf den Aufbau des Systems einer einheitlichen Beurteilung von Zuchteigenschaften der Tiere, auf die internationale Broilertestierung u. a.

In der Mechanisierung der Landwirtschaft wurde bis jetzt die perspektive Entwicklung der Landtechnik, die Vervollkommnung des internationalen Maschinensystems für die komplexe Mechanisierung der Land- und Forstwirtschaft, die Optimierung des Maschinenparks sowie die Organisierung der internationalen Prüfungen der Maschinen und Einrichtungen gelöst.

In der Lebensmittel-Maschinenindustrie wurde die Hauptaufmerksamkeit auf die Verarbeitung der technologischen Typstrassen, Erarbeitung der Vorschläge für die Unifikation und Spezialisierung der Erzeugungseinrichtung in der Lebensmittelindustrie sowie die Lösung der Probleme der modernen Verpackungstechnik gerichtet.

Der neulich genehmigte "Plan der Hauptmaßnahmen für eine komplexe sozialistische Wirtschaftsintegration" bedeutet eine neue Etappe in der Aktivität des Rates für gegenseitige Wirtschaftshilfe. Im Rahmen dieses Plans werden wichtige Aufgaben wie die Erarbeitung von Prognosen der Entwicklung der Landwirtschaft und der Lebensmittelindustrie bis zum Jahre 1985, die mehrseitige Spezialisierung und Arbeitsverteilung einschließlich des Aufbaues von gemeinsamen Produktionsbetrieben, Organisierung von internationalen wissenschaftlich-technischen Verbänden, Projektierung von komplexen Gruppen usw. gelöst.

Die internationale Zusammenarbeit mit sozialistischen Ländern beruht auf dem proletarischen Internationalismus, Gleichberechtigung und gegenseitigen Vorteilen.

SYNOPSIS

К. Свобода

Краткий обзор основных мероприятий сельскохозяйственной политики с 1945 года

По выдвинутым целям сельскохозяйственную политику КПЧ, а следовательно и экономическую политику государства в чехословацком сельском хозяйстве в послевоенный период можно разделить на четыре этапа: 1945—1949; 1950—1959; 1960—1966; 1967—1970.

К самым важным мероприятиям сельскохозяйственной политики в послевоенный период относится земельная реформа, осуществленная в три этапа, изменение ценовой политики, дифференцированной по группам сельскохозяйственных предприятий в зависимости от их размеров, оформление наемной платы за почву, оформление системы налогов, социальное страхование крестьян, оформление кредитов, развитие сельскохозяйственной кооперации и его демократизации, возмещение убытков, вызванных засухой в 1947 году крестьянам.

Главным центром тяжести второго этапа является социалистическое превращение сельского хозяйства, осуществляемое путем строительства, политического и экономического укрепления отдельных сельскохозяйственных кооперативов. Одновременно в связи с обеспечением питания населения осуществляется ряд мероприятий в области сельскохозяйственного производства и повышения материальной заинтересованности в его развитии. Строительство новой материально-технической базы в сельском хозяйстве было одной из основных предпосылок построения социализма в сельском хозяйстве. Выдающуюся общественную роль также играли государственные хозяйства и машинно-тракторные станции.

В период 1960—1966 политика КПЧ в основном ориентировалась на укрепление социалистического сельскохозяйственного крупного производства и на ее индустриализацию и интенсификацию. В этом направлении далее развивалась и совершенствовалась материально-техническая оснащенность сельского хозяйства.

После XIII съезда КПЧ центр тяжести сельскохозяйственной политики переносится на эффективную интенсификацию сельского хозяйства. Далее расширяется и совершенствуется материально-техническая база социалистического сельского хозяйства и повышается материальная заинтересованность в развитии его производства. Это все, в том числе и благоприятные климатические условия, вели к значительному повышению сельскохозяйственной продукции. Это положительное развитие было нарушено деятельностью правых оппортунистических и ревизионистских тенденций и взглядов. Это положение было преодолено после апрельского пленума ЦК КПЧ в 1969 году. Социалистическое сельское хозяйство полностью доказало свою политическую и экономическую устойчивость.

К. Svoboda

A Short Survey of the Basic Measures of the Agricultural Policy Since 1945

From the point of view of its targets the agricultural policy of the Communist Party of Czechoslovakia and therefore also the economic policy of the State in Czechoslovak agriculture during the post-war period can be divided into four stages as follows: 1945 - 1949; 1950 - 1959; 1960 - 1966; 1967 - 1970.

The following are the most important measures of the agricultural policy of the post-war period: implementation of the three stages of the land-reform, change of the price policy, differentiated according to the size groups of agricultural enterprises, adaptation of land lease, adaptation of the tax system social, insurance of farmers, adaptation of credits, development of the agricultural cooperative movement and its democratization, reimbursement of damages caused to farmers by the drought in 1947.

The most important point of the second stage is the socialist change of agriculture implemented by building and by a political and economical strengthening of cooperative farms. At the same time a number of measures on the field of

agricultural production and the increase of material interest in its development is carried out in connection with the food supply. To build up a new material and technical basis in agriculture was one of the basic conditions for the establishment of socialism in agriculture. An important social part was played also by state farms and machine stations.

During the period of 1960 - 1966 the agricultural policy of the Communist Party of Czechoslovakia was orientated above all to the strengthening of the socialist agricultural large-scale production and the opening of its industrialization and intensification. The material and technical equipment of agriculture was further developed and improved in this direction.

After the XIIIth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia the efficient intensification of agriculture is the most important point in agricultural policy. The material and technical basis of socialist agriculture is further developed and improved, material interest in the development of its production being increased at the same time. All this, together with the favourable climatic conditions, led to a considerable increase of agricultural production. This positive development was disturbed by the effect of right-wing opportunistic and revisionistic tendencies and opinions. This situation was overcome after the April plenary session of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in the year 1969. The socialist agriculture proved in full its political and economical stability.

K. Svoboda

Kurze Übersicht der Grundmaßnahmen der landwirtschaftlichen Politik seit dem Jahre 1945

Den festgesetzten Zielen gemäß kann die Agrarpolitik der KPTsch und daher auch die Wirtschaftspolitik des Staates in der tschechosl. Landwirtschaft in der Nachkriegsperiode in vier Etapen wie folgt geteilt werden: 1945 - 1949; 1950 - 1959; 1960 - 1966; 1967 - 1970.

Zu den bedeutendsten Maßnahmen der Agrarpolitik der Nachkriegsperiode gehört die Realisation der drei Etappen der Bodenreform, die Änderung der Preispolitik, die Regelung des Pachtzinses für den Boden, die Regelung des Steuersystems, die Sozialversicherung der Bauern, die Kreditregelung, die Entwicklung des landwirtschaftlichen Genossenschaftswesens und seine Demokratisierung, die Vergütung der durch die Dürre im Jahre 1947 den Bauern verursachten Schäden.

Der Hauptschwerpunkt der zweiten Etappe ist die durch den Aufbau, durch die politische und ökonomische Festigung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften realisierte Umwandlung der Landwirtschaft. Gleichzeitig wird im Zusammenhang mit der Sicherung der Bevölkerungsernährung eine Reihe von Maßnahmen auf dem Gebiete der landwirtschaftlichen Produktion und der Steigerung der materiellen Interessiertheit um ihre Entwicklung getroffen. Der aufbau einer neuen materiellen und technischen Grundlage in der Landwirtschaft war eine der grundsätzlichen Voraussetzungen für den Aufbau des Sozialismus in der Landwirtschaft. Auch die Staatsgüter und die Maschinen- und Traktorenstationen spielten eine wichtige Rolle.

Im Laufe der Jahre 1960 - 1966 war die Agrarpolitik der KPTsch vor allem auf die Festigung der sozialistischen landwirtschaftlichen Großproduktion und den Beginn ihrer Industrialisation und Intensivierung orientiert. In dieser Richtung wurde auch die materielle und technische Ausstattung der Landwirtschaft weiter entwickelt und verbessert.

Nach dem XIII. Kongreß der KPTsch wird eine effektive Intensivierung der Landwirtschaft zum Schwerpunkt der Agrarpolitik. Die materielle und technische Grundlage der sozialistischen Landwirtschaft wird weiter entwickelt und verbessert und es wird auch die materielle Interessiertheit an der Entwicklung ihrer Produktion gesteigert. Das alles, einschließlich der günstigen klimatischen Bedingungen, führte zu einer wesentlichen Steigerung der landwirtschaftlichen Produktion. Diese positive Entwicklung wurde durch die Wirkung der rechtsgerichteten opportunistischen und revisionistischen Tendenzen und Ansichten gestört. Diese Situation wurde nach dem Plenum des ZK der KPTsch im April 1969 überwunden. Die sozialistische Landwirtschaft bewies voll ihre politische und ökonomische Stabilität.

Редакционная коллегия — Editorial board — Redaktionsrat

Председатель — Chairman — Vorsitzender

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Doc. ing. Milan Branický, CSc., ing. Emil Divila, CSc., prof. ing. Alois Grolig, CSc.,
doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc.,
ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Píč, CSc., ing. Vladimír Stýblo, CSc.,
doc. ing. Jan Truksa, CSc.

Главный редактор — Editor-in-chief — Hauptredakteur

Ing. Hedvika Malíková

Spolupráce československé a sovětské zemědělské ekonomické vědy

Období Měsíce československo-sovětského přátelství je vždy příležitostí k zamyšlení se nad vztahy Československa a Sovětského svazu nejen v oblasti politické, ale i v jiných úsecích našeho společenského života. Po překonání krize let 1968—69 a po neblahých zkušenostech těchto let jsou tyto otázky o to vážnější a důležitější.

Jestliže v rámci Měsíce československo-sovětského přátelství si připomínáme a znovu uvědomujeme úlohu Sovětského svazu v rozvoji světového společenského pokroku i úlohu v záchraně naší národní existence a státní samostatnosti i úlohu Sovětského svazu v záchraně socialismu v Československu, připomínáme si současně i úlohu sovětské vědy v rozvoji československé vědy.

Všichni zemědělství ekonomové, kteří zasvětili svou práci socialistické výstavbě československého zemědělství, jsou si vědomi toho, že na jejím počátku, na počátku rozpracování vlastních problémů zemědělské ekonomiky v širokém slova smyslu stály poznatky a zkušenosti sovětských zemědělských ekonomů. Nemohlo tomu ani být jinak, protože celá socialistická přestavba a výstavba našeho zemědělství vycházela ze zkušeností a prověřených výsledků budování kolchozního zřízení, souchozů a MTS v Sovětském svazu.

Když vzpomínáme na tyto počátky rozvoje Československé socialistické zemědělské ekonomiky, vybaví se jistě každému první práce sovětských ekonomů, které byly v Československu přeloženy na počátku naší kolektivizace, práce profesora K o l e s n ě v a, profesora K u v š i n o v a, profesora B a s j u k a a řadu jiných — práce, z nichž vycházeli naši pracovníci jak na teoretické frontě, tak i v hospodářské praxi při rozpracování ekonomických úkolů socialistické přestavby vesnice.

Tyto základy, které dala rozvoji československé zemědělské ekonomiky sovětská věda, se do mysli zemědělských ekonomů v Československu hluboko vryly a přes silné negativní působení mnohých revizionistických a z kapitalistického západu importovaných teorií většina odpovědných zemědělských ekonomů na nich staví dodnes a rozvíjí československou zemědělsko-ekonomickou vědu v těsné součinnosti s dalšími výsledky vědy sovětské.

Nelze v tomto kritickém článku samozřejmě uvést všechny jednotlivé práce, které podstatným způsobem ovlivnily rozvoj zemědělské ekonomiky v Československu, ani sovětské odborníky, kteří bezprostředně v tomto rozvoji napomáhali. Lze pouze souhrnně zhodnotit tento vliv a význam sovětské vědy v naší zemědělské ekonomice a podtrhnout hlavní rysy tohoto vlivu a této účasti na našem rozvoji.

Sovětská zemědělsko-ekonomická věda poskytla a neustále poskytuje obrovské množství faktických výsledků svého zkoumání, obrovské množství poznatků o rozvoji sovětského socialistického zemědělství i poznatků o způsobech v řešení problémů, které postupně při socialistické výstavbě sovětského zemědělství vznikaly a narůstaly. Z těchto poznatků českoslovenští zemědělství ekonomové vždy čerpali a dále čerpají mnohé inspirace k vlastnímu tvůrčímu řešení našich otázek.

Nedoceněný a zatím nezhodnocený je vliv sovětské zemědělské ekonomické vědy na společenský charakter naší zemědělské ekonomiky. Pod vlivem teoretických základů sovětské zemědělské ekonomiky došlo i u nás k tomu, že speciální zemědělsko-ekonomické teorie byly postaveny na obecný teoretický základ marxistické politické ekonomie. I když tento charakter zemědělské ekonomiky byl v mnoha směrech v posledních letech narušen, přesto v zásadě a ve většině zůstává zachován i v současnosti.

Sovětská zemědělská ekonomika pomohla československé ekonomice vtisknout také zcela jednoznačný politický charakter. Politický charakter v tom, že zemědělská ekonomika i zemědělstí ekonomové se soustředili na rozpracovávání ekonomických otázek, souvisejících s uskutečňováním zemědělské politiky komunistické strany. Je třeba jen odmítnout všechny ty, kteří svých znalostí a svého postavení zneužili k snižování a bagatelizování výsledků, jichž se při realizaci zemědělské politiky pod vedením komunistické strany při budování socialistického zemědělství u nás dosáhlo.

Sovětská zemědělská ekonomika i obecná ekonomická teorie jsou pro československou zemědělskou ekonomiku také v mnohém směru metodickým návodem k řešení praktických problémů rozvoje socialistického zemědělství.

Konečně sovětská ekonomická věda je v mnoha směrech na předním místě světové vědy a poskytuje nám možnost seznamovat se s mnohými problémy, jejichž řešení nás teprve očekává.

V souvislosti s Měsícem československo-sovětského přátelství si všichni s radostí uvědomujeme, že kontakty se sovětskými soudruhy a sovětskými pracovníky, které byly v krizových letech 1968—69 některými neodpovědnými jednotlivci narušeny, se znovu obnovily a v mnoha směrech na širší základně nežli tomu bylo v minulosti. Je to zajisté k prospěchu zejména naší zemědělské ekonomiky.

Prof. ing. Ctibor Ledl, CSc.

K VÝROČÍ 50 LET KSČ

Mezi nejvýznamnější společenské události poslední doby zcela nesporně patří výročí 50 let od vzniku Komunistické strany Československa a její historický XIV. sjezd KSČ, avantgarda dělnické třídy, vyzbrojena učením marxismu-leninismu a velkými revolučními zkušenostmi, uskutečnila v krátkém období přeměnu kapitalistické společnosti ve společnost socialistickou. Byl to nejhlubší revoluční převrat v historii našich národů. Nová socialistická společnost — její stát, ekonomika i celé společenské zřízení — je ještě mladý, rostoucí sociální organismus, který postupně nabývá zkušeností, upevňuje se a vyzrívá. Rozvíjí se v boji nového se starým, řešením a překonáváním rozporů. Internacionální spolupráce a výměna zkušeností pomáhá správně a včas řešit rozpory a s jistotou jít cestou, vytyčenou velkými učiteli proletariátu — Marxem, Engelsem a Leninem.

Revoluční učení marxismu-leninismu a dějinné zkušenosti komunistických stran jsou stálým inspirujícím zdrojem poučení, platformou pro řešení a překonávání problémů společenského vývoje.

Socialistická zemědělská ekonomika patří mezi ty mladé obory, které vznikly a rozvíjely se v samém procesu budování a rozvoje socialistické společnosti. Jejím velkým zdrojem formování a rozvoje byly poznatky, zkušenosti a spolupráce s bratrskými socialistickými zeměmi, zejména s SSSR. Na této bázi se zemědělská ekonomika úspěšně rozvíjela a také účinně napomáhala při řešení složitých problémů budování našeho socialistického zemědělství. Nelze však opomenout ani stinné stránky minulého období, kdy došlo k oslabení této blahodárné spolupráce, k hledání „nových modelů a inspirujících zdrojů“ v západní ekonomice. Nerespektování základních principů marx-leninismu a také ideová nedůslednost se zcela logicky staly příčinou mnohých chyb a nesprávných přístupů při řešení problémů dalšího rozvoje socialistického zemědělství. Ty si uvědomujeme, ale jsou to draze placená poučení. Proto nechť XXIV. sjezd KSSS, XIV. sjezd KSČ i celá revo-

*luční historie naší Komunistické strany Československa jsou pro naši práci inspi-
rujícím zdrojem trvalého poučení i bojového komunistického tvůrčího nadšení.*

*K tomuto výročí jsme připravili za široké spolupráce vědeckých a politických
spolupracovníků toto číslo Zemědělské ekonomiky, zaměřené k základním histo-
rickým etapám zemědělské politiky KSČ i k některým otázkám projednávaným
na XIV. sjezdu KSČ. V dalších číslech tohoto časopisu chceme pokračovat v pu-
blikování stěžejních otázek rozvoje socialistického zemědělství.*

Vědecký redaktor prof. Jaroslav K a b r h e l

Základní politickou událostí velkého historického významu se stal XIV. sjezd KSČ. Sjezdy KSČ vždy byly vážnými historickými mezníky v životě strany i našeho lidu. Význam XIV. sjezdu však spočíval v tom, že se jednak uskutečnil v období 50. výročí vzniku strany a jednak že uzavřel nejsložitější krizovou etapu v historii naší strany, která vznikla po XIII. sjezdu KSČ a vytyčil další perspektivy budování naší socialistické společnosti.

Půl století je Komunistická strana Československa v čele zápasu lidu proti vykořisťování a zruďnosti kapitalistického řádu, za vybudování a rozvoj socialistické společnosti. Byl to těžký a obětivý, ale vítězný boj za osvobození dělnické třídy i ostatních pracujících z okovů kapitalismu, národního a sociálního útlaču, za realizaci socialistické perspektivy v našich podmínkách i zajištění bezpečnosti našich národů vytvořením pevných bratrských svazků se Sovětským svazem.

KSČ svoji historickou roli mohla splnit proto, že se řídila učením marxismu-leninismu a usilovala o jeho tvůrčí uplatnění v našich podmínkách, že byla věrná ideám proletářského internacionalismu, přátelství a spolupráce s Komunistickou stranou Sovětského svazu; že ve svém vnitřním životě a činnosti se řídila leninskými principy a vedla boj proti oportunistu, revizionismu a sektářství, že vždy usilovala o nejtěsnější spojení s nejširšími vrstvami pracujících a za nejvyšší cíl své činnosti považovala službu dělnické třídě a národům naší země.

Formování strany jako zkušené bojové marxisticko-leninské avantgardy dělnické třídy byl velmi složitý a náročný proces. Zde velkou historickou úlohu měla účast V. I. Lenina při jejím vzniku a dalším upevňování i pomoc Komunistické internacionály. Ostrý třídní boj a též vnitřní střetnutí revolučních sil strany s balastem sociálně demokratických tradic a názorů, zkušenosti z revolučních bojů i porážek dělnického hnutí — to vše upevňovalo avantgardu dělnického hnutí ve stranu marxisticko-leninského typu. Tento proces vyústil na V. sjezdu KSČ v roce 1929, který znamenal rozhodující krok k přeměně KSČ v opravdovou revoluční stranu nového typu v organizačním, ideovém i politickém smyslu. Na V. sjezdu se strana rozešla s oportunisty, revizionisty a likvidátory. Sjezd vytyčil novou generální linii boje proti panství buržoazie, orientaci na marxistické řešení agrární a rolnické otázky, na vytváření svazku s pracujícím rolnictvem. S novým marxisticko-leninským vedením v čele s Klementem Gottwaldem strana nastoupila cestu, jež z ní vytvořila vedoucí sílu našich národů a dovedla ji k vítězství socialismu.

Na základě marxisticko-leninského rozboru vývoje kapitalismu v zemědělství strana formulovala svoji politiku vůči vesnici, k jejím jednotlivým sociálně eko-

nomickým skupinám. Vytyčení správného programu a cílů, houževnatá práce strany na vesnici, podpora spravedlivých požadavků zemědělských dělníků a pracujících rolníků i organizování jejich četných bojových akcí postupně vytvářelo podmínky pro spojenectví dělníků a pracujících rolníků. Mnoho úsilí bylo třeba vynaložit k odhalení prolhanosti a třídně nepřátelské politiky agrárníků, klerikálů a luďáků i k rozbití iluzí o možnostech záchrany pracujícího rolnictva v soustavě kapitalistické společnosti. Tragickou, ale velmi poučnou školou pro naše národy byla zrada a kapitulantství agrární finanční buržoazie v kritické době Mnichova a kolaborace její převážné části s fašistickými okupanty. Převážná část vesnice se postavila na stranu národně osvobozenického boje. V tomto zápase se stala KSČ ve vědomí dělnické třídy, rolníků i ostatních pracujících představitelkou a obhájcem jejich třídních a sociálních zájmů a nejdůležitější silou národně osvobozenického boje.

Po porážce fašistického Německa a osvobození Československa sovětskou armádou vznikají nové podmínky pro práci strany. Vedoucí úlohu v revoluci si vydobyla dělnická třída v čele s KSČ, která se stala ve svazku s rolnictvem určující silou dalšího vývoje. Mistrná politika při uplatňování marx-leninského řešení agrární a rolnické otázky přivedla do pevného spojenectví s dělnickou třídou převážnou část pracujícího rolnictva. Podařilo se spojit revoluční proud města a vesnice v jednotnou revoluční sílu vedoucí stranou, která umožňovala uskutečňovat kurs na pokojné a postupné přerůstání revoluce národní a demokratické v revoluci socialistickou. Pokus buržoazie o reakční převrat v Únoru 1948 byl v zárodku rozdrčen jednotným vystoupením dělnické třídy v čele s KSČ, kolem níž se seskupila naprostá většina pracujících. Porážkou buržoazie se uvolnila cesta pro budování socialismu v naší vlasti.

Vybudováním socialismu bylo vytvořeno dílo, které patří k nejslavnějším v dějinách našich národů. Od základu se změnil život vesnice. Jednotná zemědělská družstva pevně zakotvila na naší vesnici a plně obstála i v politické zkoušce posledních let. Vznikla nová třída družstevního rolnictva. Sociální a kulturní úroveň vesnice se podstatně zvýšila a proces odstraňování rozdílů mezi městem a vesnicí úspěšně pokračuje. Výstavba socialismu byl však velmi složitý proces s mnoha překážkami a obtížemi. Současně v tomto složitém vývoji si strana i dělnická třída osvojovaly umění vládnout a řídit společnost. Přitom se jak z objektivních, tak subjektivních příčin staly chyby i omyly. V této souvislosti s. Gustáv Husák na XIV. sjezdu KSČ řekl: „Také naše vlastní zkušenosti uplynulých 50 let a zejména období výstavby socialismu nás učí, jak důležité je při výstavbě socialismu a v rozvoji socialistické společnosti postupovat s marxisticko-leninskou principiálností a společenské procesy a problémy v jednotlivých oblastech s velkou obezřetností včas poznávat a řešit, chyby napravovat a práci strany, společenských, státních, hospodářských a ostatních orgánů neustále zdokonalovat. V tom je základ našich dalších úspěchů.“

XIV. sjezd uzavřel krizovou etapu, v níž byly ohroženy základy socialismu v Československu. Byl to — jak uvedl ve svém vystoupení L. I. Brežněv — sjezd vítězství nad nepřáteli socialismu ČSSR. Pod vedením strany byl konsolidován politický a hospodářský vývoj země. Byly tak vytvořeny podmínky pro další rozvoj socialistické společnosti i klidný život a práci jejího lidu.

V dějinách naší strany i našich národů vždy základní úlohu plnila internacionální spolupráce mezi KSSS a KSČ. Byla to nejen velká pomoc při vzniku KSČ a procesu její bolševizace, ale zejména osvobození Československa sovětskou armádou zachránilo existenci našich národů před uskutečněním fašistických plánů na jejich likvidaci. A opět v nejtěžších chvílích ohrožení socialismu vnitřními

i vnějšími nepřátelskými silami v roce 1968 byla to internacionální pomoc SSSR i druhých socialistických zemí, která zachránila socialismus a jeho výdobytky v naší vlasti. K tomu řekl na XIV. sjezdu s. Gustáv Husák: „Vstup spojeneckých vojsk pěti socialistických zemí do Československa byl aktem internacionální solidarity, který odpovídal jak společným zájmům čs. pracujících, tak mezinárodní dělnické třídy socialistického společenství a třídním zájmům světového komunistického hnutí.“ XIV. sjezd vyjádřil upřímný dík za tuto internacionální pomoc KSSS i ostatních socialistických přátel, která uchránila zemi od občanské války a běsnění kontrarevoluce a tak pomohla uhájit vymoženosti socialismu. XIV. sjezd potvrdil naši věrnost přátelství se Sovětským svazem, po desetiletí vyjadřovanou známým heslem: „Se Sovětským svazem na věčné časy!“

Nepřátelům socialismu se nepodařilo vyrvat Československo ze společenství socialistických zemí a mezinárodního dělnického a komunistického hnutí. ČSSR je opět jeho pevnou součástí s vysokou mezinárodní autoritou.

Sjezd v rámci širokého okruhu projednávaných otázek věnoval velkou pozornost dalšímu rozvoji národního hospodářství. Při formulování hospodářské politiky vychází strana z realistického hodnocení dosažené úrovně ekonomiky, jejích zdrojů a možností. Sjezd stanovil za hlavní obsah hospodářské politiky důsledné a všestranné zvyšování efektivnosti rozvoje národního hospodářství, založené na plném uplatnění intenzivních faktorů růstu.

Sjezd plně ocenil obětavou práci pracovníků v zemědělství. Většina ukazatelů rozvoje zemědělství, vytyčená XIII. sjezdem KSČ, byla splněna i překročena. Ve srovnání s nejvyšší předválečnou úrovní zemědělské výroby v roce 1936 jsme dosáhli v socialistickém zemědělství o 50 % vyšší zemědělské výroby, a to jen s jednou třetinou tehdejšího stavu pracovních sil. Také spotřeba potravin v našem státě je jednou z nejvyšších.

Další růst životní úrovně lidu však klade mimořádný důraz na rozvoj zemědělské výroby. Hlavním úkolem pro nejbližší období je vedle zlepšení zásobování obyvatelstva potravinami dosažení krytí přírůstku jejich spotřeby vlastní produkcí. To vyžaduje zvýšit zemědělskou výrobu v 5. pětiletce nejméně o 13—14 % a tržní produkci do státních fondů o 18—19 %. Ke splnění těchto cílů existuje v našich podmínkách jediná cesta — efektivní intenzifikace zemědělské výroby. Spoluzodpovědnost za tento rozvoj zemědělství a splnění jeho úkolů mají též hlavní dodavatelská odvětví — strojírenství, chemický a stavební průmysl.

Sjezd zdůraznil, že socialistické zemědělství vstupuje do nové etapy svého rozvoje. Další mohutný rozvoj, výrobních sil, zejména efektivní uplatnění velkovýrobní techniky a technologie, vyžaduje uplatnit výraznou a cílevědomou specializaci a koncentraci zemědělské výroby, zejména plným využitím mezipodnikových kooperačních vztahů. Další rozvoj zemědělství má vést k podstatnému zvýšení intenzity výroby a produktivity práce, k překonání rozdílů mezi kvalifikací pracovníků v průmyslu a v zemědělství; dále upevnit socialistické výrobní vztahy v zemědělství, sblížit podmínky života a práce mezi městem a vesnicí a na tomto základě na nové vyšší úrovni dosáhnout dalšího upevnění svazku mezi dělnickou třídou a družstevním rolnictvem.

Nová kvalita a náročnost dalšího rozvoje socialistické společnosti kladou velké a zodpovědné úkoly vědě a výzkumu. To vyžaduje aktivní společensky angažovaný rozvoj vědeckovýzkumné činnosti, zaměřený na účinné řešení naléhavých dnešních i perspektivních problémů budování naší socialistické společnosti. Nejvýznamnějším problémem vědeckovýzkumné činnosti, jak upozornil sjezd, je stále její praktická realizace, vytvoření pevného spojení vědy a výroby v celém procesu vědeckotechnických změn.

Jednání XIV. sjezdu KSČ a jeho usnesení jsou inspirující směrnici pro další činnost strany i celé naší společnosti. Vyžaduje to však velmi iniciativní, houževnatou, společensky angažovanou činnost.

Stále širší uplatnění vědeckotechnického pokroku v zemědělství, spojené s prohlubováním specializace, kooperace a koncentrace výroby, růst vzdělání a kvalifikace zemědělských pracovníků vytváří podmínky jednak pro další upevnění socialistického společenského vlastnictví i socialistických výrobních vztahů a jednak pro postupné překonávání podstatných rozdílů mezi duševní a fyzickou prací, mezi městem a vesnicí. Vedoucí společenskou silou tohoto procesu je dělnická třída se svou avantgardou — Komunistickou stranou Československa.

Došlo dne 11. 6. 1971

Adresa autora:

Prof. Jaroslav Kabrhel, Vysoká škola politická ÚV KSČ, Praha

V teorii marxismu-leninismu je jednou z nejdůležitějších otázek svazek dělníků a rolníků. Jeho význam spočívá v tom, že s jeho existencí je spojen úspěch či neúspěch boje proletariátu o moc, nastolení a upevnění diktatury proletariátu. Tedy porážka moci buržoazie a vybudování socialismu.

Již zakladatelé vědeckého socialismu — Karel Marx a Bedřich Engels — věnovali velkou pozornost právě spojení proletariátu a rolnictva a jeho úloze v revolučním boji, neboť toto spojení pokládali za jednu z nejdůležitějších otázek strategie a taktiky politického zápasu.

Na základě analýzy ekonomického postavení francouzských a německých rolníků dospěl Marx k závěru, že zájmy rolníků již nejsou v souladu se zájmy buržoazie, jak tomu bylo v epoše buržoazních revolucí, ale v nesmiřitelném rozporu se zájmy kapitálu. „Jenom pád kapitalismu může rolníka povznést, jenom protikapitalistická proletářská vláda může učinit konec jeho hospodářské bídě a společenské degradaci“¹⁾. V důsledku této stále se zhoršující ekonomické situace pracujícího rolnictva v kapitalistických zemích, jeho zbídačení a narůstání rozporu mezi ním a zájmy kapitálu stává se rolnictvo objektivně zálohou proletariátu. Neboť jen dělnická třída, sama vykořisťována kapitálem, může úspěšně vést boj rolnictva proti buržoazii a dovést jej k vítězství.

V souvislosti s revolučním hnutím v Německu napsal Marx 16. dubna 1856 Engelsovi: „Celá věc v Německu bude záviset na možnosti podepřít proletářskou revoluci druhým vydáním selské války.“²⁾ Nejvyšším strategickým i taktickým cílem bylo tedy spojení revolučního hnutí města a vesnice v jeden proud, v mohutnou revoluční sílu vedenou dělnickou třídou v čele s komunistickou stranou. Tato revoluční síla je schopna zlomit i nejzuřivější odpor buržoazie a nastolit, udržet a dále rozvíjet diktaturu proletariátu. S tím zcela logicky souvisí poznatek, uvedený Engelsem v díle „Rolnická otázka ve Francii a v Německu“, že socialistická strana k tomu, aby dobyla politické moci, musí nejdříve jít z města na vesnici, musí se stát mocí na vesnici.

Marxovy a Engelsovy poučky o stěžejní roli svazků dělníků a rolníků v proletářské revoluci zkomolili a v zapomnutí uvedli pravíci oportunisté sociálně demokratických stran. Základní příčina spočívala především v tom, že tyto vůdce již dávno zradili proletářskou revoluci, přes všechny fráze nechtěli vést pro-

¹⁾ K. Marx — B. Engels, Vybrané spisy I. SNPL 1954, str. 218

²⁾ K. Marx — B. Engels, Vybrané spisy I. SNPL 1954, str. 81

letariát do boje o moc a tedy se také nezabývali otázkou spojenců proletariátu v revoluci.

Teprve V. I. Lenin při řešení podmínek socialistické revoluce v epoše imperialismu znovu vyzvedl stěžejní význam svazku dělníků a rolníků a dále rozpracoval jeho teorii i konkrétní formy v jednotlivých etapách revoluce. Ve svazku dělnické třídy a rolnictva spatřoval nejvyšší princip diktatury proletariátu jako zvláštní formy třídního spojení dělníků a pracujícího rolnictva pod vedením dělnické třídy. Vytvoření a upevnění tohoto svazku považoval za základní úkol komunistické strany, za nejpodstatnější otázku její revoluční politiky.

FUNKCE A CÍLE DĚLNICKO-ROLNICKÉHO SVAZKU

Objektivní základnu revoluční součinnosti dělnické třídy a pracujícího rolnictva vytváří jednota jejich ekonomických a politických zájmů na svržení nadvlády vykořisťovatelů a vytvoření nového společenského zřízení. Ve stejném směru působí též skutečnost, že obě tyto třídy tvoří pracující lid, jež žije z vlastní práce. V. I. Lenin zdůrazňuje: „... zájmy námezdních dělníků se zásadně nerozcházejí se zájmy pracujících a vykořisťovaných rolníků. Socialismus může plně uspokojit zájmy obojích. Jedině socialismus může uspokojit jejich zájmy.“³⁾

Svazek dělníků a rolníků nevzniká sám od sebe — živelně. Je nejen produktem objektivního společenského vývoje, ale současně i výsledkem cílevědomé činnosti subjektivního činitele — komunistické strany. Vedoucí role dělnické třídy v čele s komunistickou stranou je zárukou třídního charakteru svazku, umožňujícího dosažení hlavního cíle — úplného odstranění tříd a vybudování komunistické společnosti. Vedoucí roli v dělnicko-rolnickém svazku má dělnická třída proto, že nezatížena soukromým vlastnictvím výrobních prostředků vyjadřuje skutečné stěžejní zájmy všech pracujících, a to jak v etapě boje za svržení kapitalismu, tak při budování socialistické společnosti. Zájmy dělnické třídy se plně shodují se společenským pokrokem. Dělnická třída je společensky nejprogresivnější, jelikož je spjata s velkovýrobou a realizací vědeckotechnického pokroku. V třídním boji je nejkrušnější, nejrevolučnější a nejvíce organizována. To určuje její vedoucí úlohu ve svazku dělníků a rolníků.

Objektivní nutnost svazku dělnické třídy s pracujícím rolnictvem vyplývá ze zákonitosti společenského vývoje historické etapy od kapitalismu až do vytvoření beztřídní komunistické společnosti. Bylo by však největším zjednodušením chápat svazek a jeho společenskou úlohu jako něco neměnného. Konkrétní struktura a společenská úloha dělnicko-rolnického svazku se vyvíjí a mění v závislosti na podmínkách a úkolech dějinné etapy. Proto dělnicko-rolnický svazek je vždy konkrétním historickým jevem, závislým na daném stadiu revolučních přeměn, třídním složení vesnického obyvatelstva i na mnoha dalších společensko-politických podmínkách země. Těmito okolnostmi je ovlivněn i sám charakter svazku, který je ovšem především určen společenskou funkcí, kterou má v dané etapě revolučních přeměn. Společenskou funkcí je rovněž v podstatě určeno i to, kterou část rolnictva se podaří dělnické třídě vedené marx-leninskou stranou získat pro spojení. Konkrétní etapa společenského vývoje a z ní vyplývající úkoly též určují, které stránky svazku (ekonomická, politická, ideologická nebo i další) v dané chvíli vystupují do popředí a stávají se aktuální a rozhodující. Přitom

³⁾ V. I. Lenin, Spisy, sv. 26, str. 322

dělnicko-rolnický svazek je nutno chápat jako všestranný, zahrnující všechny oblasti společenského života. Žádnou z nich nelze přehlížet ani podceňovat. Základ tvoří ekonomická stránka svazku, spočívající ve vzájemně směně produkce, vytvářející podmínky pro společenskou reprodukci a uspokojení základních ekonomických zájmů obou tříd. Zvláště důležitá je politická stránka svazku, vytvářející zejména předpoklady pro politickou porážku buržoazie, vznik diktatury proletariátu a vybudování socialistické společnosti. Z ideologické stránky svazku vyplývá, že věda o společnosti a ideologie dělnické třídy — marxismus-leninismus — se postupně stává též ideologií rolnictva, metodou poznání a přeměny společnosti.

Objektivní možnost vytvoření svazku dělnické třídy s pracujícím rolnictvem v období panství buržoazie není zdaleka ještě politickou skutečností. Většinou se daří vytvářet dočasná spojenectví, a to především s vesnickou chudinou — zemědělskými dělníky, poloproletáři a drobným rolnictvem. Velmi složité je získání středního rolníka pro jeho kolísavý postoj a hluboce vžitou soukromovlastnickou psychologii. Kolísání středního rolníka vyplývá z jeho společenského postavení, kdy na jedné straně je též pracujícím a vykořisťovaným, ale na druhé straně jeho vlastnictví výrobních prostředků mu umožňuje získávat i jistý přebytek, který se může alespoň v nejpříznivějších letech přeměňovat v kapitál, a který zaměstnává dosti často cizí pracovní síly. K tomu V. I. Lenin dále uvádí: „Kolísání této vrstvy mezi proletariátem a buržoazií je nevyhnutelné a na počátku nového období bude u ní ve vyspělých kapitalistických zemích nabývat vrchu snaha jít s buržoazií. Neboť mezi touto vrstvou převládá světový názor a smýšlení vlastnické; uplatňuje se tu bezprostřední zájem na spekulaci, na „svobodě“ obchodu a vlastnictví; ukazuje se tu přímý antagonismus k námezdním dělníkům.“⁴⁾

O přimknutí středního rolníka k revolučnímu zápasu dělnické třídy proti kapitalismu rozhoduje konec konců bezvýchodnost jeho postavení malovýrobce, oslabení a porážka moci buržoazie na jedné straně a na druhé rostoucí společenská síla a autorita dělnické třídy v čele s její komunistickou stranou. Potom se definitivně rozhoduje pro socialismus.

BOJ KSČ O VYTVOŘENÍ A UPEVNĚNÍ SVAZKU DĚLNÍKŮ A ROLNÍKŮ V PODMÍNKÁCH KAPITALISTICKÉ SPOLEČNOSTI

V 50leté historii KSČ tvoří nemalou část jejího úsilí boj o vytvoření dělnicko-rolnického svazku. K tomu bylo nutné vynaložit mnoho politické, organizační a ideologické práce. A také velkého umu pro správnou marx-leninskou analýzu sociálně ekonomického vývoje vesnice i citlivý politický přístup k jednotlivým sociálním skupinám pracujícím v zemědělství a jejich potřebám. Strana ve svých řadách musela vést boj jak proti pravicovým, tak i levicovým názorům na pojetí agrární a rolnické otázky. Velmi složitý a tvrdý zápas bylo nutno podstoupit za vymanění rolnictva z vlivu buržoazní ideologie — agrarismu, klerikalismu a luďáctví, za důsledné a sociálně spravedlivé řešení potřeb pracujícího rolnictva.

Po vzniku ČSR v roce 1918 nic nestálo v cestě, aby ruský vzor našel i u nás své následování. Velká říjnová socialistická revoluce a její Dekret o půdě silně ovlivnily českou a slovenskou vesnici, zejména zemědělské dělníky a chudé rolníky. Sítil odpor zemědělských dělníků proti kapitalistickému vykořisťování. Stále častěji se ozývaly požadavky po vyvlastnění statkářské půdy a jejím rozdělení

⁴⁾ V. I. Lenin, Vybrané spisy II, str. 623

mezi bezzemky a drobné rolníky. Nevyřešená držba půdy i revoluční situace ve městech a sousedních zemích vytvářely příznivé podmínky pro revoluční hnutí na vesnici a jeho spojení s revolučním hnutím proletariátu.

Avšak oportunismu a zrady sociální demokracie využila buržoazie na vesnici, zejména agrární strana, která demagogicky slibovala parcelaci velkostatkářské půdy. Ve skutečnosti to však byl klín, kterým se buržoazie snažila oddělit revoluční hnutí na vesnici od revolučního hnutí proletariátu.

Teprve založením KSČ v květnu 1921 se dostalo dělnické třídě i ostatním pracujícím revoluční organizace, se kterou bylo možné porazit buržoazii a zvítězit nad kapitalismem. Tím byl učiněn první krok k vítězství socialistické revoluce v Československu. KSČ v období po svém vzniku soustřeďuje hlavní pozornost především k svému upevnění na principech marxismu-leninismu, na vypořádání se s přežívajícím balastem sociáldemokratismu, na obhajobu zájmů dělnické třídy proti útokům buržoazie a současně postupně formuluje svoji politiku na vesnici.

V té době stěžejním problémem vesnice bylo uskutečnění pozemkové reformy. Tato však, prováděna buržoazií, měla z politického hlediska utlumit revoluční hnutí na vesnici a z ekonomického hlediska posílit agrární finanční kapitál. Tomu také odpovídaly výsledky. Zhruba 630 000 drobných uchazečů o půdu získalo po 1 ha. Současně bylo vytvořeno 2000 zbytkových statků s průměrnou výměrou 100 ha nejlepší půdy. Tak se nejen přesunula půda z rukou staré šlechty ponejvíce do rukou moderních kapitalistických statkářů, ale též zesílil její vliv v průmyslu i zemědělství. Agrárně finanční skupina si s ostatním kapitálem podrobovala k přímé poplatnosti desetitisíce rolnických usedlostí a s jejich celkovým zadlužováním si rozšiřovala svoji mocenskou základnu na vesnici.

Politickou úlohu pozemkové reformy z hlediska politiky buržoazie jasně vyjádřil T. G. Masaryk v projevu k 28. říjnu 1927: „Po válce také v naší zemi byly hlad a bída a lid přirozeně pohlížel nepříznivě na velké latifundie; záborovým zákonem předešli jsme sociální výbuchy, protože dala se lidu naděje na získání půdy.“ To jsou jasná slova. Buržoazie nechtěla a ani kvůli svým třídním zájmům nemohla důsledně provést pozemkovou reformu. Proto se tato pozemková reforma stala velkým podvodem, páchaným buržoazií na pracujícím rolnictvu.

Významným mezníkem ve vývoji KSČ a také v řešení agrární a rolnické otázky se stal V. sjezd strany v roce 1929, který očistil stranu od sociálně demokratického balastu, vypořádal se s oportunismem a pasivitou, včetně jejich nositelů. Zvítězila Gottwaldova bolševická linie. Straně se dostalo s novým vedením i další revoluční perspektivy.

V. sjezd KSČ podrobil marx-leninskému rozboru též vývoj kapitalismu v zemědělství ČSR. Zásady agrární politiky vyjádřil heslem: „Vylvlastnění veškeré půdy velkostatkářů, státu a církve bez náhrady a její odevzdání chudým rolníkům.“ Sjezd orientoval stranu k zintenzívnění práce na vesnici, k odhalování prolhanosti a třídně nepřátelského smyslu hesel agrární strany i jiných buržoazních a reformistických stran v rolnické otázce.

Téze V. sjezdu KSČ o svazku dělníků a rolníků byly dále rozpracovány a projednány na VI. sjezdu KSČ v březnu roku 1931. V této souvislosti se rovněž provádí hodnocení úlohy KSČ v boji za svazek proletariátu a rolnictva. V téžích VI. sjezdu KSČ „K agrární otázce“ se uvádí: „KSČ ve svém dosavadním vývoji nedovedla učinit boj za svazek s rolnictvem jedním z rozhodujících bojových úkolů strany. V prvních letech vývoje KSČ byl význam agrární otázky vzhledem ke starým sociálně demokratickým tradicím podečňován. Druhé vývojové období KSČ, ve kterém bylo vedení strany v rukou Jílkovy skupiny, ne-

přineslo sice žádnou zvýšenou aktivitu strany na venkově, přineslo však obrát k naprosto oportunistické platformě v agrární otázce. IV. sjezd strany vytyčil teorii agrarizace Československa, čímž podcenil skutečnost kapitalistického vývoje československého zemědělství. V důsledku nepochopení kapitalistického vývoje zemědělství neorientovala se KSČ na získání nižších vrstev vesnického obyvatelstva vědomým prohlubováním třídního boje na venkově, nýbrž orientovala se na vesnici jako celek, což došlo výrazu v takových heslech, která vedla v podstatě k orientaci na špičky rolnictva, jako např. požadavek zestátnění lesů, heslo re-vize pozemkové reformy atd.⁵⁾

V. sjezd KSČ korigoval tuto oportunistickou linii a vypracoval zásadně jasný poměr strany k agrární otázce. Sjezd zdůraznil, že k vymaření rolnictva z vlivu agrárníků a klerikálů nestačí pouze propaganda a agitace, že je třeba položit hlavní důraz na organizování bojů pracujícího rolnictva za zlepšení jejich stále se zhoršující situace. V zemědělství těžce postiženém hospodářskou krizí jejich veškeré úsilí a houževnatost nemohly zabránit růstu zadlužení, masového zbídačení a postupné likvidace. Sjezd proto vytyčil řadu revolučních požadavků pro řešení této tíživé situace zemědělských dělníků a pracujících rolníků. KSČ podpořila spravedlivé požadavky zemědělských dělníků a pracujících rolníků a jejich odpor proti kapitalistickému vykořisťování a organizovala jejich četné bojové akce. Klement Gottwald vyjádřil základní orientaci této politiky na konferenci pracujících rolníků v Přerově (7. 6. 1931) slovy: „V ten den, kdy se dělníci, malí živnostníci, s pracujícími rolníky spojí, uhodí poslední hodina pánů.“⁶⁾

Návrh na řešení tíživé situace vesnice v polovině třicátých let byl dále obsažen v Zemědělském plánu KSČ, přijatém v listopadu 1935 a v požadavcích vytyčených ÚV KSČ v květnu 1937. Zde se jednalo především o to, hospodářsky ulehčit existenci drobných a středních rolníků na účet bank, kartelů a velkostatkářů. Tento boj o řešení agrární a rolnické otázky na české a slovenské vesnici byl však přerušen zradou a kapitulantským agrárně finanční buržoazie, Mnichovem a fašistickou okupací. Nenaplněny zůstaly výzvy KSČ k jednotě a boji proti fašistické agresi a nevyslyšen zůstal příslib pomoci od Sovětského svazu. Rozhodl třídní zájem a zrada buržoazie nad zájmem národa a lidu.

Území naší republiky bylo přeměněno v zázemí německé fašistické mašinerie. Ve vztahu k našemu zemědělství a rolníkům sledovali nacističtí okupanti jako svůj základní cíl především vyrabovat maximum zemědělských produktů a za druhé co možná nejrychleji se zmocnit české půdy a okupovaný prostor kolonizovat německými usadlíky, aby se stal trvalou součástí německého území.

Devastace a rabování českého zemědělství bylo prováděno nejen totální do-dávkovou povinností a vývozem potravin, ale též nuceným odčerpáváním pracovních sil, zejména mládeže, jejím nasazením na nucené práce, stupňovaným vyčerpáváním půdy, opotřebením výrobních prostředků a zařízení v zemědělství, snížením stavu hospodářského zvířectva atp. Zemědělská produkce při takto soustavně vyčerpávaném zemědělství měla nutně klesající tendenci.

Na druhé straně statkářům a velkostatkářům vyhovovalo nucené přidělování pracovních sil, většinou z rodin drobných rolníků, i pracovní kolony vězňů, tvrdá ruka proti jakékoliv nespokojenosti s režimem, vykořisťování a útlak. To spolu s paktováním a kolaborací s okupanty vytvářelo příznivé podmínky pro naplňo-

⁵⁾ K. Gottwald, O rolnické otázce, str. 277-278

⁶⁾ K. Gottwald, Spisy, sv. III., str. 70

vání jejich třídních zájmů. Proto většina statkářů a velkostatkářů kolaborovala a pomáhala upevňovat okupační režim.

Rostoucí politický a hospodářský útlak a nezměrné strádání vedly postupně v masách pracujícího lidu k poznání, že jedinou záchranou je jednota a boj proti okupantům. Vedoucí silou tohoto dlouhého a těžkého zápasu byla dělnická třída v čele s KSČ.

Okupace zostřila třídní rozpory vesnice a vyvolala nové. Vznikl hluboký rozpor mezi širokou masou pracujících vesnice a okupační mocí, uskutečňující brutální fašistický a národnostní útlak. Rovněž se značně prohloubil a novou náplň získal rozpor těchto pracujících s agrární velkoburžoazií, která pokračovala ve zradě národních a státních zájmů a otevřeně kolaborovala s německou fašistickou mocí. Naproti tomu devastace zemědělství a přímý útok na existenci pracujícího rolnictva vedly k jejich stále těsnějšímu semknutí s dělnickou třídou v jednotné frontě národně osvobozenického boje. Okupační režim a kolaborující velkoburžoazie se staly společným úhlavním nepřítelem dělníků a rolníků, všech poctivých příslušníků našich národů. Vlastenecké a demokratické cítění lidu, burcované fašistickým terorem, se postupně stávalo velkou silou odporu. Nejdůležitějšími a nejobětavějšími bojovníky proti fašismu a za národní svobodu byli komunisté. Tento společný boj proti fašismu a za národní existenci stmeloval dělnickou třídu a rolnictvo i ostatní vrstvy pracujících. Tak vznikaly podmínky pro rozšíření základny dělnicko-rolnického svazku. V tomto zápase lidu s fašistickými okupanty ztrácí buržoazie rozhodující část svého bývalého spojence — pracující rolnictvo.

Pod údery sovětských armád a národně osvobozenického boje se zhroutila fašistická hitlerovská tyranie. Svoboda přišla z východu. Lid načerpal z krachu buržoazní republiky a zrady agrárně finančního kapitálu drazé placené poučení. Výslednicí tohoto historického poučení a počátku hlubokých proměn naší společnosti je ustavení vlády Národní fronty a přijetí Košického vládního programu. Vedoucí silou ve společnosti se stává dělnická třída v čele s KSČ. Vzniká tak nová situace pro řešení agrární a rolnické otázky.

V poválečném vývoji v naší společnosti nabývá stěžejního významu další rozvoj a upevňování dělnicko-rolnického svazku. Byl to všestranný zápas o vymanění pracujících rolníků z vlivu buržoazie, o jejich získání pro politiku strany a postupně pro socialismus. To v našich podmínkách bylo zvláště obtížné vzhledem k širokému proniknutí agrární strany, klerikalismu a luďáctví na vesnici i po desetiletí vytvářené nedůvěry vůči městu. Proto bylo nutné postupně a na příkladech trpělivě přesvědčovat pracujícího rolníka o nutnosti společného boje proti společnému nepříteli a současně odhalovat pravou tvář buržoazie, vystupující v rouše „přátel lidu“. To umožňovalo rolníkům přesvědčit se a poznat, kdo je jeho přítel a spojenec a kdo je jeho nepřítel.

Dělnicko-rolnický svazek, vytvořený pod vedením strany v národně osvobozenickém hnutí, které přerostlo v národní a demokratickou revoluci, měl dané epoše a jejím úkolům odpovídající složení a cíle. V souladu s tím bylo třídní zaměření Košického vládního programu, které směřovalo jednak proti fašistickým okupantům a jednak proti domácím zrádcům a kolaborantům, rekrutujícím se především z řad buržoazie. Znamenalo to v nové situaci nejen udržet základ dosavadního spojení dělnické třídy a rolnictva, ale současně politicky velmi citlivě vytvářet jeho novou náplň a rozvíjet nové formy a metody jeho činnosti. Cesta vpřed vedla především rozvíjením a důsledným prováděním demokratických požadavků pracujícího rolnictva i veškerého lidu, které buržoazie nemohla a také nechtěla uskutečnit.

Porážkou fašistického Německa a osvobozením ČSR sovětskou armádou vznikly příznivé podmínky pro lidově demokratickou cestu k socialismu. Šlo však o to, důsledným prosazením Košického vládního programu upevnit moc dělnické třídy a její vedoucí síly — KSČ, podetnout kořeny velkoburžoazie, především potrestáním nepřátel lidu, zrádců a kolaborantů. Uskutečnit konfiskaci jejich majetku a provést očistu národního života. Vyloučit z politického života a zakázat fašistické a reakční politické strany. Znárodnit velkopřůmysl, banky a pojišťovny. Provést konfiskaci půdy Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a její rozdělení bezzemkům a drobným rolníkům. Současně bylo nutné zabránit tomu, aby zbankrotovaná buržoazie získala čas a spojení i příležitost ke svému zorganizování a mohla se reálně pokusit o zvrát situace a nastolení předmnichovských poměrů. Proto zcela přirozeně boj o svazek dělníků a rolníků tvoří jádro zemědělské politiky KSČ i podstatnou část zápasu v aréně třídního boje s buržoazií.

Mimořádně velký význam mělo vybudování nezbytných politicko-organizačních předpokladů a mocenských pozic v systému vytvářeného lidově demokratického zřízení, které by umožňovaly vytvářet s rolnictvem co nejužší kontakt, ovlivňovat život vesnice a zejména řídit zemědělskou politiku ve státě. To byly výchozí podmínky pro rozvíjení a upevňování spojení a akční jednoty dělnické třídy s pracujícím rolnictvem. Velkou pozornost věnuje strana budování základních organizací na vesnici, budování a upevňování národních výborů — mocenských orgánů lidu, ve kterých měla strana, zástupci dělnické třídy i pracujících rolníků rozhodující vliv. Především v národních výborech se představitelé drobných a středních rolníků spolu s reprezentanty dělníků podíleli na uskutečňování politické moci ve státě i budování nového společenského zřízení. Zde v praxi, často v ohni třídního boje, se upevňovalo a rozvíjelo spojení dělníků a rolníků.

Klíčovou pozicí k uskutečňování zemědělské politiky ve státě bylo ministerstvo zemědělství, v jehož čele byli komunisté. To spolu se zákazem zkompromitované agrární strany tvořilo významný zásah vůči agrární reakci. KSČ jako vládní strana měla zcela nové možnosti působit na další vývoj dělnicko-rolnického svazku prostřednictvím státních mocenských pozic.

Nemalý význam pro další rozvoj vztahů mezi dělnickou třídou a rolnictvem mělo též vytvoření jednotných revolučních odborů jako masové organizace dělnické třídy. Tak dělnická třída svojí jednotou znásobovala svoji politickou a hospodářskou moc ve státě.

Vše v podstatě záviselo na tom, jak plně využije velké šance dělnická třída a její předvoj — KSČ, která „celou svojí minulostí — jak uvedl s. Gottwald — v průběhu osvobozenického boje a nyní v době budování nové republiky ukázala svoji vyspělost a schopnost vést národ, ukázat mu správnou cestu. Hitlerova porážka zatlačila jeho pomocníky do defenzívy. Ale tím se nekončí, nýbrž teprve začíná boj o vedení, o duši národa, mezi námi a zrádcovskou velkoburžoazií. Je to boj ideologický, politický, administrativní, hospodářský, mocenský, je to zkrátka boj na všech frontách. A jde, soudruzi, o to, aby dělnická třída a v čele dělnické třídy naše strana ukázala, že ona umí lépe vést, lépe spravovat, lépe hospodařit a lépe vládnout“⁷⁾

⁷⁾ K. Gottwald, Spisy, sv. XII, str. 89

Uskutečňování Košického vládního programu se stalo vážnou prověrkou síly a akceschopnosti nově vytvořeného politického systému. Výzva strany k národním výborům, aby se chopily moci a prostřednictvím zřízovaných rolnických komisí zajistily zemědělský majetek podléhající konfiskaci a po dohodě s rolnickými komisemi dosadily národní správy, které by tento majetek spravovaly až do řádné konfiskace a rozdělení, se setkal s velkou revoluční aktivitou a iniciativou u bezzemků a drobných rolníků. Dekrety presidenta republiky k této etapě pozemkové reformy vyšly v době, kdy rozhodující opatření již byla vykonána. Hlavní předpoklad úspěchu spočíval v rozvoji revolučního hnutí lidu. Než byla buržoazie schopna se zorganizovat, byla předběhnuta lidem. Tím ovšem boj o tuto etapu pozemkové reformy nekončí. Buržoazie se snaží znemožnit osídlení pohraničí a přiděl půdy bezzemkům a drobným rolníkům. Usiluje o neúměrné zvýšení ceny za přidělované zemědělské usedlosti, aby se staly nedostupnými pro nové nabyvatele. Různí buržoazní „experti“ radí uskutečňovat osídlení pohraničí postupně až po získání zkušeností a vytvoření podmínek. Druzí doporučují vytvářet zemědělské podniky ne o maximální velikosti 13 ha půdy, ale podniky o velikosti 25—30 ha půdy. Tedy kulacká hospodářství, nebo v „československém pojetí“ rodinné farmy. Nechyběla ani doporučení, že pohraničí je nutné osídlit zkušenými hospodáři atd. Např. národně socialistický Svobodný venkov ještě 26. 4. 1947 uvádí: „Zásada 13 ha jako nejnižší hranice přidělovaných usedlostí způsobila také, že do pohraničí se nedostali právě zemědělci, kteří mají schopnosti a zkušenosti pro hospodaření na větších, soběstačných usedlostech — než je pouze 13 ha, a kteří by skýtali opravdu záruku úspěšného a řádného hospodaření . . .“

Těmto „přátelům lidu“ nešlo o nic jiného než o znemožnění přidělu půdy a osídlení pohraničí bezzemky a drobnými rolníky. Jejich úsilí mělo umožnit vytváření nových „zbytkových statků“ či rodinných farem, transfer konfiskovaného majetku do rukou buržoazie a tím posílení jejich politických a ekonomických pozic. Kromě toho se buržoazie bála politických důsledků uskutečnění pozemkové reformy ve prospěch posílení politických pozic strany a dělnicko-rolnického svazku.

Vytvoření tzv. soběstačných zemědělských podniků v té či oné formě se postupně objevilo v programech ostatních politických stran. Je zajímavé, že až k nim se vraceli revizionističtí reformátoři socialistického zemědělství v roce 1968. To co nemohla reakce prosadit v důsledku revolučního hnutí mas vedených KSČ po roce 1945, to se pokoušeli prosadit revizionisté v roce 1968.

Pokusy buržoazie o sabotování první etapy pozemkové reformy nevyšly. V čele jejího uskutečňování na rozdíl od buržoazní republiky byli komunisté, opírající se o revoluční hnutí na vesnici. Rozhodující význam mělo přidělení půdy do vlastnictví bezzemků a drobných rolníků. Tím byla naplněna jejich odvěká tužba po půdě. Současně to bylo významnou součástí upevnění dělnicko-rolnického svazku, vytváření politické síly pro řešení dalších úkolů vývoje společnosti. V této době byla zvláště významnou politická stránka svazku, jednota politického postupu.

Osídlením pohraničí a konfiskované půdy bylo uskutečněno pod vedením KSČ obrovské dílo, které nemá v historii obdoby. Zhruba v průběhu půldruhého roku se dostalo do pohybu 2,6 mil. ha zkonfiskované půdy a změnily se podmínky i způsob života u statisíců lidí. Celé toto obrovské dílo se stalo výslednicí činnorodé spolupráce dělnické třídy a pracujícího rolnictva. Bezzemci a drobní rolníci nejen že získali půdu, ale současně prokázali velké pracovní, organizační a budovatelské schopnosti a úsilí.

Jednota zájmů i politické akce dělnické třídy a pracujícího rolnictva se rovněž projevy v boji za znárodnění a jeho realizaci. Znárodněním byly řešeny společné zájmy dělníků a pracujících rolníků. Vznikaly tak podmínky pro rozvoj a lepší naplňování ekonomické stránky svazku. Definitivně byl odstraněn ekonomický útlak a vykořisťování rolníků agrárně finančním kapitálem i cukerními koncerny. Pod vedením KSČ se tak naplňovaly požadavky rolníků, např. ze známého hnutí řepařů ve třicátých letech.

Značný význam mělo uplatňování politiky diferencovaného přístupu k jednotlivým sociálně ekonomickým skupinám vesnice, zejména v cenové politice i v jiných praktických hospodářských opatřeních. Ve své podstatě to byla realizace stranou vytyčených požadavků z buržoazní republiky, aby ceny byly diferencovány podle velikosti zemědělských podniků. V praxi to znamenalo poskytnout skupině menších podniků vyšší ceny, statkářům a velkostatkářům ceny nižší. Byla to diferenciací svým třídním ostřím zaměřená proti agrární velkoburžoazii.

Významný podíl na poválečném rozvoji dělnicko-rolnické součinnosti mají dělnické brigády, které byly nejdříve zaměřovány na pomoc při zvládnutí špičkových prací v zemědělství, zejména žní, později stále významnější podíl nabývají tzv. strojní brigády. Úkolem těchto brigád nebylo jen opravovat stroje a hospodářské nářadí, ale současně provádět politickou práci mezi rolníky. Často vznikaly i kulturní úderky, které ovlivňovaly kulturní život vesnice. Tak vzájemným poznáním ve společné práci i při odpočinku, v diskusích k politickým otázkám se rodila a upevňovala nová družba pracujících měst a venkova. V pozdějším období mnohé z těchto brigád se přeměnily v patronáty nad jednotlivými vesnicemi. Účastníky těchto brigád byli většinou nejobětavější členové strany i příslušníci svazu mládeže.

Další programovou směrnicí k agrární a rolnické otázce vytyčil VIII. sjezd KSČ. Klement Gottwald tu zejména zdůraznil význam dělnicko-rolnického svazku jako základu Národní fronty. Další upevňování dělnicko-rolnického svazku mělo mimořádně příznivé podmínky. Autorita dělnické třídy a KSČ se dále zvyšovala v důsledku důsledného prosazování Košického vládního programu ve prospěch pracujícího lidu. Pozemková reforma revolucionizovala vesnici. Stále častěji se ozývaly hlasy po důsledném řešení držby půdy podle hesla „Půda těm, kdož na ní pracují“. Pro další rozvoj spojení dělnické třídy s pracujícím rolnictvem mělo velký význam získání rozhodující části středního rolnictva.

Velkým vítězstvím strany i dělnicko-rolnického svazku byly výsledky voleb do ÚNS 26. 5. 1946. Komunistická strana získala v celostátním měřítku 38 % všech platných hlasů. Nejpozoruhodnější výsledky přineslo hlasování na české vesnici, kde reakce utrpěla nejcitlivější porážku. KSČ se stala v českých zemích nejsilnější stranou na vesnici. „Ten důležitý fakt, že jsme na vesnici první stranou znamená, že to první kolo jsme u rolníků vyhráli.“⁸⁾ Volby byly nejlepším vyjádřením toho, že zemědělská politika KSČ plně vyhovuje zájmům pracujících rolníků i dalšímu rozvoji a posilování dělnicko-rolnického svazku.

Na základě linie VIII. sjezdu KSČ k zemědělské politice a programových úkolů Gottwaldovy vlády byly v letních měsících roku 1946 vypracovány návrhy známých šesti zemědělských zákonů (revize buržoazní pozemkové reformy, scelení půdy, demokratizace myslivosti, zaknihování přidělů půdy z I. etapy lidové demokratické pozemkové reformy, zajištění zemědělského výrobního plánu, úprava dělení zemědělských podniků v pozůstalostním řízení a zamezení drobení zemědělské půdy).

⁸⁾ K. Gottwald, Spisy, sv. XIII., str. 79

Uskutečněním revize buržoazní pozemkové reformy šlo jednak o odčinění bezpráví spáchaného agrární buržoazií na pracujících rolnících a jednak o likvidaci té části agrární velkoburžoazie, která byla uměle vytvořena agrární stranou — zbytkových statkářů. Kromě toho měla být podstatně ohraničena a zúžena hospodářská základna ostatní české a slovenské agrární velkoburžoazie a spolu s tím měly být smeteny i některé poslední polofeudální pozůstatky. Provedení této etapy pozemkové reformy znamenalo tedy ekonomicky, sociálně i politicky postihnout celou agrární velkoburžoazii a tím podstatně oslabit buržoazii jako celek, narušit hospodářské a politické pozice reakce.

Osnovy šesti zemědělských zákonů vyvolaly širokou a velmi živou diskusi na vesnici. Stalo se tak vlastně poprvé, že v tak širokém měřítku bylo projednáváno řešení stěžejních problémů vesnice ještě před vlastním schválením zákonů. Diskuse rolníků jednoznačně podpořila politiku strany, odmítla pokusy reakce torpedovat navrhovaná řešení, a co víc, přinesla podnětné návrhy k řešení naléhavých otázek dalšího vývoje společnosti i vesnice. Diskuse současně byla velkou politickou školou, diferenciací názorů a politického vyzrání vesnice. Žalostně ztroskotala kampaň reakce proti šesti zemědělským zákonům i agrárníký pokus o vyvolání „zemědělské stávky“ v českých zemích.

Na základě výsledků této diskuse strana rozšiřuje svůj program zemědělské politiky a zveřejňuje jej v bývalé baště agrární strany v Hradci Králové 4. dubna 1947. Východočeská reakce chtěla na tomto velkém shromáždění odsoudit zemědělskou politiku KSČ. Ovšem i zde jí to nevyšlo. Namísto protivládní demonstrace zde komunisté vyhlásili Hradecký program, se kterým pracující rolníci vyslovili souhlas.

Hradecký program obsahoval vedle již probíhajících programových úkolů zemědělské politiky KSČ řadu nových dalekosáhlých návrhů. Především vytýčil jako základní úkol konečné řešení otázky vlastnictví a držby půdy, tj. vedle urychleného uzákonění a provedení revize první pozemkové reformy i vykoupení veškeré půdy nad 50 ha a půdy ve vlastnictví osob, které na ní nepracují a využívají ji k spekulacím účelům. Tím měla být definitivně vyřešena základní otázka vesnice. Další opatření Hradeckého programu byla zaměřena k řešení demokratizace a rozvoje družstevnictví, řešení disparity mezi cenami zemědělských a průmyslových výrobků a reorganizace distribuce. Hradecký program dále předpokládal podstatné rozšíření ekonomické pomoci zemědělství, zejména urychlenou mechanizaci a elektrifikaci. Zvlášť velký význam měla nová daňová a úvěrová politika, výrazně zlepšující situaci drobných a středních rolníků. Značný význam měla též sociálně politická opatření, jako pojištění rolníků, ulehčení práce venkovských žen, rozvoj zemědělského odborného školství aj.

Hradecký program vycházel z rostoucí revoluční radikalizace rolnických mas i procesu upevňování dělnícko-rolnického svazku. Svým obsahem poskytoval široké možnosti zejména pro získání středního rolníka. Postoj středního rolníka k dělnické třídě a politice komunistické strany měl stěžejní význam pro další vývoj „pokojného“ přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Buržoazie si uvědomovala, že uskutečnění šesti zemědělských zákonů a Hradeckého programu bude znamenat definitivní ztrátu jejich pozic na vesnici a v podstatě i její politickou porážku ve společnosti. Proto se za každou cenu a všemi prostředky snažila znemožnit jejich realizaci. K tomu měly sloužit různé protiakce reakce, počínaje obstrukcí v parlamentě, zastrašováním rolníků až po Nечanické provokativní vystupení zakázané organizace bývalé agrární strany — selské jízdy. Zde, nedaleko od Hradce Králové, měli být političtí odpůrci podle

vyjádření jednoho z organizátorů „roznesení na kopytech selské jízdy“. Byl to jeden z pokusů o otřesení vztahů rolnictva k dělnické třídě a KSČ. I tento pokus reakce zkrachoval.

V ohni třídního boje poznávali rolníci bez ohledu na politickou příslušnost, kdo hájí jejich zájmy a kdo zájmy statkářů, zbytkářů a jejich politiků. Vesnice byla v pravém slova smyslu v revolučním pohybu. Její stanovisko bylo jednoznačné — urychleně uskutečnit navrhovaná řešení. Pod tímto tlakem rolníků vedených komunisty došlo v červnu 1947 k uzákonění revize buržoazní pozemkové reformy, i když proti původnímu návrhu s některým zhoršením, prosazeným většinou reakční politické mašinerie. Přesto to byl další významný úspěch politiky KSČ.

V zemědělské politice strany, v jejím vztahu k pracujícímu rolnictvu mělo nemalý význam zemědělské družstevnictví — jeho demokratizace a rozvoj. Zemědělské družstevnictví na vesnici mělo velkou tradici. Vyvíjelo se bezmála tři čtvrtě století od jednoduchých forem spolupráce a ochrany zájmů rolníků před rostoucím kapitalistickým vykořisťováním až po velké družstevní centrály, ovládnuté agrárně finančním kapitálem a využívané k vykořisťování a ovládnutí vesnice. Za okupace bylo zemědělské družstevnictví v rukách kolaborujících statkářů a velkostatkářů i okupantů, kteří je zapojili do služeb válečného hospodářství.

O velkém významu zemědělského družstevnictví v poválečném vývoji svědčí skutečnost, že zhruba rok po osvobození ČSR bylo v 12 000 družstvech více než 2 500 000 členů. To znamená, že více jak dvě třetiny rolníků bylo členy družstev. Významným úspěchem bylo v roce 1945 sjednocení celého družstevního hnutí a vytvoření Ústřední rady družstev. I přes provedenou očistu družstev a demokratické zásahy zůstával poměr třídních a politických sil uvnitř zemědělského družstevnictví značně nepříznivý. Malé zastoupení vůbec a zejména v orgánech družstev měli drobní a střední rolníci. To souviselo s přežívajícími nedemokratickými poměry uvnitř těchto družstev. Přitom jak z politického, tak z ekonomického hlediska rostla jejich společenská role, neboť družstevnictví bylo jednou z pák rozvoje vztahů mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím a tedy mezi dělnickou třídou a rolnictvem. Zcela nutně vznikla otázka, kdo je povede a komu budou sloužit.

Proto demokratizace družstev a jejich navrácení do rukou pracujících rolníků se staly součástí Hradeckého programu, tvrdého třídního zápasu s buržoazií, který byl dovršen až po Únoru 1948.

KSČ svou politikou podporuje všestranný rozvoj zemědělských družstev. Jsou zakládána četná nová družstva, zejména strojní, elektrářská, vodářská, drůbežářská a vznikají též družstva pastvinářská a prvních 28 zemědělských výrobních družstev. V této etapě nebylo politickým úkolem budovat zemědělská výrobní družstva, ale vrátit zemědělské družstevnictví do rukou lidu a na této základně je využít jako nástroje rozvoje a upevňování vztahů mezi dělnickou třídou a rolnictvem i jako prostředku rozvoje a upevňování družstevních vztahů v masách pracujícího rolnictva.

Z vnějších faktorů tomuto pozitivnímu politickému vývoji významně napomáhalo spojenectví s SSSR a jeho nezištná pomoc, zejména v kritické situaci, vzniklé katastrofálním suchem v roce 1947. I tuto velmi těžkou situaci nemohla zneužít reakce. KSČ navrhla a díky široké podpoře mas mimořádně prosadila zdanění 35 000 milionářů, z jehož výtěžku byla rolníkům částečně uhrazena škoda způsobená suchem.

V boji za uskutečnění programových úkolů zemědělské politiky KSČ se vytvářela jednota zájmů, pevný svazek dělnické třídy a pracujícího rolnictva.

Jádrum úspěchu byla správná aplikace Leninova učení o agrární a rolnické otázce v ČSR. Naplnilo se to, oč strana usilovala v předválečném období.

Třídní zápas „kdo z koho“ mezi buržoazií a dělnickou třídou vyvrcholil v Únoru 1948. Ze strachu před výsledkem nadcházejících voleb a ztrátou svých pozic se předáci reakčních stran pokusili o kontrarevoluční zvrát. Pokus buržoazie o reakční převrat byl v zárodku rozdrčen jednotným vystoupením dělnické třídy v čele s KSČ, kolem níž se seskupila naprostá většina pracujících. V Únoru 1948 uplatnila KSČ především zásluhou Klementa Gottwalda mistrnou taktiku, která znovu potvrdila, že podmínkou úspěchu KSČ je věrnost marxismu-leninismu, schopnost jeho tvůrčího uplatnění v konkrétní situaci, umění pozvednout správnou taktikou do boje nejširší masy a rozhodnout v boji s nepřítelem. Krize byla řešena při zachování ústavních zákonů.

V tomto zápase měl rozhodující význam dělnicko-rolnický svazek, utvářený cílevědomou politikou KSČ. Na manifestaci Celostátního sjezdu rolnických komisí na Václavském náměstí v Praze 29. února 1948 vyjádřilo jednoznačnou podporu KSČ více než 150 000 účastníků. Tento sjezd neměl v historii rolnického hnutí obdobu. A to nejen pro jeho početnost, ale zejména pro jeho masovou základnu a jednoznačné vystoupení pracujícího rolnictva po boku dělnické třídy proti reakci, za podporu politiky KSČ. Klement Gottwald při hodnocení únorových událostí na krajské konferenci KSČ v Praze 28. března 1948 konstatoval: „Skvěle se držela naše dělnická třída a jí po boku — a to je významné a to také dalo únorovým událostem spád a rozhodnost — šlo rolnictvo ve své zdrcující většině. Zemědělská politika strany . . . tak kacěřovaná a napadaná, přinesla svoje ovoce v rozhodující chvíli, kdy rolník šel spolu s dělníkem. To nebývá v historii třídních bojů každodenním zjevem. Na politickém, taktickém a strategickém umění komunistické strany závisí, aby tyto dva nejmohutnější proudy v národě nešly proti sobě, nýbrž spolu. To se v Únoru stalo a v tom tkví příčina, že reakce byla izolována, že události měly takový spád a že se páni prostě nedostali ani ke slovu“.⁹⁾

Krátce po sjezdu rolnických komisí, v průběhu dvou měsíců, byly přijaty všechny zemědělské zákony, o které ještě nedávno byl sváděn urputný boj. Všechny politické a ekonomické vymoženosti, dosažené společným bojem lidu, zakotvila Ústava 9. května. Národní a demokratická revoluce přerostla pod mistrným vedením KSČ v diktaturu proletariátu. Vznikla nová situace, umožňující přechod k budování socialismu. V této nové etapě je na principech socialismu dále rozvíjen a upevňován svazek dělníků a rolníků. I nadále zůstávají v plné platnosti slova Klementa Gottwalda, pronesená na manifestaci rolnických komisí: „Dělník za rolníka, rolník za dělníka, a tam svět se hne, kam se tato síla napře!“

⁹⁾ K. Gottwald, Spisy, sv. XIV., str. 338

Došlo dne 3. 6. 1971

Adresa autora:

Prof. Jaroslav Ka b r h e l, Vysoká škola politická ÚV KSČ, Praha

Až do února 1948 byl veden na vesnici ostrý politický zápas. Byl velkou školou vesnice a vedl k diferenciaci mezi rolníky a příslušníky vykořisťovatelských tříd na vesnici.

Únorového vítězství mohli pracující dobýt proto, že v jejich čele stála Komunistická strana Československa. Strana byla jednotná, ideologicky pevná, důsledně se opírala o učení marxismu-leninismu, prošla řadou třídních bitev, byla zkušena v boji.

Za stranou šla téměř celá dělnická třída. Nejen komunisté, ale i nečlenové strany nebo členové jiných stran souhlasili s její politikou a byli ochotni za ni bojovat. Revoluční odborové hnutí jako organizace dělnické třídy stálo takřka jednotně za politikou strany. Tuto jednotu dělnické třídy nejlépe potvrdil samotný průběh únorových událostí. Politiku strany prosazovali drobní a střední rolníci. Na pozicích strany stála většina inteligence.

VÝSTAVBA SOCIALISMU NA VESNICI

Únor 1948 byl mezníkem celého dalšího vývoje. Dělnická třída a ostatní pracující pod vedením KSČ zvítězili. Otázka moci byla rozhodnuta. Byla nastolena diktatura proletariátu. Nic nestálo v cestě rozvíjení socialistické revoluce. Další znárodnění průmyslu a důsledné dokončení pozemkové reformy pronikavě oslabilo politické a ekonomické pozice poražené buržoazie. Náš lid nastoupil cestu k výstavbě socialistické společnosti.

Po vítězství v Únoru 1948 přistoupil náš lid bez překážek ze strany kapitalistů k budování národního hospodářství. Do konce roku 1948 jsme dosáhli v průmyslu zhruba předválečné úrovně výroby. Méně dobrá situace byla v zemědělství. Úroveň hrubé zemědělské produkce se v roce 1949 pohybovala zhruba na 80 % úrovně roku 1936 a tržní produkce byla ještě nižší. Bylo třeba řešit tyto otázky zásadně.

IX. sjezd KSČ v květnu 1949 zaměřil stranu a celou společnost na výstavbu jednotných zemědělských družstev. Nebylo možné budovat socialistickou společnost v zemi, kde na jedné straně byla vyspělá průmyslová velkovýroba a na druhé straně roztržštěná zemědělská malovýroba. Socialistická přestavba vesnice byla nezbytná. Sjezd zdůraznil, že nebude u nás socialismu bez přechodu vesnice k socialismu.

Revizionisté v pozdějším období a zvláště v letech 1968 až 1969 mnohokrát vstoupili proti kolektivizaci. Například ve sborníku ze symposia pořádaného komisí pro agrární a rolnickou otázku v Československu po roce 1945 Ústavu dějin socialismu ve dnech 23. a 24. května 1968 v Praze se hovoří o „zásadních

neúspěchů v zemědělství za poslední skoro čtvrtstoletí“, o „nedocení specifika Československa“ a o „nekritickém přejímání sovětských zkušeností“, aby v závěrech autoři došli „k objasnění hlubších příčin nedostatků a neúspěchů samotné kolektivizace i zemědělské výroby“ a „k přehodnocení některých základních postulatů v teorii kolektivizace vůbec a v její aplikaci na československé poměry speciálně“. Závěry tedy nejen zpochybňují usnesení IX. sjezdu KSČ a generální linie výstavby socialismu na vesnici, nýbrž jdou příkře proti nim. Tito „teoretici“ hovoří o usnesení IX. sjezdu KSČ tak, že „tato nová zemědělská politika byla již v rozporu s potřebami a zájmy rolnictva a ve svých důsledcích i celé společnosti“.

Praxe je vždy nejlepším kritériem správnosti každého teoretického závěru. A zde praxe — sám život — prokázala nepravdu revizionistických závěrů. Správnost včasného nástupu do kolektivizace a její uskutečňování potvrdil nejlépe další vývoj a ještě více to potvrzuje dnešní skutečnost. Jenom vybudování socialistické zemědělské velkovýroby mohlo vyřešit řadu úkolů, před nimiž stála naše společnost v průběhu socialistické výstavby. O které problémy se jednalo?

Československo již na počátku kolektivizace bylo hospodářsky vyspělou zemí se silným průmyslem. Roztříštěná zemědělská malovýroba by však brzdila socialistickou výstavbu. Kolektivizace umožnila vybudovat základy socialistické zemědělské velkovýroby. Naše ekonomika se mohla postavit pevně „na obě nohy“, jak nás učí V. I. Lenin.

Kolektivizace byla doprovázena ostrým třídním bojem a znamenala osvobození pracujícího rolníka od vykořisťování kulaky a statkáři. Uskutečnění kolektivizace umožnilo nastolení nových výrobních vztahů — socialistických výrobních vztahů. Výrobní prostředky byly zspolečněny. Staly se kolektivním vlastnictvím družstev.

S vítězstvím socialistických výrobních vztahů na vesnici a přeměnou zemědělské malovýroby v socialistickou zemědělskou velkovýrobu vznikla a rozvíjí se nová třída — třída družstevních rolníků. Na vesnici tak došlo k důležité kvalitativní změně. Rolnictvo, do té doby roztříštěné, složené z nejrůznějších společenských tříd a vrstev, se zformovalo v novou třídu, s novými vztahy k výrobním prostředkům, vytváří se v ní nové myšlení, nové uvědomění.

Nejdůležitějším činitelem, který umožnil přestavbu vesnice, byl stále se upevňující a rozvíjející svazek dělnické třídy s pracujícím rolnictvem, který později přerostl ve svazek dvou spřátelených neantagonistických tříd, dělnické třídy a třídy družstevního rolnictva. Tento třídní svazek je základem našeho socialistického zřízení.

Socialistická zemědělská velkovýroba otevřela cestu k všestranné koncentraci výroby, k využití nových forem řízení i organizace práce, k využití vědeckotechnického pokroku, k růstu výrobních sil. Jedině nastolení nových velkovýrobních forem umožnilo našemu socialistickému zemědělství využívat prvků nastupující vědeckotechnické revoluce.

Vytvoření velkých socialistických hospodářství v zemědělství umožnilo soustavně zvyšovat intenzitu zemědělské výroby. Ani v průběhu kolektivizace zemědělská výroba nepoklesla, naopak, neustále rostla. Zvláště prudce pak vzrostla, když v druhé etapě rozvoje socialistického zemědělství v důsledku usnesení XII. a XIII. sjezdu KSČ začaly působit racionalizační prvky. Československé socialistické zemědělství tak pomáhá kryt stále rostoucí potřeby obyvatelstva potravinami a surovinami pro průmysl.

Základní ekonomické a společenské změny na vesnici vedly ke všeobecnému zvýšení životní úrovně pracujících v zemědělství. Přes odlišnost zemědělské práce od práce v průmyslu přiblížil se životní styl družstevníků a pracujících v ze-

mědělství životní úrovni pracujících v ostatních odvětvích národního hospodářství. Nesporně k tomu přispěla i strukturální skladba obyvatelstva naší vesnice, které tvoří jak pracující v zemědělství, tak i v ostatních odvětvích výroby.

ZAKLADÁNÍ DRUŽSTEV

Na základě usnesení IX. sjezu KSČ se začala budovat jednotná zemědělská družstva. Strana vycházela z pouček klasiků marxismu-leninismu. Zdůrazňovala především metodu dobrovolnosti, vytváření názorného příkladu. Již Marx a Engels, když hovoří o přechodu soukromého vlastnictví rolníků na družstevní, podmiňují to naprostou dobrovolností. Podobně V. I. Lenin na VII. sjezdu KSR(b) říká: „Nejvíce se musíme opírat o tu pravdu, že zde metodami násilí již pro samu podstatu věci nelze ničeho dosáhnout Jednat násilně znamená mařit celou věc. Zde je třeba dlouhé práce a výchovy. Rolníci, který nejen u nás, ale na celém světě je praktik a realista, musíme na konkrétních příkladech dokázat, že „Komuna“ je ze všeho nejlepší“. (Spisy 29/204, 205)

Postupně vyrůstala jednotná zemědělská družstva. Při jejich výstavbě se strana opírala zejména o drobné rolníky a o dělníky, bydlící na vesnici. Mimořádně důležitou úlohu hrálo získání středního rolníka. Byla to především početnost středních rolníků. neboť po provedené pozemkové reformě tvořili ekonomicky rozhodující skupinu z celkového počtu zemědělských závodů. Zejména však se velká většina hospodářství středních rolníků vyznačovala vysokou úrovní hospodaření a jejich slovo mělo na vesnici váhu. Byli to i schopní organizátoři a mělo tudíž jejich získání pro vznikající družstva velkou cenu.

Výstavba jednotných zemědělských družstev postupovala rychle, zvláště po roce 1955. Ukazují to nejlépe některá čísla. Koncem roku 1950 bylo celkem 3747 JZD a přípravných výborů, které hospodařily na 15,67 % zemědělské půdy. V roce 1956 to bylo již 8693 JZD a přípravných výborů, hospodařících na 30,92 % zemědělské půdy. V roce 1959, kdy kolektivizace prakticky končila, hospodařilo 12 544 družstev na 65,66 % zemědělské půdy. Počet družstev pak v důsledku jejich slučování klesal. K 31. prosinci 1970 jsme měli 6270 JZD a 336 státních statků. Socialistický sektor hospodaří na více než 90 % zemědělské půdy.

Revizionisté se později snažili dokázat, že „tvrzení o okamžité přestavbě zemědělství bylo chybné“. Podle nich mělo dojít ke změně výrobních vztahů, až si ie vynutí rozvoj výrobních sil. Je to zásadní otázka: čekat se změnou výrobních vztahů na vesnici až si je vynutí růst výrobních sil, anebo postupovat opačně, tak jako v Sovětském svazu, protože to společnost potřebuje ke svému rozvoji. Tedy změnit výrobní vztahy za pomoci dělnické třídy a uspíšit i rozvoj výrobních sil. Zkušenost, která do té doby byla a ze které jsme čerpali, to jest sovětská zkušenost, potvrzovala správnost této druhé cesty. Dnes její správnost potvrzuje nejen naše vlastní praxe, ale i zkušenosti jiných socialistických zemí.

Vítězství socialistických výrobních vztahů v zemědělství vytváří také nezbytně předpoklady pro další rozvoj zemědělské výroby. Nová etapa, na jejímž prahu se dnes nacházíme, by nebyla možná bez velkých celků — jednotných zemědělských družstev a státních statků, bez velkovýrobních prvků výroby i řízení. Prudký rozvoj výrobních sil si vynucuje stále větší koncentraci a specializaci výroby, uplatňování průmyslových metod ve výrobě, v řízení a v organizaci práce.

To je proces, kterému se neubrání ani kapitalistické zemědělství, nechce-li nutně zůstat pozadu. Ještě nedávno bylo pro „naše“ teoretiky revizionismu cílem

budování rodinných farem. Dnes jsou však již i pro kapitalisty rodinné farmy příliš malé.

Ať chtějí či nechťejí, musí vytvářet větší celky, protože jenom tam mohou uplatňovat velkovýrobní formy. Avšak právě zde, více než kde jinde se ukazuje převaha socialistického zřízení nad kapitalistickým.

Jak vypadají podmínky rozvoje kapitalistického zemědělství, o tom hovoří práce předsedy zemědělského odboru komise EHS N. S. Mansholta. Mansholt vidí nemoc zemědělství kapitalistických zemí v příliš malých hospodářstvích, v nevyužití technice, kterou tato hospodářství vlastní, ve stálém zhoršování životních i mzdových podmínek zemědělců ve srovnání s ostatními kategoriemi obyvatelstva. Ve své práci navrhuje „vytvářet hospodářství rozumně velká“. Doporučuje zemědělcům sdružovat se k určité činnosti, například „dát dohromady své krávy, aby se dosáhlo velikosti stáji pro 60 krav“ (!). Jako východisko navrhuje odchod 5 miliónů rolníků ze zemědělství. Říká: „Po 20 let se počet zemědělského obyvatelstva v zemích EHS snižuje o 5 mil. za každých 10 let. Se stejným tempem, s kvalitativními rozdíly, počítáme i v příštích 10 letech.“ V protikladu k nelidskému a barbarskému „laissez faire“ (zásada volné hry hospodářských sil), které až dosud vládlo v otázce odlivu ze zemědělství, navrhuje zemědělcům volbu: buď zůstat v zemědělství a podílet se na programu tak, aby závod byl dostatečně velký, nebo odejít ze zemědělství, ale s odškodněním.

To chtějí kapitalisté stavět proti vysoce humánnímu procesu kolektivizace, který zapojil každého drobného a středního rolníka do budování jednotných zemědělských družstev, počítal s jeho účastí a iniciativou, který zajistil jeho stoupající životní úroveň. Je příznačné, že o těchto jevech na kapitalistickém západě, kde zemědělec je postupně vyvlastňován, kde se v pravém slova smyslu ničí, neboť jak říká sám buržoazní ekonom, postupuje se proti němu nelidsky a barbarsky, o těchto problémech různí revizionističtí „přátelé“ socialismu mlčí.

LENINŮV DRUŽSTEVNÍ PLÁN

Teoretickým základem kolektivizace byly pro nás práce klasiků — Marxe, Engelse, Lenina. Zejména jsme vycházeli z prací V. I. Lenina, zvláště z jeho družstevního plánu. Vycházeli jsme z toho, že družstva spolu s rozvíjením nejjednodušších forem spolupráce rolníků mají připravit podmínky pro postupný dobrovolný přechod ke kolektivnímu hospodaření. V. I. Lenin podmiňuje tento přechod vytvořením předpokladů pro socialistickou přestavbu vesnice i nutností dodržovat dobrovolnost přechodu rolníků k družstevní výrobě na základě jejich vlastního rozhodnutí.

Leninův družstevní plán však není jen teoretickým základem k získání pracujících rolníků pro družstevní výrobu. Je současně i základem svazku dělnické třídy a rolnictva ve všech etapách výstavby socialismu a přechodu ke komunismu. Zahrnuje tedy nejen předpoklady pro úspěšnou socialistickou přestavbu vesnice, ale i pro další rozvíjení a upevňování družstevní formy hospodaření v jednotlivých etapách rozvoje socialistické společnosti.

Leninův družstevní plán má platnost nejen v podmínkách Sovětského svazu, jak se snažili dokázat někteří revizionisté, kteří by rádi vydávali kolektivizaci za ryze „ruský“ jev. Tvrdili například, že „chyba začíná teprve tam a teprve tehdy, když se řešení agrární otázky v Sovětském svazu zobecnilo a učinilo platným pro všechny země, nastoupivší cestu k socialismu.“

Je na to jen jedna odpověď. Leninův družstevní plán ukazuje konkrétní cestu k řešení nejtěžší úlohy, kterou má vítězná dělnická třída po dobytí moci: zapojení miliónů rolníků, kteří jsou současně pracujícími i soukromými vlastníky,

do socialistické výstavby, přechod od malých individuálních hospodářství k socialistické zemědělské velkovýrobě. Tento přechod od soukromé malovýroby k socialistické velkovýrobě nebude probíhat samovolně — spontánně. Tento proces může proběhnout jedině za řízení a pomoci socialistického státu a za nejširší pomoci dělnické třídy při socialistické přestavbě vesnice.

Lenin zdůrazňuje mimořádný význam družstev právě proto, že umožňují přechod k novému řádu „cestou co nejprostší, nejsnadnější a rolníkovi nejprístupnější“. Jedná se o to „naučit se prakticky budovat tento socialismus tak, aby se tohoto budování mohl zúčastnit každý drobný rolník“. (Spisy 33/466)

Je možné mluvit o nějaké naší specifičnosti? Co to je a k čemu to vede?

V. I. Lenin ve svém díle Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu hovoří o tom, že „v prvních měsících po dobytí politické moci proletariátem Ruska se mohlo zdát, že velký rozdíl mezi zaostalým Ruskem a vyspělými západoevropskými zeměmi způsobí, že revoluce proletariátu v těchto zemích bude velmi málo podobná naší. Dnes už máme značné mezinárodní zkušenosti, které zcela jasně ukazují, že některé hlavní rysy naší revoluce mají význam nejen místní, a specificky národní, nejen ruský, ale mezinárodní.“ (Spisy 31/15). Dále pak říká: „Ale v této historické chvíli se mají věci právě tak, že ruský vzor ukazuje všem zemím něco, a to něco velmi podstatného z jejich neodvratné a nedaleké budoucnosti.“ (Spisy 31/16)

Podrobně hodnotí zákonitost některých jevů pro všechny strany i deklarace představitelů komunistických a dělnických stran socialistických zemí na poradě v Moskvě dne 14.—16. listopadu 1957:

„Zkušenosti SSSR a ostatních socialistických zemí plně potvrdily správnost tézí marxisticko-leninské teorie o tom, že proces socialistické revoluce a socialistické výstavby vychází z řady hlavních zákonitostí, jež jsou vlastní všem zemím, které vstupují na cestu socialismu. Tyto zákonitosti se projevují všude; vedle toho existuje i velké množství historicky vzniklých národních zvláštností a tradic, na které je nezbytné třeba brát zřetel.

Takovými společnými zákonitostmi jsou: vedení pracujících mas dělnickou třídou, jejímž jádrem je marxisticko-leninská strana při uskutečňování proletářské revoluce v té či oné formě a nastolení diktatury proletariátu v té či oné formě; svazek dělnické třídy se základní masou rolnictva a jinými vrstvami pracujících; likvidace kapitalistického vlastnictví a nastolení společenského vlastnictví základních výrobních prostředků; postupná socialistická přeměna zemědělství;“ atd.

Naše zkušenosti však současně potvrzují ještě jedno. Totiž že zásady Leninova družstevního plánu mají platnost nejen v ekonomicky nerozvinutých zemích s převládající zemědělskou výrobou, jak se nám snažili různí „teoretici“ namluvit, nýbrž i v zemích s rozvinutou ekonomikou, s vyspělým průmyslem. Tedy že Leninův družstevní plán má platnost pro každou zemi, kde byla nastolena moc dělnické třídy, bez ohledu na úroveň její ekonomiky. Naopak, v zemích s rozvinutým průmyslem může jít vývoj ještě rychleji kupředu, protože tento umožňuje rozvíjet ekonomickou formu dělnicko-rolnického svazku, dát rolnictvu nezbytné stroje, hnojiva a jiné průmyslové výrobky, pro velkovýrobu v zemědělství potřebné.

DĚLNICKO-ROLNICKÝ TRÍDNÍ SVAZEK

Jedním z nejdůležitějších předpokladů, jež musí vytvořit dělnická třída v boji o moc a za vítězství socialismu, je vyřešení otázky spojenců. Historická zkušenost učí, že dělnická třída může zvítězit jen tenkrát, jestliže bojuje v těsném svazku s pracujícím rolnictvem a tento svazek neustále upevňuje. Proto vytvá-

ření správných vztahů mezi dělnickou třídou a rolnictvem patří k nejdůležitějším úkolům, které strana řeší.

Komunistická strana Československa vždy uplatňovala Marxem a Engelsem formulovaný poznatek, že proletářská revoluce bez podpory rolnictva nemůže zvítězit. Politika svazku dělnické třídy s pracujícím rolnictvem patří k nejdůležitějším principům strategie a taktiky každé marxisticko-leninské strany a tento svazek je také zásadním činitelem při řešení agrární otázky. Proto KSČ vytvářela a upevňovala bratrský třídní svazek dělníků a pracujících rolníků jako základní předpoklad vítězství socialistické revoluce.

Komunistická strana Československa se musela ke správnému chápání rolnické otázky propracovat. Vycházela jednak z učení klasiků marxismu-leninismu a ze zkušeností Sovětské svazu, jednak i z vlastních zkušeností. Naše strana o vytvoření třídního svazku usilovala takřka od svého založení. Byla si vědoma, že jen síla sjednoceného proletariátu a rolnictva může odstranit kapitalistický řád, i toho, že důsledné uplatňování dělnicko-rolnického svazku je základním pilířem diktatury proletariátu.

Proto také základní silou, o níž se opírala výstavba socialismu a socialistická přestavba vesnice, byl dělnicko-rolnický třídní svazek. V přechodném období od kapitalismu k socialismu byla obsahem tohoto svazku politická i ekonomická pomoc dělnické třídy při sociálně ekonomických změnách v zemědělství. Ekonomický svazek, projevující se ve výrobní a tržní oblasti, stále sílil. Socialistický průmysl vytvářel materiálně technickou základnu pro budování společných družstevních hospodářství, zásoboval zemědělství stroji a ostatními výrobními prostředky, byl základem, na kterém vznikaly nové výrobní síly na vesnici. Současně se pracující rolnictvo opíralo o politickou pomoc dělníků v boji proti kapitalistické třídě na vesnici, jejíž porážka a likvidace její ekonomické základny byly nutným předpokladem vítězství socialistických výrobních vztahů v zemědělství.

Jedním z nástrojů bezprostřední pomoci dělnické třídy byly strojní a traktorové stanice. STS byly vybaveny moderní zemědělskou technikou. Jejím využíváním se osvozovali především drobní rolníci od závislosti na kulacích. Tato technika pomáhala měnit výrobní vztahy v zemědělství. Současně práce STS přesvědčovala dosud individuálně hospodařící rolníky, že moderní techniku lze použít jen na velkých zcelených lánách, přesvědčovala je o nutnosti přejít k družstevní socialistické velkovýrobě.

Kontrarevoluční síly správně pochopily význam pevného dělnicko-rolnického třídního svazku, a proto také v roce 1968 proti němu zaútočily, když zahájily nástup k ovládnutí vesnice. Rozbít dělnicko-rolnický svazek, v tom především byl strategický cíl útoku nepřitele. Rozbití svazku dělnické třídy a družstevního rolnictva by znamenalo rozbití samotného základu našeho socialistického státu. Nepřítel chtěl izolovat třídu družstevního rolnictva od dělnické třídy, od její ekonomické a politické podpory a rozbít vztah zemědělců k dělnické třídě. Díky politické pevnosti družstevních rolníků tento útok kontrarevolučních sil ztroskotal.

TŘÍDNÍ BOJ NA VESNICI

Zakládání jednotných zemědělských družstev bylo doprovázeno třídním bojem s kapitalistickou třídou na vesnici. Nemohlo tomu ani být jinak, protože kulaci a statkáři viděli v kolektivizaci pro sebe smrtelné nebezpečí. Kolektivizace znamenala nejen konec jejich nadvlády, konec jejich panství na vesnici (to bylo silně narušeno již v průběhu let před únorem 1948), ale znamenala současně i jejich likvidaci jako třídy.

Síla našeho státu, státu diktatury proletariátu, byla právě v tom, že sami vykořisťování rolníci se střetali se svým vykořisťovatelem. Oni pocítovali nejvíce iště v letech buržoazního Československa, kdy venkov byl „jedna rodina“, kapitalistické vykořisťování. Vykořisťovala je banka, vykořisťovalo je „jejich“ družstvo, ovládané agrární buržoazií, vykořisťovali je bezprostředně jejich sousedé — kulaci. Proto se také proti svým vykořisťovatelům postavili. Politika omezování a zatlačování vykořisťovatelských tříd na vesnici se setkala s ohlasem a našla podporu zejména mezi drobnými zemědělci.

Vytváření socialistických výrobních vztahů v zemědělství se nemohlo obejít bez třídního boje s reprezentanty kapitalismu na vesnici. Nikdy v historii nepředala vykořisťovatelská třída, i když poražená, svoje panství bez boje. V. I. Lenin o tom uvádí v květnu 1919: „Marxismus, který uznává nutnost třídního boje, říká: k socialismu nedospěje lidstvo jinak, než diktaturou proletariátu. Diktatura je slovo tvrdé, těžké, krvavé, trýznivé a taková slova se neházejí do větru. Jestliže socialisté vystoupili s takovým heslem, je to proto, že vědí, že se třída vykořisťovatelů nevzdá jinak než v nejurputnějším, nelítostném boji a že bude své panství maskovat všelijakými hezkými slovy.“ (Spisy 29/349—350)

Třídní boj na vesnici v období kolektivizace (politika omezování a zatlačování kulaků) byl současně také bojem za lepší zásobování pracujících potravinami. Vždyť produkce statkářů a kulaků byla v době nedostatku potravin po povinné dodávce státu zaměřena ne k zajištění potřeb pracujících, ale na černý trh, pro ty, kteří „na to měli“.

Revizionisté ve svém tažení proti kolektivizaci zemědělství a proti socialismu vůbec nařikali nad nedostatky československého socialistického zemědělství, nad stagnací zemědělské výroby v letech kolektivizace. Hlavní příčinou tohoto „zaostávání“ podle nich byl třídní boj na vesnici, politika omezování a zatlačování kulaků.

Skutečnost je však jiná. Čísla přesvědčivě dokazují, že v průběhu kolektivizace zemědělská výroba rostla. Federální statistický úřad uvádí: „Československé zemědělství zaznamenalo za posledních 25 let značné kvalitativní změny. Přes to, že procházelo náročným procesem kolektivizace a koncentrace výroby, podařilo se dosáhnout ročních přírůstků výroby ve výši 2,6 % (v letech 1949—1960); přitom na Slovensku byl průměrný roční přírůstek v období kolektivizace vyšší — 3,2 %“. Tedy sama statistika jasně dokazuje, že právě v období kolektivizace, to znamená v letech 1949—1960 přírůstky výroby byly poměrně vysoké, že výroba rostla. Usvědčuje to ze lži revizionistické „ekonomy“, kteří stále tvrdili, že období kolektivizace znamenalo stagnaci zemědělské výroby, že zatím co v kapitalistických zemích zemědělská výroba rostla, u nás zaostávala.

Při všech těch nářcích revizionistů nad stagnací výroby, které byly spojeny s nařikáním nad křivdami spáchanými v průběhu kolektivizace, nešlo o nic jiného, než o „nápravu křivd“ vůči kulakům. Zde bylo skryto čertovo kopyto: nešlo jim o zemědělství, tím spíše o socialistické zemědělství, ale šlo jim o kapitalistické zemědělství, šlo jim o kulaky a statkáře.

PRODUKTIVITA PRÁCE A RŮST INTENZITY VÝROBY

V. I. Lenin nás učí, že po uchopení moci dělnickou třídou je základní a rozhodující podmínkou vítězství nového společenského řádu nad starým, nutnost dosáhnout vyšší produktivity práce ve všech odvětvích, tedy i v zemědělství. V zemědělství je to nezbytné, jestliže jeho pomalý rozvoj nemá brzdit růst celého národního hospodářství.

Podstatně vyšší produktivity práce v zemědělství je možno dosáhnout jen přechodem z roztržité zemědělské malovýroby k zemědělské velkovýrobě. To byla i naše cesta, vytyčená usneseními IX. sjezdu KSČ.

Jedním z argumentů a velkým trumfem revizionistů bylo tvrzení, že kolektivizace nevedla k růstu intenzity výroby. Dokazovali, že „společná výroba, mechanizace ani budovy nemají přímý vliv na vzestup intenzity výroby“. Proto samozřejmě byla podle nich špatná kolektivizace a především generální linie strany o výstavbě socialismu na vesnici.

Skutečnost je však jiná. Číslo mluví přesvědčivě o tom, že s menším počtem pracovníků a na menší výměře půdy vyrábíme mnohem více než před válkou. Proti zhruba 3 300 000 pracovníků před válkou pracuje dnes v zemědělství zhruba 1 100 000 lidí. Vyrábíme na ploše zhruba o 750 000 hektarů zemědělské půdy menší. A proti předválečným 54 mld. Kč hrubé zemědělské produkce, která ještě v roce 1948 obnášela jen 40 mld. Kč, jsme dosáhli v roce 1970 přes 67 mld. Kčs. Může tedy být ještě přesvědčivějšího důkazu, že u nás rostla nejen produktivita práce, ale i intenzita výroby?

Je to důsledek vytvoření velkých zemědělských podniků (průměrná velikost JZD k 31. 12. 1970 je 630 ha, průměrná velikost státních statků 4275 hektarů), výstavby objektů pro živočišnou výrobu s uplatněním velkovýrobních technologií, zavádění mechanizace a jejího maximálního využívání, postupného uplatňování vědeckotechnického pokroku v našem socialistickém zemědělství, nastolování průmyslových metod řízení i organizace práce. To vytváří předpoklady pro další rychlý růst intenzity výroby i růst produktivity práce, jaké nemá žádná kapitalistická země.

UPLATŇOVÁNÍ VEDOUcí ÚLOHY STRANY

V průběhu výstavby družstev Komunistická strana Československa řídila a usměrňovala celý tento proces. Dala mu směr usnesením IX. sjezdu KSČ. Ústřední výbor, nižší orgány strany, základní organizace i jednotliví komunisté stáli v jeho čele.

Strana uplatňovala od samého počátku svoji vedoucí úlohu. Vedoucí úlohu straně nikdo nedal. Strana si ji vydobyla svou prací, prováděním politiky pro lid, pro pracující. Na tom rostla její autorita. KSČ měla správný zemědělský program, měla jasnou a pevnou koncepci, uplatňovala správnou politiku při vytváření dělnicko-rolnického svazku, její postup byl cílevědomý a proto jí pracující rolníci věřili.

Drobný a střední rolník přece prošel školou buržoazní republiky. Na vlastních zkušenostech poznal panství buržoazie a agrární strany na vesnici. Prožil nacistickou okupaci, kdy viděl, že jediným důsledným bojovníkem proti fašismu je komunistická strana. Konečně viděl upřímnou politiku KSČ po květnu 1945. Pracující rolník poznal, že sám, bez dělnické třídy a bez vedení komunistickou stranou nemůže zvítězit ani rozvíjet zemědělskou výrobu. Proto uznával vedoucí úlohu strany, proto ruku v ruce s dělnickou třídou bojoval za uskutečnění politické linie KSČ.

Kolektivizace bylo ohromné dějinné dílo, které od základu změnilo život vesnice. Je přirozené, že jako při každé nové věci, jako vždy, když se jde novými, neprošlapanými cestami, se zde staly i chyby. Po právu je strana kritizovala a také je napravovala. Tyto chyby však byly okrajovou záležitostí a nikdy nemohly zastřít velikost vykonaného díla.

Strana vždy proti všem chybám a nesprávnostem, které se v průběhu kolektivizace vyskytly, rozhodně vystupovala. Nemohlo tomu být jinak, protože strana vycházela důsledně z marxisticko-leninských zásad a důsledně je prosazovala. Prosazovala zejména metodu dobrovolnosti, přesvědčování, metodu názorného příkladu jako jediné správné metody získávání rolníků pro družstvo.

Pravé hodnoty se vždy nejlépe prověřují v nejtěžších obdobích. Rok 1968 znamenal velkou zatěžkávací zkoušku pro celou naši politiku, tedy i pro zemědělskou politiku. Výsledek však byl zcela jiný než očekávaly kontrarevoluční síly. Po lednu 1968 nedošlo k žádnému všeobecnému rozpadu družstev, jako tomu bylo v Polsku či v Maďarsku v roce 1956 při útoku kontrarevoluce. Nevznikla na vesnici žádná nová agrární strana, o kterou nepřítel usiloval. Naopak. Třída družstevních rolníků jako celek odrazila útok kontrarevoluce na vesnici a pomohla všem zdravým silám v zemi. A nebylo to z žádného konzervatismu nebo politické zaostalosti družstevních rolníků, nýbrž vyplývalo to z jejich vysokého politického uvědomění, vyplývalo to z jejich vztahu k socialismu a Komunistické straně Československa. Bylo to potvrzení správnosti zemědělského programu strany, její koncepce přestavby zemědělství, potvrzení správné cesty za dvacet let od nástupu do kolektivizace.

Došlo dne 3. 6. 1971

Adresa autora:

Dr. Jan Havelka, ÚV KSČ, Praha

Léta 1959—1960 byla vyvrcholením etapy, kdy se rozhodovalo především o třídním charakteru československého zemědělství. Na IX. sjezdu přijala strana program výstavby socialismu v zemědělství. Realizací tohoto programu byly v historicky krátké době deseti let v zemědělství v podstatě vybudovány socialistické výrobní vztahy. Socialistický sektor získal drtivou převahu v absolutní zemědělské výrobě, především však v tržní produkci do celospolečenských fondů potravin. V roce 1960 se podílel cca 88 % na držbě zemědělské půdy, z toho JZD 65 %. U řady produktů se staly socialistické zemědělské závody jediným dodavatelem.

Dokončením kolektivizace docházelo také k postupné kádrové stabilizaci. Zemědělský řídicí aktiv procházel mimořádnými formami masového politického a odborného doškolování, což spolu s nově řádně školenými odborníky dávalo možnost lépe aplikovat vymoženosti vědy a daleko lépe využívat dosažený světový pokrok.

Zemědělství se začalo svým charakterem důrazně prosazovat jako rovnocenný činitel národního hospodářství. V základních proporcích svého rozvoje bylo stále více ovlivňováno národohospodářským plánem, v němž mohla společnost účinněji prosazovat své záměry.

Postupně se měnila celá výrobní báze. Nově vybudované socialistické podniky o silné koncentraci výrobních prostředků vytvářely další nové možnosti, které dřívější malovýroba neznala. Ukázalo se, že socialistické výrobní vztahy dávají společnosti při souhře ostatních důležitých činitelů daleko větší možnosti, než se předpokládalo původně. Vzestup potřeby po zemědělských produktech nejen co do absolutního množství, ale i struktury vyžadoval další mobilizaci těchto potenciálních rezerv, které socialistické zemědělství mělo. Jejich využití však vyžadovalo plánovitou součinnost celého národního hospodářství. Znovu s celou naléhavostí se potvrzovalo, že společenská dělba práce a odklon zemědělských podniků od naturálních forem hospodaření i jejich specializace a zavádění techniky prohlubují vzájemné vazby a kooperaci mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími v národním hospodářství a zvyšují jejich vzájemnou závislost.

Tyto skutečnosti byly sice obecně známy, ovšem bylo třeba je promítnout do praxe československých poměrů a překonat i řadu dosud neřešených teoretických otázek. Problematika se dostala na pořad jednání XII. a XIII. sjezdu strany.

Analytické práce vývoje československého zemědělství, zpracovávané v etapě přípravy XII. sjezdu, ukazovaly na rozsáhlost a značnou složitost celé problema-

tiky, ale naznačovaly možnosti uvolňování rezerv v zemědělství, i posloupnost otázek, které je třeba řešit přednostně. Dokázaly, že zemědělství musí být nadále ve středu pozornosti celé společnosti. To byla nezbytná podmínka pro upevnění proporcionality celého národního hospodářství.

XII. sjezd pak postavil před společnost konkrétní úkol vytvořit podmínky pro další rozvoj výrobních sil v zemědělství, které by svou úrovní odpovídaly poměrům v průmyslu. V usnesení XII. sjezdu k hlavním směrům dalšího rozvoje naši socialistické společnosti se doslova říkalo: „Na základě dosažené úrovně vědy a techniky dále rozvíjet naše národní hospodářství. Za základní úkol v současné době považovat vyrovnaní disproporce mezi existující úrovní výrobních sil v průmyslu a zemědělství a postupně dosáhnout souladu mezi úrovní výroby a spotřeby.“ V další části k tomuto problému se ukládá: „Za hlavní úkol celé společnosti považovat dnes rozvoj zemědělské výroby, bez jehož podstatného vzestupu nelze zabezpečit ani proporcionální vývoj národního hospodářství, ani zvýšení úrovně lidu. Proto vytyčujeme úkol vyrovnat do roku 1970 úroveň zemědělství na úroveň průmyslu jako podmínku vytvoření materiálně technické základny pro přechod ke komunistické společnosti...“*)

Především byl tedy zdůrazněn společenský význam zemědělství a jeho svázanost s ekonomikou země. Jeho hodnotové i hmotné zabezpečování bylo vyzdviženo před stranické, státní a hospodářské orgány jako prvořadý úkol. Jsou to ony známé téze o přednostním rozvoji rostlinné výroby, péči o půdu, významu chemie pro zemědělství a nezbytnosti zajistit v roce 1970 200 kg čistých živin na 1 ha zemědělské půdy, dokončit komplexní mechanizaci pěstování brambor, cukrovky, kukuřice na zrno apod.

V živočišné výrobě bylo uloženo provést její koncentraci a specializaci a další rozvoj zabezpečovat výstavbou účelových objektů, zaváděním velkovýrobních technologií, průmyslové organizace práce cestou velkopodniků. Vybudovat krmivářský průmysl, zavést výrobu krmných směsí se zvýšeným podílem bílkovin v krmivech.

Pro zlepšení věkové struktury a kvalifikace pracovníků byl dán úkol získávat do zemědělství ročně cca 40 tisíc mladých lidí.

Byla uplatňována zásada zvýšeného tempa budování odvětví pro vyzbrojení zemědělství progresivní technikou a ostatními materiálními prostředky (budování závodů a kapacit agrochemie).

Tato opatření, uvažovaná ve prospěch zemědělství, měla být kompenzována zvýšenou zemědělskou výrobou a zemědělství se mělo vyrovnat svou úrovní a především rozvojem výrobních sil ostatním odvětvím národního hospodářství.

Možno mít námitky, že formulace některých úkolů XII. sjezdu nebyla plně zdařilá. Jejich celková závažnost byla však nesporná. Usnesení jako celek znamenalo další kvalitativní změnu v přístupu k řešení problému zemědělství a bylo zaměřeno na posílení rozvoje výrobních sil. Uskutečňování této linie nebylo, lehkou záležitostí. Bylo třeba probojovat zásadu, že moderní zemědělská výroba se neobejde bez silného zázemí moderního průmyslu, progresivních výrobků strojírenství, chemie, účelových zemědělských staveb apod. Tyto souvislosti totiž nebyly vždy chápány, a to ani v odvětvích orientovaných vyloženě na dodávky pro zemědělství. Například chemický průmysl přehlížel, že má v zemědělství partnera, který je schopen stabilně odebrat masovou produkci hnojiv, komponentů krmiv, ochranných látek a že mu automaticky zajišťuje dlouhodobý

*) XII. sjezd KSČ, SNPL 1963, str. 637

stabilní program výroby, který je pro něj výhodný. O tyto principiální otázky bylo třeba svádět boj i u části strojírenských podniků, dodávajících strojírenskou techniku.

Bylo také nutno prosazovat zásadu, že režim vztahů mezi zemědělstvím a ostatní společností se má dít na základě plné ekonomické rovnoprávnosti. Že zemědělství za svou produkci musí dostat takovou úhradu, aby si mohlo především z vlastních zdrojů krýt nejen úhradu hmotné reprodukce výroby, ale musí mít i dostatek vlastních zdrojů na odpovídající úroveň úhrady pracovní síly, obdobné podmínkám v národním hospodářství.

V tom smyslu byla prováděna některá opatření v oblasti cenové a intervenční politiky ve vztahu k zemědělství a ke zlepšení důchodové pozice socialistických zemědělských podniků.

Úkol vyrovnat zemědělství na úroveň průmyslu byl postupně pojímán v širším komplexu činitelů včetně organizace řízení na všech stupních apod. Začaly se rozpracovávat otázky koncentrace a zavádění optimální specializace výroby podle tehdejších znalostí problematiky apod.

V období mezi XII. a XIII. sjezdem se zvýšila hodnota základních fondů v socialistickém sektoru z průměru let 1959–62 z 58 mld. na 72 mld. v průměru let 1963–65, spotřeba hnojiv na 1 ha zemědělské půdy vzrostla z 80 kg v roce 1962/63 na 115 kg v roce 1964/65.

Na úkol získat v průměru ročně 40 tisíc mladých pracovníků v letech 1963–1965 přicházelo ročně cca 32 700 pracovníků. Úpravami cen zemědělských výrobků i ostatními opatřeními (zvýšení důchodů zemědělského obyvatelstva, sociální zabezpečení atd.) se zvýšily jen příjmy družstev o cca 2 mld. ročně atd.

Záměry XII. sjezdu v zemědělství však splněny nebyly. Ukázalo se totiž, že období rychle se vyvíjejících výrobních sil a rozvoje techniky nestačí jednorázové zásahy a vklady na určité akce, ale že je nutno dělat komplexní opatření během několikaletého vývoje. Teprve takto vytvořené předpoklady mohou změnit kvalitativně celé odvětví. A ani pak tento proces nezastaví technický pokrok a požadavky na růst zemědělské výroby budou vyžadovat další opatření. Proto i XIII. sjezd strany podtrhl, že úkol pozvednout zemědělství na úroveň průmyslu prakticky trvá.

V samotné přípravě XIII. sjezdu byla objasněna řada dalších teoretických otázek i potřeba řešit konkrétní úkoly věcného charakteru. Ukázaly se nedostatky v realizaci usnesení XII. sjezdu, zejména v oblasti materiálního zabezpečení. Promítaly se zde nové pohledy, získané rozborovou činností politického a hospodářského vývoje, i vlivy technického pokroku. Samotná předsjezdová diskuse o těchto problémech byla podnětnou a hybnou silou, zejména pro nižší stupně řízení a samotné zemědělské podniky. Zemědělství se již dostávalo z etapy, kdy bylo možné dále upustit od početných dílčích řídicích zásahů centra do všech procesů například až v podnikové sféře. Podniky se začaly zabývat postupně otázkami svých dalších perspektiv a hlouběji posuzovat ekonomické stránky výroby. To samozřejmě vyvolávalo tlak na centrální řídicí sféru, aby i ona v makrostrukturální sféře poskytovala podnikům seriózní podklady a zabezpečovala příznivé politické i ekonomické výrobní klima.

Strana v tézích pro XIII. sjezd orientovala hospodářské orgány na nezbytnost zlepšit úroveň řízení celého národního hospodářství. Přitom forma i rozdělování prostředků na další rozvoj výroby i na odměny za práci měly odpovídat socialistickým zásadám a být v souladu se společenskými možnostmi. Jako základ řízení ekonomiky byl zdůrazněn národohospodářský plán. K přípravě těchto změn v řízení bylo přistoupeno i v zemědělství.

Předsjezdové téze znovu zdůraznily zásady linie XII. sjezdu. Říkají, že: „... rozvoj zemědělství je celospolečenskou záležitostí a jedním ze základních předpokladů stability a rozvoje národního hospodářství. Vyrovnání zemědělství na úroveň průmyslu je plánovitý proces, v němž budou poustupně překonány historicky vzniklé ekonomické rozdíly mezi zemědělstvím a průmyslem i rozdíly v charakteru a postavení základních tříd socialistické společnosti dělníků a rolníků. Předpokladem je vybudování materiálně technické základny socialistické zemědělské výroby, což umožní pracovat v zemědělství metodami podobnými průmyslovým a překonávat podstatné rozdíly v charakteru práce a v úrovni životních podmínek pracujících v zemědělství a průmyslu.“*)

Souhrn jednání XIII. sjezdu KSČ k zemědělství byl pak vyjádřen v rezoluci o zemědělské politice strany, která se stala základem pro další rozvoj zemědělství i politickou práci na vesnici. Vychází z toho, že navazujeme na dosaženou úroveň zemědělství jako součást rozvoje celého národního hospodářství, že strana zaměřuje svou politiku na další intenzifikaci výroby a rozvoj procesu zprůmyslnění zemědělství. Budou tak vytvořeny podmínky, aby vědecký pokrok se stal v zemědělství rozhodující výrobní silou v nejširším slova smyslu. V konkrétních cílech pak bylo zemědělství uloženo zejména:

- krýt přírůstek spotřeby základních potravin z vlastních zdrojů a v potřebné struktuře;

- zvýšit společenskou produktivitu práce urychleným uplatňováním vědeckotechnického pokroku, zlepšením organizace práce a racionalizace výrobních procesů;

- zavádět účelnou koncentraci a specializaci zemědělské výroby, podporovat kooperační vztahy a účelné sdružování zemědělských podniků a rozvoj společensky prospěšných svazků mezi zemědělstvím a zpracovatelským průmyslem;

- řešit otázky pracovních sil, jejich strukturu, kvalifikaci i životní úroveň.

XIII. sjezd KSČ zdůraznil, že průmyslová výroba a dodavatelé nesou před společností morální a věcnou odpovědnost za zabezpečení výrobních prostředků na vysoké technické úrovni množstvím i kvalitou podle potřeb zemědělství. Těmto potřebám se měla též přizpůsobovat organizace a formy řízení, vytvářet pro to vhodné politické a ekonomické klima.

Na oba sjezdy nutno tedy z hlediska jejich obsahu ve vztahu k zemědělství pohlížet jako na úsilí strany o důslednou intenzifikaci zemědělství a pod tímto úhlem také třeba hodnotit i současné dosahované výsledky v zemědělství. Lze je charakterizovat následujícími fakty:

Jedním z nejdůležitějších ukazatelů o technické úrovni v zemědělství je rozsah investičních prostředků do něj vložených. Od roku 1962 (XII. sjezd KSČ) do roku 1970 bylo v zemědělsko-potravinářském komplexu proinvestováno 81,210 mld. Kčs a základní výrobní fondy v zemědělství dosáhly v roce 1970 152,262 mld. Kčs. Jenom v letech poslední pětiletky 1966—1970 bylo v zemědělsko-potravinářském komplexu proinvestováno 61,568 mld., což bylo o 24 % více než v předcházející pětiletce. Investice měly vzestupnou tendenci a v roce 1970 dosáhly cca 13 mld. Kčs.

Vybavenost základními výrobními prostředky na 1 pracovníka v celém odvětví zemědělství dosáhla v roce 1970 101 230 Kčs, z toho u státních zemědělských organizací 135 781 Kčs, v potravinářském průmyslu 171 346 Kčs a v JZD

*) XIII sjezd KSČ, Svoboda,

68 783 Kčs. Na 1 hektar zemědělské půdy vzrostly základní prostředky v roce 1970 na 16 788 Kčs, což proti roku 1962 činilo 141 %.

Ještě progresivnější byl vzrůst dodávek oběžných prostředků a zlepšení jejich kvality, které ve svém souhrnu byly největším přínosem pro celkový rozvoj zemědělské výroby. Například výroba krmných směsí dosáhla v roce 1970 4,065 mil. tun, které byly specifikovány podle jednotlivých druhů hospodářských zvířat. Přes řadu kvalitativních i strukturálních nedostatků to byl ohromný pokrok, který podstatně zefektivnil živočišnou výrobu. V roce 1970 bylo dovezeno přes 100 tisíc tun živočišných mouček a více jak 300 tisíc tun pokrutin, převážně z oblasti kapitalistických států. Komplexní krmné směsi umožnily rychle přecházet na velkovýrobní technologie hlavně u drůbeže a prasat, kde překračují polovinu celkové spotřeby krmiv a dostáváme se v jejich používání dnes již na jedno z předních míst v Evropě. Stávají se jedním z hlavních činitelů rychlého, růstu produktivity práce v tomto odvětví.

Ještě větší význam pro růst výroby měla orientace investic do zemědělské chemie. Přes všechny obtíže dosáhlo celkové množství dodávek čistých živin NPK v roce 1970 1,232 mil. tun, což činí na 1 ha zemědělské půdy 173 kg. Jsou možné námitky proti jejich kvalitě, nevhodným formám i termínům dodávek i proti nedodržení původního usnesení dosáhnout v roce 1970 200 kg čistých živin na 1 hektar atd. Faktem však ale zůstává, že zvýšené používání strojních hnojiv spolu s ostatním uplatněním chemie v zemědělství je jedním z nejdůležitějších činitelů růstu hektarových výnosů v rostlinné výrobě. Srovnání trendu růstu hektarových výnosů téměř všech plodin a vkladu agrochemie do rostlinné výroby ukazuje na přímou závislost vzestupu rostlinné výroby na stupni používání chemických výrobků. Samozřejmě nelze přehlížet význam odrůdové skladby, která je schopna využít zlepšené podmínky výživy plodin.

Hrubá zemědělská produkce dosáhla v roce 1970 cca 67 mld. Kčs a proti roku 1962 stoupla o cca 30 %. Podstatný vzestup a její stabilizace nastaly zejména v pětiletce 1966–1970, kdy proti průměru let 1961–1965 stoupla na 119,1 % a tržní zemědělská produkce přes 120 %.

Zejména byl výrazný vzestup tržní produkce do státních fondů u živočišných výrobků. Například nákup masa v živé váze vzrostl v roce 1970 proti roku 1961 o 340 tis. tun na 1,188 tis. tun, tj. více jak o 45 %. Z toho tržní produkce jatečné drůbeže vzrostla více jak 4,5krát, nákup vajec více než o 30 %, mléka o 45 % atd.

Těchto výsledků bylo dosaženo jednak růstem stavů hospodářských zvířat, ale především podstatným zvýšením užitkovosti, tj. vyššími porážkovými váhami, vyššími přírůstky, zkrácením doby výkrmu apod.

Například odchov telat na 100 kusů krav se zvýšil ze 76,9 % v roce 1960 na 88,6 % v roce 1970, odchov selat na 1 prasnici z 10,56 na 16,10 kusů, roční dojivost na jednu krávu z 1806 litrů na 2531 litrů, snůška na jednu slepici ze 104 na 190,6 vajec, průměrná živá váha jatečných zvířat stoupla u jednoho kusu skotu na 481 kg, tj. téměř o 1 q, u porážkových telat se zvýšila více jak na dvojnásobek apod.

Tyto dobré výsledky ve výrobě se samozřejmě promítly i do příjmu zemědělských podniků a ovlivnily životní úroveň zemědělců. Především však příznivě ovlivnily úroveň spotřeby základních potravin u obyvatelstva a zajistily stabilitu vnitřního trhu potravin. Je známo, že spotřeba potravin v ČSSR v kalorické hodnotě je na jednom z předních míst v Evropě. Spotřeba masa na jednu osobu dosáhla v roce 1970 72 kg a dále se postupně prosazují tendence i zlepšení struktury výživy. Roste denní spotřeba bílkovin včetně bílkovin živočišného pů-

vodu, zeleniny, ovoce a postupně klesá nežádoucí vysoká spotřeba obilovin a glycidů vůbec.

Výsledky dosažené v československém zemědělství, zejména v letech 1965 až 1970, jsou pozoruhodné a jsou předmětem zájmu i v zahraničí. Nutno je chápat jako plody politiky KSČ, tvůrčího uplatnění marx-leninismu v oblasti zemědělství, zejména však v etapě po XII. a XIII. sjezdu. Orientace na intenzifikaci zemědělství je logickým stupněm v celkové koncepci zemědělské politiky KSČ. Je také vyvrácením pokusu pravice z let 1968—1969 dokázat, že zemědělství a také KSČ neměly agrární program, že zemědělství se rozvíjelo bezkonceptně apod. Nikdo ale také se nenamáhal objasnit, co si vlastně představuje pod politicko-ekonomickou koncepcí agrární politiky. Nejvíce brojili ti, kteří „hledali na principiální zemědělské politice strany chlupy“, měli výhrady k socializaci a měli za to, že v rámci nějakého „nového agrárního programu“ se jim podaří založit desintegrační tendence. I když nestačili těmto tendencím dát širší publicitu, nezůstaly tyto pokusy neznámy a s některými důsledky se potýkáme dosud.

Cožpak nebyly politickou koncepcí boj strany o dělnicko-rolnický svazek, nebo vytýčení generální linie socialistického združstevnění zemědělství na IX. sjezdu KSČ? Chtěli snad, aby byla hned zároveň vyhlášena i konkrétní výhledová forma výrobních sil a vztahů v zemědělství v roce 1980 apod.?

Usnesení XII. a XIII. sjezdu strany o intenzifikaci zemědělství jsou dosti širokou koncepcí zemědělské politiky strany, odpovídající dané složité etapě vývoje čs. zemědělství i stupni našich znalostí. Byly zpracovány ve spolupráci se širokým politickým a odborným aktivem, konsultovány před celou veřejností.

Na přípravě těchto politických koncepcí se účastnili různými formami i někteří z těch, kteří později kritizovali bezkonceptnost zemědělské politiky KSČ.

Byly to také právě pravicově oportunistické a revizionistické síly, které do určité míry utlumily nejen práce na socialistické prognóze, ale zpomalily i tempo rozvoje zemědělství, nastoupené po XII. a XIII. sjezdu. Důsledky pociťujeme právě nyní. Je přece známo, jak nepříznivý dopad na zemědělství měla přestavba cenové soustavy v národním hospodářství. Živelný inflační růst cen výrobních prostředků, likvidace gesce za jejich konkrétní dcdávky nepříznivě ovlivnily investiční politiku v zemědělství. Promítlo se to zejména ve vybavení zemědělských závodů strojní technikou a zbrzdilo proces jejich modernizace. Představy, že v těchto podmínkách bude možno usměrňovat zemědělství jen ekonomickými nástroji a téměř úplné potlačení funkce plánu se ukázaly fikcí a byly v rozporu s usneseními XII. a XIII. sjezdu o řízení zemědělství. Naštěstí pro naši společnost nedošlo k tomu, aby založená inflační spirála pronikla do cen na trhu základních potravin. Tato vlna se zastavila před zemědělstvím. Nejsou však ještě zdaleka objasněny skutečné důsledky, které zemědělství způsobila.

Obecně shrnuto, usnesení XII. a XIII. sjezdu v oblasti zemědělství jsou důležitými články procesu výstavby čs. socialistického zemědělství. Orientovaly celou naši společnost v etapě po dobudování socialistických výrobních vztahů na další rozvoj výrobních sil v tomto odvětví. Prokázaly, že socialistický výrobní způsob má další možnosti svého rychlého rozvoje, ovšem za předpokladu účelné spolupráce všech odvětví. Jedině tak je možno zajistit jeho technický pokrok, růst produktivity práce a zvyšovat intenzitu zemědělství. Přestože v důsledku zmíněných příčin nebyly všechny záměry obou sjezdů plně realizovány, došlo v zemědělství zejména v posledním pětiletí k jeho rychlému vzestupu. Ukazuje se,

že intenzifikace zemědělství je objektivně nutný proces. Proto XIV. sjezd KSČ, který uzavřel nejsložitější etapu vývoje naší strany, tuto objektivní nutnost potvrdil schválením zásad základních směrů rozvoje specializace a koncentrace zemědělské výroby jako kvalitativně nové etapy dalšího rozvoje socialistické zemědělské velkovýroby.

Došlo dne 24. 6. 1971

Adresa autora:

Ing. Václav Krkoška, ÚV KSČ, Praha

Československo patří mezi hospodářsky rozvinuté země, které mají vedle vyspělého průmyslového potenciálu podmínky i pro soustavný rozvoj zemědělství na bázi socialistických zemědělských podniků. Odvětví zemědělství a výživy je významným činitelem při zabezpečování současného i dalšího rozvoje celého národního hospodářství. Z hlediska svého výrobního zaměření je nezaměnitelným odvětvím při zabezpečování spotřeby potravin a výživy obyvatelstva a má též úměrný podíl na tvorbě společenského produktu a národního důchodu. V komplexu národního hospodářství má významné postavení i jako odběratel výrobních prostředků a služeb z ostatních odvětví národního hospodářství.

V tomto roce jsme důstojně oslavili 50. výročí KSČ a také XIV. sjezd strany vytyčil směry budoucího rozvoje naší společnosti, rozvoje naší ekonomiky. Neprovádělo se jen hodnocení minulých výsledků, ale konkretizoval se i pohled do příštích let.

Vytyčování dalších směrů rozvoje našeho zemědělství je uskutečňováno v době, kdy v tomto mimořádně významném odvětví byly úspěšně splněny úkoly čtvrté pětiletky, vytyčené pro období let 1966—1970 na XIII. sjezdu KSČ. Jde zejména o tyto základní tendence předchozího pětiletí, které tvoří výchozí základnu:

— Vzestup celkové zemědělské výroby činil celkem 19 % a růst tržní produkce 21 %, což je tempo, které znovu prokazuje přednosti socialistických výrobních vztahů v zemědělství. Sjezdové záměry v zemědělské výrobě byly v pětiletí do roku 1970 beze zbytku splněny. Hektarové výnosy zrnin vzrostly o plnou pětinu, brambor a cukrovky o třetinu, pícnin o šestinu, výroba jatečných zvířat a mléka byla zvýšena o pětinu, výroba vajec o více než 30 %. Tím možnosti rozvoje zemědělské výroby v socialistických podnicích nejsou zdaleka vyčerpány, řadu problémů rozvoje celkové i tržní zemědělské výroby bude nezbytné v budoucnu řešit.

— Rozšiřovala se materiálně technická základna rozvoje zemědělství jak v oblasti zemědělské chemie, strojírenství, průmyslového krmivářství, tak i na jiných úsecích. V pětiletém období převažovaly pozitivní tendence i na těchto úsecích. Projevilo se to v růstu dodávek průmyslových hnojiv o 38 %, v růstu objemu dovážených bílkovinných krmiv o 92 %, i když plánované záměry nebyly v této oblasti splněny a mnohé problémy musí být řešeny v příštích letech. Otázky vědeckotechnického pokroku, které je nezbytné mít na zřeteli v celém národním hospodářství, jsou mimořádně aktuální zvláště v zemědělsko-potravinářské oblasti.

— Pokračoval pokles počtu pracujících v zemědělství celkem o 13 % jednak jako důsledek věkové skladby pracovníků v tomto odvětví, jednak jako důsledek nepřekonaných záporných tendencí v oblasti získávání mladých pracovníků pro zemědělská povolání. Přitom tempo úbytků se proti předchozím pětiletkám zmírnilo, zřejmě jako důsledek řady opatření, uskutečněných v pětiletí 1966—1970 na úseku odměňování zemědělců, zlepšení nemocenských a sociálních dávek, dalších změn v životním a pracovním prostředí na vesnici. Zkušenosti však ukázaly, že řešení problematiky pracovních sil zůstává jedním ze základních problémů i do nejbližšího budoucna.

— Hodnocení pětiletí bylo i pro pracovníky v zemědělství obdobím politických zkoušek. Jestliže objektivně z tribuny XIV. sjezdu strany bylo možno konstatovat, že naši zemědělci v krizových letech výsledky své práce dokázali, jak pevně srostli se socialistickou společností, se socialistickým zemědělstvím, je to vysoké ocenění, i deviza výchozí základny pro příští období. Proto je zcela logické, že přes řadu obtíží docházelo v uplynulém pětiletí ke zdokonalování výrobní struktury v řadě socialistických zemědělských podniků. Rostla koncentrace zemědělské výroby, prohlubovala se specializace, byly dosaženy některé integrační a kooperační výsledky. Velikost JZD činí v současné době v průměru 626 ha zemědělské půdy, výměra státního statku 4292 ha zemědělské půdy, jen v ČSR pracuje na 250 mezidružstevních podniků. Přesto velkovýrobní technologie a technika není již dnes v souladu se stupněm koncentrace jednotlivých výrobních jednotek v řadě zemědělských podniků. Nezbytný růst efektivity rozvoje zemědělství vyžaduje respektovat i tento úsek výchozí základny.

Přestože hodnocení situace v oblasti růstu zemědělské výroby, některých změn v materiálně technické základně, vývoji pracovních sil i ve výrobních strukturách v socialistických zemědělských podnicích nemůže být zdaleka vyčerpávající, ukazuje na převažující pozitivní tendence, které při objektivním ocenění jsou významným kladným obdobím zemědělské politiky KSČ.

Vycházejí z těchto základních rysů výchozí základny rozvoje zemědělství, XIV. sjezd KSČ mohl vytyčit „Směrnice rozvoje národního hospodářství v páté pětiletce na období let 1971—1975“. Rozvoj zemědělství, podobně jako všechna významná odvětví národního hospodářství, musí respektovat vytyčené národohospodářské cíle a vytvářet podmínky jejich realizace. Základní úkoly a hlavní proporce pátého pětiletého plánu z hlediska celkového rozvoje lze charakterizovat takto:

Cílem příštího pětiletí je vytvoření podmínek pro trvalý rozvoj výrobní základny, růst materiálních zdrojů společnosti a upevnění socialistických ekonomických vztahů, které umožní vyšší uspokojování potřeb obyvatelstva i rozvoj socialistického způsobu života.

Za hlavní cestu rozvoje a dosažení uvedeného celkového cíle je nutné zvolit celkové zvýšení efektivity národního hospodářství a založení rozvoje ekonomiky na intenzivních činitelích hospodářského růstu. Náročnost tohoto úkolu spočívá v tom, že pro příští léta je sníženo na minimum využívání takových činitelů růstu, jakými jsou růst zaměstnanosti nebo růst jednotkové materiálové i energetické náročnosti, resp. široké přenášení vnitřních problémů neefektivnosti do oblasti vnějších vztahů.

Využití rezerv fondů pracovní doby, materiálových, kapacitních i finančních zdrojů je obsahem socialistické racionalizace a pro příští období tvoří základ systému řídicí práce na všech stupních. Významným zdrojem úspor společenské práce je postupné, cílevědomé uskutečňování změn ve struktuře výroby, a to jak

v celém národním hospodářství, tak v jeho jednotlivých odvětvích, tedy i v závodech, podnicích, výrobně hospodářských jednotkách.

Realizace úkolů příštích let v národním hospodářství vyžaduje intenzivnější rozvoj mezinárodní socialistické dělby práce, především se Sovětským svazem. Výrobně hospodářská spolupráce, uskutečňující se jako součást mezinárodní socialistické integrace, umožní prohloubit specializaci a kooperaci v řadě průmyslových odvětví, zvyšovat úroveň produktivity práce, zvyšovat technickou úroveň výroby. Je účinnou cestou řešení dlouhodobějších problémů čs. ekonomiky, zejména v oblasti zajištění energie, rozvoje strojírenského i chemického průmyslu a krytí potřeb potravin.

V souladu se záměry rozvoje ekonomiky, založenými plně na intenzivních činitelích růstu, se musí státní technická politika *soustředit na rozhodující vědeckovýzkumné a realizační nosné výrobní programy*. Znamená to soustředit prostředky na obory účinně využívající dosažené i očekávané výsledky vědy a techniky, na obory, úzká místa v naší ekonomice. V tomto směru se jedná jak o stavební výrobu, manipulaci s materiálem, tak o zemědělství i další významná odvětví a úseky rozvoje národního hospodářství.

Stejný důraz, který vyžaduje tvorba zdrojů, je kladen na *využití zdrojů z hlediska fondu akumulace*. Vycházejí z toho, ukazuje se potřebné v oblasti investiční výstavby udržet v podstatě dosavadní míru investování, regulovat postup výstavby velkých akcí s dlouhou dobou návratnosti tak, aby nevytlačovala ostatní životně potřebné investice, soustředit pozornost na omezování nadměrné rozestavenosti a zkracování doby výstavby. Důležitým koncepčním záměrem příštích let je pokračování *v procesu ekonomického vyrovnávání SSR a ČSR*. Je nezbytné navázat na dosažené výsledky v ekonomické, sociální a kulturní oblasti, kde se podařilo vytvořit Slovensko jako moderní průmyslově zemědělskou zemi. Situace také vyžaduje řešit další oblastní problémy, ať již jde o rozvoj některých průmyslových aglomerací v Čechách a na Moravě nebo o naléhavé, soustředěné odstraňování nedostatků minulosti ve vztahu k hlavnímu městu Praze.

Při realizaci hlavních koncepčních záměrů pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství na léta 1971–1975 a respektování základních cest rozvoje má v zemi s rozvinutou ekonomikou jako je ČSSR stěžejní význam *rozvoj zemědělství a výživy*.

Hlavní tendence budoucího rozvoje, jak jsou charakterizovány Směrnicemi XIV. sjezdu KSČ, lze vyjádřit v oblasti výkonů zhruba tabulkou I.

Největší část úkolů ekonomického růstu spočívá v oblasti průmyslu. Jeho podíl na celkovém růstu společenské výroby se zvýší ze 66,3 % v roce 1970 na více než 68 % v roce 1975, při zabezpečování vzestupu materiální a kulturní úrovně obyvatelstva, vytváření materiálních podmínek pro zvýšení produktivity

I. Tendence rozvoje národního hospodářství (rok 1955 = 100 %)

	1955	1960	1965	1970	1975
Vytvořený společenský produkt celkem	100	146,1	174,6	238,4	308,6
Průmysl	100	154,4	194,3	265,3	349,1
Zemědělství	100	112,6	113,4	148,4	169,6

práce, uplatňování a realizaci výsledků vědeckotechnického pokroku, zabezpečování materiálové základny rozvoje ostatních odvětví národního hospodářství, zejména zemědělství a stavebnictví, rozvoji mezinárodní socialistické dělby práce. Věcně to znamená sice poněkud nižší průměrné tempo růstu společenského produktu v pětiletí 1970—1975 než např. v období čtvrté pětiletky, ale za podmíněk, že přírůstky zdrojů pracovních sil jsou sníženy, růst vybavenosti pracovníků strojními základními fondy má stejnou dynamiku jako uvažovaný vzestup produktivity práce a vzestup vybavenosti pracovníků elektrickou energií je pomalejší.

V zemědělství se bere v úvahu zejména poměrně vysoká výchozí základna z let čtvrté pětiletky i to, že věková struktura pracovníků zůstává i nadále velmi nepříznivá. Přesto tempa rozvoje, stanovená pro celkový rozvoj zemědělství, nejsou nízká. Je patrné z těchto údajů:

	1970	1975
Celková zemědělská výroba	100	114
Tržní zemědělská výroba	100	118—119

Za hlavní zdroje růstu zemědělské celkové a tržní výroby je pro příští pětiletí považován růst intenzifikace výroby, opírající se v širokém měřítku o velkovýrobní pracovní metody, rozšíření služeb, uplatňování vědeckotechnického pokroku a využívání zkušeností i iniciativy pracovníků v zemědělství.

V oblasti rostlinné výroby je uvažovaný vzestup poněkud rychlejší, a to asi 17 %, přičemž prioritní přírůstky mají být dosaženy především u obilovin a brambor.

V oblasti živočišné výroby činí uvažovaný vzestup téměř 11 %, přitom však vysoká výchozí základna a požadované strukturální změny zvyšují náročnost úkolu. Nutnost zvyšování tržnosti výroby zejména na Slovensku spolu s výrazně převažujícím růstem užitečnosti jako základní cesty rozvoje znamenají vzestup dodávek jatečných zvířat a vajec o 18 %, dodávek mléka o 21 %. Přitom jsou výrazně kladeny do popředí kvalitativní požadavky racionální výživy.

Ve srovnání s dosaženými tempy rozvoje celkové a tržní zemědělské výroby v předchozím pětiletí jsou úkoly páté pětiletky omezitelné, avšak s ohledem na strukturální faktory rozvoje i náročné.

Za základní strukturální faktory považujeme především tyto:

— Požadavek na rychlejší tempo růstu tržní produkce před růstem celkové zemědělské produkce. Jestliže v předchozí pětiletce předstih tempa tržní produkce činil asi 2 body, předpoklad pro příští pětiletku činí 4 až 5 bodů.

— Požadavek na strukturu dodávek zemědělských výrobků, vyjádřený nejen ve vzrůstajícím podílu živočišných výrobků, ale i v jejich struktuře ve směru dodávek libového masa, podílu dodávek čerstvých vajec i drůbeže i zvýšení kvality dodávaného mléka. V oblasti rostlinné výroby jde o kvalitativní znaky především všech tržních rostlinných výrobků.

Vzestup intenzifikace zemědělské výroby za podmínek klesajících vkladů živé práce vyžaduje vytvoření mnohých materiálních i organizačních předpokla-

dů. Hlavní směry růstu výrobní základny ve srovnání s poklesem zdrojů pracovních sil charakterizuje tab. II.

Pokračující pokles počtu trvale činných osob v zemědělství je výrazem existující věkové skladby pracovníků v zemědělství, nikoliv výrazem uvažovaných přesunů pracovníků ze zemědělství do ostatních národohospodářských odvětví. Přitom úbytek je zmírňován ještě i tím, že z celkových zdrojů 15letého dorostu se uvažuje, že 8,7 % najde trvalé uplatnění v zemědělství, zatímco v předchozí pětiletce tento podíl činil asi 7,3 %.

II. Hlavní směry růstu výrobní základny ve srovnání s poklesem zdrojů pracovních sil

	1970	1975
Stav osob trvale činných v zemědělství	100	88
Vzestup základních výrobních fondů	100	133–134
Vzestup rozsahu celkové investiční výstavby	100	117
Vzestup dodávek průmyslových hnojiv	100	125–126
Vzestup dodávek průmyslově vyráběných krmných směsí	100	130

Pozitivní ovlivnění vývoje počtu trvale činných pracovníků v zemědělství je bezesporu spjata s pokračujícími změnami v pracovních a životních podmínkách na vesnici. Bylo by však nesprávné nezdůraznit, že v nastávající pětiletce mají tyto změny podmínek novou kvalitu. Jestliže v minulých letech musel být kladen důraz na zvýšení příjmů pracovníků v zemědělství, na zavedení a zrovnoprávnění principů nemocenského a sociálního zabezpečení i dalších podmínek *pro pracující v zemědělství jako celku*, v příštích letech podle našeho názoru půjde o prohloubení diferenciací příjmů mezi jednotlivými kategoriemi zemědělských profesí podle společenského významu jejich práce, důraz na zintenzívnění bytové a občanské výstavby na vesnici, diferencované odstranění zbývajících rozdílů v nemocenském a sociálním zabezpečení.

Směrnice XIV. sjezdu KSČ v tomto směru počítá s vytvořením základních předpokladů pro tyto změny. Souhrnně je charakterizuje tab. III.

Úkoly hospodářského rozvoje naší země, posílení sociálních jistot obyvatelstva vyžadují, aby tempo produktivity práce v daném případě v zemědělství nepokleslo pod úroveň dosaženou v období čtvrté pětiletky, a to za podmínek sice velmi výrazného, ale ve srovnání s minulým pětiletím přece jen mírnějšího

III. Základní předpoklady pro vytvoření příznivých podmínek pro pracující v zemědělství

	1970	1975
Tempo růstu produktivity práce v zemědělství v %	100	128–129
Vzestup vybavení pracovníků základními a nakupovanými oběžnými fondy v %	100	121
Podíl bytové výstavby uskutečňované na vesnici v % z celkové výstavby	10–11	14–15

růstu vybavenosti pracujících v zemědělství základními a nakupovanými oběžnými fondy. Přitom cenové, strukturální a další vlivy ve vztahu k výrobním fondům neumožňují činit závěr, že fondová náročnost rozvoje zemědělství není úměrná uvažovanému růstu produkce na pracovníka. Zejména to je nezbytné zdůraznit v souvislosti s tím, že metoda výpočtu produkce na pracovníka je v oblasti zemědělství v zásadě prováděna na základě stálých cen, strukturální duplicitní vlivy jsou ve srovnání se způsobem vyčíslení tempa růstu v ostatních národních odvětvích vcelku nepodstatné. Růst produktivity práce v zemědělství znamená v podstatě skutečný naturální přírůstek vyrobené produkce na pracovníka.

Současně je nezbytné zdůraznit, že tendence vzestupu produktivity práce, ať již v souhrnu uvažovanou hodnotou výrobních fondů, nebo konkrétním vyjádřením vzestupu investiční výstavby, dodávek průmyslových hnojiv, průmyslově vyráběných krmných směsí, je fondově zabezpečena a pohybuje se plně v reálných rámcích. Ekonomický idealismus je jen za průměrných srážkově teplotních podmínek na tomto úseku plně eliminován.

Úkoly v oblasti změn v materiálním vybavení zemědělství zdůrazňuje „Směrnice XIV. sjezdu“ na předním místě. To, že zajištění progresivní techniky pro komplexní mechanizaci v rostlinné a živočišné výrobě je zařazeno mezi rozvojové nosné programy našeho strojírenství, musí pracovníky v zemědělství naplňovat oprávněnými nadějemi. Účelná je i konkretizace potřeb, ať již vyjádřená stupněm mechanizace hlavních polních prací, nebo dodávkami např. 56 tisíc kusů vhodných traktorů, 8 tisíc ks obilních kombajnů, 3 tisíc ks kombajnů na sklizeň brambor, nebo zdůrazněním požadavků na technickou úroveň, spolehlivost, zdokonalení opravárenství, dodávek náhradních dílů i celého systému dodávek zemědělské techniky a vyjadřuje nejen náročnost vytyčených úkolů, ale i nezbytnost zlepšení na široké frontě budoucího zabezpečení rozvoje zemědělství.

Změny ve strojním vybavení zemědělství, zlepšení péče o údržbu a využití zemědělské techniky představují nejpodstatnější podíl změn v technické základně pro příští léta, avšak předpoklady je nezbytné vytvářet i účelným uskutečňováním změn v stavebních fondech. V tomto směru sjezdové záměry zdůrazňují nutnost uskutečňovat výstavbu i rekonstrukci velkokapacitních provozů pro živočišnou výrobu, vybudovat 110 tisíc hektarů závlah, 300 tisíc hektarů odvodnění, rozšířit kapacitu obilních skladů při soustřeďování prostředků v souladu s další specializací a koncentrací výroby.

Tempo růstu stavebních prací v odvětví zemědělství je stanoveno pro léta 1971–1975 zhruba na úrovni vzestupů dosažených ve čtvrté pětiletce (7,3 %), což vyžaduje nastolení všestranně uvážlivého přístupu k budování staveb.

Z hlediska celkového reprodukčního procesu jde o typ pokračující rozšířené reprodukce, která je uskutečňována s ohledem na objektivně probíhající úbytky živé práce v zemědělství, stupeň využití stávajících výrobních fondů a zejména s ohledem na úkoly v intenzifikaci zemědělské výroby.

Před všechna odvětví národního hospodářství je kladen na období do roku 1975 důraz na efektivní rozvoj, důraz na využití všech předností socialistických výrobních vztahů. To platí v plné míře i pro zemědělství. Ve zprávách stranických orgánů pro XIV. sjezd KSČ i v diskusi bylo zdůrazněno, že zemědělství, disponující nezaměnitelnými výrobními fondy jakými je půda i stáda hospodářských zvířat, odvětví, v němž tak výrazně probíhá záměna živé práce prací mlynou a které se opírá o úspěšně přetvořené a stabilizované výrobní vztahy vzniklé v procesu socializace vesnice, vstupuje do nové etapy svého rozvoje.

Podle našeho názoru tato nastupující etapa spolu s uvažovanými změnami v rozsahu a struktuře výroby, technické základny i změnami v životních a pracovních podmínkách na vesnici je charakterizována změnami v úrovni specializace výroby. Do popředí se v této souvislosti dostává především prohloubení kooperačních vztahů a v některých úsecích i prohloubení koncentrace výroby účelným organizačním slučováním zemědělských podniků.

Tento proces nemůže být kampaňový, krátkodobý, ale uvážlivý a cílevědomý. Stranické a vládní orgány vědomě zdůrazňují princip ekonomické výhodnosti, dobrovolnosti a respektování družstevního vlastnictví.

Zkušenosti totiž jednoznačně ukazují, že uskutečnění zásadních opatření zvláště v takovém odvětví jako je zemědělství vyžaduje komplexní přípravu politickou, technickou, více než na jiném úseku přípravu organizační a respektování výchozí základny i rozvojových možností.

Zdůraznění těchto podmínek pro uskutečnění změn v budoucí organizaci a struktuře zemědělských podniků umožní realizovat tyto záměry v plném souladu s potřebami zemědělství i celkového rozvoje národního hospodářství.

Všechna uskutečňovaná opatření k zabezpečení rozvoje zemědělství musí být podřízena plnění základního úkolu, kterým v páté pětiletce je dosažení dalšího přírůstku spotřeby základních potravin v podstatě z vlastních zdrojů při současném zlepšení kvality a skladby potravin. Ze směrnic stanovených úkolů v zemědělské výrobě, z demografického odhadu vývoje obyvatelstva při stabilizaci dovozně vývozních vztahů na úseku potravin lze rámcově odvodit vývoj spotřeby na jednoho obyvatele (tab. IV).

IV. Vývoj roční spotřeby základních potravin na 1 obyvatele (v kg)

	1970 předběžné údaje	1975 odhad
Maso a masné výrobky (vč. králíčího masa)	72,0	78,2
Mléko a mléčné výrobky	208,8	240,1
Vejce	14,4	15,2
Tuky	23,0	23,8
Mouka a rýže	112,3	108,2
Brambory	115,7	111,2
Cukr	36,4	38,3
Zelenina	82,6	95,2
Ovoce	44,6	55,0

Projekt úrovně spotřeby základních potravin na 1 obyvatele důsledně navazuje na průběh úrovně spotřeby z minulých let i na výsledky rozborů mezinárodního srovnání. Přitom nejde o prosté prodloužení dosažených tendencí. Přírůstky spotřeby uvažované pro léta 1971–1975 jsou sice rychlejší než byly dosaženy v letech třetí pětiletky, ale neopakují přírůstky spotřeby z let 1966–1970. Je tomu tak proto, že se vychází z předpokladů plánovitého vývoje příjmů obyvatelstva a hlavně z nutnosti konsolidovat výrazně trh průmyslového zboží a dalších složek nepotravinářského maloobchodního obrátu. Lékařsky doporučené dávky spotřeby potravin úvaha do roku 1975 respektuje nebo se jim směrově snaží při-

blížit u masa, mléka, vajec, brambor, zeleniny, zatímco odchylky se soustřeďují do úrovně spotřeby mouky, cukru, tuků a ovoce.

Z velmi rámcového ocenění výchozí základny rozvoje zemědělství i z některých pohledů na rozvoj v páté pětiletce vyplývá, že XIV. sjezd KSČ, opíraje se o padesátileté zkušenosti strany v politických bojích a v rámci tohoto období o více než dvacetileté zkušenosti strany jako vládnoucí v naší zemi, vytyčil pro nejbližší léta:

- program, který plně respektuje hlavní národohospodářské úkoly a proporce stanovené pro celkové změny v ekonomice i společenském životě naší společnosti;

- uvážlivý program rozvoje, který neopouští půdu objektivní reality, současně je i náročný, a to jak v odhalování rezerv v samotném zemědělství, tak také v oblasti oprávněných požadavků na nezemědělská národohospodářská odvětví;

- program, který svou realizací má možnosti stát se dobrým krokem v zemědělské politice naší KSČ.

Došlo dne 3. 6. 1971

Adresa autora:

Ing. Jiří Matoušek, CSc., Česká plánovací komise, Praha

K řadě dokumentů, kterými Komunistická strana Československa soustavně podporuje a usměrňuje rozvoj zemědělství, přibyl letos v březnu zásadní materiál „Základní směry dalšího rozvoje specializace a koncentrace a jejich organizačních forem v zemědělství a potravinářském průmyslu“. Zahajuje vlastně další etapu budování socialistické zemědělské velkovýroby, směřující k všestranné racionalizaci cestou dalšího prohloubení společenského dělby práce a uplatněním průmyslových forem organizace a řízení výroby.

SPECIALIZACE A KONCENTRACE JAKO VŠEOBECNÁ A ZÁKONITÁ NUTNOST

Výrobní proces v zemědělské malovýrobě — jak tomu bylo až donedávna i u nás — je založen na živých energetických zdrojích — síle člověka a tažného zvířete. To také určuje charakter pracovních prostředků, charakter a velikost zemědělského podniku a strukturu jeho výroby. Přizpůsobivost a univerzálnost člověka jako rozhodujícího a nejzákladnějšího činitele výroby a snaha využít jeho pracovních schopností co nejvíce a v průběhu celého roku vyvolávaly nutnost univerzálního charakteru těchto podniků. V této etapě rozvoje výrobních sil s velmi nízkým stupněm dělby práce byla nejvýhodnější formou uspořádání výrobních a ekonomických poměrů v zemědělství forma rodinných hospodářství s částečným využíváním námezdné pracovní síly.

Ke změně podmínek došlo s nástupem vědeckotechnického pokroku do zemědělské výroby v podobě průmyslově vyráběné energie — především výbušných motorů a elektřiny. Nová energie a na jejím základě vznikající podstatně výkonnější výrobní nástroje však pronikají do výrobního procesu postupně, nikoliv jako ucelený systém. Nahrazují energii živé síly a s ní spjaté nástroje jen v některých částech výrobního procesu. Působí proto ve své počáteční fázi spolu s člověkem jako činitelem, který je ovládá, současně však i vedle něho na těch úsecích, kam vědeckotechnický pokrok nepronikl. Již od počátku pronikání vědeckotechnického pokroku do zemědělství bylo zřejmé, že spolu s dalším jeho vývojem budou postupně stále více narůstat rozpory, jejichž řešení si vyžádá základní přestavbu celé zemědělské výroby a změnu jejího charakteru.

Činitelé nově vstupující do výrobního procesu — průmyslově vyráběná energie a na ni navazující výrobní nástroje — jsou podstatně produktivnější než živá pracovní síla, mají však vyhraněný speciální charakter. Nahrazení jedné a téže pracovní síly, která v průběhu hospodářského roku přechází od

jedné operace ke druhé a v důsledku rozložení pracovních špiček pokrývá potřebu práce střídavě u jednotlivých plodin i v živočišné výrobě, vyžaduje nasazení celé škály specializované techniky. Využití této techniky je přitom značně omezené, k jejímu pořízení je třeba velkých finančních zdrojů a vysoké odpisy nutné k zajištění další reprodukce podstatně zvyšují náklady na výrobu.

Při univerzálním charakteru zemědělské výroby se proto vědeckotechnický pokrok může jevit jako prakticky nedosažitelný nebo alespoň jako ekonomicky neúčelný. Rozsah a struktura podniku, která vyhovovala v období, kdy hlavním činitelem výrobního procesu byla živá pracovní síla, se dostává do stále většího protikladu s podmínkami potřebnými pro uplatnění nové techniky, technologie a organizace výroby. Univerzálnost výroby, která byla u drobných zemědělských podniků předností, neboť umožňovala plynulé využití hlavního výrobního činitele — člověka, se při přechodu k využívání průmyslových druhů energie a na ně navazujících výrobních prostředků, tj. při postupném nahrazování živé práce prací zhmotnělou, stává hlavní překážkou efektivního využití rozvoje výrobních sil. Tím ztrácí své opodstatnění i podniková forma „rodinné hospodářství“. Úvahy o budování „rodinných farem“, které hlásali někteří pravicoví ekonomové v letech 1968—1969, jsou tedy nejen z politického, ale i čistě ekonomického hlediska absurdní.

V počátcích celého procesu, kdy nové energie a prostředky nahrazují živou pracovní sílu jen v některých fázích a na některých úsecích výroby a kdy tedy ve výrobním procesu působí vedle specializované techniky i univerzální pracovní síla, končí vzájemná soutěž mezi těmito dvěma činiteli zpravidla kompromisem. Částečně dochází ke zvěřování podniků likvidací, resp. slučováním menších podniků, částečně dochází k jejich specializaci. Přitom se některé činnosti spojené s vysokým stupněm využívání techniky ze zemědělských podniků vyčleňují a zajišťují prostřednictvím specializovaných podniků služeb.

Tento zákonitý proces probíhá za kapitalismu i za socialismu. V jeho realizaci jsou ovšem zásadní rozdíly. Zatímco v podmínkách kapitalismu jde celá přestavba „na účet“ drobných zemědělských výrobců, vede k jejich ochuzování a postupně k úplné likvidaci, socialistická společnost řeší rozpory vyplývající z tohoto vývoje smeleji, ale humánněji, v souladu s přirozenými potřebami a zájmy bezprostředního výrobce a nikoliv proti němu. Obrovský význam přitom má dělnicko-rolnický svazek. Dělnická třída jako vládnoucí síla nelituje ani času, ani prostředků, aby dosavadnímu výrobcí a svému spojenci pomohla nejen pochopit, ale i uskutečnit tyto změny, nutné pro vybudování každé socialistické společnosti. Díky takto orientované politice jsme se v našem zemědělství úspěšně, bez oněch sociálních otřesů, jimiž dnes prochází zemědělství západních zemí, vyrovnali s prvou fází vědeckotechnického nástupu a docílili nejen růst intenzity výroby a podstatné zvýšení produktivity práce, ale i zlepšení pracovních a životních podmínek pracujících v zemědělství.

Některé problémy, s nimiž se v současné době setkáváme — pětiletým plánem předpokládané zvýšení zemědělské výroby a program technicko-technologických změn — signalizují nutnost dalšího výrazného kroku vpřed. Ukazuje se, že pozitivních výsledků při řešení současných problémů rozvoje zemědělství na základě nové techniky a nových technologií můžeme dosáhnout jen za předpokladu definitivního rozchodu s principy a metodami organizace výroby a práce, které byly charakteristické pro předcházející etapu vývoje zemědělství a které byly dosavadními změnami překonány jen částečně. Stejně jako v nové fázi uplatňování vědeckotechnického pokroku, pro níž je typická komplexnost, pře-

stane být člověk bezprostředním nositelem výrobního procesu a bude nahrazen komplexními mechanizovanými linkami, ztratí plně svou opodstatněnost a musí být nahrazeny jinými formami malé uzavřené podniky s univerzálním charakterem výroby.

V této další fázi nebude již specializace a vyšší koncentrace některých činností jen nástrojem k překonávání dílčích rozporů, vyplývajících z nekomplexního uplatňování vědeckotechnického pokroku, ani nebude omezena jen na některé úseky výroby, ale stane se zákonitou nutností k dosažení cílů, vytyčených pro další rozvoj zemědělství. Jen na základě důsledně uskutečňované specializace a koncentrace můžeme dosáhnout potřebného rozšíření jednotlivých činností tak, aby uplatnění nové techniky a technologie bylo vůbec možné. Tak jako kdysi nahrazení několikaarových parcel několikahektarovými hony bylo podmínkou, aby traktor s příslušným nářadím mohl vyjet na pole, tak se postupně stane nutností, aby dosavadní výměry honů byly zněkolikanásobeny, aby mohlo dojít k nasazení komplexních mechanizovaných linek.

Jen specializací a odpovídající koncentrací jednotlivých činností lze dosáhnout, aby požadavky na vysoce výkonnou, komplexní, ale také velmi nákladnou techniku byly únosné, aby její pořizování podniky nadměrně finančně nezatěžovalo a aby také podniky z jejího uplatňování měly odpovídající finanční efekt. Jen prostřednictvím specializace lze dosáhnout, aby i při vysoké koncentraci výroby byli odpovědní organizátoři schopni zvládnout a kontrolovat výrobní proces ve všech fázích.

Specializace a koncentrace výroby — jak to konečně prokázal historický vývoj i v ostatních odvětvích národního hospodářství — je i v zemědělství zákonitou nutností, vyplývající z vědeckotechnického pokroku. Proto v dokumentu přijatém předsednictvem ÚV KSČ tvoří výchozí základnu.

KOOPERACE JAKO NEJÚČINNĚJŠÍ FORMA KONCENTRACE — PROSTŘEDEK A NIKOLIV CÍL

Zdaleka ne podružnou otázkou jsou cesty k dosažení žádoucí koncentrace jednotlivých výrobních, případně činností.

Technika, která bude postupně přicházet do zemědělství již v blízkém období a její nasazování ve formě komplexních linek pro obdělávání půdy i sklizeň hlavních plodin umožní obdělávat, resp. sklízet při plném využití za sezónu několikanásobnou výměru jednotlivých plodin, než jaká může být koncentrována v podnicích současné velikosti. Také efektivní uplatnění nových technologií v živočišné výrobě vyžaduje takové koncentrace jednotlivých druhů a kategorií hospodářských zvířat, které značně převyšují možnosti současných zemědělských podniků. Jakými cestami tedy dosáhnout žádoucí koncentrace?

Dokument přijatý předsednictvem ÚV KSČ a předsednictvem vlády ČSSR staví na prvé místo cestu mezipodnikové kooperace. Za rozhodující cestu ke koncentraci a specializaci zemědělské výroby označil kooperaci i XIV. sjezd KSČ. Důvodů, proč je v současné etapě považována kooperace za hlavní organizační formu k dosažení koncentrace zemědělské výroby, je několik.

Především vyšší koncentrace a tím i její formy nejsou samy o sobě cílem, ale pouze prostředkem. Cílem je dosáhnout vyšší objemu, intenzity a efektivnosti výroby. Proto proces koncentrace musí probíhat tak, aby nenarušil předpokládaný trend růstu výroby v žádném z jeho ukazatelů. To vyžaduje, aby souběžně s procesem koncentrace byla uskutečňována technicko-technologická a organizační opatření, která pro další růst intenzity a efektivnosti výroby vytvoří předpoklady.

Tyto předpoklady bude ovšem možno vytvářet postupně, krok za krokem. V souladu s nimi — nemají-li se stát jen formálními — by se měly rozvíjet i kooperační vztahy a měly by být řešeny z nich vyplývající finančně ekonomické, mzdové, sociální a legislativně právní otázky. Tato postupná forma přechodu k vyšší koncentraci výroby umožní současně vedoucím pracovníkům seznámit se s nově vznikající problematikou, nalézt formy jejího řešení a konečně poskytnout i příležitost řadovým členům pracovních kolektivů přesvědčit se krok za krokem o správnosti nastoupené cesty.

Při zjednodušeném posuzování se může zdát, že přímější a snazší cestou k dosažení vyšší koncentrace výroby by bylo bezprostřední sloučení podniků. Takové názory se projeví i při projednávání „Základních směrů“ v krajích a okresech. Někteří funkcionáři poukazují na velkou komplikovanost vytváření kooperačních vztahů, vyjadřují obavy, že tyto vztahy nedosáhnou žádoucí závaznosti a autoritativnosti a tím se stanou variabilní, což může prakticky znemožnit realizaci jakékoliv pevné koncepce rozvoje podniků a konečně vyjadřují i názor, že kooperační vztahy dříve nebo později povedou k bezprostřednímu ekonomickému a v důsledku toho i právnímu spojení kooperujících podniků a je tedy zbytečné činit tento přechodný krok. S těmito názory nelze souhlasit.

Složité ekonomické i výrobně organizační problémy, vyvolávající vážné konflikty, vznikají nejen při vytváření kooperačních vztahů, ale i při slučování podniků, především ovšem JZD. V kooperačních sdruženích je přitom možno tyto problémy řešit postupně, tak jak se kooperační vztahy rozvíjejí, a to nikoliv jen cestou jednoduchého přerozdělení, které je zpravidla zdrojem rozporů, ale cestou překonávání rozdílů ve výrobě a její efektivnosti.

Při sloučení vyvstanou problémy naráz. Nejsou sice tak zřejmé, protože se přesunou dovnitř nového podniku, o to však je situace horší, protože často jim není věnována dostatečná pozornost ze strany řídicích orgánů, není poskytována pomoc k jejich řešení, takže velmi tíživě doléhají na vedení i celé kolektivy vytvořených podniků a negativně ovlivňují jejich rozvoj.

Pokud jde o nedostatečnou autoritativnost kooperačních vztahů, nebylo by správné zjednodušování otázky. Je třeba vycházet z toho, že prvním předpokladem autoritativnosti těchto vztahů je prospěch, který z nich kooperující partneři mají. Ten mohou mít jen tehdy, umožňují-li kooperační vztahy zvyšovat a zhošpodárňovat výrobu. A to je právě cíl, který rozvíjením kooperačních vztahů sledujeme. Právě touto cestou se kooperační vztahy mohou stát účinným nástrojem pozitivního rozvoje výroby. Nepevnost a kolísání v rozvíjení kooperačních vztahů budou signálem neuspokojivého stavu v samé podstatě společných výrobních procesů a donutí zúčastněné podniky i řídicí složky situaci řešit. To nelze ve stejné míře očekávat u sloučených podniků. Pevný svazek, do něhož vstoupily, je bude nutit setrvat v nové situaci, i když některé problémy nebudou řešit. Přitom ovšem závaznost a v důsledku toho autoritativnost kooperačních vztahů nelze posuzovat na základě dnešních právních úprav a praxe. V souvislosti s orientací na rozvoj jednotlivých forem kooperace bude nezbytné — a v opatřeních k zajištění „Základních směrů“ se s tím počítá — provést i některé právní a věcné úpravy, které autoritu kooperačních smluv zvýší. Půjde především o to, specifikovat práva a povinnosti kooperujících partnerů, jasně vymezit postavení orgánů kooperace, jejich úkoly a pravomoc.

Dalším vážným problémem, který, jak jsme se již poučili v minulosti, může při slučování podniků vzniknout, je to, že veškerá pozornost funkcionářů se soustředí na řešení se sloučením spjatých organizačních a kádrových otázek. Hlavní cíl — organické propojení dosud samostatných výrobních jednotek do

jednoho výrobního celku a s ním spojené změny struktury výroby, technologií, organizace výrobních procesů a organizace práce — se dostatečně nezajišťuje. Současně hrozí nebezpečí — a i to potvrzují zkušenosti — že v nově vzniklém podniku se značně rozsáhlým územním obvodem nebudou mít řadoví pracovníci — členové družstev — možnost účastnit se v dostatečné míře na řízení podniku, nebudou dostatečně seznamováni s výsledky a proto se značně oslabí jejich bezprostřední zájem a pocit odpovědnosti za hospodaření nového celku.

Dále je nutné uvědomit si i tu skutečnost, že cestou slučování drobných zemědělských podniků, jak žije v představách některých funkcionářů, bude stěžejí možno dosáhnout takové koncentrace, jakou předpokládají „Základní směry“ a jaká je žádoucí pro efektivní využití technického pokroku. Reálně můžeme totiž počítat se sloučením tří, čtyř nebo i pěti družstev, nikoliv však se sloučením osmi nebo deseti JZD, které by bylo nutné pro vytvoření optimálních celků. Sloučení takového počtu zemědělských podniků by téměř ve všech případech vyvolalo prakticky neřešitelné problémy. Je tedy zřejmé, že i v případě slučování družstev by bylo nutno organizovat kooperaci a ustavovat kooperační sdružení, i když s menším počtem partnerů.

Nesprávné jsou i představy, že v případě okamžitého vytvoření velkého podniku bude možné poskytnout mu ihned potřebné investice, techniku, finanční prostředky, jinými slovy, že to je cesta, jak si vlastně tyto prostředky přednostně vynutit. I stát je ve svých zdrojích, materiálových i finančních, omezen a prostředky na pátou pětiletku, tj. do roku 1975, jsou již rozděleny. Ne náhodou hovoří „Základní směry“ o celé etapě dalšího vývoje, v níž se budou všechny nezbytné podmínky a zdroje k úplné přestavbě současné materiálně technické základny zemědělství postupně vytvářet.

Důležitým argumentem pro formu kooperace je konečně i nutnost počítat v některých oblastech se spojováním sil a prostředků podniků s různými formami vlastnictví — družstev a státních statků, případně i oborově řízených zemědělských podniků. Překlenout nepříznivý vliv vzájemně se prolínající a často velmi roztržitého půdní držby družstevních a státních podniků je v těchto případech možné opravdu jen cestou kooperace. Vzájemná výměna půdy s výjimkou menších arondací prakticky nepřipadá v úvahu a slučování samozřejmě již vůbec ne.

V zásadě však přijatý dokument možnost slučování zemědělských podniků neodmítá. V některých případech (které však budou spíše výjimkou) může být i tato cesta vhodná. V první řadě se to bude týkat státních statků, tam kde jejich půdní držba tvoří ucelený komplex. Každý takový případ by však měl být náležitě zvážen a dokumentován. Při rozhodování si funkcionáři musí být vědomi toho, že přejímají odpovědnost nejen za organizační přestavbu, ale i za to, že navrhované sloučení přinese efekt členům všech kolektivů slučovaných podniků i celé společnosti.

Bylo by velkou chybou zjednodušovat proces koncentrace výrobních sil na vytváření velkých podniků. Etapa, do níž naše zemědělství vstupuje, nemůže a nesmí být nějakou reorganizací, ani jednorázovou, úspěšnou akcí. Bude to dlouhodobý proces komplexní přestavby zemědělství, přirozeně navazující na dosavadní vývoj a směřující k soustavnému zvyšování a zefektivňování produkce. Proto je třeba oceňovat především práci těch funkcionářů a vedoucích pracovníků, kteří budou postupně, krok za krokem, třeba s okamžitě menším efektem, zato však důsledně a promyšleně sledovat linii soustavného rozvoje výroby na základě uplatňování progresivní techniky a technologie a souběžně s tím uskutečňovat i organizační opatření, nutná k dosažení vyšší specializace a koncentrace.

Nyní, s odstupem několika měsíců od přijetí „Základních směrů dalšího rozvoje specializace a koncentrace“ lze říci, že dokument je velmi dobře přijímán nejen funkcionáři, ale i širší zemědělskou veřejností, která správně vycítuje jeho dosah nejen pro vlastní rozvoj zemědělské výroby, ale i pro všechny pracující v zemědělství. Jeho realizace znamená další výrazný zásah do charakteru práce zemědělce. I pro ni se stane již v blízké budoucnosti naprosto rozhodující ovládnutí složitých mechanismů. Tím se zcela změní nároky na zemědělského pracovníka, do popředí vystoupí požadavky na intelekt. Průmyslové formy organizace výroby a organizace práce změní i organizaci pracovního času. To umožní překonat konečně i v zemědělství trvalé připoutání pracovníka ve výrobním procesu. Vysoký stupeň koncentrace výroby a její zproduktivnění se projeví v novém prostorovém rozmístování pracovní síly, což bezpochyby ovlivní i způsob osídlování. Rozšíření volného času bude klást nové nároky na vytvoření podmínek pro jeho účelné využití ve prospěch všestranného rozvoje člověka. Nová etapa rozvoje výrobních sil znamená tedy i novou etapu ve vývoji pracovních a životních podmínek pracujících v zemědělství. Tím více je nutné přistupovat k realizaci „Základními směry“ vytyčených úkolů plánovitě a uvážlivě, ale současně i velmi důsledně.

* * *

Na zpracování nových směrů rozvoje zemědělství se v nemalé míře podílela vědeckovýzkumná základna. Prokázala tak opět, že je připravena a schopna přispívat významně k řešení všech základních problémů rozvoje našeho socialistického zemědělství. Tím však její úloha zdaleka ještě nekončí. Realizace tak náročného úkolu, jakým je komplexní přestavba zemědělství, nemůže být jen věcí praxe. Není pochyb o tom, že v jejím průběhu vyvstane řada potíží a velmi složitých problémů. Jejich rychlé překonávání výrazně ovlivní nejen plynulost postupu uvedeného procesu, ale i zájem podniků na jeho uskutečňování. Jestliže tedy věda a výzkum přispěly ke zpracování programu nových směrů rozvoje zemědělství, musí dnes spolu s jednotlivými stupni řízení vynaložit veškeré úsilí k odstraňování všech překážek, které brání nebo ztěžují jeho realizaci. Přitom nepůjde ovšem jen o to, následně řešit problémy, které již vyvstaly, ale i o to, tyto problémy předvídat a pomáhat jim předejít. Z těchto hledisek by měly všechny vědeckovýzkumné oblasti prověřit a přehodnotit své badatelské programy.

Došlo dne 3. 6. 1971

Adresa autorů:

Ing. Zdeněk Hoffman, ÚV KSČ, Praha, doc. dr. Jaroslav Kočí, Federální ministerstvo zemědělství a výživy, Praha

Padesátiletá revoluční cesta Komunistické strany Československa, vyplněná hrdinským a obětavým bojem za sociální a národní osvobození našich národů, nás přivedla na práh socialistické varianty vědeckotechnické revoluce. Zcela změnila nejen vnitřní život v našich zemědělských vědách, ale i od základu rozhojnila možnosti jejich realizace a principiálně posunula jejich společenskou funkci.

VÝVOJ OD VZNIKU ČSR DO ROKU 1948

Organizování zemědělských věd a péče o jejich uplatňování ve výrobě má u nás dlouhou, více než dvěstěletou tradici. Jejich rozvoj se však v druhé polovině 19. století počal opožďovat a stagnovat. Bývalé hospodářské společnosti, které do poloviny minulého století podporovaly i výzkum, se totiž přeměnily v zájmové a ne ve vědecké zemědělské organizace. A tak v roce 1918 na našem území žádná vědecká zemědělská instituce neexistovala. České země měly proto v té době jen 5 výzkumných ústavů a 40 výzkumných stanic a Slovensko dokonce pouhých 7 výzkumných stanic. Protože nebylo příliš rozvinuto ani zemědělské školství, nebyla intenzivní ani poradenská činnost, na ně převážně vázaná.

Po vzniku ČSR se situace rychle měnila a nastalo zintenzívnění vědecké a výzkumné činnosti, cílené k potřebám zemědělství. Nejdříve převládal ruch organizační. V roce 1920, krátce před založením Komunistické strany Československa, byl vytvořen při Masarykově akademii práce zemědělský odbor, v němž se však seskupila jen část zemědělských výzkumníků. V roce 1924 pak vznikla Československá zemědělská akademie a podařilo se vybudovat organický celek i ze zemědělských výzkumných ústavů. Byly sdruženy ve Svaz výzkumných ústavů, v němž byly posléze zastoupeny všechny obory, důležité pro zemědělskou výrobu. Při organizování svazu byly respektovány i regionální zvláštnosti a hlavní produkční oblasti. V důsledku těchto opatření bylo koncem třicátých let v ČSR 22 výzkumných ústavů, 67 výzkumných stanic a 22 pokusných a účelových objektů. Významnou úlohu v zemědělském, lesnickém a veterinárním výzkumu počaly hrát i vysoké školy zemědělské a Vysoká škola zvěrolékařská. Také na středních zemědělských školách došlo k oživení výzkumné práce a mnozí učitelé těchto škol se osvědčili jako erudovaní agronomové, zootechnici a ekonomové.

Rovněž poradenství se rozšířilo a prohloubilo. Působili v něm učitelé zemědělských škol, různí konzultanti a inspektoři. Bylo více výstav, rozhojnil se

odborný tisk a počalo se využívat i rozhlasu. Častá (ale komerčně zcela zatížená) byla poradenská činnost některých firem, propagujících své výrobky v zájmu zvýšení jejich odbytu, ať již to byla hnojiva, stroje, nové technologie atd.

Podstatné rozšíření výzkumné základny, založení učené oborové společnosti, Československé akademie zemědělské, přineslo záhy pozitivní výsledky též v tom, že se českoslovenští vědci počali podílet na vytváření světového fondu zemědělských, lesnických a veterinárních věd. Tento přínos došel i mezinárodního ocenění. Bylo tomu tak proto, že v nově se rozvíjejících vědeckých mezinárodních stycích nahradili odborníci šlechtické velkostatkáře, kteří byli dříve v oblastech mezinárodní spolupráce dosti aktivní.

Využití výsledků výzkumu ve výrobě však nebylo příliš účinné. I když účast šlechty na řešení důležitých problémů výroby potravin byla po zániku rakousko-uherského mocnářství omezena, nebyla zcela eliminována. Korupcí, zejména při pozemkové reformě, se vliv této skupiny stále ještě projevoval.

Výsledky vědy se i nadále realizovaly především v zemědělském průmyslu a ve velkých zemědělských závodech, ve větším měřítku než dříve však též ve středních a jen výjimečně v malých zemědělských závodech, v nichž byla činna naprosto převážná část zemědělců. K širokému využívání výsledků výzkumu tedy zdaleka nedocházelo. Malí rolníci nejen neměli možnost pokroky výzkumu sledovat, ale neměli ani materiální podmínky k tomu, aby jej na svých malých hospodářstvích realizovali. Tato diferenciaci se projevovala i v odborné výchově. Na zemědělských školách bylo daleko více žáků z rodin hospodařících na velkých a středních závodech než z nejvíce početných rodin vlastních malá hospodářství. A přitom byl absolutní počet žáků poměrně nízký. Například ve třicátých letech připadal jeden žák zemědělských škol na 210 zemědělských závodů. Ze snah o zemědělský pokrok byl pak zcela eliminován vesnický proletariát. Nedostalo se mu žádných možností odborně se vzdělávat.

Těmito poměry byla přímo ovlivňována i výzkumná základna a Československá akademie zemědělská. To bylo pochopitelně předmětem opakované kritiky pokrokových sil našich národů, především KSČ. Progresivní tisk bojoval např. proti koncepcím tehdejšího předního zemědělského ekonoma Brdlika, který v zájmu agrární strany neváhal opouštět pole vědecké objektivity. Názory zemědělských vědeckých pracovníků, kteří si uvědomovali, že prostor pro pokrok, navozený změnou výrobních sil, by byl obecně realizovatelný jen po změně výrobních vztahů, byly potlačovány. Československá akademie zemědělská se dále podílela na akcích ve prospěch skupin spojených s agrární stranou a proto se trvale těšila její podpoře.

Tento vývoj zemědělských věd byl přerušen fašistickou okupací naší vlasti. Po válce se z trosek začínala rekonstruovat nová výzkumná základna, která se sice zvětšovala, ale organizačně zůstávala neucelená. Např. v roce 1948 sdružoval Svaz zemědělských výzkumných ústavů 78 ústavů a 46 stanic.

Prvá poválečná léta však byla poznamenána tápáním, provizorií a reorganizacemi. Ty nemohly přispět rozvoji zemědělských věd a značně omezovaly účast vědy na řešení složitých problémů zemědělské výroby.

VÝVOJ OD ÚNORA 1948 DO DNEŠNÍCH DNŮ

Dovršení vítězství pracujících v únoru 1948 a zahájení výstavby socialismu v naší zemi revolučně změnilo i zemědělství. Vítězství socialistických vztahů na vesnici, přerod zemědělské malovýroby v socialistickou velkovýrobu, nesporně patří mezi nejobrovitější přeměny v naší společnosti. Tento základní zvrát vý-

roby potravin navodil i historickou změnu zemědělských, potravinářských, veterinárních a lesnických věd.

Na počátku těchto socialistických přeměn zanikl v roce 1950 Svaz výzkumných ústavů zemědělských a o dvě léta později i Československá akademie zemědělská.

Provizorium v řízení zemědělských věd skončilo zákonným ustavením Československé akademie zemědělských věd, která zahájila činnost v roce 1953. Společenské poslání této vrcholné vědecké instituce lapidárně vyjádřil s. K. Gottwald slovy: „...zajistit, aby naše socialistické zemědělství bylo budováno na pokrokových vědeckých základech a pomáhat zvelebovat naši socialistickou zemědělskou velkovýrobu“.

Kolektivizace zemědělství totiž vyvolala nutnost přebudovat celou vědecko-výzkumnou bázi tak, aby byla schopna na vědecké základně formulovat hlavní rysy socialistické zemědělské velkovýroby ve všech jejích technologických, technických, ekonomických a společenských souvislostech a soustavně získávat originální poznatky nebo zajišťovat aplikaci zahraničních výsledků v podmínkách našeho socialistického zemědělství.

Nová ČSAZV postupně přebírala a zřizovala další ústavy. Sjednotila síly zemědělských, lesnických a veterinárních věd, dříve roztržštěných do řady různých institucí, a to nejen v českých zemích, ale po zřízení své pobočky i na Slovensku. Vytvořené kapacity soustředila k řešení nejnaléhavějších problémů našeho zemědělství a lesnictví. Usměřovala činnost všech oborových vědeckých pracovišť i vysokých škol jednotným plánem výzkumné činnosti. Ten byl velkou vymožeností novodobého plánování vědy. Návrhem koncepce dlouhodobého rozvoje československého zemědělství vypracovala ČSAZV dokument, který oprávněně dlouhou dobu sloužil jako podklad pro činnost řídicích orgánů.

Tím vším se zemědělské vědy postupně měnily ve výrobní sílu, mohutnou a organizovanou, nepřetržitě ovlivňující vývoj našeho zemědělství.

Výzkumné ústavy zemědělské v uplynulých dvaceti letech vyřešily více než 4000 dílčích výzkumných úkolů. Jejich realizace přispěla k zavedení nových velkovýrobních technologií, které umožnily zvýšit produktivitu práce a podstatně kladně ovlivnit výsledky v rostlinné a živočišné výrobě.

Mezi nejvýznamnější závěry výzkumu patří vypracování soustavy hnojení při použití vysokých dávek průmyslových hnojiv v našich podmínkách a zavedení celého komplexu opatření v obilnářství, což vedlo k prudkému zvýšení výnosů a k plné mechanizaci. Obdobný komplex opatření byl na základě soustavného dlouholetého výzkumu realizován v chmelařství.

Významných výsledků bylo dosaženo i v živočišné výrobě, kde práce v oblasti genetiky, výživy a velkovýrobních technologií umožnily značně zvýšit efektivnost výroby. Další příznivé podmínky byly v živočišné výrobě vytvořeny realizací veterinárního výzkumu, zvláště likvidací brucelózy a tuberkulózy skotu. Splnění těchto programů doložilo, že naše veterinární vědy a praxe mají světovou úroveň.

Pro rozvoj socialistické velkovýroby mají velký význam i práce v oblasti zemědělské techniky.

Ekonomický výzkum přispěl pak při rozpracování podkladů pro zdokonalenou soustavu řízení pracemi v oblasti specializace i kooperace výroby. Dále se významně podílel na výzkumu ekonomiky hlavních odvětví zemědělské výroby.

V potravinářském výzkumu, který byl se zemědělským spojen teprve v roce 1967, byly vyřešeny a zavedeny komplexní technologické linky a nové potravinářské výrobky.

Těchto pozitivních výsledků zemědělského výzkumu by nemohlo být dosahováno bez spolupráce se zemědělskými vědeckovýzkumnými organizacemi a pracovišti ve spřátelených socialistických státech, především s Vsesvazovou akademií zemědělských věd V. I. Lenina. Hlavně na sovětských výzkumných ústavech a vysokých školách bylo vychováno mnoho našich odborníků, kteří přenášeli zkušenosti ze sovětských ústavů do naší rodící se socialistické velkovýroby. Proto lze jednoznačně konstatovat, že hlavním zdrojem rychlého růstu a hlavně účinného zaměření výzkumu v období revolučních přeměn našeho zemědělství byla všestranná spolupráce a široké přebírání zkušeností sovětských pracovišť z budování socialistické velkovýroby. Tato spolupráce dnes tvoří širokou základnu pro dvoustrannou i mnohostrannou součinnost socialistických států v oblasti zemědělských věd. Existuje stálá pracovní skupina pro koordinaci výzkumu v zemědělství a lesnictví RVHP, která soustřeďuje úsilí na společné řešení asi 20 hlavních úkolů v zemědělství našich států. Nový poznatek pracoviště kterékoli země našeho socialistického tábora se tak stává majetkem všech členských států. Tento blahodárný efekt spolupráce všichni někdy až příliš samozřejmě pocítujeme. U nás je to např. plně využití vynikajících sovětských pšeníc, v jiných státech našeho ječmene, maďarských kuřat apod.

Naše zemědělské vědy se tak staly významnou součástí vědy socialistických států. Je to nový moderní rys, který spolu s bohatými tradicemi zemědělské vědy u nás vytvořil kvalitativně nový typ vědeckovýzkumné základny, spojené s problémy našeho socialistického zemědělství a pevně internacionálně svázané se společnými problémy zemědělství států RVHP.

S rychlým kvantitativním rozvojem zemědělských věd v padesátých letech souviselo též jejich dozrávání. Úroveň vědeckých poznatků a často i schopnosti celé základny se přes dosažené úspěchy dostávaly do rozporu s bouřlivě narůstajícími potřebami socialistické zemědělské velkovýroby. Nekritické postoje části pracovníků základny k některým problémům genetiky, k travoplní soustavě, ke kukuřičným kampaním nepřispívaly k vytváření klimatu důvěry k vědě.

Plán výzkumných prací nebyl vždy stavěn dosti jednoznačně a cílevědomě, aby jeho splnění mohlo znamenat účelně formovaný předstih před společenskou praxí. Chybělo i rozpracování dlouhodobých prognóz vývoje jednotlivých oborů na základě dosažených vědeckých poznatků. Na druhé straně však nebyly výsledky vědeckovýzkumné činnosti plně uplatňovány v praxi socialistických zemědělských podniků. Nepodařilo se také dobudovat poradenský systém, který by zabezpečil účinný převod výzkumných poznatků do zemědělské praxe. Proto u pracovníků spjatých více s praxí narůstala nespokojenost s pomalým a často neefektivním využíváním poznatků vědy v zemědělské výrobě. Současně se projevovala snaha koncentrovat celý základní výzkum, i zemědělské vědy, do ČSAV a ČSAZV byla kritizována proto, že zemědělské vědy málo přispívaly k rozvoji naší teoretické vědecké fronty a že se tudíž nepodílely na vytváření potřebného předstihu vědy před výrobou.

Tak postupně vyzrála naléhavá nutnost řešit problémy dalšího rozvoje zemědělských věd. V roce 1962 došlo proto ke zrušení ČSAZV. Tím namísto kádrového zkvalitnění a hlavně vyřešení vnitřních problémů ČSAZV byla zemědělská výzkumná báze oslabena. Mezi základním a aplikovaným výzkumem byly vytvořeny administrativní přehradu. V ČSAV vzniklo vědecké kolegium biologických základů zemědělství, odpovídající za kapacity, jež přešly z ČSAZV do

ČSAV. Řízení převážné části zemědělského výzkumu však přešlo na MZLVH a bylo spojeno s technickým rozvojem. Od roku 1957 do roku 1967 se v něm uskutečnilo 7 vážných organizačních změn. Ty však podstatněji neovlivnily ani strukturu základny, ani konstrukci dlouhodobého plánu. Z těchto důvodů sílily v samotné základně tlaky na takové institucionální uspořádání výzkumu a vědy, ve kterém by se vědečtí pracovníci resortu, vysokých škol i ČSAV podíleli větší mírou nejen na přímém řízení vědy, ale i na tvorbě její dlouhodobé koncepce.

Výsledkem těchto snah bylo vytvoření Ústředí zemědělského a potravinářského výzkumu, během jehož osmnáctiměsíční existence nebylo možno hlouběji zasáhnout do struktury výzkumných plánů.

Přes všechny obtíže a problémy, z nichž mnohé zůstávaly neřešeny, zemědělská vědeckovýzkumná základna od začátku padesátých let mohutně vzrostla. Dnes v jejích 41 ústavech a stanicích pracuje 9219 pracovníků, z nichž 438 má vědeckou hodnost a 4267 je zařazeno jako odborní a techničtí pracovníci. Účelové objekty ústavů a stanic zabírají výměru 11 453 ha.

Kromě toho se podstatně rozrostla na výzkum směřovaná pracovní kapacita vysokých škol zemědělských, lesnických, veterinárních i chemicko-technologických a rozšířila se základna teoretického výzkumu, budovaná v rámci ČSAV a SAV. Ta dnes představuje čtyři ústavy s dobrou úrovní.

Založení Ústředí zemědělského a potravinářského výzkumu vycházelo z vědomí, že v období výstavby socialistického zemědělství vyrostla ve výzkumné základně sloužící zemědělskému a potravinářskému komplexu celá generace politicky vyspělých a odborně vysoce erudovaných pracovníků. Kromě nich však pracovala ve výzkumné základně i určitá, byť malá část lidí spjatých s ideovou platformou bývalé buržoazní společnosti. A tak při mnohdy nedůsledném řešení narůstajících problémů, zvláště po roce 1962, přes nesporně kladné výsledky ve výzkumné činnosti docházelo k postupnému poklesu ideologické a politické aktivity, zvláště u mladších výzkumných pracovníků. To spolu s dalšími faktory umožňovalo marxisticky nedostatečně vzdělaným pracovníkům a později pravicovým silám vnášet do vědecké činnosti marxisticko-leninské teorii cizí prvky.

V některých případech se objevovaly tendence k „vědě pro vědu“ a prosazovaly se osobní zájmy při navrhování výzkumných úkolů. Někteří pracovníci ve společensko-vědních oborech postupně ztráceli třídní přístup k řešení úkolů; při proklamaci téze, že věda nemá státních hranic se v mnoha případech zapomínalo, že formulace cílů výzkumu, ale především realizace jeho výsledků je závislá na daném společenském systému.

V takové situaci se nacházely ústavy ÚZPV i v lednu 1968. Proto se jejich politický vývoj v roce 1968 a 1969 příliš nelišil od politického vývoje v celé naší společnosti. Ústavy zasílaly ústředním orgánům rezoluce, z nichž nemnohé podporovaly pravicové vedení ve straně. Zvláště po srpnu 1968 protisovětské a protistranické tendence zesílily. Podrobnější rozbor ukazuje, že protisocialistické síly využívaly v ústavech ideově a charakterově nepevných zaměstnanců. Kolem poctivých, marxismu-leninismu oddaných pracovníků vytvářely ovzduší skandalizování, zesměšňování a obviňování z deformací. Ve výzkumných kolektivech obrátily využívaly obecně humanistických „masarykovských“ hledisek namísto třídně politického přístupu a posuzování vývoje naší společnosti. Přesto se však pravicovým silám nepodařilo výzkumnou základnu ÚZPV jako celek zapojit do činnosti koordinačních výborů, akcí některých ústavů ČSAV a vysokých škol. Rovněž tak nedošlo k meziústavnímu organizování jednotného postupu nátlakových akcí. Avšak teprve po dubnovém plénu se v ústavech počalo formovat zdravé jádro strany.

V souvislosti s federativním uspořádáním ČSSR počala od ledna 1969 pracovat Česká akademie zemědělská a Slovenská poľnohospodárska akadémia.

V druhé polovině roku 1970 byla provedena očista od nositelů pravicově oportunistických názorů ve volených a řídících orgánech ČAZ i ve výzkumných ústavech.

PERSPEKTIVY DALŠÍ ČINNOSTI

Vědeckovýzkumná činnost je svým obsahem i povahou prací na přípravě budoucnosti. To, co dnes tvoří v mnoha oblastech realitu našeho života, bylo včera vědeckovýzkumným problémem právě tak, jako současné vědeckotechnické úkoly, obsažené zatím jen v plánech, budou zítra tvořit přirozenou součást praktické skutečnosti.

Zemědělství a výživa jako komplex odvětví národního hospodářství je utvářen ve svém vývoji celou řadou faktorů, jejichž množství se s pokračující společenskou dělbou práce a vědeckotechnickým pokrokem čím dále více rozšiřuje. Proto také zemědělství a výživa tvoří předmět zkoumání stále rostoucího počtu vědních oborů. Jejich výsledky je však možno účinně aplikovat v praxi jen za předpokladu těsného vzájemného propojení, vzájemného působení a ovlivňování tak, aby mohly být integrovány v soustavu poznatků prakticky uskutečnitelných v hospodářské politice. Z tohoto poznání vyplynul požadavek syntézy vědeckých poznatků v oblasti zemědělství a výživy, a to jak pro potřebu celospolečenského řízení (pro centrální hospodářskou praxi), tak i pro potřebu diferencovaných soustav hospodaření na půdě (pro podnikovou hospodářskou praxi).

Syntézu vědeckých poznatků a všchnu další činnost, již pod ní rozumíme, je nutno pojmut jako určitý systém řízení vědeckovýzkumné základny nebo přesněji systém řízení vědeckovýzkumné činnosti. Jde přitom o systém s nezbytnou plánovitostí, jejíž výzkumné programy by svým obsahem odpovídaly potřebám praxe i rozvoje žádoucích vědních oborů a svou strukturou by byly přizpůsobeny požadavkům toho stupně hospodářského řízení, na němž mají být poznatky jako integrovaná soustava prakticky aplikovány. Tím se bude syntéza do značné míry utvářet v procesu naplňování vytyčených vědeckovýzkumných programů, jež budou sestaveny tak, aby přímo vyžadovaly mezioborovou spolupráci všude, kde si to povaha úkolu nezbytně vynucuje. Tyto programy by přitom měly mít povahu zcela konkrétních požadavků, vzájemně i mezioborově propojených, takže by vlastně tvořily komplexní výhledové řešení problému. Lze říci, že základ účinného řízení vědeckovýzkumné činnosti spočívá právě v umění vytyčit správné programy co do obsahu i struktury.

K tomu, abychom mohli správně vytyčit problémy a programy, musíme mít nejen dostatek informací o současném stavu, ale i dostatek alespoň určitých informací o budoucnosti. Prakticky to znamená nutnost dlouhodobě plánovat. Základním předpokladem je existence prognózy hospodářského vývoje a vědeckotechnického rozvoje.

Proto je předním úkolem naší vědeckovýzkumné základny odvodit si z potřeb výživy naší socialistické společnosti jasný cíl. Je nezbytné zpracovat jej ve formě dlouhodobé vědecké prognózy. Fundovaně zpracovaná prognóza je pak i základním předpokladem pro vypracování koncepce dlouhodobého rozvoje našeho zemědělství a potravinářství, od níž musí být odvozen plán našich výzkumných prací.

Dále bude nutné provést účinná opatření, která povedou ke zvýšení efektivity zemědělského a potravinářského výzkumu. U nás jde obecně o dořešení

problému řízení vědy vůbec, posílení vlivu řídicích orgánů na výzkumnou základnu a dořešení jejího financování. U zemědělského a potravinářského výzkumu pak je třeba urychleně dokončit úpravu jeho institucionálního uspořádání.

Toto uspořádání by mělo vycházet z modelu splňujícího požadavek, že odpovědnost za realizaci našeho zemědělského a potravinářského výzkumu má nést jedna organizace, která musí mít ve vztahu k ministerstvu zemědělství a výživy poloautonomní statut. Tato organizace by měla mít aspoň tři finanční zdroje. Především prostředky od ministerstva zemědělství a výživy, pokrývající jeho vlastní objednávky a objednávky podniků, závodů a ústavů jim řízených. Dále prostředky od ministerstva pro technický a investiční rozvoj a konečně prostředky zabezpečující dlouhodobý základní výzkum. Při centralizovaném řízení výzkumu by měla zabezpečovat jeho decentralizované provádění na školách, v ČSAV i v regionálních výzkumných stanicích.

Tato jednotná vědecká organizace musí být schopna zformulovat a realizovat vyvážený výzkumný plán, který pokrývá jak naléhavé aktuální krátkodobě potřeby zemědělství a potravinářství, tak potřeby dlouhodobé, perspektivní. Uskutečnění tohoto požadavku předpokládá trvalý úzký kontakt s orgány, které za rozvoj zemědělské a potravinářské výroby odpovídají, náležité kádrové a materiální vybavení i dostatečnou ochranu před nárazovými tlaky, která by zajišťovala potřebný klid pro angažovanou dlouhodobou perspektivní výzkumnou činnost.

Výroba potravin závisí dnes převážně na zavádění výsledků výzkumu čtyř technologických oblastí. Je to mechanizace a automatizace, úprava půdy (hlavně jejího vodního režimu), průmyslové hnojení a kontrola škůdců i plevelů. Každá z těchto oblastí již významně přispěla ke zvýšení výrobní kapacity naší země, k účelné soběstačnosti ve výrobě potravin. Ale každá z nich také výrazně zasahuje a ještě více bude zasahovat do naší biosféry.

Využití mechanismů nesmírně znásobilo síly našich zemědělců. Spalovací motory umocňují, aby naftou — produktem fotosyntézy, která proběhla před miliony let — byla nahrazena krmiva potřebná pro tažná zvířata. Tím se uvolnily nejen pracovní síly, ale i velké množství půdy pro jiné účely. Energie fosilních paliv není ještě zdaleka vyčerpána a umožňuje další velké zvyšování produkce potravin. Zásoby těchto paliv však nejsou nekonečné a proto budeme muset hledat pro zemědělství jiné prameny energie.

Naprosto převážnou většinu potravy produkuje pro nás svrchní vrstva půdy. Cyklické změny a povětrnostní vlivy tuto tenkou vrstvu půdy, v níž je možný život, erodují. Naše činnost vede k tomu, že je až příliš často odstraňována rychleji, než se znovu vytváří. Tento povážlivý vztah mezi člověkem a půdou, z níž člověk získává základní podmínky pro svou existenci, nemůže trvat do nekonečna.

Využití chemického průmyslu pro další rozvoj produkce potravin dosahuje již dnes nebývalých rozměrů. Příkladem může být průmyslová fixace dusíku. A tak zatímco se koncem minulého století vědci zabývali problémem, zda symbiotické i volně v půdě žijící bakterie mohou v dostatečném rozsahu fixovat dusík, budeme zanedlouho zřejmě muset spíš studovat otázku, zda procesy mineralizace a immobilizace stačí regulovat dynamiku přeměn dusíku, používaného v zemědělství ve formě průmyslových hnojiv. Je proto zcela nezbytné, abychom věděli mnohem víc o tom kdy, jak a za jakých okolností by potřebná denitrifikace mohla probíhat.

Kontrola škůdců a plevelů dosáhla u nás neobyčejného rozmachu. Přinesla však sebou i nové problémy. Je jistě ironií, že ani ne za celou generaci po tom,

co byla v roce 1948 P. H. Müllerovi udělena cena za objev DDT, muselo být v mnoha zemích užívání tohoto insekticidu zákonem zakázáno. Proto se hledají látky, které by působily jenom na škůdce. V tomto směru se nejvíce nadějí přes dosud malé praktické rozšíření oprávněně vkládá do biologické kontroly škůdců.

Existují však ještě jiné možnosti, jimiž lze výrobu potravin zvyšovat. Je to další mobilizace biologického potenciálu kulturních rostlin a hospodářských zvířat. Teoretickým základem tohoto směru dalšího rozvoje musí být genetika a fyziologie. Za využití těchto oborů lze vyšlechtit obilniny a jiné rostliny s větším obsahem bílkovin a tím je učinit nutričně mnohem přijatelnějšími. Jinou cestou je vyvíjet rostlinné náhrady za živočišné produkty. Ty jsou už dnes k dispozici v některých zemích ve formě olejů, margarínu, imitací masa a dalších potravin.

ZÁVĚR

Vstupujeme do údobí realizace socialistické varianty vědeckotechnické revoluce. Věda se stala bezprostřední výrobní silou i ve výrobě potravin. Proto je oprávněně věnována jejímu rozvoji stále se zvyšující pozornost. Péči strany se zemědělské vědy v údobí socialistické výstavby u nás ve srovnání s kapitalistickou republikou neobyčejně rozrostly.

Změnily se však nejen zemědělské vědy, vyrostl jim i nový uživatel.

Uživatelem výzkumu již nejsou vlastníci závodů zpracovávajících zemědělské suroviny a majitelé velkých a zčásti i středních zemědělských závodů, ale socialistická zemědělská a potravinářská velkovýroba a tím všechen pracující lid. Výsledky výzkumu slouží dnes všem družstevním rolníkům, všem pracovníkům zemědělsko-potravinářského komplexu. Uskutečňování opatření o specializaci a koncentraci výroby v zemědělství a potravinářském průmyslu a závěrů XIV. sjezdu KSČ možnosti realizace vědy ještě rozhojňují.

Tím se předpoklady pro dosahování dalších úspěchů zemědělských věd stále rozrůstají. Je věcí všech poctivých pracovníků v zemědělských, veterinárních a potravinářských vědách, aby poučení úspěchy, ale i porážkami a prohrami z minulých let dbali o další intenzivní rozvoj svých vědních disciplín a o uplatňování výsledků vědy v praxi. To není a nebude možné jak bez vysoké odbornosti, tak bez politické a společenské angažovanosti. S formalismem, maloměšťáckým přizpůsobováním poměrům nelze vystačit.

V zemědělství a výrobě potravin je třeba napřít ještě více síly ke komplexnímu řešení problémů a k využití všech možností ke znáscbení výzkumných kapacit, které nám otevírá hlubší spolupráce s ostatními socialistickými zeměmi.

Je třeba se ještě cílevědoměji zaměřit na to, abychom maximálně přispívali nejen k racionální výživě lidu, ale také k tvorbě životního prostředí, hodného harmonicky se vyvíjející vyspělé socialistické společnosti. Stále pregnantněji si proto bude třeba klást nejen otázku, jak vyprodukovat dostatek potravin a surovin, ale především se budeme muset zamýšlet nad tím, jaké bude mít úsilí o tuto produkci důsledky pro nás i pro budoucí generace.

Došlo dne 3. 6. 1971

Adresa autora:

Prof. MVDr. Antonín Holub, DrSc., Česká akademie zemědělská, Praha

Jak bylo zdůrazněno na XIV. sjezdu Komunistické strany Československa, splnění hospodářských záměrů naší páté pětiletky si nelze představit bez intenzivnějšího zapojení naší ekonomiky do mezinárodní dělby práce. Výrazem toho je i rychlý růst našich vnějších ekonomických vztahů, v nichž rozhodující úloha připadne vztahům se socialistickými zeměmi, především se SSSR. Skutečnost, že se naše pětiletka opírá o výsledky koordinace plánu se zeměmi RVHP, jakož i o dlouhodobé obchodní dohody, je jednou z nejdůležitějších záruk dalšího našeho hospodářského rozvoje v příštích letech.

V této pětiletce je konkrétním úkolem, abychom další přírůstek spotřeby základních potravin v podstatě kryli vlastní produkcí a současně i zlepšili kvalitu a skladbu potravin. S tím spojený plánovaný růst zemědělské výroby i tržní produkce ze státních fondů je podmíněn trvalým a efektivním růstem intenzity rostlinné a živočišné výroby, zejména podstatným zvýšením produkce obilí, avšak nikoliv na úkor výroby technických plodin a okopanin.

Budou široce uplatněny progresivní velkovýrobní technologie na rozhodujících úsecích zemědělské výroby podle našich zkušeností i poznatků dalších socialistických států. Rychlejší cestou ke specializaci a koncentraci bude rozvoj kooperačních vztahů, a to nikoliv jen na některých úsecích živočišné výroby, přičemž také dojde k přestavbě celé materiálně technické základny. Zvyšuje se odpovědnost za rozvoj zemědělské výroby i hlavních dodavatelských odvětví. Významnou úlohu v dalším rozvoji zemědělské výroby sehraje i vědeckovýzkumná základna.

Do mnohostranné i dvoustranné spolupráce se socialistickými zeměmi je a nadále ještě výrazněji bude zapojeno i zemědělství a potravinářský průmysl ČSSR, jakož i odvětví, podílející se na rozvoji zemědělské a zpracovatelské výroby, tj. strojírenství, chemie a stavebnictví.

Uskutečnění našich náročných cílů je nemyslitelné bez všestranné, konkrétní a těsné spolupráce s ostatními socialistickými státy, zejména Sovětským svazem. Veliké možnosti nám v tomto směru poskytuje Rada vzájemné hospodářské pomoci, v níž všechny členské země v současné době usilují o spojení svých možností a ekonomických potencionálů k ještě rychlejšímu hospodářskému růstu. Ve výhledových plánech našeho zemědělství počítáme s tím, že sice ve stále větší míře budeme krýt potřebu potravin z vlastních zdrojů, přesto však počítáme i dlouhodobě s určitým nákupem potravin a potravinářských surovin v zahraničí, a to především ze zemí socialistického tábora. Proto jsme značně zainteresováni

na tom, aby v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci docházelo k růstu mezinárodní směny zboží mezi členskými státy.

Odvětví zemědělství a výživy má poměrně širokou a dlouhodobou spolupráci se socialistickými zeměmi, která má různé formy a rozvíjela se v souladu se stále se zdokonalujícím systémem všestranné spolupráce socialistických zemí v rámci světové socialistické soustavy.

V období vzniku socialistického tábora ekonomické vztahy mezi jednotlivými socialistickými státy začaly výměnou zboží, dodávkami produkce s cílem ekonomické pomoci k překonání některých disproporcí v národním hospodářství. Postupně naše země přecházely k dlouhodobým výrobně ekonomickým vztahům na základě mezinárodní specializace výroby. V souladu s tím v hospodářské spolupráci na první místo nastupuje nutnost koordinace perspektivních národohospodářských plánů — kvalitativní jev ve vnějších ekonomických vztazích, vlastní pouze světové socialistické soustavě. Důležitou roli v minulosti sehrála a nadále sehrává mnohostranná i dvoustranná spolupráce socialistických zemí na úseku vědeckotechnickém, technologickém i vědeckovýzkumném.

Stálá zemědělská komise jako orgán Rady vzájemné hospodářské pomoci byla zřízena v r. 1956. Do r. 1959 byla potravinářská problematika řešena sekci v rámci zemědělské komise RVHP, v letech 1959—1963 byla včleněna do nové stálé komise pro lehký a potravinářský průmysl a od r. 1963 působí samostatná komise pro potravinářský průmysl. Mezi oběma odvětvovými komisemi RVHP, jakož i mezi jejími aparáty existuje úzká a konkrétní spolupráce, mnohé úkoly se řeší v návaznosti nebo přímo i společně.

V prvních letech činnosti obě komise řešily především důležité vědeckotechnické otázky, problémy pokrokových technologií a postupně se přecházelo k výrobní specializaci včetně specializačních opatření u dodavatelských odvětví vůči zemědělství a zpracovatelskému průmyslu, jako je zemědělské a potravinářské strojírenství, chemický průmysl a stavebnictví, jakož i řešení ekonomicko-politických a organizačních otázek řízení a plánování zemědělství a zpracovatelského průmyslu, bilancování vzájemných dodávek apod.

Rada vzájemné hospodářské pomoci znamenala a nadále bude znamenat pro všechny členské země včetně ČSSR výrazný a vysoký přínos i v zemědělství a potravinářském průmyslu. A je to mezi jinými úseky jmenovitě i zemědělství a potravinářský průmysl, kde výsledky mnohostranné spolupráce v rámci RVHP pomohly členským zemím k mimořádně intenzivním společenským změnám.

Ke zvlášť výraznému zlepšování ekonomických ukazatelů a intenzity zemědělské výroby došlo zejména v druhé polovině šedesátých let, a to pod vlivem zvýšeného materiálně technického vybavení, vytvoření účinnějších hmotných podnětů a díky zvládnutí společenských přeměn a nové společenské výrobní organizace.

V členských zemích RVHP se úspěšně provedla socialistická přestavba zemědělství a nesporným kladem je, že této přestavby bylo dosaženo za stálého růstu zemědělské výroby. Došlo ke značnému přesunu pracovních sil mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími národního hospodářství. V členských státech RVHP se soustavně snižovala výměra zemědělské půdy v přepočtu na obyvatele, a proto zabezpečení potřeb zemědělskou produkcí se mohlo uskutečnit jen při racionálním využívání zemědělské půdy, zvyšováním její úrodnosti. U většiny zemědělských plodin růst produkce byl ovlivněn hlavně růstem hektarových výnosů a v mnohem menší míře rozšiřováním osevních ploch. Státům RVHP se v uplynulém období podařilo zabezpečit zvyšování růstu výroby obilovin, což

v jednotlivých státech vedlo ke zvýšení podílu vlastní výroby na celkové potřebě obilnin a zvýšil se i podíl členských států na světové produkci obilí. Obdobně je tomu i v živočišné výrobě. U řady ukazatelů zemědělské výroby dochází nejen ke vzájemnému sblížení mezi jednotlivými státy Rady, ale některé členské státy se úrovní své produkce zařazují mezi nejvyspělejší státy světa.

Intenzifikaci zemědělské výroby pozitivně ovlivňovala spolupráce mezi jednotlivými státy RVHP, hlavně při vypracování opatření ke zlepšení zemědělské techniky, při výměně zkušeností v agrobiologii, v dodávkách kvalitních odrůd obilnin, průmyslových hnojiv, přípravků na ochranu rostlin apod. Velký význam mají i meliorační práce a chemizace zemědělství.

Od roku 1969 dochází pak v RVHP k vytváření předpokladů pro důslednější koordinaci plánů, specializace a kooperace výroby. Pro další praktická opatření byly důležité tehdy zpracované ekonomické rozbory dalšího rozvoje zemědělství a zpracovatelského průmyslu v členských zemích RVHP. Jmenovitě se jednalo o výrobu a spotřebu hlavních zemědělských výrobků, chemizaci a biologizaci zemědělské výroby, řešení technicko-ekonomických problémů průmyslu mlékárenského, masného, konzervářského a cukrovarnického. K dalšímu zvýšení kvality činnosti RVHP došlo po XXIII. zasedání RVHP v r. 1969, které bylo uskutečněno na nejvyšší stranické a vládní úrovni.

Na mnohostrannou spolupráci v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci navazuje i dvoustranná spolupráce v zemědělství a potravinářském průmyslu mezi spřátelenými zeměmi. V této formě spolupráce blíže konkretizujeme, rozšiřujeme a dvoustranně realizujeme závěry a doporučení obou komisí a vytváříme i podmínky pro činnost kompetentních zahraničně obchodních orgánů, především pokud jde o dlouhodobé i roční obchodní dohody.

Dochází i k účelné výměně některých výrobků, techniky, zařízení a preparátů a v zájmu uskutečnění těchto žádoucích výměn se sledují i některá specializační opatření ve výrobě jednotlivých zemí.

Z jednotlivých úseků mnohostranné a dvoustranné spolupráce v zemědělství a potravinářském průmyslu je možno jako zvlášť úspěšný úsek uvést například semenářství. Zde je zvlášť nutno kladně hodnotit prováděné mezinárodně odrůdové zkoušky, jimiž každoročně procházejí nejperspektivnější odrůdy zemědělských plodin. Zemědělská komise též sleduje bilanci potřeb a zdrojů osiv a sází v rámci RVHP, na základě zkoušek byla mezi členskými zeměmi vzájemně vyměněna řada vynikajících odrůd a hybridů zemědělských plodin. Plán vzájemné výměny osiv a sází obsahuje téměř 80 druhů zemědělských plodin, z nichž si jednotlivé členské státy volí podle své potřeby. ČSSR se na této mezinárodní výměně podílí u 30 druhů.

Na základě výsledků mezinárodních odrůdových pokusů se pěstuje v ČSSR řada odrůd, vyšlechtěných především v SSSR a NDR, zejména zavedené sovětské výkonné pšenice mají výrazný podíl na řešení obilního problému v ČSSR a obdobně je tomu i v ostatních socialistických státech. Mimo odrůdy pšenice je dále možno uvést zvlášť úspěšné sovětské odrůdy slunečnice. Příklad využití sovětských odrůd pšenice je výrazem nové kvality vzájemné spolupráce a pomoci mezi socialistickými zeměmi. V rámci této mezinárodní spolupráce v RVHP nachází uznání i československé semenářství a v jednotlivých členských státech dosahují výborných výsledků především naše odrůdy polního hrachu a jarního ječmene. Např. československý ječmen je v SSSR pěstován na celé jedné třetině tamější osevní plochy této plodiny. Naši šlechtitelé jistě v budoucnosti více využijí mezinárodní spolupráce v semenářství ke zvýšení úrovně celkové šlechtí-

telské práce v ČSSR, abychom měli potřebný výběr odrůd, schopných reagovat na rozmanitost výrobních podmínek v naší zemi i klimatických podmínek v ČSSR a mohli též členskými zemím nabídnout širší paletu našich osiv a sadby.

V živočišné výrobě se zemědělská komise v minulém období soustřeďovala především na otázky plemenářství, konkrétní hodnocení plemenných vlastností hlavních druhů hospodářských zvířat, výměnu plemeníků i jejich spermatu mezi členskými státy, dále zabezpečení dostatečné krmivové základny, racionalizaci krmení, efektivnější využívání krmiv i hledání nových zdrojů. Velmi dobrých výsledků bylo dosaženo ve vzájemné výměně plemenných zvířat včetně býčích spermatu, vybudoval se systém jednotného hodnocení plemenných vlastností zvířat, mezinárodní testace brojlerů aj.

Na důležitém úseku zemědělské mechanizace je koordinátorem spolupráce právě československá strana. V tomto směru se dosud řešil především perspektivní rozvoj zemědělské techniky pro jednotlivá odvětví zemědělské výroby, soustavné zdokonalování mezinárodní soustavy strojů pro komplexní mechanizaci zemědělství a lesního hospodářství, organizace mezinárodních zkoušek u zemědělských a lesnických strojů a zařízení, optimalizace strojového parku se zaměřením na specializaci.

V potravinářském strojírenství byly zpracovány technologické typové linky a návrhy na unifikaci a specializaci výroby potravinářského výrobního zařízení. Intenzivně se dále řeší aktuální problematika moderní balicí techniky.

V rámci mnohostranné i dvoustranné spolupráce včetně uzavíraných dohod jsou soustavně řešeny i další výrobní a ekonomické úseky zemědělství a potravinářského průmyslu. Byly například zorganizovány mnohostranné i dvoustranné expertízy, které vyústily v konkrétní doporučení obecného charakteru i diferencované podle jednotlivých výrobních zón v rostlinné výrobě včetně semenářství, dále v živočišné výrobě, zejména ve výkrmu drůbeže a prasat, v melioracích aj. Se zaváděním nových výrobních technologií byla spojována i stavební řešení příslušných objektů.

Všechny naznačené formy naší mezinárodní spolupráce v rámci společenství RVHP přinášejí a přinášely významný příspěvek i v řešení politicko-organizačních otázek v našem zemědělství a potravinářském průmyslu. Jde především o přenášení poznatků a zkušeností z prvního socialistického státu světa — Sovětského svazu.

Podle sovětského vzoru upevnili jsme u nás dělnicko-rolnický svazek a otevřeli cestu k budování socialismu na vesnici. Na podzim 1949 se uskutečnil první velký zájezd více než 300 československých rolníků do SSSR, po němž následovaly další hromadné zájezdy našich zemědělských odborníků k sovětským přátelům. Tyto návštěvy měly velký význam, poněvadž naši zemědělci měli možnost při návštěvě sovětských kolchozů, sovchozů, strojních a traktorových stanic porovnat výsledky a nedostatky naší tehdejší zemědělské malovýroby ve srovnání se socialistickou zemědělskou velkovýrobou v SSSR. Získané zkušenosti potom účastníci zájezdu předávali na četných besedách a aktivech v Československu.

V dalších letech působilo v našem zemědělství a zpracovatelském průmyslu několik desítek předních sovětských odborníků a obětavě a svědomitě v rozhodující etapě napomáhali rozvoji socializace v Československu. Především sovětské zkušenosti byly a stále jsou uplatňovány v širokém měřítku v oblasti budování,

organizace a řízení družstevního zemědělství, státních statků a ostatních zemědělských závodů.

Socializace naší vesnice a vybudování materiálně technické základny pro zemědělskou velkovýrobu byly současně doprovázeny koncentrací a modernizací potravinářského průmyslu v zájmu zabezpečování potřebné úrovně lidské výživy. Specializace potravinářského průmyslu především podle sovětského příkladu nám umožnila provést rozsáhlou koncentraci výroby do větších závodů současně se zvýšením její technické i ekonomické úrovně.

Zejména v prvních letech po druhé světové válce byla naše spolupráce charakterizována vedle získání sovětských zkušeností při přestavbě málo produktivní zemědělské malovýroby na zemědělskou velkovýrobu především materiální pomocí Sovětského svazu, a to dodávkami velkého množství obilí, kukuřice, másla, masa a jiných potravin, a zároveň i potřebných mechanizačních prostředků, které se u nás nevyráběly, jako těžké pásové traktory, buldozery, kultivátory, secí stroje, kombajny aj. Československý potravinářský průmysl a vůbec výživa našeho lidu jsou spjaty se značným dovozem potravinářských surovin ze SSSR.

Při odstraňování revizionistických a liberalistických tendencí v minulých letech i v odvětví zemědělství a výživy bylo a nadále bude zvláště důležité, abychom v naší mezinárodní spolupráci pozorně sledovali a aplikovali poznatky a zkušenosti jednotlivých socialistických zemí v plánování, organizaci a řízení a současně i soustavným studiem vývoje v těchto zemích přispívali k urychlení a správné realizaci našich úkolů, stanovených XIV. sjezdem KSČ, zejména na úseku kooperačních a integračních vztahů. V tomto směru vedle SSSR dosáhla pozoruhodných výsledků Německá demokratická republika, s níž v tomto směru průběžně konzultujeme různé problémy. Například každoročně organizované skutečně masové zájezdy našich vedoucích pracovníků i praktiků na Zemědělskou výstavu NDR v Lipsku — Markkleeberku jsou účinnou školou a pomocníkem pro řešení našich úkolů. Zajímavou cestu další koncentrace a specializace zemědělské i potravinářské výroby je pak možno sledovat například v Bulharské lidové republice.

Bylo by možné uvést další a další úseky, na nichž s jednotlivými socialistickými státy mnohostranně i dvoustranně spolupracujeme a získáváme v zahraničí cenné poznatky. Současně bychom mohli široce rozvádět, které četné otázky studují soudruzi ze spřátelených zemí v ČSSR. Jde skutečně o soudružskou, bratrskou a vzájemně výhodnou spolupráci prakticky ve všech úsecích zemědělství a výživy.

Další novou kvalitou v činnosti Rady vzájemné hospodářské pomoci znamená nedávno přijatý „Plán hlavních opatření pro komplexní socialistickou hospodářskou integraci“.

V rámci tohoto plánu budou jmenovitě v odvětví zemědělství a potravinářského průmyslu řešeny takové závažné úkoly, jako je vypracování prognóz rozvoje zemědělství a potravinářského průmyslu do roku 1985, uzavření vícestranné smlouvy o specializaci a dělbě práce a specializaci výroby některých vybraných produktů, jako enzymů, bílkovinných obalů, pektinů, udících kapalin, vanilinů aj. včetně budování společných výrobních podniků, organizování mezinárodních vědeckotechnických sdružení, projektových komplexních skupin a problémových laboratoří za účelem vyvinutí nových druhů zařízení pro potravinářský průmysl, zdokonalení mezinárodní chladírenské sítě včetně otázek mezinárodní přepravy, řešení efektivní meliorační soustavy se společnou výstavbou objektů pro zavlažo-

vání, upřesnění a rozšíření dohod mezi členskými státy RVHP o spolupráci ve šlechtění rostlin, semenářství, zkoušení odrůd apod.

V rámci této vyšší mezinárodní spolupráce bude například v ČSSR zřízena mezinárodní testovací stanice pro drůbež, dále budeme spolupracovat při vybudování koordinačního centra pro obaly v potravinářském průmyslu apod. Kvalitativní zlepšení nastane i u mnohostranné a dvoustranné vědeckovýzkumné spolupráce a k dosavadnímu Mezinárodnímu ústředí ekonomických a vědeckotechnických informací v zemědělství a lesním hospodářství, které již řadu let působí v Praze, přibudou další dvě koordinační centra v ČSSR, a sice pro matematické metody a elektronkovou výpočetní techniku v zemědělství a lesnictví a dále pro mechanizaci pracovních postupů v pěstování, sklizni, posklizňovém zpracování a skladování zemědělských plodin a pro racionální postupy výroby živočišných produktů průmyslovým způsobem.

Uvedený program spolupráce obsahuje i výrazné internacionalistické prvky, vyjádřené například ve jmenovitém úkolu spolupráce členských zemí RVHP při intenzifikaci a zprůmyslnění zemědělství Mongolské lidové republiky a zprůmyslnění zpracování tamější zemědělské produkce. Československá strana při realizaci tohoto úkolu naváže na svou již tradiční mnohaletou úzkou spolupráci s mongolským zemědělstvím, především v živočišné výrobě, veterinárním lékařství a v ovocnářství.

Uvedené náročné úkoly jsou promítnuty i do pětiletého plánu rozvoje zemědělství a potravinářského průmyslu na léta 1971–1975. Při plnění tohoto programu bude československá strana i nadále účelně rozvíjet dvoustrannou spolupráci se socialistickými zeměmi. Například dále rozšíříme spolupráci se SSSR zejména v osivářství a drůbežnictví, prohloubí se též společné řešení vybraných společných vědeckotechnických úkolů, rozšíří se přímá spolupráce mezi československými a sovětskými výrobními podniky a vědeckými ústavy. Nadále budeme pokračovat ve výrobní spolupráci v semenářství a odstraňování dřívějších duplicít v novošlechtění, udržovacím šlechtění a množení osiv s NDR, dále se zkvalitní naše široká a velmi dobrá spolupráce s Maďarskou lidovou republikou, jmenovitě v drůbežnictví, kooperaci při pěstování rané a rychlené zeleniny, v plemenářství, společném řešení komplexní technologie chovu skotu, prasat a ovcí, ve vývoji a výrobě strojů pro konzervářský průmysl, v projekci mrazárenských skladovacích prostorů, výzkumu a vývoji nové technologie v tukovém průmyslu, konzervářské výrobě a zpracování brambor.

Obdobně budeme v rámci dohodnutých perspektivních programů spolupráce pokračovat i s BLR, PLR a RSR. Významná spolupráce, například v potravinářském průmyslu a ve veterinárním lékařství, bude dále probíhat s Kubánskou republikou.

Závěrem lze říci, že náročným, avšak reálným úkolům nynější čs. pětiletky v zemědělství a potravinářském průmyslu musí odpovídat i kvalitnější a širší mezinárodní spolupráce především se socialistickými zeměmi. Zmíněný „Plán hlavních opatření“ těmto potřebám plně odpovídá, má správnou věcnou i časovou vazbu a zahrnuje prakticky všechny rozhodující úseky zemědělství i zpracovatelského průmyslu.

Československá strana musí ve vlastním zájmu své národní ekonomiky a v hospodářsko-politickém zájmu celého socialistického tábora iniciativně a všemi silami přispět k realizaci tohoto náročného programu. Přijatý plán počítá též s mnohem vyšším stupněm závaznosti přijatých usnesení RVHP, především způsobem uzavírání mezistátních dohod, úmluv, kontraktů apod. V současné době

se odstraňují některé dosud existující zábrany prohlubování mezinárodní spolupráce a upřesňují se ekonomické, finančně devizové, cenové i právní a organizační otázky, spojené s důslednou realizací stanovených úkolů. Pokud jde například o zvlášť důležitou otázku specializace strojírenské a chemické výroby pro potřeby zemědělství a zpracovatelského průmyslu, provádějí se potřebná opatření i u příslušných výrobců v ČSSR a dochází i ke zlepšení řízení technické politiky v rámci odvětví zemědělství a výživy.

Vedle nových vědeckovýzkumných koordinačních center bude na úseku zemědělské a potravinářské vědy a výzkumu prosazována skutečná dělba práce a jí postupně přizpůsobována i organizace naší celé vědeckovýzkumné základny, vytvářeny společné vědeckovýzkumné kolektivy a postupně prováděnými opatřeními fakticky zmezinárodněna některá vybraná pracoviště předních vědeckovýzkumných ústavů.

Význam a důležitost vnějších ekonomických vztahů pro rozvoj československé ekonomiky je dnes jistě všeobecně uznáván. Přitom základem našich vnějších ekonomických vztahů je co nejtěsnější spolupráce se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi, založená na základě proletářského internacionalismu, rovnoprávnosti a vzájemných výhod.

A právě tato naše orientace se stala v uplynulých dvou letech terčem četných útoků.

Pravicové a protisocialistické síly se snažily naši hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci se socialistickými zeměmi zdiskreditovat, napadaly naše vztahy k socialistickým zemím i samu podstatu Rady vzájemné hospodářské pomoci. Byla vyvíjena značná snaha dezorientovat širokou veřejnost v tom směru, že prý socialistická integrace není pro nás výhodná a není úspěšná.

Mnohostranná hospodářská spolupráce členských států RVHP existuje již přes dvacet let. Nehledě na vývoj, pokud jde o intenzitu, zaměření a formy spolupráce, zůstává u ní stále stejný cíl, a sice sjednocovat a koordinovat úsilí členských států Rady pro plánovitý rozvoj národního hospodářství a urychlení technického a hospodářského pokroku, zvyšovat industrializaci zemí, zajišťovat nepřetržitý růst produktivity práce a neustále zvyšovat úroveň pracujících členských zemí.

Hospodářskému společenství států RVHP se podařilo dosáhnout v poměrně krátké době takových ekonomických výsledků, které v podstatě nemají obdoby v historii světového hospodářství. Před československým hospodářstvím, včetně zemědělství a výživy, dnes stojí úkol ještě rychlejšího rozvoje našich vnějších ekonomických vztahů k členským zemím RVHP.

Došlo dne 3. 6. 1971

Adresa autora:

Dr. Jaroslav R o s a, Federální ministerstvo zemědělství a výživy, Praha

Zemědělská politika Komunistické strany Československa byla vždy organickou součástí její celkové politiky, jejímž základním strategickým cílem bylo odstranit panství kapitálu a vybudovat postupně vyspělou socialistickou společnost. K dosažení tohoto základního cíle bylo nutno jak v celkové, tak v zemědělské politice — na základě daných vnitřních a vnějších podmínek — formulovat a realizovat dílčí cíle v jednotlivých etapách vývoje. Vytyčení cílů pro jednotlivé etapy a mobilizaci zdrojů pro jejich splnění prováděla Komunistická strana Československa na základě principů marxismu-leninismu a vědomého využívání objektivních zákonitostí společenského vývoje. Na splnění těchto cílů orientovala činnost komunistů ve státních a hospodářských orgánech tak, aby se tyto cíle staly základním obsahem hospodářské politiky státu v celé ekonomice, tedy i v zemědělství.

Podle vytyčených dílčích cílů lze zemědělskou politiku KSČ a tedy i hospodářskou politiku státu v čs. zemědělství za období 1945—1970 zhruba členit do čtyř etap: 1945—1949; 1949—1959; 1960—1966; 1967—1970.

ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA KSČ A HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA STÁTU V ČS. ZEMĚDĚLSTVÍ V OBDOBÍ POVÁLEČNÉ OBNOVY NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ A UPEVNĚOVÁNÍ DĚLNICKO-ROLNICKÉHO SVAZKU (1945-1949)

V zemědělské politice Komunistické strany Československa šlo v tomto období především o překonání důsledků války a o zabezpečení maximálního krytí výživy národa při současném provedení demokratických přeměn v oblasti pozemkového vlastnictví a existujícího zemědělského družstevnictví, jakož i o provedení sociálních a ekonomických opatření ve prospěch pracujících rolníků. Všechna tato opatření v zemědělství měla upevnit spojení s drobným a středním rolnictvem a vytvořit tak podmínky pro pokojné přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

V roce 1945 bylo zemědělství hluboko pod předválečnou úroveň. V porovnání s rokem 1936:

- poklesla výměra zemědělské půdy o 230 000 ha;
- hrubá zemědělská produkce se snížila z cca 55 mld. Kčs na 40 mld. Kčs¹⁾ (ve srovnatelných cenách), tj. o 27,3 %;
- hrubá rostlinná produkce se snížila z cca 29 mld. Kčs na 23 mld. Kčs¹⁾ (ve srovnatelných cenách), tj. o 20,7 %;

— hrubá živočišná produkce se snížila z cca 26 mld. Kčs na 17 mld. Kčs¹⁾ (ve srovnatelných cenách), tj. o 34,6 %;

— tržní zemědělská produkce se snížila z cca 23 mld. Kčs na 14 mld. Kčs¹⁾ (ve srovnatelných cenách), tj. o 34,8 %;

— stavy skotu se sice zvýšily ze 4,079 mil. kusů na 4,143 mil. kusů, ale stavy krav se snížily ze 2,341 mil. kusů na 2,059 mil. kusů, tj. o 12,0 %.

Současně se snížil počet osob trvale činných v zemědělství, k jehož dalšímu podstatnému úbytku došlo ještě v souvislosti s odsunem Němců, takže např. již k 1. 9. 1946 bylo v zemědělství jen 2,564 mil. pracovníků proti 3,298 mil. pracovníků v roce 1936, tj. na 77,8 % předválečného stavu.

Podstatně se snížily hektarové výnosy všech hlavních plodin i užitkovost hospodářských zvířat. To vše vedlo nejen k nižší hrubé a tržní zemědělské produkci, ale tím zároveň ke značnému poklesu objemu i ke zhoršení struktury výživy obyvatelstva a ke snížení spotřeby kalorií na 1 obyvatele.

Na základě zemědělské politiky KSČ řešila lidově demokratická moc problém důsledné pozemkové reformy ve třech etapách.

První etapa pozemkové reformy (1945—1947) byla zahájena dekretem presidenta republiky z roku 1945 o konfiskaci půdy a majetku Němců, Maďarů a zrádců, jimž bylo vyvlastněno 2,95 mil. ha půdy, z toho 1,65 mil. ha půdy zemědělské. Většina zemědělské půdy (1,17 mil. ha) byla přidělena zemědělským dělníkům a drobným a středním rolníkům s výměrou do 13 ha zemědělské půdy, a to za cenu jednoleté až dvouleté sklizně s možností splátky až 15 let, přičemž v odůvodněných sociálních případech byl přiděl půdy (který mohl činit maximálně 13 ha zemědělské půdy) proveden zcela zdarma. Celkem bylo touto formou uspokojeno 303 000 uchazečů. Velké pozemkové celky (v úhrnné výměře 0,48 mil. ha), které nebylo účelné z hlediska racionálního hospodaření dělit, stejně jako téměř všechnu lesní půdu převzal stát, případně obce nebo zemědělská výrobní družstva.

Druhá etapa pozemkové reformy (1947—1948) byla zahájena vyhlášením požadavků revize předválečné pozemkové reformy. Návrh hlavních zásad zákona byl po ostrém politickém boji a po velmi silném tlaku pracujících rolníků odhlasován parlamentem (při některých zhoršeních proti původnímu návrhu) až v červenci 1947. Jeho realizace však byla neustále reakčními elementy v ostatních politických stranách brzděna a znemožňována. Revizní komise, jež podle tohoto zákona měla revizi provádět, zahájila svoji činnost až v prosinci 1947 a do února 1948 projednávala jen asi polovinu případů. Teprve po vítězství pracujícího lidu v únoru 1948 byl tento zákon novelizován, zhoršení proti původnímu návrhu z něho vyškrtáno a všechny případy podléhající revizi byly znovu projednávány.

Revize předválečné pozemkové reformy postihovala celkem 966 714 ha veškeré půdy, z toho 227 025 ha půdy zemědělské. Téměř všechna lesní půda přešla do vlastnictví státu a zemědělská půda byla s ohledem na poměrně velké půdní komplexy zhruba z poloviny přidělena státním statkům a cca 127 000 ha bylo přiděleno drobným a středním rolníkům v průběhu roku 1948.

Třetí etapa pozemkové reformy (1948) byla zahájena vyhlášením požadavku a návrhu zásad zákona k provedení tzv. nové pozemkové reformy v dubnu 1947. Šlo o výkup půdy soukromých vlastníků s výměrou nad

¹⁾ Údaje za rok 1948

50 ha zemědělské půdy, případně veškeré půdy, pokud ji vlastník sám neobhospodařoval, jakož i o výkup farské (církvní) půdy s tím, že při faře může být nejvíce 30 ha. Tento požadavek vyhlášený pod heslem „Půda patří těm, kdož na ní pracují“ a podporovaný pracujícími rolníky, byl však rozhodně odmítán vedením některých politických stran Národní fronty. Stal se jednou z bezprostředních příčin vyvrcholení politické krize v únoru 1948, když přes účinnou dohodu v Národní frontě ze dne 14. 12. 1947, že zákon bude parlamentem odhlasován do 15. 2. 1948, byla nedodržením této dohody některými stranami Národní fronty osnova tohoto zákona v zemědělském výboru parlamentu dne 12. 2. 1948 zamítnuta. Jako odpověď na toto porušení dohody byl svolán do Prahy z iniciativy komunistů sjezd rolnických komisí na 28. a 29. 2. 1948, na němž 150 000 rolnických delegátů (již po skončení krize) tento požadavek i další požadavky drobných a středních rolníků jednoznačně proklamovalo. Zákon o nové pozemkové reformě byl odhlasován 21. 3. 1948 a bylo podle něho vykoupeno cca 700 000 ha veškeré půdy, z nichž cca 370 000 ha bylo přiděleno rolníkům a ostatní půda státu a zemědělským výrobním družstvům.

* * *

Ve všech třech etapách pozemkové reformy, provedené lidově demokratickou státní mocí ve prospěch drobných a středních rolníků, bylo tedy různým způsobem vyvlastněno celkem 4 613 109 ha zemědělské a lesní půdy. O tom, jak byla tato půda znovu rozdělena (v procentech), svědčí přehled v tab. I.

I. Rozdělení půdy ve třech etapách pozemkové reformy (v %)

Nový nabyvatel půdy	Zemědělská půda	Veškerá půda
Zemědělstí dělníci, drobní a střední rolníci	59,8	30,9
Státní statky	20,0	10,3
Státní lesy	0,6	41,8
Obce, zemědělská výrobní družstva apod.	19,6	17,0
Celkem	100,0	100,0

Téměř dvě třetiny zabrané zemědělské půdy získali bývalí zemědělstí dělníci a drobní i střední rolníci. Pozemková reforma likvidovala statkářské a velkostatkářské vlastnictví půdy a podstatně omezila kapitalistický sektor v zemědělství.

Pomoc státu drobným a středním rolníkům se však neomezila pouze na provedení pozemkové reformy. Kromě rozsáhlé materiální pomoci státu zemědělským rodinám v oblastech zničených válkou, jakož i těm zemědělským rodinám, které nacisté za války vyhnali z půdy, šlo zejména o tato opatření:

Opatření v oblasti cen

Cenová politika za předmnichovské republiky znevýhodňovala malého a středního rolníka zejména tím, že cenovým monopolem byly chráněny jen ceny rostlinných produktů a nikoliv ceny živočišných produktů (které však byly hlavním zdrojem peněžních příjmů drobných a středních rolníků) a tím, že průmyslové výrobky pro modernizaci drobných zemědělských hospodářství byly pro

zemědělce stále méně dostupné, neboť růst jejich cen byl rychlejší než růst cen zemědělských výrobků.

K odstranění tohoto nepříznivého stavu pro drobné a střední rolníky byly již před první poválečnou sklizní výrazně zvýšeny ceny všech zemědělských výrobků. O tom svědčí přehled v tab. II.

Zároveň s celkovým zvýšením cen zemědělských výrobků byly ceny odstupňovány do tří kategorií podle výměry (velikosti) zemědělského podniku, a to pro podniky ve skupinách do 20 ha, od 20 do 50 ha a nad 50 ha zemědělské půdy. V průměru byly ceny zemědělských výrobků u velikostní skupiny do 20 ha zemědělské půdy o 15–20 % a u velikostní skupiny od 20–50 ha o 10 až 15 % vyšší než u největších zemědělských podniků.

Kromě zvýšení a diferenciací cen zemědělských výrobků bylo provedeno snížení cen mnohých průmyslových výrobků pro zemědělství. Ceny zemědělských strojů a nářadí byly sníženy v průměru o 30 %; ceny průmyslových hnojiv, pohonných hmot a jiných prostředků v průměru o 32–40 %. Toto snížení cen výrobních prostředků spolu se zvýšením cen zemědělských výrobků znamenalo nejen celkové snížení cenové disparity mezi zemědělstvím a průmyslem na 20 až 25 % proti předválečnému stavu, ale záměrné zvýhodnění drobných a středních rolníků.

II. Růst cen nejdůležitějších zemědělských produktů (cenová úroveň 1936/37 = 100 %)

Produkt	1945/46	1946/47	1947/48
Pšenice	160,7	214,3	352,4
Žito	191,1	252,3	348,0
Ječmen	163,2	227,5	370,2
Oves	196,1	251,1	382,1
Kukuřice	226,1	278,3	426,9
Brambory	175,5	218,3	421,5
Cukrovka	369,5	541,9	735,7
Jatečná zvířata	226,6	272,8	274,9
Mléko	442,0	553,5	603,5
Máslo	361,8	496,6	634,4
Drůbež	253,1	287,0	295,1
Vejce	385,2	450,0	461,1

Úprava nájemného z půdy

Zákonem č. 126 z roku 1946 byla určena maximální výše nájemného (pachtovního) z půdy na 1,10 q až 4,50 q pšenice a žita za 1 ha propachtované půdy (v závislosti na bonitě půdy), placené v peněžní protihodnotě nebo v naturáliích. Tím se výše nájemného z půdy, kterou platili především bezzemci a drobní rolníci, snížila asi o 50 % a tak bylo podstatně omezeno bezprácné přivlastňování si výsledků práce této nejchudší části vesnického obyvatelstva bohatými majiteli půdy, neboť tato úprava se týkala především vlastníků — pronajimatelů půdy s výměrou nad 20 ha.

Úprava daňového systému

Návrh zákona na úpravu dosud velmi komplikovaného daňového systému znevýhodňujícího malé a střední rolníky byl součástí tzv. Hradeckého programu, avšak pro odpor vedení některých stran Národní fronty mohl být schválen teprve 21. 3. 1948. Znamenal nejen likvidaci složitého daňového systému s mnoha druhy daní, které zemědělci museli platit a jeho nahrazení tzv. jednotnou zemědělskou daní, ale znamenal také prakticky osvobození od daňové povinnosti všech nejmenších a většiny středních rolníků. I když jednotná zemědělská daň (jejíž výše byla diferencována podle výměry podniku, bonity půdy, počtu rodinných příslušníků a dalších kritérií) vedla ke snížení příjmů do státního rozpočtu, znamenala především další upevnění svazku pracujících rolníků s dělnickou třídou.

Sociální pojištění rolníků

Přestože požadavek zavedení sociálního pojištění (které dříve u rolníků neexistovalo) byl obsažen již v Košickém vládním programu první vlády Národní fronty z r. 1945, opětovně uveden ve vládním programu Gottwaldovy vlády z r. 1946 a konečně i v Hradeckém programu, byly jeho uzákonění a realizace ze stejných příčin jako u jiných opatření bržděny a umožněny teprve po únoru 1948. Tímto zákonem bylo zavedeno jednak starobní pojištění (pro všechny rolníky nad 65 let bez ohledu na dobu pojištění nebo pro rolníky, kteří dosáhli 60. rok, ale byli před tím alespoň 20 roků pojištěni), jednak pojištění invalidní, vdovský a sirotčí důchod, důchod manželky, výbavné, výchovné atd., jemuž podléhali všichni rolníci s výměrou nad 1 ha půdy. Pojistné bylo velmi nízké a bylo diferencováno jednak podle výměry půdy, jednak podle rozdílných přírodních podmínek (tzv. výrobních oblastí). Tímto způsobem lidově demokratický stát zbavil pracující rolníky jejich starostí i často ponižujícího postavení ve stáří, v invaliditě apod.

Úprava úvěrů

Potřeba obnovy válkou rozrušeného zemědělství a zejména základních výrobních fondů v zemědělských podnicích vyžadovala zvýšených investic. Dosaďovaný složitý úvěrový systém a především vysoká úroková míra (před válkou až 12 %) však investiční záměry zemědělců brzdily. Proto byl 21. 3. 1948 uzákoněn nový systém úvěrování zemědělců, který nejen podstatně zjednodušil poskytování úvěrů, ale především snížil úrokovou sazbu u krátkodobých provozních úvěrů na 3,5 % a u dlouhodobých (investičních, rekonstrukčních a konsolidačních) úvěrů na 3 %, přičemž u konsolidačních úvěrů na vyrovnání starých dluhů, váznoucích na hospodářstvích drobných a středních rolníků, byly poskytovány navíc ještě výhodnější splátkové a úrokové podmínky.

Rozvoj zemědělského družstevnictví a jeho demokratizace

V čs. zemědělství mělo družstevnictví dlouhou a bohatou tradici, zejména v oblasti odbytu, zásobování, zpracování zemědělských výrobků a peněžnictví. Družstva, původně založená pracujícími rolníky jako vlastní ochranné a svépomocné organizace, se však ve svém vývoji postupně a stále více stávala kapitalistickými podniky, v nichž prostí členové — družstevníci — byli postupně různými formami zbaveni práva spolurozhodovat o činnosti svých družstev.

KSČ proto od samého počátku prosazovala za podpory širokých vrstev rolnictva a proti rozhodnému odporu statkářů a jejich spojenců v družstvech i družstevních centrálních důslednou demokratizaci zemědělského družstevnictví zejména za uskutečnění těchto základních požadavků:

a) každý člen družstva má a může mít pouze jeden hlas při spolurozhodování o činnosti družstva a nikoliv — jako dosud — tolik hlasů, kolik si koupil členských podílů;

b) výše členského podílu musí být co nejnižší, aby jejich vysokou hodnotou nebyl znemožňován vstup drobným a středním rolníkům do družstev, ale naopak, aby jim byl umožněn;

c) nebude trpěno zneužívání družstevnictví ke kapitalistickému podnikání.

I když se úplné dosažení těchto požadavků a demokratizace družstev podařila až po únoru 1948, stala se přesto zemědělská družstva důležitým nástrojem lidově demokratického státu při omezování a postupné likvidaci spekulací, zejména v odbytě a velkoobchodu zemědělskými výrobky a zemědělskými potřebami, prováděném soukromými firmami.

Velmi významným opatřením, které na návrh KSČ uskutečňoval lidově demokratický stát, byla všestranná podpora při zakládání a činnosti různých nových forem zemědělských družstev, jež vznikala a svou činnost organizovala již na demokratických principech.

Jednou z nejdůležitějších forem těchto družstev byla **družstva strojní**, v nichž si pracující rolníci svépomocí a za rozsáhlé hmotné pomoci státu obstarávali a společně využívali moderní mechanizační prostředky, které si drobný a střední rolník sám nemohl koupit. Jejich mohutný rozvoj po roce 1945 vyplývá z údajů tab. III.

III. Rozvoj strojních družstev

Rok	Počet strojních družstev	Počet jejich členů
1937	161	5 453
1946	547	17 219
1947	2571	45 252
1948	4814	120 350

Rozvoj těchto družstev významně pomohl pracujícím rolníkům při mechanizaci jejich zemědělské výroby. Současně s místními strojními družstvy vznikala zpravidla při skladištních družstvech i strojní družstva okresního významu, jež zajišťovala mechanizační práce pro rolníky v rozsahu větším než byla schopna družstva místního významu a prováděla opravy strojů místních strojních družstev.

Velký rozvoj zaznamenala i **družstva elektrárenská**, jež své-

pomocí rolníků a za finanční pomoci státu sehrála důležitou úlohu při elektrifikaci venkova. Jen za necelé tři roky po osvobození ČSR bylo založeno 1410 těchto družstev s 92 000 členy. Kromě toho vzniklo více než 800 elektrárenských družstev s mechanizačním provozem, jež kromě elektrifikace svými stroji prováděla mechanizační práce pro své členy. O rozsahu činnosti strojních a elektrárenských družstev svědčí mimo jiné ta okolnost, že v roce 1948 disponovala tato družstva zhruba polovinou všech traktorů v čs. zemědělství, společně využívaných spolu s dalšími společnými zemědělskými stroji pracujícími zemědělci.

Kolektivní spolupráce rolníků v družstvech v oblasti odbytě, zásobování, úvěru apod. se tak rozšířila i do oblasti vlastní výroby, což byl významný kvalitativně nový prvek v čs. zemědělském družstevnictví, který umožnil později snadnější vstup pracujících rolníků do zemědělských výrobních družstev.

Kromě těchto forem družstev, k nimž patřila i družstva vodovodní (jež se zabývala mechanizací napájení skotu, zavlažováním postřikem apod.), družstva pro ulehčení práce venkovských žen (družstevní prádelny, družstevní dětské jesle a školky, družstevní lázně, družstevní společné kuchyně apod.) zahájilo v roce 1945 a 1946 činnost i několik zemědělských výrobních družstev, jež vznikla většinou v průběhu pozemkové reformy z nerozparcelovaných statkářských hospodářství, přidělených zpravidla bývalým námezdním dělníkům nebo jiným oprávněným uchazečům o půdu. Tato družstva spolu se vznikajícími sdruženími rolníků, kteří část nebo většinu prací vykonávali na svých pozemcích společně, byla bezprostředními předchůdci jednotných zemědělských družstev, pro jejichž zakládání i společné hospodaření přinesla první cenné zkušenosti.

Průběh úsilí za demokratizaci dřívějších zemědělských družstev, rozvoj družstev nového typu, jakož i postupný přechod od družstev z oblasti odbytu, zásobování, zpracování a peněžnictví k družstvům v oblasti zemědělské výroby nebyl náhodný, ale byl cílevědomě řízen a postupně uplatňován Komunistickou stranou Československa jako předpoklad pro budoucí socialistickou přestavbu zemědělství.

Úhrada škod způsobených suchem v roce 1947

Dalším z významných opatření lidově demokratického státu, navrženého a prosazeného komunisty proti houževnatému odporu vedení většiny politických stran Národní fronty, byla úhrada škod, způsobených rolníkům velikou neúrodou v r. 1947. Rozsah škod činil cca 12 mld. Kčs, tj. téměř jednu třetinu hrubé zemědělské produkce čs. zemědělství. Otázku, zda ponechat tuto škodu na bedrech rolníků jako za předmnichovské republiky, či ji pomoci uhradit (alespoň ve výši ušlých příjmů rolníků) a z jakých zdrojů, se stala předmětem ostrých politických bojů. Komunisté ve vládě navrhovali a po těžkých bojích prosadili, aby 6,5 mld. Kčs (z toho 3,5 mld. Kčs na mimořádné příplatky k výkupním cenám zemědělských výrobků, 2,5 mld. Kčs na intervenci cen dovezených krmiv a 0,5 mld. Kčs jako přímou pomoc těm nejvíce postiženým rolníkům, kdož pro neúrodu nemohli prodat téměř žádné zemědělské výrobky) uhradilo 35 000 nejbohatších občanů země, z nichž mnozí svého bohatství nabyli bezpracně v období okupace. Na tyto občany se vztahovala tzv. „milionářská dávka“ jako mimořádná forma zdanění jejich milionářského majetku, z jejíhož výtěžku se alespoň částečně pokryla škoda, způsobená rolníkům mimořádnou neúrodou v roce 1947.

Toto opatření spolu se všemi dříve uvedenými opatřeními prováděnými lidově demokratickým státem přesvědčila masy pracujících rolníků o tom, že zemědělská politika prosazovaná Komunistickou stranou Československa je politikou hájící a uskutečňující i jejich životní zájmy.

ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA KSČ A HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA STÁTU V ZEMĚDĚLSTVÍ V OBDOBÍ JEHO SOCIALISTICKÉ PŘESTAVBY (1950—1959)

Potřeby dalšího rozvoje společnosti objektivně vyžadovaly uskutečnit zásadní změny v organizaci zemědělské výroby a vytvořit jednotnou, plánovitě řízenou socialistickou ekonomiku jak v průmyslu, tak i v zemědělství na základě velkovýroby.

Těmto základním cílům zemědělské politiky KSČ v tomto období byla podřízena celé hospodářská politika státu v zemědělství. Její opatření měla nejen

všestranně napomáhat tomuto procesu, ale také již založeným a hospodařícím družstvům materiálně technickou, finanční i kádrovou pomocí zajišťovat jejich upevňování, růst i z hospodářňování zemědělské produkce, dobré finanční hospodaření a stálý vzestup životní úrovně družstevníků.

Vznik a rozvoj jednotných zemědělských družstev

Již 23. února 1949 dochází k vydání zákona o jednotném zemědělském družstvu, podle něhož se měla sjednotit v obci všechna zde existující družstva (mimo družstva úvěrní a spotřební) v jediné družstvo, tzv. jednotné zemědělské družstvo (JZD) na demokratických zásadách.

Jednotná zemědělská družstva vznikala jednak slučováním dosavadních družstev na vesnicích (jejichž převážná část byla především v českých krajích), jednak zakládáním družstev nových. Na základě usnesení IX. sjezdu KSČ o nezbytnosti socialistické přestavby čs. zemědělství se již v roce 1949 JZD velmi rychle rozvíjela a zaváděla nové formy práce i výroby, jako např. organizování sousedské výpomoci ve žních a při společném využívání strojů; v některých JZD byly zahájeny společné osevy (tzv. jednotné osevní postupy) při zachování mezí, začaly se zřizovat společné družstevní farmy pro chov drůbeže, pro výkrm prasat apod. Některá JZD se rozhodla pro společné hospodaření v celé zemědělské výrobě.

Ke konci r. 1949 bylo již celkem 2098 JZD včetně přípravných výborů, z nichž 1157 JZD vzniklo sloučením dřívějších nevýrobních družstev a 941 JZD bylo nově založeno (z tohoto počtu bylo 7 JZD II. typu a 28 JZD III. a IV. typu). Společné osevní postupy však z tohoto celkového počtu organizovalo jen 314 JZD a pro společnou rostlinnou a živočišnou výrobu, tzn. pro typ úplného zemědělského výrobního družstva se rozhodlo pouze 28 JZD. Většina JZD byla zaměřena zejména na nákup a společné využívání mechanizačních prostředků. Pro společný chov drůbeže se rozhodlo 129 JZD, pro společný chov nebo výkrm prasat 35 JZD atd.

Zkušenosti z r. 1949 ukázaly, že i přes dobré zkušenosti pracujících rolníků z různých nevýrobních družstev je zapotřebí JZD vést a dále zakládat především se zaměřením na společnou činnost přímo v zemědělské výrobě, a to postupně přes různé vývojové stupně. Této objektivně nutné tendenci byla přizpůsobena i hospodářská politika státu v zemědělství, zejména poskytováním různé pomoci a výhod takto zaměřeným JZD včetně pomoci státních strojních a traktorových stanic, které zákonem z února 1949 byly nově organizovány a v nichž se postupně soustřeďovala většina mechanizačních prostředků pro zemědělství.

Po únorovém plenárním zasedání ÚV KSČ v r. 1950, které doporučilo, aby se JZD soustředila především na společné obdělávání půdy, zaměřují se dosud vzniklá i nově zakládaná JZD tímto směrem. Výsledky společných jarních i žníchových prací v r. 1950 spolu s širokou přesvědčovací prací mezi rolníky nejen vedly ke značnému rozvoji zemědělského výrobního združstevňování, ale způsobily, že mnohá družstva se rozhodla nejen rozorát meze a zahájit společnou rostlinnou výrobu, ale i společnou živočišnou výrobu.

V tomto období vznikala již JZD různých vývojových stupňů, tzv. JZD I. typu, II. typu, III. typu, IV. typu. Vývoj všech těchto typů JZD, zahájený v roce 1950, byl poměrně rychlý, neboť k 31. 12. 1950 bylo v ČSSR již 6997 JZD včetně přípravných výborů, z nichž připadalo na JZD:

I. typu — 3250 družstev

II. typu — 1874 družstev

III. typu — 1738 družstev

IV. typu — 135 družstev

Ke společnému hospodaření sdružená zemědělská půda (JZD II.—IV. typu) činila ke stejnému datu již 1 100 567 ha, tj. cca 15 % veškeré zemědělské půdy v ČSSR, z toho v JZD III. a IV. typu 673 292 ha, tj. cca 9 % veškeré zemědělské půdy.

Také průběh združstevňování zemědělství v dalších letech měl rychlé tempo a nižší typy JZD po poměrně krátké době své činnosti přecházely na JZD III. a IV. typu. Ke konci r. 1953 se zvýšil počet JZD II. a IV. typu na 6679 s celkovou výměrou zemědělské půdy 2 172 000 ha, což činilo 31,2 % veškeré zemědělské půdy v zemi. Po období konsolidace a upevňování založených JZD v letech 1954—1956 pokračoval opět intenzivní proces jejich zakládání. Do konce roku 1959 bylo v ČSR celkem 12 560 JZD s celkovou výměrou 4 789 000 ha zemědělské půdy (tj. cca 65,6 % veškeré zemědělské půdy v zemi), která v roce 1960 vzrostla na 4 903 000 ha (67,5 % veškeré zemědělské půdy). V tomto období (1959—1960) byla tak socialistická přestavba zemědělství prakticky dokončena, neboť v jejím průběhu byl zároveň posílen státní sektor v zemědělství, takže k 31. 12. 1960 činil úhrnný podíl družstevního i státního sektoru 87,2 % na celkové výměře zemědělské půdy v zemi.

Postup združstevňování zemědělství v letech 1953—1959 je možno dokumentovat na údajích tabulky IV.

Úspěšným dovršením socialistické přestavby vesnice v historicky poměrně krátké době 10 let byly vytvořeny na základě koncentrace výroby a zespolečnění výrobních prostředků rozhodující předpoklady pro postupné zavedení sku-

IV. Postup združstevňování zemědělství

Ukazatel	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Počet JZD III. a IV. typu	6679	6502	6795	8016	11 090	12 140	12 560
Počet členů v tis. osob	381,0	303,7	329,5	395,3	656,4	851,7	970,0
Výměra z. p. v tis. ha	2171,9	1902,8	1947,0	2236,6	3 461,5	4 289,6	4 789,0
Podíl na celkové výměře z. p.	31,2	27,4	27,2	30,8	47,9	58,5	65,6

V. Porovnání hrubé a tržní zemědělské produkce (ve stálých cenách r. 1967) s rokem 1936

Ukazatel	1936	1948	1950	1953	1955	1957	1958	1959	1960
Hrubá zem. produkce na 1 ha z. p.	100	76,4	91,0	91,0	98,3	101,1	101,9	100,8	106,0
Tržní zem. produkce na 1 ha z. p.	100	69,5	99,8	108,1	106,9	116,7	122,8	118,0	128,7
Hrubá zem. produkce na 1 pracovníka v zemědělství	100	107,6	138,1	149,9	156,4	171,0	178,8	193,1	223,6
Tržní zem. produkce na 1 pracovníka v zemědělství	100	97,9	151,4	178,0	170,0	197,3	215,5	226,0	271,4

tečného velkovýrobního způsobu hospodaření a pro industrializaci zemědělské výroby.

Velmi důležitou skutečností přitom je, že tato přestavba probíhala nejen bez poklesu zemědělské výroby, ale naopak za jejího růstu, a to jak na 1 ha zemědělské půdy, tak zvláště na jednoho trvale činného pracovníka v zemědělství, přičemž rychleji rostla tržní produkce. O tom svědčí údaje tab. V.

Tato skutečnost umožnila, že i hrubá zemědělská produkce připadající na 1 obyvatele ČSSR neustále vzrůstala a tím bylo zabezpečeno stále lepší zásobování obyvatelstva zemědělskými a potravinářskými výrobky. O tom svědčí údaje tab. VI.

Řízení a zvládnutí tohoto velmi obtížného a náročného procesu socialistické přestavby zemědělství při současném zabezpečování růstu zemědělské produkce vyžadovalo mimořádného úsilí stranických a státních orgánů. Šlo jednak o opatření podporující rozvoj združstevňování zemědělství, jednak o opatření sledující růst zemědělské výroby a zabezpečování výživy obyvatelstva.

VI. Roční spotřeba nejdůležitějších potravin a některých výživných látek na jednoho obyvatele ČSSR

Rok	Maso kg	Tuky kg	Vejce ks	Mouka pšeničná kg	Pečivo kg	Cukr kg	Kalorie ⁺	Bílko- viny g ⁺
1936	34,0	14,1	138	62,6	11,7	23,2	2545	72,6
1949	32,2	11,9	139	78,4	14,0	26,2	2457	69,7
1959	55,5	18,6	168	82,7	23,1	34,6	3076	88,1

⁺) denní spotřeba

Opatření na úseku řízení zemědělské výroby a zvyšování hmotného zájmu o její rozvoj

Velmi obtížné otázky zásobování obyvatelstva potravinami bezprostředně po II. světové válce, ztěžované ještě přežívajícím tzv. černým trhem, bylo možno řešit prakticky jen formou vázaného hospodářství s pomocí převážně direktivních metod řízení, určujících každému zemědělskému závodu nejen plochy osevu jednotlivých plodin a kontingenty dodávek zemědělských výrobků, ale i hospodaření s naturáliemi pro výrobní i osobní spotřebu v zemědělských závodech.

Spolu s přechodem k socialistické přestavbě zemědělství dochází i ke změnám ve vztazích mezi státem a zemědělskými podniky. Především dochází k přenášení odpovědnosti za výrobu na zemědělské podniky. V r. 1949 je zrušen systém dodávkových kontingentů platný z období II. světové války a zavádí se systém kontraktace výroby a dodávek hlavních zemědělských výrobků, který sledoval nejen upevnění vztahů mezi městem a vesnicí, ale umožňoval jednak spravedlivěji rozvrhovat dodávky podle velikosti zemědělských podniků (čím větší zemědělský podnik, tím větší byl objem dodávky i podíl dodávek na vyrobené produkci), jednak nižšími dodávkami zvýhodňovat nově vznikající JZD.

I když v průběhu platnosti tohoto kontraktačního systému (1949–1952) došlo k zesílení vlivu státu na plánovité řízení zemědělství a ke zvýšení objemu hrubé zemědělské produkce v r. 1952 proti r. 1948 o cca 6 mld. Kčs a tržní zemědělské produkce o cca 7 mld. Kčs, přesto se v letech 1951–1952 začíná projevovat jeho malá účinnost při podněcování hmotného zájmu zemědělských

výrobci na zvyšování výroby z každého hektaru půdy. Objektivní potřebu provedení změn ve vztazích mezi státem a zemědělstvím ještě více zesilovala skutečnost, že v letech 1950—1952 došlo k prudkému rozvoji JZD, jejichž hospodářská konsolidace byla velmi nutná.

Byl proto vypracován a od r. 1953 zaveden systém založený na principu pevné dodávkové normy z jednotky plochy půdy. Jeho nedílnou součástí bylo zavedení dvojích cen — výkupních cen za povinné dodávky státu a nákupních cen (značně vyšších) za dodávky nad tuto povinnost. Přitom výkupní ceny byly proti dřívějšímu stavu zvýšeny cca o 24—46 %.

Normy dodávek byly diferencovány podle velikosti závodů a přírodních i ekonomických podmínek. Dosažitelná průměrná realizační cena za dodané výrobky byla závislá na vzájemném poměru dodávkové povinnosti a dodávky nad tuto povinnost. Skutečnost, že o úrovni povinných dodávek rozhodovaly ve značné míře nižší řídicí orgány (především orgány zemědělské správy okresních národních výborů), umožňovala nejen zvýhodňovat JZD (a tím prakticky zvyšovat osobní důchody těm, kdož vstoupili do JZD v porovnání s důchody samostatně hospodařících rolníků), ale také provádět účinné přerozdělovací zásahy podle ekonomické situace jednotlivých zemědělských závodů a tím pomáhat řešit i některé místní ekonomické a výrobní problémy.

Tento systém sehrál prakticky po celou dobu združstevňování vesnice významnou úlohu. Nejen podstatnou měrou přispěl k hospodářské stabilitě převážné části založených JZD, což bylo jedním ze základních podnětů pro vstup dalších pracujících rolníků do družstev, ale zvýšil hmotnou zainteresovanost pracujících v zemědělství na růstu zemědělské výroby a tím i na lepším zabezpečování výživy obyvatelstva.

Tempo růstu zemědělské produkce v celém zemědělství se v letech 1953 až 1959 zrychlilo a průměrné roční tempo přírůstku produkce na 1 ha zemědělské půdy se zvýšilo na 1,7 %. V JZD — díky této hospodářské politice — došlo v období 1953—1959 k ještě rychlejšímu růstu produkce. Průměrné roční tempo přírůstku zemědělské produkce na 1 ha z. p. v JZD činilo 5,3 %. To umožnilo družstvům zvyšovat prodej zemědělských výrobků nad povinnou dodávku za vyšší ceny a tím podstatně zvýšit nejen průměrnou realizační cenu, ale i celkový objem peněžních příjmů. Za období 1953—1959 se zvýšily hrubé peněžní příjmy v JZD v přepočtu na 1 ha z. p. téměř dvojnásobně a čisté peněžní příjmy více jak dvojnásobně (tab. VII).

Tento vývoj umožnil jednak zvyšovat odměnu družstevníkům za vykonanou práci, jednak posilovat společné družstevní fondy, sloužící jak k dalšímu rozšiřování výroby, tak k řešení sociálních a kulturních problémů v JZD.

Dodávkový systém zavedený v r. 1953 tak významnou měrou přispěl k tomu, že v průběhu socialistické přestavby zemědělství nedošlo k poklesu, ale naopak k jistému růstu zemědělské výroby a její tržní produkce. Současně pak

VII. Vývoj hrubých a čistých peněžních příjmů JZD v Kčs/ha z. p.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Hrubý peněžní příjem	1716	2249	2646	2816	3098	2980	3141
Čistý peněžní příjem	760	1122	1405	1515	1662	1568	1658

byl důležitým nástrojem na podporu procesu združstevňování a hospodářského upevňování již založených JZD, nehledě k jeho rozhodujícímu významu při zabezpečování výživy národa.

Opatření ke zvýšení materiálně technické základny v zemědělství

Mohutná přeměna sociálně ekonomické struktury v čs. zemědělství z malo-výrobní základny na socialistickou základnu velkovýrobní vyžadovala stále rostoucí investiční prostředky.

O rychlosti a velikosti této investiční vlny do zemědělství v období 1950-1959 svědčí tyto údaje (1949 = 100 %):

Rok	1950	1953	1955	1957	1959
Index	133	266	378	532	768

Na provádění investiční činnosti v zemědělství poskytoval stát jednak velmi výhodný dlouhodobý investiční úvěr pro JZD (jehož původní úroková míra 3 % byla snížena na 1,5 %), jednak přímé subvence až do výše 30 % nákladů na investiční výstavbu prováděnou svépomocí družstevníků. Zároveň stát odepisoval každoročně 5 % poskytovaných úvěrů těm JZD, která dobře plnila své povinnosti vůči státu (včetně splátek úvěrů) a rychle uváděla investice do provozu. Jednotná zemědělská družstva na rozdíl od soukromě hospodařících rolníků byla nejen preferována v přidělu a odprodeji stavebních a jiných materiálů pro investiční výstavbu, ale také ceny těchto materiálů i jiných nakupovaných výrobních prostředků byly pro JZD nižší než pro soukromě hospodařící rolníky.

O tom, jak velký význam měla pomoc státu při provádění investiční výstavby v JZD, svědčí nepřímě relativně nízký, i když rostoucí podíl vlastních zdrojů družstev na financování investic, který činil v letech 1953-1959 (v %):

Rok	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Podíl	3,4	13,1	17,6	14,2	15,6	17,1	24,1

S dalším hospodářským upevňováním JZD po skončení socialistické přestavby zemědělství podíl vlastních zdrojů JZD na financování investic narůstal a dosáhl např. v roce 1963 již 54,2 % a v roce 1967 67,8 %.

Všechna tato pomoc státu, jakož i rozsáhlé úsilí JZD provádět v největší možné míře investiční výstavbu vlastní svépomocí, vedla k rychlému růstu celkového objemu základních výrobních fondů jak absolutně, tak v přepočtu na každý hektar zemědělské půdy i na 1 pracovníka (tab. VIII).

VIII. Základní výrobní fondy v JZD v KČS

Základní výrobní fondy	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
na 1 ha z. p.	929	1 793	2 606	3 132	3 979	3 417	4 099
na 1 pracovníka	6280	11 273	14 093	17 346	12 868	14 686	19 088

Zhruba jen jedna pětina až jedna čtvrtina z těchto základních výrobních fondů připadala na stroje a zařízení, zatímco většina připadala na hospodářské budovy a stavby. Tato okolnost byla způsobena jednak tím, že koncentrace hospodářských zvířat v JZD a jejich společná ustájení naléhavě vyžadovala mnohonásobně větší hospodářské objekty, než jakými disponovala dřívější zemědělská malovýroba, jednak tím, že většina traktorů a těžších zemědělských strojů byla soustředěna do strojních a traktorových stanic (STS), které mohly těchto strojů — ve prospěch JZD — daleko intenzivněji využívat, než dosud ekonomicky a organizačně neupevněná JZD.

Strojní a traktorové stanice, jež byly zřízeny na počátku socialistické přestavby v každém okrese, prováděly na základě uzavíraných smluv s družstvy ve smlouvě určené práce (tj. především ty práce, na něž družstva svými vlastními traktory a ostatními mechanizačními prostředky nestačila) ve stanovených agrotechnických lhůtách a určené kvalitě. Ve smlouvě byla zároveň stanovena výše úhrady za vykonané práce. Ceny za jednotlivé úkony byly diferencovány podle rozdílných výrobních podmínek a byly vyšší pro soukromě hospodařící rolníky než pro JZD. Postupně byla úhrada za práce STS stanovena v závislosti na dosažených hektarových výnosech, což vedlo pracovníky STS k provádění kvalitní práce, neboť také jejich odměna za práci byla systémem prémie závislá na dosažených hektarových výnosech. Strojní a traktorové stanice prováděly též mechanizaci živočišné výroby v JZD, rostlinolékařskou službu, opravy traktorů a ostatních zemědělských strojů apod. Byly vybaveny různými zemědělskými odborníky, kteří prováděli poradenskou činnost v JZD a pomáhali družstvům v organizaci a řízení jejich hospodářství.

Prostřednictvím STS pomáhal tak stát nejen k vyšší mechanizaci, ale i k růstu zemědělské výroby a k hospodářskému a organizačnímu upevnění JZD (tab. IX).

IX. Podíl výkonů STS při provádění nejdůležitějších zemědělských prací pro JZD (v %)

Druh práce	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Orba	81,8	87,4	78,1	74,9	82,5	90,4
Setí plodin	87,2	93,2	87,1	88,7	93,9	95,2
Sázení brambor	85,3	87,7	83,6	85,3	94,3	95,5
Meziřádková kultivace	94,2	91,4	91,1	90,5	95,7	96,3
Sečení zrnin	59,5	87,9	79,9	76,6	82,7	88,5
Vyorávání brambor	86,4	93,4	87,7	91,5	95,1	96,6
Vyorávání řepy	89,4	97,1	92,8	94,3	95,6	96,2

Z toho vyplývá, že STS téměř výlučně sloužila JZD. S narůstajícím počtem strojů i s růstem výkonu traktoristů rostl proto i celkový objem prací pro JZD. V přepočtu všech provedených zemědělských prací (podle složitosti a obtížnosti práce) na hektary střední orby — tzv. průměrné hektary — připadalo na každých 100 ha zemědělské půdy v JZD následující množství průměrných ha provedených STS:

Rok	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Ø ha	189,4	259,9	289,3	332,5	388,2	367,4

Ke konci roku 1957, kdy již značná část JZD byla organizačně a ekonomicky upevněná, bylo rozhodnuto, že JZD si mohou — podobně jako tomu bylo u státních statků — nakupovat sama traktory i ostatní mechanizační prostředky, soustředěné dosud v STS, přičemž byl povolen tento odkup za velmi výhodných podmínek i ze strojně traktorového parku STS.

Jestliže na počátku socialistické přestavby zemědělství (v r. 1951) bylo v celém čs. zemědělství 25 839 traktorů (z toho 2066 traktorů pásových), pak ke konci procesu združstevňování pracovalo v čs. zemědělství (podle stavu k 31. 12. 1959) celkem 62 867 traktorů (z toho 11 227 traktorů pásových). Z tohoto počtu připadalo:

na JZD 35 016 traktorů (z toho 2687 pásových)
na STS 15 390 traktorů (z toho 5263 pásových)
na státní zemědělské podniky 12 461 traktorů (z toho 3277 pásových)

Počet traktorových jednotek (traktory v přepočtu na 15 k) připadajících na 1000 ha zemědělské půdy vzrostl z 2,3 v r. 1953 na 9,9 v r. 1959.

Kromě toho pracovaly v čs. zemědělství desítky tisíc dalších mechanizačních prostředků, odpovídajících požadavkům velkovýroby, které na počátku združstevňování prakticky neexistovaly.

I přes tento značný růst mechanizace zemědělství v období jeho socialistické přestavby, který vedl k růstu produktivity práce zemědělských pracovníků v období 1949—1959 o 55 % a tím i k tomu, že počet dalších (nezemědělských) obyvatel připadajících na 1 pracovníka v zemědělství vzrostl ze 6,5 osob v r. 1950 na 10,1 osob v r. 1960, bylo její tempo nedostačující. V zájmu urychlení industrializace čs. ekonomiky, která probíhala v podstatě ve stejném období jako kolektivizace zemědělství, bylo ze zemědělství odčerpáno do ostatních odvětví národního hospodářství značné množství pracovních sil. Jen v průběhu let 1950 až 1960 se snížil počet pracovních sil v zemědělství o více jak půl miliónu osob, tj. o více jak 32 % původního stavu na začátku kolektivizace. Poměrně rychlý průběh kolektivizace se současně rychlým úbytkem pracovních sil v zemědělství nebyl i přes veškeré úsilí v předstihu zabezpečován dostatkem takových výrobních prostředků, které by mohly živou práci ve velkovýrobních podmínkách plně nahradit. To pak vedlo k tomu, že vysoký přírůstek produktivity práce v zemědělství byl provázen jen poměrně nízkým přírůstkem intenzity zemědělské výroby.

Avšak i přes tento nedostatek, který byl v následujících etapách hospodářskou politikou státu odstraňován, došlo v průběhu socialistické přestavby ke značnému posílení materiálně technické základny zemědělství a k lepší vybavenosti pracovních sil v zemědělství velkovýrobní technikou a jinými výrobními prostředky. To vše vytvořilo základ pro přechod na skutečně moderní zemědělskou velkovýrobu.

Další opatření ke zvyšování zemědělské výroby a upevnování JZD

Objektivní nutnost nepřipustit, aby v průběhu socialistické přestavby zemědělství došlo k poklesu, ale naopak k růstu zemědělské výroby vedla stranu a vládu k řadě opatření.

Zemědělství výrobci, především JZD a státní statky, dostávali ve stále větší míře kvalitní osivo výnosných odrůd plodin; byla zahájena a v rekordně krátké

době provedena úplná *inseminace* chovu skotu; byl zahájen intenzivní boj proti *TBC a brucelóze skotu*, který byl v následující etapě úspěšně skončen; v zájmu lepšího zásobování obyvatelstva masem byly vybudovány státní velkovýkrmny prasat apod. Zvláštní pozornost byla věnována *chemizaci* zemědělské výroby, zejména zvyšování výroby a spotřeby průmyslových hnojiv jako důležitému intenzifikačnímu faktoru nejen rostlinné, ale celé zemědělské výroby.

V průběhu procesu kolektivizace vzrostla spotřeba průmyslových hnojiv (v čistých živinách) připadající na 1 ha zemědělské půdy 3,3krát a v porovnání se stavem v r. 1936—37 více jak 5,3krát. O vývoji spotřeby průmyslových hnojiv svědčí tyto údaje (v kg čistých živin na 1 ha zemědělské půdy):

Hospodářský rok	1936/37	1949/50	1952/53	1955/56	1958/59
Spotřeba kg č. ž.	13,1	21,3	30,5	46,7	70,2

V jednotlivých výrobních oblastech byly prováděny zkoušky půd na obsah i další potřebu živin, na jejichž základě byla disponibilní množství průmyslových hnojiv diferencovaně přidělována a to přednostně JZD a státním statkům.

Spolu s ostatními opatřeními v rostlinné výrobě (zlepšení agrotechniky, používání chemických prostředků proti chorobám a škůdcům, používání kvalitních osiv apod.) vedla zvýšená spotřeba průmyslových hnojiv k vyšším hektarovým výnosům většiny hlavních plodin, jak o tom svědčí přehled pětiletých průměrů hektarových výnosů v tab. X.

X. Hektarové výnosy hlavních plodin

Plodina	1934—38	1946—50	1951—55	1956—60
Pšenice	17,1	16,0	19,5	21,2
Žito	16,0	16,0	17,4	19,7
Ječmen	17,0	15,0	18,7	21,2
Kukuřice	21,4	16,8	23,4	26,2
Cukrovka	285,8	224,9	240,0	270,7
Brambory	134,8	108,4	127,9	120,6
Seno jetelovin	44,0	31,9	46,2	49,1

Do úsilí o zvýšení úrovně zemědělské výroby byly zapojeny kromě pracovníků zemědělských podniků a STS i existující státní výzkumné zemědělské ústavy a stanice. V roce 1953 byla založena Československá akademie zemědělských věd jako vrcholná instituce zemědělské vědy a výzkumu. Pod jejím vedením se soustředily jednotlivé výzkumné ústavy na úkoly, jež bezprostředně souvisely s růstem intenzity zemědělské výroby a produktivity práce. Byla zintenzivněna výzkumná práce šlechtitelská a plemenářská, byly urychleně zkoumány technologické i pracovní postupy, vhodné pro velkovýrobní koncentraci plodin i hospodářských zvířat apod.

Pro vhodnější plánovitě rozmístění zemědělské výroby v souladu s danými přírodními podmínkami byl organizován rozsáhlý průzkum půdních, klimatických a dalších podmínek ve všech obcích ČSSR, který vyvrcholil v návrh *rajonizace zemědělské výroby*. Pracovníci ekonomického výzkumu v zemědělství v bezpro-

středním styku se vznikajícími JZD urychleně řešili v tomto období problémy organizace a řízení těchto nových zemědělských velkopodniků, organizace práce, finančního hospodaření družstev, tvorby norem a normativů apod.

Zůstane navždy nedocenitelnou skutečností, že velikou a nezištnou pomoc v tomto úsilí stranických a státních orgánů, vědy a výzkumu i samotné zemědělské praxe trvale poskytoval Sovětský svaz, jehož zkušenosti ze socialistické přestavby zemědělství i z řešení otázek dalšího rozvoje socialistické velkovýroby byly jediným a životem úspěšně prověřeným zdrojem poučení.

Velmi významným opatřením zemědělské politiky KSČ a hospodářské politiky v zemědělství v tomto období byla všestranná péče o to, aby vznikající družstva i státní statky byly vybaveny kvalifikovanými kádry, schopnými řídit tato velkovýrobní zemědělská hospodářství. Tomu sloužilo jednak zemědělské školství všech stupňů, již tímto směrem zaměřené a dále rozšířené, jednak pořádání různých krátkodobých i dlouhodobých odborných kursů pro funkcionáře těchto podniků.

O rozvoji nižšího a středního zemědělského školství v období 1950—1959 svědčí těchto několik údajů:

Školní rok	1951/52	1953/54	1956/57	1958/59
Počet studujících	11 191	10 259	17 554	25 792

Na vysokých školách zemědělských studovalo ke konci období kolektivizace (1958/59) již 6343 studentů (z toho 1369 při zaměstnání), což v porovnání s obdobím zahájení kolektivizace znamenalo zvýšení téměř dvojnásobné.

Zároveň stát prostřednictvím svých orgánů nebo orgánů lidové správy (národních výborů) organizoval vysílání kvalifikovaných zemědělských odborníků, pracujících v různých (často i nezemědělských) institucích ve městech na dlouhodobou pomoc JZD a státním statkům a často k převzetí vedoucích funkcí v těchto zemědělských podnicích.

Mimořádný význam pro hospodářské, organizační a politické upevnění JZD mělo jednak vysílání zemědělských odborníků z měst na dlouhodobou pomoc JZD, jednak organizování patronátů, především průmyslových podniků, nad jednotlivými JZD a státními statky. Pracovníci patronátních podniků a organizací, zejména dělníci, poskytovali JZD nejen pracovní a technickou výpomoc v sezónních pracích, při opravách a údržbě zemědělské techniky, při investiční výstavbě apod., ale v trvalém a soustavném styku s JZD pomáhali řešit všechny problémy (nejen pracovní, technické a ekonomické, ale i politické a kulturní), s nimiž členové a funkcionáři JZD přicházeli do styku jak při vlastní hospodářské činnosti, tak při svém životě na vesnici.

Patronátní činnost tak významnou měrou přispěla nejen ke konsolidaci JZD, ale také k upevnění svazku mezi dělnickou třídou a pracujícím rolnictvem, ke sblížení pracujících měst a venkova. Zároveň znamenala velikou pomoc města při zabezpečování zemědělské výroby.

Opatření na úseku státního sektoru v zemědělství

V průběhu socialistické přestavby zemědělství byla velká pozornost stranických a státních orgánů věnována rozvoji státních zemědělských podniků, především státních statků. Státní statky vznikaly v poválečném období jednak

na bývalých velkostatkářských hospodářstvích, jednak na opuštěné a pozemkovou reformou konfiskované půdě vysídlených zemědělců, pokud nebyla přidělena drobným a středním rolníkům. V dalším vývoji přebíraly státní statky i opuštěnou půdu po těch zemědělských výrobcích, kteří ze zemědělství odešli do jiných odvětví národního hospodářství a na níž z různých příčin nebyla schopna zajišťovat zemědělskou výrobu vznikající jednotná zemědělská družstva. Také některá JZD zejména v nepříznivých výrobních podmínkách, jejichž hospodaření — i přes veškerou finanční, hmotnou a kadrovou pomoc státu — nebylo efektivní, přešla s půdou i ostatním združstevněným majetkem do státních statků.

Tento vývoj vedl k tomu, že výměra zemědělské půdy státních statků i její podíl na veškeré zemědělské půdě v zemi v průběhu socialistické přestavby zemědělství stále rostl. O tom svědčí údaje tab. XI.

XI. Rozvoj státních statků

Ukazatel	1950	1953	1955	1957	1959
Výměra z. p. v tis. ha	582,8	660,8	808,6	942,2	1066,0
Podíl na celkové výměře z. p. v %	7,8	8,9	11,1	12,8	14,5
Průměrná výměra z. p. 1 státního statku v tis. ha	2,4	3,5	4,5	5,8	6,4

Státní statky výrobou kvalitních osiv a sádí, dodávkami plemenných zvířat i technikou a svými odborníky pomáhaly zejména nově založeným JZD při rozvoji jejich výroby a řízení jejich hospodářství. Přitom plnily důležitou úlohu i v zásobování obyvatelstva, přičemž u některých produktů, jako např. u vepřového masa, byla tato jejich úloha velmi významná. Spolu s ostatními státními zemědělskými podniky (statky ministerstev, vysokých škol apod.) byl jejich podíl na dodávkách zemědělských výrobků do centrálních tržních fondů značně vyšší než podíl na výměře zemědělské půdy. O tom svědčí údaje tab. XII.

XII. Podíl státního sektoru na výměře zemědělské půdy a dodávkách do centrálních tržních fondů (v %)

Podíl státního sektoru	1951	1953	1955	1957	1960
na výměře z. p. v %	13,0	13,5	15,5	17,3	20,3
na dodávkách do centrálních tržních fondů v %	19,4	19,8	20,3	19,5	22,3

To bylo umožněno zejména tím, že i přes relativně horší výrobní podmínky, v nichž podstatná část státních statků hospodařila, bylo dosahováno vyšší produktivity práce než v ostatním zemědělství.

Státní statky tím vším přispěly nejen k úspěšnému průběhu socialistické přestavby zemědělství, ale i k rozvoji zemědělské výroby a tím k zabezpečení stále lepšího zásobování obyvatelstva zemědělskými a potravinářskými výrobky.

Všechna tato i další opatření, jež vyplývala ze základního cíle zemědělské politiky KSČ a byla součástí hospodářské politiky státu v zemědělství v období jeho socialistické přestavby umožnila, aby v historicky krátké době 10 let byla združstevňováním zemědělské malovýroby zcela změněna sociálně ekonomická struktura čs. zemědělství a zahájena etapa budování moderní zemědělské velkovýroby.

ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA KSČ A HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA STÁTU V ZEMĚDĚLSTVÍ V OBDOBÍ UPEVNĚNÍ SOCIALISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ VELKOVÝROBY A ZAHÁJENÍ JEJÍ INDUSTRIALIZACE A INTENZIFIKACE (1960-1966)

Úspěšným završením procesu socialistické přestavby zemědělství byla nejen sjednocena celá čs. ekonomika na jednotných socialistických základech, ale byla také vytvořena základna moderní socialistické zemědělské velkovýroby. Pro skutečnou velkovýrobu bylo nutno nyní všestranně upevnit JZD a zároveň intenzívně rozvíjet výrobní síly v celém zemědělství, zejména cestou intenzifikace a postupného zprůmyslnění zemědělské výroby, dalším zvýšením její koncentrace a specializace v zemědělských podnicích při současném zvýšení jejich hmotného zájmu na růstu a zhospodárnění výroby a při plném využívání a upevňování nově vzniklých socialistických výrobních vztahů v zemědělství.

Těmito hlavními cíli, jež byly obsahem zemědělské politiky KSČ po skončeném procesu socialistické přestavby zemědělství a jimiž měly být zároveň odstraňovány vznikající disproporce mezi rychlejším růstem výrobních sil v průmyslu a jejich pomalejším rozvojem v zemědělství, byla podřízena i hospodářská politika státu v zemědělství v této etapě.

Přitom šlo zároveň o dodržení jedné ze stěžejních zásad celé hospodářské politiky státu, tj. zvyšovat životní úroveň obyvatelstva zejména růstem jeho důchodů při nezvyšování maloobchodních cen potravin, což bylo i základním limitujícím činitelem, ovlivňujícím celkovou koncepci v hospodářské politice státu v zemědělství.

Hospodářská politika státu v oblasti intenzifikace zemědělské výroby a upevňování JZD

Úsilí stranických a státních orgánů za všestranný rozvoj výrobních sil v zemědělství se v růstu objemu zemědělské produkce projevilo až ke konci tohoto období a v dalších letech, neboť pro nepříznivé atmosférické podmínky v letech 1960—1965 víceméně zemědělská výroba stagnovala.

O vývoji hrubé a tržní zemědělské produkce v tomto období svědčí údaje tab. XIII.

XIII. Vývoj hrubé a tržní zemědělské produkce v mld. Kčs (ve stálých cenách r. 1967)

Ukazatel	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Hrubá zemědělská produkce	54,6	54,6	50,9	54,4	56,0	53,0	58,9
Tržní zemědělská produkce	27,7	28,4	27,5	29,1	30,8	29,7	32,1

V souvislosti s pokračujícím odchodem pracovních sil ze zemědělství a rozvojem mechanizace se však soustavně zvyšovala produktivita zemědělské práce, jak vyplývá z údajů o vývoji objemu hrubé zemědělské produkce, připadající na 1 průměrného pracovníka trvale činného v zemědělství (ve stálých cenách r. 1967):

Rok	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
HZP v tis. Kčs	37,2	39,6	38,2	41,4	43,5	42,0	46,8

Přes poměrně pomalý vývoj zemědělské produkce se podařilo při rychlejším růstu objemu a podílu tržní produkce a spolu s dovozem zrnin (zejména ze SSSR) zajistit další soustavný růst spotřeby potravin (tab. XIV).

XIV. Roční spotřeba nejdůležitějších potravin na 1 obyvatele ČSSR v kg

Potraviny	1960	1966
Maso celkem	56,8	62,0
Tuky	19,3	20,2
Vejece	179*)	232*)
Mouka pšeničná	84,8	91,9
Pěčivo	24,6	25,8
Cukr	36,3	37,5

*) kusů

Československá socialistická republika se celkovou kalorickou spotřebou již na začátku tohoto období dostala na jedno z předních míst ve světě a začala usilovat o podstatné zlepšení skladby výživy podle požadavků vědy. Šlo zejména o zvýšení podílu kvalitních živočišných bílkovin, snížení podílu uhlovodanů, zvýšení spotřeby ovoce a zeleniny apod. Toto úsilí se setkávalo s určitým úspěchem, jak vyplývá z údajů tab. XV.

XV. Vývoj denní spotřeby některých výživných látek na 1 obyvatele

Rok	Kalorie celkem	Z toho živočišného původu	Bílkoviny celkem	Z toho živočišného původu
1960	3105	889	86,0	41,2
1966	3150	981	87,5	44,4

Významné změny probíhaly v tomto období v materiálových a technických vkladech do zemědělství. Pokračovala přestavba materiálně technické základny v zemědělství a nahrazování malovýrobních fondů velkovýrobními. Stranické a státní orgány současně usilovaly o dosažení rozhodného a trvalého obrátu v intenzifikačních vkladech, zejména v dodávkách aktivní části základních vý-

robních prostředků — strojů a zařízení — a zvláště v dodávkách účinných oběžných výrobních prostředků, tj. především průmyslových hnojiv a průmyslově vyráběných krmných směsí.

Vývoj intenzifikačního procesu v tomto období lze dokumentovat např. údaji tab. XVI.

XVI. Vývoj intenzifikačního procesu

Ukazatel	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Základní výrobní fondy celkem (bez zvířat) v mld. Kčs stálých cen	55,8	61,3	65,0	69,3	73,5	77,8	80,2
Počet traktorových jednotek (v tis.)	94,3	115,6	137,6	161,6	164,5	179,5	185,9
Počet obilních kombajnů (v tis.)	6,3	8,9	9,7	9,8	11,1	11,8	12,8
Spotřeba průmyslových hnojiv na 1 ha z. p. v kg (v hosp. roce)	68,3	76,6	80,1	93,4	115,2	126,1	130,9
Výroba krmných směsí ve výrobních ZNP (v tis. t)	801	1303	1569	1683	1950	2304	2662

V letech 1960—1966 se počet traktorových jednotek a počet obilních kombajnů zhruba zdvojnásobil. Zdvojnásobila se rovněž spotřeba průmyslových hnojiv na 1 ha zemědělské půdy a více než na trojnásobek vzrostla výroba krmných směsí.

Větší pozornost věnovaná investicím do strojů a zařízení vedla k tomu, že objem základních výrobních fondů u strojů a zařízení rostl daleko rychleji než objem stavebních fondů (tab. XVII).

Ještě rychlejším tempem rostl objem základních výrobních fondů ve strojích a zařízeních připadajících na 1 pracovníka (tab. XVIII).

XVII. Vývoj základních fondů v zemědělství (v mld. Kčs stálých cen roku 1960)

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Budovy a stavby	42,9	46,4	48,2	51,1	54,4	57,2	58,8
Index	100	108,1	112,3	119,1	126,8	133,3	137,1
Stroje a zařízení	12,8	14,9	16,8	18,2	19,1	20,6	21,4
Index	100	116,4	131,2	141,4	149,2	160,9	167,2

XVIII. Růst objemu základních výrobních fondů ve strojích a zařízeních připadajících na 1 pracovníka (v Kčs stálých cen)

Rok	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Základní fondy na 1 pracovníka ve strojích a zařízeních	8735	10 814	12 593	13 785	14 807	16 307	16 993
Index	100	123,8	144,2	157,8	169,5	186,7	194,5

V důsledku tohoto vývoje se zlepšil podíl aktivní složky základních výrobních fondů — strojů a zařízení — na celkovém objemu základních fondů. Zatímco v r. 1960 tento podíl činil 23,0 %, zvýšil se do r. 1966 na 26,6 %.

Ve své politice v oblasti investiční výstavby v zemědělství usilovaly stranické a státní orgány o zvýšení podílu melioračních investic, jimž byla v těchto letech věnována mimořádná pozornost. Opatření v investiční výstavbě, spolu s opatřeními ke zvýšení a intenzifikaci výroby, umožnilo snížit celkový počet pracovníků v zemědělství a zvýšit produktivitu živé práce od r. 1960 do r. 1966 o dalších 26 %.

Tempo odchodu pracovních sil ze zemědělství do ostatních odvětví národního hospodářství se přitom v tomto období snížilo. Zatímco v letech socialistické přestavby průměrný roční úbytek pracovních sil přesahoval 50 000 osob, snížil se v letech 1960—1965 na 34 000 osob. V důsledku růstu produktivity práce se příznivě, zejména ke konci tohoto období, vyvíjely mzdy a odměna za práci (tab. XIX).

XIX. Vývoj mezd a odměn za práci (v Kčs)

Průměrná měsíční mzda	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
V národním hospodářství	1365	1398	1407	1409	1456	1493	1534
Ve státních zemědělských podnicích	1113	1147	1181	1187	1246	1308	1396
V JZD ^{*)}	843	893	832	956	1053	1102	1177

^{*)} Jde o čistou měsíční odměnu, tj. bez srážky daně ze mzdy, zatímco v předchozích případech jde o tzv. hrubou mzdu. Kromě toho členové JZD měli ještě dodatečný osobní důchod ze svého záuhmenkového hospodářství

Souhrn opatření v hospodářské politice na úseku intenzifikace zemědělství vedl ke zvýšení zemědělské produkce, zejména pak hlavních živočišných produktů z jednotky plochy. Od roku 1960 do roku 1966 se výroba masa, mléka a vajec z 1 ha zemědělské půdy zvýšila, jak je vidět z tab. XX.

XX. Růst výroby masa, mléka a vajec z 1 ha zemědělské půdy

	Mléko l	Maso kg ž. v.	Vejce ks
1960	510	128	311
1966	570	159	434
Index (1960 = 100)	111,8	124,2	139,5

Tento růst živočišné produkce byl umožněn mimo jiné i díky dovozu značných kvant zrnin, především z SSSR. Nebýt stagnace rostlinné výroby, způsobené nepříznivým vývojem atmosférických podmínek v těchto letech, mohl být ještě vyšší. Významným úspěchem čs. zemědělství v těchto letech byla i likvidace tuberkulózy a brucelózy skotu a úspěšný vývoj v poskytování veterinárních služeb a podstatné zlepšení jejich úrovně.

Řada opatření byla přijata také na úseku racionální organizace zemědělské výroby, zejména na úseku rajonizace, koncentrace a specializace.

Na základě průzkumu přírodních podmínek ve všech obcích ČSSR byl vypracován a dále zdokonalován návrh rajonizace zemědělské výroby jako základ pro plánovitě rozmístění jednotlivých plodin, druhů a plemen hospodářských zvířat v souladu s přírodními podmínkami. Rajonizace zemědělské výroby doznala v tomto období značného uplatnění v praxi a slouží dosud jako jeden z vědeckých zdůvodněných podkladů pro volbu správné specializace zemědělských podniků.

Koncem padesátých let činila průměrná JZD cca 350 ha zemědělské půdy, přičemž mnoho JZD mělo výměru značně nižší. Stále více se ukazovalo, že tato skutečnost se stává brzdou pro využití výhod velkovýrobní koncentrace a bylo proto z popudu strany věnováno značné úsilí tomu, aby JZD se slučovala ve větší hospodářské celky. O tomto vývoji svědčí následující údaje o průměrné výměře zemědělské půdy, připadající na jedno JZD (v ha):

Rok	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Výměra	420	507	550	571	592	608	616

Tím byly vytvořeny předpoklady nejen pro podstatně lepší využití moderní velkovýrobní techniky, ale také pro uplatnění moderních velkovýrobních technologií a účelnou koncentraci, specializaci a kooperaci výroby.

I přes toto všestranné hospodářsko-organizační upevňování JZD existovala některá JZD, zejména v horských a pohraničních oblastech s nedostatkem pracovních sil, která ekonomicky zaostávala a jež proto byla v tomto období převáděna do státních statků. To spolu se slučováním malých JZD do větších celků vedlo k některým změnám sociálně ekonomické skladby čs. zemědělství v tomto období, jak o tom svědčí údaje tab. XXI.

XXI. Sociálně ekonomická skladba čs. zemědělství (stavy ke konci roku)

Ukazatel	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Počet JZD	10816	8784	7912	7620	7135	6704	6463
Počet členů v tis. osob	994	979	948	924	909	878	866
Výměra z. p. JZD v tis. ha	4903	4788	4664	4548	4366	4277	4274
Podíl na celkové výměře z. p. v %	66,9	65,6	64,4	63,1	60,7	59,7	59,8

Zároveň bylo přikročeno k budování státních a společných družstevních zemědělských podniků průmyslového typu (bez vlastní půdy) s vysokou koncentrací stavů zvířat, zejména pro výrobu brojlerů a vajec a pokračovalo se v budování velkokapacitních staveb pro intenzivní výrobu jatečných prasat.

Skutečnost, že se v historicky krátké době podařilo úspěšně vybudovat socialistické zemědělské podniky s výměrou, jež často dosahuje tisíc i více hektarů zemědělské půdy a kterou je možné dále bez vážnějších obtíží zvětšovat, má mimořádný význam pro pronikání vědeckotechnické revoluce do zemědělství.

Je to právě existence socialistických výrobních vztahů v zemědělství, která spolu s další racionální specializací socialistických zemědělských podniků umožňuje pružně přizpůsobovat jejich velikost i koncentraci výroby v nich dosaženému stupni vědeckotechnického rozvoje. To vytváří prostor pro neustálý růst produkti-

vity práce v zemědělství, neboť vědeckotechnický pokrok není ve svém vývoji brzděn soukromovlastnickými vztahy, znemožňujícími pružně přizpůsobovat velikost zemědělských podniků jeho potřebám. Toto období je také obdobím intenzivnějšího zapojení vědeckovýzkumných ústavů, šlechtitelských podniků a plemenářské služby do rozvoje zemědělské výroby. Bylo dosaženo řady úspěchů ve šlechtění nových odrůd, značně se zlepšila plemenářská práce, poradenská činnost apod.

Politika státu v oblasti ekonomických vztahů mezi státem a socialistickými zemědělskými podniky

Po vítězství socialistických výrobních vztahů v zemědělství koncem padesátých let bylo třeba přehodnotit uspořádání ekonomických vztahů mezi státem a zemědělskými podniky. Tehdejší systém výkupu a cen odpovídal podmínkám přechodu od zemědělské malovýroby k socialistické velkovýrobě: umožňoval provádět diferencovanou politiku vůči různým velikostním skupinám jednotlivě hospodařících rolníků, umožnil zlomit ekonomickou sílu a vliv kapitalistických elementů v zemědělství, napomáhal socialistické přestavbě vesnice i hospodářskému upevňování družstev a účinně přispíval k řešení problému diferenciální pozemkové renty.

Dokončením socialistické přestavby zemědělství pozbyla řada funkcí, které tehdejší systém výkupu a cen plnil, svůj význam. Mimoto v podmínkách nových socialistických výrobních vztahů a značných rozdílů v ekonomické úrovni jednotlivých JZD se začaly projevovat i některé nedostatky tohoto systému.

Z těchto důvodů byl od roku 1960 zaveden nový systém nákupu a cen. Při jeho zavedení se především sledovalo to, aby socialistické zemědělské podniky *měly zájem na růstu zemědělské a tržní produkce, na snižování vlastních nákladů a na zabezpečování rozšířené reprodukce z vlastních zdrojů*. Nový systém měl také napomáhat správnému rozmístění výroby a omezovat nepříznivé působení diferenciální pozemkové renty, zvyšovat hmotný zájem družstevníků na přednostním rozvoji společné výroby, přispět ke zjednodušení administrativy a umožnit uplatnění účinnějších forem a metod plánování rozvoje zemědělské výroby.

Zavedení nového systému výkupu bylo spojeno se zrušením dvojích cen a se zavedením nových jednotných nákupních cen, které byly u většiny produktů značně zvýšeny proti dřívějším průměrným realizačním cenám JZD. Aby byly zmírněny nepříznivé účinky diferenciální renty, byly relace cen upraveny ve prospěch některých typických výrobků, vyráběných v horších oblastech. Tak tomu bylo např. u žita, brambor a lnu.

Zvýšení cen se však plně neprojevovalo v růstu důchodů družstev a družstevníků, neboť např. náklady na provoz strojně traktorového parku, které dříve převážně hradil stát, musela po převodu traktorů a mechanizačních prostředků z STS do JZD hradit družstva, takže jejich celkové náklady na výrobu vzrostly. Aby byl tento růst nákladů zmírněn, byly současně sníženy ceny traktorů, ostatních mechanizačních prostředků a náhradních dílů zhruba o 15 až 30 % a ceny elektrické energie o 25 %.

Jestliže vybilancujeme všechny vlivy, které působily na zvýšení nebo snížení nákladů na výrobu a na zvýšení nebo snížení důchodů, ukáže se, že v roce 1960 se roční odměna za práci v JZD připadající na jednoho stálého družstevníka zvýšila o 17 %, v roce 1961 o 22 % a v roce 1962 o 14 %.

Vedle změn cenových relací měla funkci zmírňování nepříznivého působení diferenciální renty plnit jednak zemědělská daň, jejíž sazby byly odstupňovány

podle jednotlivých oblastí, jednak diferencované poskytování peněžních prostředků ve formě přímé finanční pomoci státu JZD. Prostředky na poskytování přímé pomoci byly značné a např. v r. 1962 bylo pro tyto účely vyplaceno přes 1 mld. Kčs, z toho přes 600 mil. na rozvoj základních prostředků, přes 100 mil. na tlumení TBC skotu a zbytek činila přímá pomoc do provozu, která byla poskytována převážně družstvům v horších výrobních oblastech.

Hladina jednotných nákupních cen byla stanovena na základě výrobních podmínek, v nichž se vyráběla převážná část tržní produkce daného výrobku.

O rozdílech mezi dřívějšími průměrnými a novými výkupními cenami informuje přehled v tab. XXII.

XXII. Rozdíl mezi dřívějšími a novými nákupními cenami hlavních produktů (v Kčs)

Výrobek	Měrná jednotka	Průměrné realizační ceny dosažené v r. 1958	Průměrné nové výkupní ceny od r. 1960	Index nových cen (1958 = 100)
Pšenice	t	1303	1350	103,6
Žito	t	1225	1400	114,3
Ječmen sladařský	t	1095	1550	141,5
Oves	t	557	850	152,6
Kukuřice	t	619	1150	185,8
Brambory	t	319	414	129,8
Cukrovka	t	203	190	93,6
Len rosený	t	1736	2175	123,5
Jatečný skot	t	6761	9000	133,1
Jatečná prasata	t	9157	10400	113,6
Mléko	tis. l	1566	1800	114,9
Vejce	tis. ks	732	860	117,5

Zavedení jednotných cen platných pro celé území státu si vynutilo zvýšit úlohu zemědělské daně při odčerpávání důchodů ze zemědělských podniků, hospodařících v lepších podmínkách, než na základě kterých byly stanoveny ceny zemědělských výrobků.

Dřívější konstrukce a nepatrný objem zemědělské daně tomuto účelu nevyhovoval, i když sazby zemědělské daně byly diferencovány podle výrobních oblastí, jak o tom svědčí údaje o skutečné výši zemědělské daně z roku 1958 (tab. XXIII).

XXIII. Výše zemědělské daně v roce 1958 (v Kčs)

Oblast	Kukuřičná	Řepařská	Bramborářská	Horská
Zemědělská daň na 1 ha z p.	39	46	32	23
Podíl zemědělské daně z celkových hrubých peněžních příjmů v %	1,2	1,2	1,3	1,0

Aby mohla zemědělská daň působit k vyrovnávání neodůvodněných rozdílů v důchodech JZD v různých výrobních podmínkách při existenci jednotných cen, bylo nutno její celkový objem zvýšit, přičemž zvýšený objem zemědělské daně byl zahrnut do zvýšených cen zemědělských výrobků.

Základem pro vyměření zemědělské daně se staly hrubé peněžní příjmy. Aby nedocházelo k rozšiřování výroby v osobních doplňkových hospodářstvích, byly hrubé peněžní příjmy jako základ pro vyměření daně zvýšeny o hodnotu naturálií, vydaných družstevníkům za vykonanou práci.

Zároveň pro zainteresování družstev na rozšiřování základních výrobních prostředků byly od základu daně odečítány příděly nedělitelnému fondu, z něhož JZD financovala svou rozšířenou reprodukci.

Sazby zemědělské daně byly stanoveny takto:

oblast kukuřičná	6 %
oblast řepařská	7 %
oblast bramborářská	3 %
oblast bramborářsko-ovesná	1,5 %
oblast horská	1 %

Místní orgány měly možnost tuto sazbu dále diferencovat podle rozdílů ve výrobních podmínkách uvnitř výrobních oblastí. Po zkušenostech prvních let byly tyto průměrné sazby zemědělské daně v lepších výrobních oblastech zvýšeny, aby daň mohla lépe plnit svou základní funkci.

V souvislosti se zavedením nového systému nákupu a cen bylo nutno provést i některé změny v poskytování tzv. přímé pomoci státu.

V období socialistické přestavby vesnice v letech 1950—1959 byla přímá pomoc poskytována tak, aby byla zvýhodněna nově založená JZD, která vynakládala značné investiční prostředky na budování velkovýrobních objektů. Družstvům v méně příznivých podmínkách byly dále poskytovány slevy za práce STS; všem družstvům byly poskytovány slevy z cen osiv, hnojiv, dále prostředky na boj proti TBC a brucelóze skotu, na úhradu nákladů na sezónní pracovníky, na boj se škůdci a chorobami rostlin apod.

Z dříve existujících forem přímé pomoci byly od r. 1960 zachovány podpory na provedení hospodářskotechnických úprav půdy v nově zakládaných JZD, zůstalo zachováno bezplatné poskytování agronomických a zootechnických služeb i poradenských služeb při provádění staveb, pomoc ke zmírnění důsledků živelních pohrom, částečná úhrada nákladů při brakování skotu v boji proti TBC a brucelóze a při hubení škůdců, podpory na poskytnutí kádrové pomoci ekonomicky slabým JZD aj.

Nově bylo zavedeno poskytování poradenské pomoci při údržbě mechanizačních prostředků, bezplatné poskytování osiva cukrovky, poskytování slev na nákup jalovic družstvům v horších přírodních podmínkách a nově založeným družstvům, bylo zintenzívněno a zdokonaleno poskytování různých podpor družstvům.

Prostředky tzv. přímé pomoci byly dále přednostně poskytovány na meliorace, výstavbu a obnovu chmelnic, výstavbu silážních prostorů, močůvkových jam, hnojišť apod., přičemž výše této pomoci byla diferencována podle výrobních oblastí a podle úspor v investičních nákladech.

Zvláštní pomoc byla poskytována družstvům v horské oblasti na rozvoj základních prostředků i k úhradě některých materiálových nákladů (např. nákladů na práce STS). Rozdíl v poskytování pomoci družstvům ekonomicky sla-

bým a družstvům v pohraničí proti dřívějšku spočíval v tom, že poskytování těchto prostředků bylo vázáno na plnění plánu a na provedení opatření směřujících k výrobní a ekonomické konsolidaci družstev.

Zavedení nového systému výkupu bylo spojeno se zjednodušením soustavy direktivních ukazatelů státního plánu. Tak např. výrobní část státního plánu zahrnovala pouze úkoly v osevních plochách cukrovky, v obnově a rozšíření chmelnic, ve stavech skotu a krav, ve stavech prasnic. Státní plán výkupu zahrnoval pouze úkoly v nákupu chlebového obilí a sladovnického ječmene, cukrovky, chmele, řepky, brambor celkem, masa celkem, mléka a vajec. To znamená, že těžiště plánování výroby se přeneslo z oblasti výroby do oblasti nákupu zemědělských produktů, na plánování investic, hmotného zabezpečení výroby a přímé finanční pomoci.

Úkoly státního plánu byly direktivně dováděny jen do úrovně okresního řídicího orgánu a přestaly být direktivně rozepisovány na jednotlivá družstva. Výkupní organizace byla však povinna výrobu a výkup zajistit pomocí smluv se zemědělskými podniky v takovém rozsahu, aby úkoly státního plánu byly zajištěny.

Některá další opatření ke zvýšení hmotného zájmu pracujících v zemědělství

V období let 1960—1966 došlo rovněž k dalšímu zlepšení *sociálního zabezpečení družstevních rolníků* ve směru jeho sblížení se sociálním zabezpečením dělníků a zaměstnanců.

V roce 1962 byla zavedena — na rozdíl od dřívějšího pojištění — soustava státního sociálního zabezpečení, i když část nákladů na úhradu sociálního zabezpečení hradila družstva ze svých vlastních prostředků. Poskytování peněžité pomoci v mateřství bylo upraveno podobně jako u zaměstnanců v pracovním poměru, byly zavedeny přídavky na děti (podmíněné plněním úkolů v nákupu zemědělských výrobků), důchodové zabezpečení bylo odstupňováno podle příjmů družstevníků.

V roce 1964 byly schváleny další úpravy sociálního zabezpečení družstevníků; přídavky na děti začaly být poskytovány všem družstevníkům (bez ohledu na plnění úkolů v nákupu družstvem), mateřská dovolená byla prodloužena na stejnou dobu jako u zaměstnankyň v pracovním poměru, okruh družstevníků, jimž jsou poskytovány dávky ze státních prostředků v případě nemoci byl rozšířen, nárok na starobní důchod získali všichni družstevníci (po určité době pracovní činnosti a po dosažení věku u mužů 60 let, u žen 53—57 let nebo po určité době trvání předchozího důchodového pojištění). Příspěvky na částečnou úhradu sociálního zabezpečení neplatili družstevníci, nýbrž družstva, a to ve výši 11,2 % celkového úhrnu pracovních odměn.

Z dalších opatření, jež v tomto období byla učiněna ve prospěch zvýšení hmotného zájmu družstevníků i jejich osobních důchodů, byla opatření v oblasti jejich osobních doplňkových hospodářství a v oblasti přidružené výroby JZD.

Na počátku tohoto období se předpokládalo, že je možné a reálné postupně a v souladu s dobrovolným rozhodnutím družstevníků omezovat výrobu v jejich osobních doplňkových hospodářstvích tak, jak její úbytek bude plně nahražován zvýšenou a efektivnější výrobou ve společných hospodářstvích JZD a společnou družstevní výrobou. Tato změna měla přispět nejen k většímu zájmu členů JZD

o společnou družstevní výrobu, ale zejména přispět k tomu, aby členové JZD, zvláště ženy, byly zbaveny namáhavé, převážně ruční práce v těchto svých doplňkových hospodářstvích a získaly více volného času pro sebe a své rodiny.

Ukázalo se však, že z důvodů ekonomických i sociálně psychologických není zatím účelné výrobu na záhumencích omezovat. Proto na popud stranických orgánů bylo zabráněno dalšímu administrativnímu omezování výroby na záhumenkových hospodářstvích, přičemž státní orgány sledují, aby k takové změně došlo jen v těch případech, kdy zvýšená výroba ve společných hospodářstvích již plně zabezpečuje, že nedojde k celkovému poklesu hrubé a tržní produkce i při uspokojování potřeb družstevníků a jejich rodin ze společné výroby. Princip dobrovolného rozhodnutí družstevníků pro tuto změnu přitom musí být plně respektován. Toto opatření zemědělské politiky přispělo ke zvýšení úhrnu hrubé a tržní zemědělské produkce v dalších letech, a tím i ke zvýšení osobních důchodů družstevníků.

Koncem padesátých let a na počátku let šedesátých některá JZD ve snaze zvýšit svoje peněžní příjmy rozvíjela tzv. přidruženou výrobu (tj. výrobu různých nezemědělských produktů a služeb) často na úkor rozvoje vlastní zemědělské výroby. To vedlo stát k opatřením, jež měla omezit provozování přidružené výroby jen na rozsah, který by neohrožoval rozvoj výroby zemědělských produktů. Ukázalo se však opět, že v některých případech byla přidružená výroba v JZD omezována administrativně i nad tento rozsah, což vedlo k nevyužívání místních pracovních a materiálových zdrojů a ke snížení důchodů družstev. Také zde byla proto provedena opatření k odstranění těchto administrativních zábran v rozvoji odůvodněné přidružené výroby a naopak různými nástroji bylo podporováno sdružování JZD za účelem společného provádění přidružené výroby (ve společných družstevních podnicích) při využívání místních pracovních i materiálových zdrojů, především mimo období sezónních zemědělských prací.

Společné družstevní podniky i jiné formy horizontální a vertikální kooperace mezi JZD jsou zemědělskou politikou KSČ a hospodářskou politikou státu podporovány ke konci tohoto období a zejména v následující etapě především na úseku zemědělské výroby. Znamenají nejen další prohloubení vzniklých socialistických výrobních vztahů v zemědělství, ale jsou organickou součástí procesu dalšího zespolněňování zemědělské výroby a její specializace i koncentrace, jakož i společensky nezbytného procesu integrace zemědělství s ostatním národním hospodářstvím.

* * *

Zemědělská politika KSČ a hospodářská politika státu v zemědělství v letech 1960–1966 svými opatřeními a důsledky znamenala nejen hospodářské a organizační upevnění socialistických zemědělských podniků, zvláště JZD a zvýšení jejich hmotného zájmu na rozvoji a zhuspodařňování zemědělské výroby, ale znamenala také značné posílení materiálně technické základny zemědělské výroby a zahájení její zvýšené intenzifikace, specializace a zprůmyslnění pro její intenzivní rozvoj v dalším vývojovém období. Současně vedla k růstu osobních důchodů pracujících v zemědělství a ke sblížení jejich odměn za práci s úrovní mezd v ostatním národním hospodářství. Spolu s opatřeními ve vztazích mezi státem a zemědělskými podniky při plánování a řízení zemědělství byl zároveň tak vytvořen důležitý předpoklad pro postupnou integraci zemědělství s ostatním národním hospodářstvím.

HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA STÁTU V ZEMĚDĚLSTVÍ V OBDOBÍ ZAHÁJENÍ EKONOMICKÉ REFORMY V ZEMĚDĚLSTVÍ (1967-1969)

Hlavní směry hospodářské politiky státu v zemědělství, jež byly vytýčeny XII. sjezdem KSČ v r. 1962 a jež spočívaly ve vyrovnání disproporcí mezi existující úrovní výrobních sil v průmyslu a zemědělství především podstatným vzestupem zemědělské výroby, bez níž nelze zabezpečit ani proporcionální vývoj národního hospodářství ani zvýšení životní úrovně lidu, byly plně potvrzeny i XIII. sjezdem KSČ v r. 1966.

I přes pozitivní výsledky v zemědělství v letech 1960—1966 však nebylo dosaženo takových výsledků, aby disproporce v národním hospodářství byly odstraněny. Efektivní rozvoj socialistického zemědělství se tak stal jedním z nejdůležitějších předpokladů dalšího rovnovážného vývoje celého národního hospodářství. Proto zůstávala i hospodářská politika státu v zemědělství, zaměřená na všestrannou intenzifikaci zemědělské výroby na základě plného využití veškeré půdy vhodné k zemědělskému obdělávání, na další specializaci, koncentraci a industrializaci výroby v zemědělství, jakož i na upevňování socialistických výrobních vztahů v platnosti i pro další vývojové období. Šlo však — podobně jako v ostatních odvětvích národního hospodářství o to, zdokonalit dosavadní plánovitou soustavu řízení tak, aby při prohloubení systému centrálního plánování byla zvýšena úloha ekonomických nástrojů řízení a tím dosaženo nejen souladu osobních, podnikových i celospolečenských zájmů na vyšší efektivnosti výroby, ale také závislosti odměn za práci na hospodářských výsledcích podniků.

V hospodářské politice státu v zemědělství v tomto období došlo zejména k těmto opatřením:

Zdokonalování metod plánování a řízení

V souladu s uplatněním obecně platných principů nové soustavy řízení, zavedené od 1. 1. 1967 v celém národním hospodářství, se dosavadní administrativně direktivní prvky v plánování omezují a plánování je ještě více spjato s používáním ekonomických nástrojů řízení a s využíváním socialistických zboží- peněžních vztahů. Národohospodářský plán měl zůstat i nadále základním nástrojem centrálního řízení socialistického hospodářství, avšak pro zabezpečení cílů a úkolů plánů se rozšiřuje cílevědomé využívání ekonomických nástrojů. Současně se sestavením centrálního plánu měla být vytvořena ucelená soustava ekonomických nástrojů, která by podporovala záměry centrálního plánu a působila tak, aby tyto záměry plánu byly realizovány v nově upravených smluvních dodavatelsko-odběratelských vztazích.

Ačkoliv tato soustava plánování a řízení teoreticky nepopírala význam centrálního plánu jako základního nástroje řízení národního hospodářství, objektivně však vedla stále více a v letech 1968—1969 vyústila v rozsáhlé podceňování úlohy státního plánu na straně jedné a k přeceňování až absolutizaci ekonomických nástrojů, zboží- peněžních vztahů a nakonec ignoraci plánu a k uznávání samoregulační funkce trhu na straně druhé.

V důsledku toho se objevila řada negativních jevů. Docházelo k vážnému narušování meziodvětvových vztahů, uvolnění tvorby cen průmyslových a stavebních výrobků zhoršilo situaci v zemědělství a zvyšovalo náklady na výrobu. Nebyl rozvíjen dostatečný tlak na zefektivnění zemědělské výroby. Nedostatečně probíhaly vnitřní strukturální změny z hlediska žádoucí struktury tržní produkce, došlo ke zpomalení tempa specializace a koncentrace výroby a k podce-

ňování potřeb strukturální přestavby; zpomalila se modernizace a rekonstrukce zemědělství na bázi vědeckotechnického pokroku, došlo k podceňování rozvoje služeb jako faktoru racionalizace zemědělství a obnovy rovnováhy narušené reprodukce pracovních sil. Uvolňoval se prostor živelnému chování výrobců nezávisle na potřebách celé společnosti.

Po dubnovém plénu ÚV KSČ v r. 1969 se v rámci politické i hospodářské konsolidace proto postupně obnovuje autorita plánu jako základního nástroje řízení ekonomických procesů. Dochází k podstatnému posílení úlohy ročních, pětiletých i dlouhodobých plánů při řízení rozvoje celého národního hospodářství a jeho strukturálních přeměn včetně zemědělství.

Vypracování a uplatnění soustavy ekonomických nástrojů řízení

Ve své podstatě zahrnovala soustava ekonomických nástrojů řízení oblast hodnotových kategorií, působících ve sféře ekonomických vztahů mezi zemědělskými podniky a ostatními úseky národního hospodářství. Šlo zejména o tyto nástroje: nákupní ceny zemědělských výrobků, diferenciální příplatky, prémie za přírůstek tržní produkce, příplatky k cenám zemědělských výrobků, stabilizační dotace, zemědělská daň (pozemková a důchodová), soustava dlouhodobých a krátkodobých úvěrů, ceny výrobních prostředků a intervence k nim.

Nákupní ceny zemědělských výrobků patří k rozhodujícím ekonomickým nástrojům. Jejich základní funkcí je podněcovat hmotnou zainteresovanost zemědělských výrobců na zvyšování zemědělské produkce ve společensky žádoucí struktuře.

Hladina jednotných *nákupních cen* byla stanovena tak, aby uhrazovala vlastní náklady a potřebnou akumulaci zemědělských podniků ve zhruba průměrných přírodních podmínkách v republice.

Nákupní ceny zemědělských výrobků, jež jsou stanovovány na dobu několika let, byly zvýšeny a relace cen jednotlivých výrobků byly upraveny tak, aby lépe zabezpečovaly zájem státu na společensky žádoucí zemědělské produkci.

Jako nejdůležitější doplňkový cenový nástroj byly zvoleny *diferenciální příplatky*, jež byly a jsou poskytovány na 100 Kčs tržní produkce podnikům v relativně horších výrobních podmínkách, v nichž nákupní ceny z objektivních důvodů nemohou pokrýt vlastní náklady a akumulaci.

Důležité změny byly provedeny i v daňovém systému.

Zemědělskou daň tvoří dvě složky: pevná a pohyblivá.

Její pevná složka — *daň z pozemků* — je stanovena jednotnou sazbou na každý hektar zemědělské půdy v konkrétním přírodním stanovišti. Výše sazby zemědělské daně je proto podle jednotlivých přírodních stanovišť diferencovaná, neboť výchozím hlediskem bylo a je, že veškeré katastry obcí v daném přírodním stanovišti mají zhruba stejnou úrodnost.

Hlavním cílem daně z pozemků je odčerpávat diferenciální rentu, projevující se v neodůvodněných důchodech u těch zemědělských podniků, které hospodaří v lepších výrobních podmínkách než jsou ty, které sloužily za základ pro konstrukci hladiny nákupních cen. Daň z pozemků je tedy v podstatě protipólem diferenciálních příplatků.

Druhou, tj. pohyblivou složku zemědělské daně tvoří *daň z důchodu*. Tuto daň platí zemědělské podniky, které dosahují v průměru více než 12 000 Kčs roční odměny za práci na 1 stálého (přepočteného) pracovníka. Základní funkcí

této daně je působit na správné rozdělování hrubého důchodu v podniku na akumulaci a spotřebu a přitom podněcovat snahu o rozvoj výroby.

Obě složky zemědělské daně působily a působí ke zmírnění rozdílů v důchodech zemědělských podniků, vyplývajících z rozdílných přírodních a ekonomických podmínek a jsou zároveň nástrojem účasti zemědělství na tvorbě celospolečenských fondů.

Ekonomicky slabým podnikům, jimž nezabezpečují nákupní ceny spolu s diferenciálními příplatky plnou úhradu nákladů a potřebnou akumulaci, byla stanovena pomoc státu ve formě *stabilizační dotace*. Tyto dotace se poskytovaly a poskytují podobně jako diferenciální příplatky, tj. na 100 Kčs tržní produkce do státních fondů. O poskytnutí a výši stabilizačních dotací rozhoduje individuálně příslušný nadpodnikový orgán na základě žádosti podniku a plánu postupné konsolidace jeho hospodaření.

Pro zvýšení hmotné zainteresovanosti zemědělských podniků byly zemědělství poskytnuty další dodatečné prostředky z celospolečenských zdrojů. Tyto prostředky dostávaly zemědělské podniky jednak ve formě tzv. *přirůstkových prémie* za přírůstek tržní produkce proti průměru předcházejících tří let, jednak účelově k vytváření příznivých podmínek pro *stabilizaci pracovních sil*. Přirůstkové prémie byly v r. 1967 stanoveny jednotnou sazbou 50 Kčs na přírůstek 100 Kčs tržní produkce vybraných výrobků (ve stálých cenách) pro celé území republiky.

Vzhledem k tomu, že přirůstkové prémie nepodporovaly zájem na dlouhodobém rozvoji a žádoucí výhledové výrobní koncepci podniku, byly s výjimkou prémie za mléko od r. 1970 zrušeny a rozpočtované objemy prostředků byly použity ve formě příplatků k nákupním cenám některých výrobků, zejména masa a brambor.

Strana a vláda ve zvýšené míře podporují zájem podniků *státní subvenční politikou*, zaměřenou jednak na účelová opatření vedoucí k zlepšení výroby, jednak na účelné zaměření investiční činnosti. Proti minulému stavu se subvence poskytují účelově bez ohledu na přírodní podmínky.

V tomto období dále vzrostly *státní intervence cen* výrobních prostředků. Byly zvýšeny zvláště u těch výrobních prostředků, které mají mimořádný význam pro intenzifikaci a racionalizaci zemědělské výroby.

Také v úvěrové politice byla provedena řada opatření; zejména se zvýšila úloha úroku a posílila se úloha banky vůči zemědělským podnikům za efektivnější využívání úvěrů.

I když ekonomické nástroje samy o sobě nemohly a nemohou ovlivnit rozvoj zemědělské výroby k celospolečensky i podnikově nejúčelnější specializaci, koncentraci a kooperaci výroby a tím účinně působit na snižování vlastních nákladů zemědělské produkce, přesto potvrdily svoji oprávněnost velmi účinného prostředku realizace záměrů státního plánu. To však zároveň znamená, že ekonomické nástroje musí být z plánu odvozeny a jemu podřízeny.

Sjednocení centrálního řízení zemědělství, výkupu a potravinářského průmyslu

Na základě usnesení XIII. sjezdu KSČ rozpracovalo plenární zasedání ÚV KSČ v březnu 1967 zásadu jednotného plánovitého řízení celé oblasti výživy, která je v souladu s potřebami vědeckotechnického rozvoje v zemědělství a objektivní nutnosti prohloubení společenské dělby práce a postupné integrace

zemědělství s ostatními odvětvími národního hospodářství. Za tím účelem se vytvořil jeden centrální řídicí orgán — ministerstvo zemědělství a výživy — v němž se soustředilo a sjednotilo centrální řízení zemědělství, výkupu a potravinářského průmyslu.

Na základě těchto zásad MZVŽ jako orgán centrální správy pro řízení zemědělství a výživy má zajišťovat jednotnou státní politiku při zabezpečování výroby potravin a výživy lidu; propracovávat a soustavně upřesňovat koncepci rozvoje a řízení zemědělství a výživy a komplexně realizovat tuto koncepci ve všech stránkách reprodukčního procesu a na všech stupních řízení; aplikovat a využívat výsledků domácího a zahraničního výzkumu, racionálních metod řízení a organizace zemědělství, jeho služeb a potravinářského průmyslu a připravovat kádry, schopné tyto úkoly realizovat.

Tyto základní úkoly mělo ministerstvo zemědělství a výživy zabezpečovat prostřednictvím plánu a ekonomických nástrojů, rozvojem vědy a výzkumu, nástroji technické politiky a zahraničně obchodní politikou.

V letech 1968—1969 však pod vlivem protisocialistických, pravicově oportunistických a revizionistických tendencí postihl všeobecný útok i státní aparát, nevyjímaje ministerstvo zemědělství a výživy. Státním orgánům byla upírána pravomoc řídit podnikovou sféru a ovlivňovat organizaci a řízení výroby. Místo centrálního plánovitého řízení bylo těžiště nových úprav spatřováno především ve vytvoření samoregulačního tržního mechanismu, překonaného i ve vyspělých kapitalistických zemích a naprosto neslučitelného s charakterem a potřebami socialistické společnosti. Za takových okolností polevila i centrální řídicí sféra v oblasti zemědělství a výživy a nedostatečně plnila svou funkci a úkoly jí vymezené březnovým plénem ÚV KSČ. Teprve po dubnovém zasedání ÚV KSČ v r. 1969 se urychleně znovu obnovovalo aktivní působení centrální sféry řízení na rozvoj výroby v celém národním hospodářství a tím i v celém zemědělsko-potravinářském komplexu s cílem maximálně sladit zájmy jednotlivých složek při dosažení největší společenské efektivity v uspokojování potřeb společnosti. Tomuto cíli je postupně přizpůsobováno i institucionální uspořádání řídicích orgánů na jednotlivých stupních řízení.

Vývoj zemědělské výroby a její intenzifikace v letech 1967—1969

V předchozí etapě (1960—1966) zahájený proces intenzifikace zemědělské výroby se v období 1967—1969 začal výrazně projevit v rychlém růstu hektarových výnosů a užitkovosti hospodářských zvířat. Vzestup hektarových výnosů a produkce živočišných výrobků na 1 ha zemědělské půdy v letech 1967—1970 je patrný z přehledu v tab. XXIV.

Tento vývoj vedl k vzestupu jak intenzity zemědělské výroby a produktivity práce v zemědělství, tak k rychlému zvýšení objemu hrubé a tržní produkce na 1 pracovníka v zemědělství (tab. XXV).

K tomtuto příznivému vývoji také přispělo vedle zvýšených vkladů intenzifikačních faktorů v předchozím období a příznivých meteorologických podmínek posílení hmotného zájmu zemědělských výrobců na rozvoji zemědělské produkce. Vedle tohoto pozitivního vývoje došlo však v tomto období k některým záporným jevům v důsledku značného oslabení centrálního plánovitého řízení, zejména ke snížení stavů skotu (zvláště krav) a k narušení reprodukčního procesu v chovu skotu a prasat. V rostlinné výrobě došlo k nežádoucímu snížení osevních ploch plodin náročných na práci, zvláště cukrovky a brambor. Tyto

XXIV Hektarové výnosy a produkce živočišných výrobků na 1 ha zemědělské půdy

Výrobek	Jednotka	1967	1968	1969	1970
Pšenice	q/ha	27,1	31,6	31,0	29,5
Žito	q/ha	21,6	22,8	24,9	20,7
Ječmen	q/ha	27,3	29,8	32,1	28,4
Kukuřice	q/ha	30,3	33,8	39,9	40,9
Brambory	q/ha	148,3	175,6	159,0	142,1
Cukrovka	q/ha	376,1	417,8	321,6	369,6
Mléko na 1 ha z. p.	l	593,6	624,7	653,1	660,4
Maso na 1 ha z. p.	kg	165,8	180,3	171,7	175,3
Vejce na 1 ha z. p.	ks	454,3	462,4	486,1	530,3

XXV. Vývoj hrubé a tržní produkce v Kčs*)

Ukazatel	1967	1968	1969	1970
Hrubá zemědělská produkce na 1 ha z. p.	8 771	9 275	9 411	9 537
Hrubá zemědělská produkce na 1 pracovníka v zemědělství	50 633	54 320	55 690	56 901
Tržní zemědělská produkce na 1 obyvatele v ČSSR	5 010	5 641	5 804	5 929
Tržní zemědělská produkce na 1 pracovníka v zemědělství	28 920	33 033	34 343	35 375

*) Údaje jsou uváděny ve stálých cenách r. 1967

negativní jevy nepříznivě ovlivnily vývoj i v dalších letech. V tomto období však dále pokračovalo úsilí státu i socialistických zemědělských podniků o růst intenzifikačních vkladů do zemědělské výroby.

Výroba krmných směsí jen za období 1967—1968 vzrostla proti r. 1966 o 547 000 t, tj. o 20,5 %. Spotřeba průmyslových hnojiv na 1 ha zemědělské půdy vzrostla do roku 1969 proti roku 1966 o 25,7 % a vyvíjela se v období 1967—1969 takto:

Rok	1967	1968	1969	1970
Spotřeba průmyslových hnojiv v kg č. ž./ha z. p.	130,9	133,4	158,5	168,6

Hodnota základních výrobních fondů v zemědělství vzrostla jen za léta 1967—1968 z 92,8 mld. Kčs na 115,6 mld. Kčs, takže na 1 pracovníka v zemědělství připadlo v r. 1968 za 85,7 tis. Kčs základních výrobních prostředků proti 65,8 tis. Kčs v r. 1967. Přitom podíl strojů z celkového objemu těchto

výrobních fondů dále vzrostl. Počet traktorových jednotek připadajících na 1000 ha z. p. se zvýšil z 27,6 v r. 1967 na 29,0 v roce 1969 (k 1. 1.).

To vše spolu s dalšími opatřeními ke zvýšení intenzity zemědělské výroby a produktivity práce v zemědělství a zejména s těsnějším sepejetím s jednotným plánovitým řízením zemědělsko-potravinářského komplexu nejen založilo a dále zakládá předpoklady pro rozvoj zemědělské výroby v další etapě, ale současně vedlo k růstu spotřeby základních potravin na 1 obyvatele ČSSR. O růstu této spotřeby svědčí údaje za rok 1967 a 1969 v tab. XXVI.

XXVI. Růst spotřeby základních potravin (v kg na osobu a rok)

Základní potraviny	1967	1969
Maso celkem	62,9	69,7
z toho:		
vepřové maso	33,7	34,4
hovězí maso	20,4	23,6
drůbež	5,4	6,8
Máslo	6,8	7,1
Mléko a mléčné výrobky	191,0	196,9
Vejce	246	251
Mouka pšeničná	89,2	85,9
Cukr	36,9	38,3
Ovoce	39,4	42,3

Spotřeba kalorií na osobu a den vzrostla v r. 1968 na 3128 jednotek a spotřeba bílkovin na 92 gramů a dále roste.

Dále bylo pokračováno v procesu specializace a kooperace zemědělských podniků. V tomto období se začaly také rozvíjet společné družstevní podniky jako jedna z vyšších forem spolupráce mezi socialistickými zemědělskými podniky.

Na začátku r. 1967 vzniklo v ČSSR celkem 84 těchto podniků s účastí 1628 členů (převážně JZD a státních statků). Z nich se zabývalo zemědělskou výrobou 43 a nezemědělskou činností 41. Velkovýrobou vajec a drůbeže se zabývalo 27 podniků, výkrmem a odchovem zvířat 16, výrobou a sušením krmiv 14, stavební činností 14, obchodní činností 13 apod.

V r. 1969 bylo již 123 těchto podniků, z nichž se velkovýrobou vajec a drůbeže zabývalo 32 podniků, výrobou vepřového masa 20, odchovem a výkrmem skotu 5, výrobou a sušením krmiv 31, stavební činností 16, odbytem a obchodní činností 4, výrobou a zpracováním ovoce 2, opravou zemědělských strojů a ostatní činností 10.

Zvýšení péče o pracující v zemědělství

V období po r. 1966 dále pokračuje úsilí strany a vlády o zlepšení sociálních poměrů zemědělců. Doprňuje se proces postupného vyrovnání sociálního zabezpečení družstevních rolníků na úroveň sociálního zabezpečení zaměstnanců v pracovním poměru. Díky této politice bylo již dosaženo toho, že družstevní rolníci mají na úseku zabezpečení v nemoci a v péči o matku a dítě stejné nároky jako pracovníci ostatních odvětví národního hospodářství.

Kromě peněžité pomoci v mateřství, která se poskytuje po dobu 26 týdnů ve výši 90 % průměrné denní odměny a kromě přídavek na děti se poskytuje od 1. 7. 1970 mateřský příspěvek ve výši 500 Kčs měsíčně až do 1 roku věku dítěte a od 1. 10. 1971 až do 2 let věku dítěte.

Dosud existující rozdíly se postupně odstraňují v důchodovém zabezpečení. Tak např. byla od 1. 10. 1970 zavedena úprava nízkých důchodů, a to do výše 500 Kčs u jednotlivců a do 850 Kčs měsíčně u manželských dvojic. Důchodové nároky členů těch družstev, která byla uznána za družstva s tzv. vyšší úrovní hospodaření, jsou v podstatě stejné jako nároky zaměstnanců v pracovním poměru.

Pro stabilizaci stávajících a získání nových zemědělských pracovníků byly vytvořeny příznivé podmínky pro bytovou výstavbu. Kromě toho, že zemědělské podniky mohou poskytovat svým členům a zaměstnancům bezúročné půjčky na složení členských podílů stavebnímu bytovému družstvu a rovněž tak na svépomocnou výstavbu, jakož i na rekonstrukci a modernizaci rodinných domků, zvýšil stát svoji pomoc na družstevní výstavbu v zemědělství na 30 % průměrných nákladů na bytovou jednotku.

I přes uvedené nedostatky a deformace v oblasti řízení zemědělství i jeho ekonomiky, jež se v letech 1968—1969 projevovaly, zejména v podceňování úlohy státního plánu a centrálního vlivu v řízení reprodukčního procesu a v přeceňování úlohy ekonomických nástrojů a trhu, došlo k další intenzifikaci a růstu zemědělské výroby, ke zvýšení osobních důchodů pracujících v zemědělství, k rozšíření materiálně technické základny a k upevnění socialistických podniků a zejména ke zvýšení pozitivního vlivu zemědělství na konsolidaci celé ekonomiky.

V obtížném období 1968—1969 bylo zemědělství politicky velmi konsolidovanou částí naší společnosti. Jednotná zemědělská družstva prokázala svou životaschopnost a svůj pozitivní a aktivní vztah k socialismu.

ZÁVĚR

Základnímu strategickému cíli celkové hospodářské politiky, vytyčenému Komunistickou stranou Československa jako vedoucí silou naší společnosti, tj. **vybudovat postupně moderní všestranně vyspělou socialistickou společnost**, byla plně podřízena i hospodářská politika státu v zemědělství.

Po období poválečné obnovy národního hospodářství, v němž všechna opatření této politiky byla zaměřena na pomoc drobným a středním rolníkům a na upevnění dělnicko-rolnického svazku, bylo v historicky krátké době vytvořeno gigantické dílo přestavby malovýrobního zemědělství na socialistickou velkovýrobní základnu. Plně a naprosto přesvědčivě bylo prokázáno, že zásady Leninova družstevního plánu, z nichž vycházela a o něž se opírala i socialistická přestavba československého zemědělství, mají platnost i v průmyslově vyspělých zemích, které rozhodly vybudovat socialistické společenské zřízení a v nichž v zemědělství převažuje malovýroba.

Úspěšným završením socialistické přestavby zemědělství byly nejen vytvořeny rozhodující předpoklady pro postupné vybudování skutečně moderní, vysoce efektivní, industrializované socialistické zemědělské velkovýroby, ale zároveň byla vytvořena jednotná socialistická základna celé československé ekonomiky, objektivně zcela nezbytná pro plánovité řízení celého národního hospodářství a pro trvalý ekonomický rozvoj země.

V průběhu i po dovršení socialistické přestavby zemědělství usilovala zemědělská politika KSČ a hospodářská politika státu v zemědělství o všestranné upevnění jednotných zemědělských družstev i ostatních socialistických zemědělských podniků, a to jak materiálovou, finanční, kádrovou, tak i politicko-organizační pomocí.

Cílevědomou hospodářskou politikou a nejdůležitějším nástrojem její realizace — státním národohospodářským plánem — byla soustavně posilována materiálně technická základna a modernizace zemědělské výroby, stálý růst intenzifikačních vkladů do zemědělství, zvyšování koncentrace výroby a její specializace, při současném zvyšování hmotné zainteresovanosti a tvůrčí iniciativy socialistických zemědělských podniků a jejich pracujících na rozvoji výroby.

V důsledku této hospodářské politiky nejen nedošlo v průběhu socialistické přestavby k poklesu, ale naopak k růstu zemědělské výroby, jehož tempo se v dalším období a zejména v posledních letech velmi zvýšilo. Socialistické zemědělství se v krizovém období čs. společnosti v letech 1968—1969 ukázalo jako jedno z nejlépe konsolidovaných odvětví národního hospodářství, zabezpečující jeho neustálé rostoucí potřeby i stále lepší výživu obyvatelstva. Hospodářská a sociální jistota pracujících v zemědělství je zajištěna trvalým zvyšováním jejich osobních důchodů v závislosti na růstu hrubé a zejména tržní zemědělské produkce, jejíž odbyt je zemědělským podnikům plně zaručen státem.

Skutečně moderní a stále se rozvíjející socialistická zemědělská velkovýroba, odstraňující dosavadní rozdíly nejen v úrovni výrobních sil v porovnání s průmyslem, ale i ve způsobu života v městech a na vesnici, je i nadále středem zájmu zemědělské politiky KSČ a hospodářské politiky státu jako jeden ze základních stabilizačních a stimulačních faktorů dynamického rovnovážného růstu celé československé ekonomiky k vyspělé socialistické společnosti.

Došlo dne 25. 3. 1971

Adresa autorů:

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. a kol., Vysoká škola zemědělská, Praha-Suchbát

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

K PADESÁTINÁM PROF. ING. KARLA SVOBODY, CSc.

Dne 26. října slavi své padesáté narozeniny předseda redakční rady našeho časopisu, prof. ing. Karel Svoboda, kandidát ekonomických věd. Zemědělské a ekonomické veřejnosti je znám jako dlouhodobý pracovník ekonomického výzkumu, autor četných publikací a článků, funkcionář a aktivista orgánů řízení zemědělství.

Bohatá a rozmanitá životní dráha s. Svobody nebyla snadná. Narodil se v rodině starého člena KSČ, který byl za svoji příslušnost ke KSČ před válkou stále parzekvován. Na počátku války byl otec spolu se synem Karlem, který v té době ukončil obchodní školu a pracoval jako praktikant v továrně, zatčen Gestapem pro ilegální činnost a několik let vězněn. Prakticky celou válku prožil s. Svoboda ve vězení, v totálním nasazení a v koncentračních táborech, naposledy v Mauthausenu, odkud byl na konci války vysvobozen.

První etapa jeho poválečné činnosti patří veřejné a politické práci. V různých funkcích od místních přes krajské až po ústřední orgány prokazoval svoji oddanost politické linii KSČ, schopnost odpovědného a erudovaného pracovníka, který nešetřil sil, aby významně přispěl k výstavbě socialismu v naší vlasti. Za účast v odbojové a veřejné činnosti byl vyznamenán Pamětním křížem 1939-45, Řádem 25. února I. třídy, medailí Za zásluhy v boji proti fašismu, odznakem Budovatel socialistického zemědělství a medailí Za budování a rozvoj socialistického zemědělství.

Svoji odbornou činnost na zemědělském úseku zahájil soudruh prof. Svoboda v roce 1950, kdy byl jmenován vedoucím odboru zemědělské výroby a výkupu ÚV KSČ. Později začal studovat při zaměstnání ekonomiku zemědělství na Vysoké škole ekonomické v Praze. V letech 1951-52 byl generálním ředitelem státních statků.

Nejdelší období činnosti s. prof. Svobody se váže k Výzkumnému ústavu zemědělské ekonomiky, kde pracoval 17 let ve funkci zástupce ředitele pro vědeckou práci a vedoucího oddělení. Během tohoto období zakončil s vyznamenáním Vysokou školu ekonomickou, obhájil kandidátskou disertační práci a získal hodnost kandidáta ekonomických věd, byl jmenován docentem a později profesorem zemědělské ekonomiky a vedoucím vědeckým pracovníkem. V době své činnosti na VÚZE byl s. prof. Svoboda často delegován stranickými a vládními orgány do komisí pro řešení úkolů celostátního významu. Vědeckovýzkumná činnost s. prof. Svobody je značně rozsáhlá. Věnoval se převážně rozboru otázek ekonomiky a organizace JZD, rozboru vývoje duchodů zemědělského obyvatelstva, rozboru hospodaření JZD a státních statků, výzkumu sledování vlastních nákladů v JZD, výzkumu specializace a výhledové organizace socialistického zemědělství, výzkumu uplatňování matematických metod a moderní výpočetní techniky v zemědělství a výzkumu vývoje zemědělské politiky. Charakteristickým rysem výzkumné činnosti s. prof. Svobody je její zaměření na nejaktuálnější, nalahavé a dosud neřešené problémy. Proto má také v několika směrech prioritu při řešení ekonomických problémů.

Výrazem uznání odborných kvalit a zásluh o rozvoj vědy bylo jeho zvolení dopisujícím členem ČSAZV a řádným členem ČAZ.

S bohatou vědeckovýzkumnou činností se snoubí i činnost publikační. Přes 100

uveřejněných odborných studií, pojednání a populárně odborných článků je neklamným důkazem vysoké odborné autority prof. Svobody. Z významnějších publikačních prací nutno uvést alespoň obsáhlou knihu Ekonomický rozbor vztahových stanov JZD (vydána rovněž ve slovenštině a v NDR), učebnici Ekonomika a organizace socialistických zemědělských podniků pro SZTŠ, Produktivita a intenzita v zemědělství a Komplexní ekonomický rozbor v JZD. Kromě publikačních prací vypracovává s. prof. Svoboda každoročně desítky recenzních a oponentských posudků k odborným studiím, článkům, pojednáním, diplomovým, vědeckým a kandidátským disertačním pracím.

Vedle výzkumné a publikační činnosti se s. prof. Svoboda významnou měrou účastní i činnosti pedagogické a propagandistické. Jako pracovník VÚZE úzce spolupracoval od samých začátků s Vysokou školou zemědělskou. Téměř po dvě desetiletí byl předsedou státní zkušební komise, členem vědecké rady, vedoucím a oponentem diplomních a kandidátských

disertačních a habilitačních prací. Na provozně ekonomické fakultě v Českých Budějovicích přednášel po několik let zemědělskou ekonomiku. Na podzim 1970 přešel na provozně ekonomickou fakultu VŠZ v Praze jako profesor zemědělské ekonomiky a vedoucí Výpočetního ústavu VŠZ.

Veškerá jeho přednášková činnost na vysokých školách, v různých kursech, na sympoziích a konferencích vyniká přehledností, logikou a jasností výkladu.

V krátké zmínce k životnímu jubileu nelze vyjádřit veškerou bohatou a významnou vědeckou, pedagogickou, propagandistickou a organizační činnost, kterou s. prof. Svoboda věnoval rozvoji socialistické vědy a zemědělské výroby, kterou se proslavil nejenom u nás, ale i v zahraničí.

Jménem jeho spolupracovníků, přátel, zemědělských ekonomů a čtenářů časopisu mu přejeme do dalších let hodně tvůrčích úspěchů, pevného zdraví a osobního štěstí.

Prof. ing. Jaroslav Píč, CSc.

VÝBĚR ČLÁNKŮ Z ČASOPISŮ

Zahraničí

Ekonomika selského hospodářství (SSSR)

4/71. Alexandrov N.: Úkoly zemědělsko-ekonomické vědy. — Popov J.: Lépe využívat zemědělskou techniku. — Polovenko I.: Intenzifikace výroby krmiv. — Kuzněcov I.: Rostlinná výroba a požadavky specializace. — Gorlanov I.: Zemědělsko-průmyslová sdružení — nová forma organizace výroby. — Smetanin N.: Složky vlastních nákladů produkce sochozů. — Negru-Vode A.: Specializace kolchozů a sochozů v Moldavsku. — Stroganov V.: Zemědělství Litvy. — Tkačenko P.: Síla ekonomických metod řízení. — Palič A.: Rozšířená reprodukce při plném chozračotu. — Volik V.: Ekonomicky zdůvodňovat přidělování půdy. — Chan N.: Efektivnost a metody jejího určování. — Žila N.: Kritéria hodnocení výsledků socialistického soutěžení. — Kočkarev V., Nedre N.: Novinky uvěřování mezikolchozních podniků. — Nazarov V.: „Zelená revoluce“ a její společenské důsledky.

5/71. Bugajev E.: V. I. Lenin o nové ekonomické politice. — Duškin A.: Efektivnost vědecko-technického pokroku. — Čurakov V.: Racionálně využívat pracovní zdroje. — Jarkovoj I.: Intenzifikace — základ rozvoje živočišné výroby. — Ganin G.: Lépe využívat výrobní fondy. — Boruk A.: Ekonomické hodnocení půdy pomocí lineárního programování. — Šibankov S., Skurichin I.: Rozvíjet chov romanovských ovců. — Vajman G.: Vysoká efektivnost specializace. — Zinočkin A., Mojkin E.: Důležitý faktor rozvoje kolchozní výroby. — Realizace pevné odměny za práci. — Kuzněcov G., Reznik S.: Pracovní zdroje a rajonové plánování. — Kentajev M.: Stanovení ukazatelů efektivnosti zemědělské výroby.

— Jurev V.: Rozpočtová metoda plánování. — Ananěv P.: Agrární přeměny v Chile.

Voprosy ekonomiki (SSSR)

5/71. Desjatov V.: Intenzifikace živočišné výroby a zvýšení její ekonomické efektivnosti. — Tajčinova K.: Fondy spotřeby v kolchozech.

DWI Berichte (NDR)

5/71. Rechtziegler E.: Soukromé vlastnictví půdy a půdní politika v NSR.

Kooperation (NDR)

4/71. Reichelt H.: Zavodňování a odvodňování — důležitý příspěvek k socialistické intenzifikaci a vysoké kultuře zemědělství. — Netz G.: Intenzifikace pěstování zeleniny ve společné rostlinné výrobě. — Kessler D., Seidel M., Plietzsch P.: Socialistickou intenzifikací k vysokým výkonům ve výrobě. — 25 let SED — 25 let zemědělské politiky v zájmu rolníků a celého národa (Z dokumentů jednotlivých sjezdů SED) — Siegemund E., Brendler D.: K otázkám využití pracovního času snižením ztrátových časů u prací spojených s dopravou.

Sitzungsberichte (NDR)

2/70. Gampe W.: Ekonomické problémy socialistické intenzifikace zemědělství v perspektivním plánování. — Ewald E., Eich D., Koepke V., Kundler P.: Modely intenzifikace rostlinné výroby. — Berg F.: Vyšší efektivnost při intenzifikaci rostlinné výroby pomocí kooperace. — Kolbitz K.: Některé aspekty prosazování socialistické intenzifikace v živočišné výrobě. — Schlicht H.: Struktura, pořadí a efektivnost intenzifikačních opatření v perspektivním plánování z národohospodářského hlediska.

Statistische Praxis (NDR)

4/71. Hübler K.: Evidence nákladů a výkonů — pevná součást socialistického

podnikového hospodářství LPG (2 díl).
5/71. Kurze G.: Státní zpravodajství LPG, GPG a VEG o pracovních silách, základních prostředcích a finančních otázkách. — Hübler K.: Evidence nákladů a výkonů — pevná součást socialistického podnikového hospodářství LPG (Dokončení).

Wież współczesna (PLR)

5/71. Misiuna W.: Zaměření ekonomické politiky KSSS a perspektivy rozvoje zemědělství SSSR. — Gorzelak E.: Potřeba komplexního pětiletého plánu výroby potravin v Polsku. — Dyka S., Saskiewicz E.: Koordinace prvků na úseku výroby potravin. — Janczak L.: Zemědělské kroužky a odvětvové svazy.

Zagadnienia ekonomiki rolnej (PLR)

1/71. Rychlik T.: Vybrané problémy zemědělského výrobního družstevnictví. — Czyszkowska-Dambrowska J.: Společensko-ekonomická efektivnost hospodaření zemědělských výrobních družstev. — Michna W.: Postavení a společensko-hospodářská funkce výrobních družstev v Polsku. — Bodasiński B.: Modelové změny v zemědělských výrobních družstvech. — Smoleński Z.: Vývoj modelu výrobního družstva ve vybraných socialistických zemích. — Strużek B.: Družstevní sektor v zemědělství některých socialistických zemí a formy kolektivního hospodaření v zemědělství kapitalistických zemí. — Misiuna W.: Vědecká porada věnovaná zemědělským výrobním družstvům. — Legomska — Dworniak E.: Přeměny v technicko-ekonomické struktuře kubánského zemědělství (část II).
2/71. Królikowski S.: Úvahy o obecných problémech přestavby zemědělského systému v Polsku. — Rychlik T.: Kombináty státních statků. Srovnávací studie organizace zemědělských podniků. — Szemberg A.: Ekonomicky slabá hospodářství ve světle anketového výzkumu. — Manteuffel R.: Účetnictví a rozbor činnosti zemědělského hospodářství. — Okolo-Kulak S.: Perspektivy produkce brambor v Polsku. — Misiuna W.: Koncentrace a rozvoj výrobní kooperace v zemědělství země RVHP. — Adamowicz M.: Některé problémy zemědělství v Latinské Americe. — Urban M.: Úvahy nad metodami výpočtu efektivnosti investic do meliorací.

Rivista di economia agraria (Itálie)

6/70. Medici G.: Nový způsob meliorací. — De Leeuw A.: Zrychlení a zjednodušení určitých administrativních prací spojených s přerozdělovacími programy. — Saccomandi V.: Organizace pro péči o rozvoj a decentralizaci rozho-

dování v zemědělství. — Guida C.: Empirické šetření o upotřebitelnosti a efektivnosti programu „Zemědělství 80“ v okolí Benátek. — Picchi A.: Příspěvek regionálních výborů pro ekonomické plánování k vymezení demokratické zemědělské politiky na regionální úrovni. — Garofalo S.: Přehodnocení teoretických základů pokud jde o zvláštnosti družstevních zemědělských podniků.

Economie agricole (Francie)

20/70. O podmínkách slučitelnosti hospodářské politiky členských států EHS. — Zpráva ministrů zahraničních věcí představitelům států a předsedům vlád členských států evropského společenství.

Economie rurale (Francie)

86/70. Thiede G.: Vývoj výroby a spotřeby potravin v EHS v letech 1958/9-1966/7. — Petit M., Viallon J. B.: Úvaha o Mansholtově plánu. — Levy-Lambert H., Papoz J. C.: Náklady a přednosti, které jsou pro stát spojeny s různými způsoby rozvoje zemědělské struktury. — Chatanay J. N., Cotton G., Mallet H.: Systém zdanění v zemědělství. — Guinard A.: Hodnocení práce a použitelné zemědělské půdy.
87/71. Neuray G.: Zemědělství v r. 2000. — Leon Y., Rainelli P.: Poměr farmářů a jiných socioprofesionálních kategorií k úsporám. — Brangeon J. L.: Oblastní hospodářské záznamy a disparity ve francouzském zemědělství. — Cellier R.: Průzkum skupiny rodinných farem: faktory ovlivňující přežívání půd. — Antoine L.: Mentalita venkova a vývoj. — Bourdon M.: Paradox skryté nezaměstnanosti a její důsledky. — Guinard A.: Rychlý odhad minimálního objemu produkce čaje.
88/71. Amin S.: Rozvoj a strukturální přeměna. Africká zkušenost z let 1950-1970. Úvahy k Pearsonově zprávě. — Bergmann T.: Pozemková reforma a „zelená revoluce“ v Indii. — De Haut de Sigy G.: Zemědělská ekonomika a vesnická společnost. Příklad z náhorních planin Madagaskaru. — Bouesard J. M.: Aplikace modelu typu „Provence“ na studium farem v západním Madagaskaru. — Rouveyran J. C.: Velikost zemědělských výrobních jednotek a zemědělská politika v Madagaskaru. — Guinard A.: Metody a cíle hospodářského přístupu k přípravě rozvojových programů v zemědělství. — Chabert J. P.: Příprava optimálního programu pro tuniské zemědělství. — Bars A.: Výsledky francouzsko-peruánského pokusu o rozvoj zemědělství v provincii Apurimac. — Hardel D.: Rozbor příčin ztroskotání pokusu o přetvoření zemědělsko-hospodářského a životního prostředí

na Madagaskaru. — Raulin H.: Rozvoj zemědělství v Nigeru a Maroku. — Raymond C., Monnier J., Pochtier G., Tourte R.: Pokus IRATu v Senegalu. — Deveze J. C.: Pokus o posouzení psychologicko-sociologických postojů venkovanů k procesu rozvoje zemědělství v Madagaskaru. — Theodore G.: Metodologické ponaučení vyvozené z dvacetileté práce se zemědělskou statistikou v rozvojových zemích. — Labonne M.: Všeobecné podmínky úspěchů rozvojových projektů: ze zkušenosti FAO.

Agrarwirtschaft (NSR)

4/71. K velikosti podniků na stanovištních jednotkách s ornou půdou s přihlédnutím k novějšímu technickému pokroku. — Wesche R.: Kapitálová účast na farmách pro nosice z daňového, podnikohospodářského, právního a agrárně-politického hlediska. — Seuster H.: Zúčtování investic na základě smíšeného celočíselného programování. — Böckenhoff E.: Výhledy na trhu prasat.

Berichte über Landwirtschaft (NSR)

3/70. Omezení objemu výroby nebo odbytu zemědělských výrobků pomocí kontingentů. — Richter R.: Velikost a rozvoj podniků v zemědělství. — Hedtke R.: Základy, možnosti a hranice analýzy nákladů a výnosů pro posouzení hospodářsko-politických, zvláště pak agrárně-strukturních opatření. — Lorenz G.: K analýze systému prodeje v rozvojových zemích. — Winkler W.: Kooperace ve francouzském zemědělském zákonodárství. — Schnekenburger F.: Problém velikosti vinařského podniku. — Nötzold K., Muss P.: Posouzení schopnosti rozvoje zemědělských podniků.

Journal of Agricultural Economics (Anglie)

1/71. Williams R. E.: Problém velikosti mlékárenského průmyslu ve Velké Británii. — Agarwala R.: Studie simulačního přístupu k analýze stabilizační politiky v zemědělském obchodě: věcná studie. — Gasson R.: Využití sociologie v zemědělské ekonomice. Carruthers I. D., Donaldson G. F.: Odhad vlivů zavodňování na snížení rizika při pěstování trvalých p'odin (čajovníků). — Nuthall P. L.: Analýza řešení situace pomocí simplexového lineárního programování s ohledem na mez stability čistého státního důchodu. — Murphy M. C.: Odhad rizika při zemědělském plánování — statistický přístup. — Baack B.: Potenciální příjem z uzavření veřejných pozemků. — Livingstone I.:

Správa pro marketing a cenové fondy v Ugandě.

Československo

Mezinárodní zemědělský časopis

4/70. Korenkov D. (SSSR): Leninovy myšlenky o chemizaci zemědělství. — používání hnojiv — Czuba R. (PLR): Výsledky výzkumu efektivnosti vysokých dávek priemyselných hnojiv. — Delibaltov J., Kosturski N. (BLR): Vliv zavlažování a vysokých dávek průmyslových hnojiv na výnosy. — Zawilski J. (PLR): Perspektivy výroby průmyslových hnojiv v Polsku. — Raudvjal E. (SSSR): Úloha agronomické služby při zvyšování účinnosti hnojiv. — Leopold A. (PLR): Prognóza výnosů a plánování rozvoje zemědělství. — Schönrock L. (NDR): Chozraščet v krajských podnicích poľnohospodárskej techniky. — Garipov K. (SSSR): Nové stanovy kolchozu a otázky hmotného podněcování práce. — Szalmenicky I. (MLR): Hlavní ekonomické problémy rozvoje živočišné výroby v evropských členských zemích RVHP. — Lindner H. (NDR): Hlavní směry a problémy normalizace v zemědělství a potravinářství. — Bercsi G. (MLR): Výroba živočišných produktů v podmínkách integrace. — Godlewski S. (PLR): Podmínky pro zavedení dvou-směnného provozu na farmách pro chov dojníc. — Krylatych E., Poškus B.: Matematické metody a jejich uplatnění v ekonomické činnosti. — Stachurka R. (PLR): Metodický přístup k stanovení efektivnosti do meliorací.

5/70. Madas A. (MLR): Hlavní směry rozvoje maďarského zemědělství ve čtvrté pětiletce. — Palagačev N. (BLR): Zkušenosti z řešení prognóz rozvoje zemědělství. — Miloserdov V. (SSSR): Optimalizace rozmístění státního nákupu zemědělských produktů. — Wyszomirski T. (PLR): Úvěrování zemědělských výrobních družstev. — Kudrna K. (ČSSR): K problému rozvoje zemědělské soustavy ČSSR a soustav některých evropských zemí. — Bujanowski K. (PLR): O výrobě a zpracování zemědělských produktů. Bernhart F., Förkel M., Jahn K. P. (NDR): První zkušenosti s aplikací metody deterministické kombinatorické simulace při zjišťování optimálních variant osevních postupů. — Foltýn J., Prokop J. (ČSSR): Poměrná intenzita výroby polních plodin v ČSSR. — Kučumov A. (SSSR): Organizace a technologie množení sadby brambor. — Gungaadorž S., Kononkov P.

(MLR, SSSR): Mezinárodní specializace v množení osiv zelenin. — Egyed I. (MoLR): Rozvoj výzkumu v hlavních odvětvích zemědělské vědy. — Pelikán A., Kejmar F. (ČSSR): Efektivnost využití cukrovky pro výrobu bílkovin. — Gerganov P. (BLR): Zkušenosti s komplexní mechanizací a vědeckou organizací práce. — Solarz J. (PLR): Zkušenosti praxe absolventů zemědělských škol v Polsku. — Pijur D. (NDR): První výsledky třetí vysokoškolské reformy v NDR.

6/70. Smirnov P. (SSSR): Výkrmový komplex sovchozu Zavolžský. — Keserü J. (MLR): Průmyslová výroba vepřového masa v Maďarsku. — König I., Tschinkel I. (NDR): Organizace rozmnožování prasat při průmyslovém způsobu výroby vepřového masa. — Osuchowski T. (PLR): Zavádění průmyslových metod do živočišné výroby na státních statcích. — Surovcev V.: Zkušenosti s industrializací drůbežnické výroby. — Pater Z., Sawa J. (PLR): Organizace výroby objemných krmiv na velkých farmách pro chov hovězího dobytka. — Čojžilsuren O. (MoLR): Spolupráce a intenzifikace mongolského zemědělství. — Lörincz J. (MLR): Chemizace maďarského zemědělství. — Radulov A. (BLR): Základy tvorby cen zemědělské produkce. — Belov N. (SSSR): Jednotná evidence v kolchozech a sovchozech. — Kundler P. (NDR): Situace a perspektivy používání průmyslových hnojiv v NDR. — Goralski J. (PLR): Faktory působící na efektivnost minerálního hnojení. — Kavan V. (ČSSR): Zkoušky nových mechanizačních prostředků v ČSSR v roce 1969. — Csányi S. (MLR): Nové stroje budapeštského kombinátu.

Poľnohospodárstvo

1/71. Palášthy E.: Ekonomická motivácia spoločných družstevných podnikov. 2/71. Ivanka L., Hrubý J.: K otázke niektorých skrytých rezerv vo zvyšovaní ekonomiky pestovania obilnín. 3/71. Pekárik Š., Gáfel A., Vereš A.: K niektorým otázkam racionalizácie práce pri reze viniča.

Plánované hospodárství

4/71. Matoušek J.: Zemědělství v pětiletí 1966-1970. 5/71. Stýblo V.: Kolektivizace — významný úspěch politiky strany.

Politická ekonomie

12/70. Choma D., Kabrhel J.: Zpráva o mezinárodní konferenci zemědělských ekonomů. 3/71. Jeníček V.: Přístupy a kritéria zkoumání struktury československého zemědělství. — Rubík I.: K rozvoji vertikálních kooperačních vztahů v zemědělství NDR. 4/71. Fábry V.: Strukturální problémy anglického zemědělství.

Scientia Agriculturae Bohemoslovaca

1/71. Mikuláš J.: Hlavní tendence rozvoje struktury zemědělské výroby.

Studijní informace ÚVTI

(řada: Zemědělská ekonomika)

4/70. Czesaný S.: Zdaňování zemědělských podniků v zahraničí.

1/71. Czesaný S.: Produktivita práce v zahraničním zemědělství.

(řada: Všeobecné otázky v zemědělství)

1/71. Čapek J.: Problematika vzdělanosti ve vztahu k ekonomickému a sociálnímu rozvoji ve světovém zemědělství.

Kabrhel J.: K výročí 50. let KSČ	571
Kabrhel J.: XIV. sjezd KSČ	573
Kabrhel J.: Boj KSČ o svazek dělníků a rolníků	577
Havelka J.: Uplatnění Leninova družstevního plánu v ČSSR	589
Krkoška V.: Význam XII.—XIII. sjezdu KSČ pro rozvoj československého zemědělství	599
Matoušek J.: Základní tendence rozvoje zemědělství vytyčené XIV. sjezdem KSČ na období páté pětiletky	607
Hoffman Z., Kočí J.: Specializace, koncentrace a kooperace jako základní směr překonávání současných problémů našeho zemědělství	615
Holub A.: KSČ a zemědělské vědy	621
Rosa J.: Mezinárodní spolupráce Československého zemědělství a potravinářského průmyslu se socialistickými státy	629
Svoboda K. a kol.: Stručný přehled základních opatření zemědělské politiky od roku 1945	637

Z vědeckého života

K padesátinám prof. ing. Karla Svobody, CSc.	673
--	-----

Bibliografie	675
------------------------	-----

Přílohy

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Hospodaření státních statků v roce 1970 — Hospodaření JZD v roce 1970)

Použití ekonomicko-matematických metod při řízení zemědělství (Použití „metod analýzy kritické cesty“ k plánování sezónních prací)

СОДЕРЖАНИЕ

Кабржел Я.: К 50-летию КПЧ (571). — Кабржел Я.: XIV съезд КПЧ (573). — Кабржел Я.: Борьба КПЧ за союз рабочих и крестьян (577). — Гавелка Я.: Внедрение Ленинского кооперативного плана в ЧССР (589). — Кркошка В.: Значение XII и XIII съезда КПЧ для развития чехословацкого сельского хозяйства (599). — Матоешек Я.: Основные тенденции развития сельского хозяйства, выдвинутые XIV съездом КПЧ на период 5-й пятилетки (607). — Гоффман З., Ко-чи Я.: Специализация, концентрация и кооперация как основной путь преодоления современных проблем чехословацкого сельского хозяйства (615). — Голуб А.: КПЧ и сельскохозяйственные науки (621). — Роза Я.: Международное сотрудничество чехословацкого сельского хозяйства и пищевой промышленности с социалистическими странами (629). — Свобода К. и кол.: Краткий обзор основных мероприятий сельскохозяйственной политики с 1945 года (637). — Из научной жизни: Пич Я.: 50-летие проф. инж. К. Свободы, канд. наук (673). — Библиография (675). — Приложения: Статистические обзоры по сельскому хозяйству Чехословакии и за границей (Ведение хозяйства на государственных хозяйствах в 1970 году — Ведение хозяйства в ЕСХК в 1970 году). — Применение экономическо-математических методов для управления сельским хозяйством (Применение методов анализа критического пути для планирования сезонных работ)

CONTENTS

Kabrhel J.: On the 50th Anniversary of the Communist Party of Czechoslovakia (571). — Kabrhel J.: XIV. Congress of the Communist Party of Czechoslovakia (573). — Kabrhel J.: The Struggle of the Communist Party of Czechoslovakia for the Bond of Workers and Farmers (577). — Havelka J.: The Assertion of Lenin's Co-Operative Plan in the Czechoslovak Socialist Republic (589). — Krkoška V.: The Importance of the XIIth and XIIIth Congresses of the Communist Party of Czechoslovakia for the Development of Czechoslovak Agriculture (599). — Matoušek J.: Basic Developmental Trends in Agriculture as Set by the Fourteenth Congress of the Communist Party of Czechoslovakia for the Period of the Fifth Five-Year Plan (607). — Hoffman Z., Kočí J.: Specialization, Concentration and Co-Operation as

the Basic Trend of the Overcoming of the Problems Existing in Czechoslovak Agriculture (615). — Holub A.: The Communist Party of Czechoslovakia and the Agricultural Sciences (621). — Rosa J.: International Co-Operation of Czechoslovak Agriculture and Foodstuff Industry with Socialist Countries (629). — Svoboda K. a kol.: A Short Survey of the Basic Measures of the Agricultural Policy since 1945 (637). — *From the Life of Science*. — Pič J.: On the 50th Birthday of Prof. Ing. Karel Svoboda, CSc. (673). — *Bibliography* (675). — *Supplements*: Statistic surveys on Czechoslovak and foreign agriculture (Husbandry of state-owned farms in 1970 — husbandry of cooperative farms in 1970) — The application of economical-mathematical methods in the management of agriculture (The application of „methods of critical path analysis“ to planning of seasonal works).

INHALT

Kabrhel J.: Zum Jahrestag der 50 Jahre der KPTsch (571). — Kabrhel J.: Der XIV. Kongreß der KPTsch (573). — Kabrhel J.: Kampf der KPTsch um das Bündnis der Arbeiter und Bauern (577). — Havelka J.: Applikation von Lenins genossenschaftlichem Plan in der ČSSR (589). — Krkoška V.: Die Bedeutung des XII. und XIII. Parteitages der KPTsch für die Entwicklung der tschechoslowakischen Landwirtschaft (599). — Matoušek J.: Die von dem XIV. Kongreß der KPTsch für die Zeitdauer des 5. Fünfjahresplans festgelegten Grundtendenzen der Entwicklung der Landwirtschaft (607). — Hoffman Z., Kočí J.: Spezialisierung, Konzentration und Kooperation als Grundrichtung für die Überwindung der gegenwärtigen Probleme in der tschechosl. Landwirtschaft (615). — Holub A.: KPTsch und die landwirtschaftliche Wissenschaften (621). — Rosa J.: Internationale Zusammenarbeit der tschechoslowakischen Landwirtschaft und Lebensmittelindustrie mit den sozialistischen Ländern (629). — Svoboda K. a kol.: Kurze Übersicht der Grundmaßnahmen der landwirtschaftlichen Politik seit dem Jahre 1945 (637). — *Aus dem wissenschaftlichen Leben* — Pič J.: Zum 50. Geburtstag des Prof. Ing. Karel Svoboda, CSc. (673). — *Bibliographie* (675). — *Beilagen*: Statistische Übersichten der tschechosl. und ausländischen Landwirtschaft (Wirtschaften der Staatsgüter im Jahre 1970 — Wirtschaften der LPG im Jahre 1970) — Anwendung von ökonomisch-mathematischen Methoden bei der Leitung der Landwirtschaft (Anwendung der „Methoden einer Analyse des kritischen Weges“ zur Planung von Saisonarbeiten).

TABLE DES MATIÈRES

Kabrhel J.: Le 50e anniversaire du Parti Communiste de Tchécoslovaquie (571). — Kabrhel J.: Le XIVe Congrès du Parti Communiste de Tchécoslovaquie (573). — Kabrhel J.: Combat du Parti Communiste de Tchécoslovaquie pour l'alliance de la classe ouvrière et de la paysannerie (577). — Havelka J.: Application du plan de Lénine concernant la création des coopératives agricoles unies en Tchécoslovaquie (589). — Krkoška V.: Importance du XIIe et du XIIIe Congrès du Parti Communiste de Tchécoslovaquie pour le développement de l'agriculture tchécoslovaque (599). — Matoušek J.: Tendances essentielles du développement de l'agriculture tchécoslovaque fixées par le XIVe Congrès du Parti Communiste de Tchécoslovaquie pour l'étape du 5e plan quinquennal (607). — Hoffman Z., Kočí J.: Spécialisation, concentration et coopération — facteurs fondamentaux qui nous aideront à surmonter les obstacles actuels de notre agriculture (615). — Holub A.: La partie communiste de Tchécoslovaquie et les sciences agricoles (621). — Rosa J.: Coopération internationale entre l'agriculture et l'industrie des aliments tchécoslovaque et entre les pays socialistes (629). — Svoboda K.: Bref aperçu des mesures fondamentales de la politique agricole depuis 1945 (637). — *Vie scientifique* — Pič J.: Le 50ième anniversaire de Prof. Ing. Karel Svoboda, CSc. (673). — *Bibliographie* (675). — *Annexes*: Aperçus statistiques de l'agriculture tchécoslovaque et de celle à l'étranger (Résultats économiques des fermes d'Etat obtenus en 1970 — Résultats économiques des coopératives agricoles unies obtenus en 1970) — Application des méthodes économiques et mathématiques dans l'aménagement de l'agriculture (Application de l'analyse de la voie critique lors de la planification des travaux saisonniers).

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS - ústřední expedice tisku, administrace odborového tisku, Jindřišská ul. 14, Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS - ústřední expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Vytiskl MÍR, novinářské závody, n. p., závod 6, Legerova 22, Praha 2.

POUŽITÍ EKONOMICKO-MATEMATICKÝCH METOD PŘI ŘÍZENÍ ZEMĚDĚLSTVÍ

Číslo 8-9 1971

POUŽITÍ „METOD ANALÝZY KRITICKÉ CESTY“ K PLÁNOVÁNÍ SEZÓNŇÍCH PRACÍ

V poslední době pronikají matematické metody čím dál tím více i do oblasti hospodářského rozhodování, do oblasti plánování a řízení.

V řadě úseků již bylo dosaženo významných úspěchů především ve zvýšení úrovně rozhodování pomocí informací získaných použitím matematických metod. Velmi dobrých výsledků bylo např. dosaženo při plánování a řízení složitých akcí pomocí „metod analýzy kritické cesty“.*) Tyto metody jsou dnes již běžně používány v některých vyspělých zemích zejména v průmyslu a stavebnictví. Jejich podstata je i u nás dostatečně známa a pokusy s jejich uplatněním byly a jsou prováděny v řadě odvětví národního hospodářství. V zemědělství se však dosud nepodařilo dosáhnout širšího uplatnění těchto metod, ačkoliv v podmínkách zemědělské velkovýroby je řada úseků a akcí, které co do rozsahu a komplikace vztahů jsou přinejmenším stejně složité jako je tomu např. v průmyslu a stavebnictví a kde tedy uplatnění těchto metod má své plné oprávnění.

Jednou z takových rozsáhlejších akcí v každém socialistickém zemědělském podniku jsou např. „sezónní práce“. Jejich přípravě a zabezpečení řádného průběhu je věnována každoročně značná pozornost jak ze strany vedoucích pracovníků podniků, tak i ze strany nadřízených orgánů. Mnoho času a úsilí je vynakládáno jak na zpracování plánů příprav, tak na řízení vlastního průběhu těchto prací. Přesto se však tyto plány často stávají formální záležitostí a neslouží k řádné přípravě a řízení akce. Jednou z příčin tohoto stavu je skutečnost, že dosavadní plánovací prostředky neumožňují sestavit plán takovým způsobem, aby skutečně pomáhal vedoucím pracovníkům při zvládnutí celé akce. I dobře sestavené plány, většinou ve formě harmonogramů, jsou zpravidla jen chronologickým soupisem předpokládaných činností a prací s vymezením odpovědnosti a materiálně technického zabezpečení, avšak bez určení nejdůležitějších článků — „kosty“ — celé akce a bez skloubenosti všech činností, která je zárukou plynulého chodu celé organizace. Prostředky, kterých je k plánování a organizaci takovýchto akcí používáno, nedostačují k tomu, aby vypracovaný plán měl tyto vlastnosti.

*) Popis metody CPM a PERT je obsažen v příloze Zem. ekonomiky 8 a 9/1966 (Matematické metody v zemědělství).

Forma a prostředky použité při sestavování plánu jsou důležité ještě z jiného důvodu. Nestejná úroveň pracovníků zemědělského podniku a jejich obecný sklon k organizování a řízení akcí „z hlavy“ podle momentální situace způsobuje, že v mnoha případech jsou v podmínkách velkovýroby řízeny rozsáhlejší akce „malovýrobním způsobem“. Současně plány tohoto druhu jsou takto víceméně sepsané představy odpovědného pracovníka o předpokládaném průběhu akce. Případné nesrovnalosti se řeší rozhodováním v průběhu akce. Abstrahujeme-li od nahodilých vlivů, způsobených např. počasím apod., pak např. plán sezónních prací by měl být sestaven tak, aby zabezpečoval harmonický průběh všech prací s vyznačením úseků, které rozhodují o jejich včasném ukončení. Při složité akci, kde je prováděna celá řada činností a nasazeno několik různých strojů s nestejnými výkony, je dosažení takového souladu bez vhodných prostředků obtížnou záležitostí.

Uvedené problémy je možno řešit použitím již zmíněných „metod analýzy kritické cesty“. Jejich přednost obecně spočívá v tom, že celý postup při zpracování plánu pomocí těchto metod vede pracovníky k důkladnější přípravě a promyšlení celé akce. Plán poskytuje současně všechny nezbytné údaje pro řízení. Forma zpracování umožňuje názorným způsobem vyznačit všechny základní operace, které mají být v průběhu akce provedeny, s jejich vzájemnou vazbou. Z plánu tak může odpovědný pracovník snadno zjistit nasazení a přesuny jednotlivých prostředků v kterémkoliv časovém období.

Pro řízení a kontrolu průběhu celé akce jsou velmi významné údaje, získané výpočtem na samočinném počítači. Tyto údaje umožňují rozřadit všechny práce podle důležitosti a vzhledem k dodržení požadovaného ukončení celé akce. Z nich nejzávažnější jsou údaje charakterizující tzv. kritickou cestu, umožňující soustředit pozornost na činnosti, které rozhodují o úspěšném ukončení akce. Skutečnost, že plán vypracovaný pomocí metod analýzy kritické cesty obsahuje všechny základní vztahy, zároveň umožňuje vymežit odpovědnost a povinnosti jednotlivých pracovníků. Současně poskytuje objektivní podklady pro přemiování pracovníků a může tak přispět k odstranění formálnosti při organizování soutěže.

Tyto přednosti metod analýzy kritické cesty zvyšují výrazně úlohu plánu rozsáhlejších akcí a vytvářejí z něho i účinný nástroj řízení.

Při zkoumání možností uplatnění těchto metod i v podmínkách zemědělství při sestavování plánu sezónních prací bylo nutno brát v úvahu dvě základní okolnosti. Především mají sezónní práce některé podstatné odlišnosti od „projektů“, při jejichž plánování tyto metody vznikly. Další důležitou okolností je dosavadní styl práce, kvalifikace a vztah pracovníků zemědělských podniků k činnostem, které vyžadují určité množství přípravných prací technického charakteru, jako je např. zakreslování grafu. Snaha po přiblížení těchto metod široké praxi vedla rovněž k tomu, že způsob jejich aplikace pro sestavování plánu sezónních prací byl volen tak, aby technické zpracování jednotlivých etap postupu bylo maximálně jednoduché. Z tohoto důvodu metodika, která byla vydána v ÚVTI,^{*)} nevyžaduje od uživatele znalost matematické podstaty užitých metod. V uvedené „metodice“ je podrobně popsán postup sestavení plánu sezónních prací a uveden konkrétní příklad. V tomto příspěvku budou proto především uvedeny některé zvláštnosti aplikace metod analýzy kritické cesty v zemědělství a ukázány různé možnosti formulace vztahů a úprav grafů.

^{*)} Kunderát J., Hirsch J., 1966, Sestavení plánu sezónních prací pomocí „metod analýzy kritické cesty“. Metodiky ÚVTI.

Ve srovnání s projekty velkých akcí v průmyslu mají sezónní práce některé odlišné znaky především v tom, že:

- a) celá akce se skládá z řady „dílků projektu“;
- b) provedení má vzhledem k počtu činností poměrně velký časový spád, doba trvání je relativně krátká a s ohledem na biologické a klimatické vlivy se vyznačuje značnou nestálostí dob trvání a stability sledu jednotlivých dílků projektu;
- c) některé části projektu jsou plně vázány z hlediska biologického na určitý termín (zahájení nebo dokončení);
- d) jednotlivé dílčí části projektu jsou řešeny různými technologiemi.

Tyto charakteristické zvláštnosti ovlivňují způsob použití „metod analýzy kritické cesty“ pro tento typ akce, vynucují si určité formální úpravy, především v grafickém zpracování a získávání potřebných údajů.

Při rozboru celé akce a zakreslení diagramu vyjadřujícího vztahy jednotlivých uzlů např. při konstrukci nějakého průmyslového projektu se vychází z předem stanoveného technologického postupu. Protože zde je již předem dána logická struktura projektu, jde při použití „metody analýzy kritické cesty“ vlastně o její zobrazení v diagramu a provedení příslušných propočtů. Sezónní práce v zemědělství se však jeví jako souhrn činností, jichž je pouze několik typů a které se vícekrát opakují. Celková logická struktura je předem dána pouze zčásti a je tedy třeba ji při sestavování diagramu vytvořit, přičemž existuje celá řada možností. Ta část logické struktury projektu, která je předem dána, představuje pouze předpokládané, resp. (s ohledem na disponibilní prostředky) realizovatelné technologie obdělávání, pěstování a sklizně na jednotlivých honech. Celková skladba projektu však tím ještě není určena.

Plán sezónních prací je vlastně souhrnem dílků projektu, z nichž každý má stejné vlastnosti jako samostatný průmyslový projekt, ovšem značně jednodušší.

Jestliže budeme chtít stanovit, jaké operace tohoto složeného projektu, jakými prostředky a v jakou dobu mají být provedeny, aby celkový efekt z určitého hlediska (náklady, čas) byl nejvýhodnější, pak řešení takového úlohy leží mimo rámec uvažovaných metod, neboť jde o úlohu, určit zbývající část logických vztahů projektu tak, aby byl dosažen nejvyšší efekt. Variant, jak tuto skladbu stanovit, existuje obrovský počet. Při použití metody CPM nebo PERT se však vychází již z pevně stanovené logické struktury projektů. To znamená, že by bylo třeba ještě před vlastním sestavením grafu potřebného pro použití těchto metod řešit nejdříve optimalizaci logické struktury celé akce. Vzhledem k tomu, že „metody analýzy kritické cesty“ tuto otázku neřeší a není dosud ani vyzkoušen postup s použitím vhodné matematické metody, je nutno zatím vycházet z varianty sestavené odpovědným pracovníkem závodu, jejíž vypracování je usměrňováno logikou postupu, jež vyžaduje tento způsob zpracování plánu. To znamená, že příslušný pracovník určí technologie na jednotlivých honech, sled honů a způsob rozmístění a přesunu prostředků. Tím se ovšem vymezuje z celého počtu variant pouze jedna, pro kterou se provede výpočet. Je zřejmé, že tato varianta může být poznamenána subjektivními vlivy.

Výsledky výpočtu je proto nutno posuzovat také z tohoto hlediska. Znamená to, že kritická cesta a rezervy jednotlivých činností, které se propočtem stanoví, mají platnost jen pro tuto určenou variantu. Délka trvání projektu v tomto případě nemusí být nejvýhodnější. Výpočet ovšem ukáže, že za dané struktury orga-

nizace projektu, která byla zvolena (tzn. za dané technologie a pořadí zpracování honů, postupu jednotlivých prostředků atd.) bude mít celý projekt určité trvání a jednotlivé činnosti časové rezervy.

Ve srovnání s dosud zpracovávanými projekty v průmyslu, stavebnictví apod. mají sezónní práce v zemědělství podstatně kratší dobu trvání. To znamená, že jednotlivé činnosti probíhají v krátkých časových intervalech, přičemž dochází vzhledem ke klimatickým podmínkám a biologickému charakteru výroby v poměrně malém časovém úseku k častým a mnohdy pronikavým změnám. Pro představu je možno uvést srovnání dob trvání činností u projektu průmyslového charakteru a sezónních prací. Např. při výstavbě objektu v průmyslu mohou některé činnosti trvat až čtvrt roku, zatímco při sezónních pracích v našich podmínkách trvají činnosti na jednom honu zpravidla nejdéle týden.

Z uvedených důvodů bude sestavený graf značně nestabilní, což si vynucuje hledání jiného než dosud obvyklého způsobu zpracování grafu a potřebných informací pro řízení akce.

Vzhledem k biologickému charakteru výroby existují v sezónních pracích lhůty, ve kterých je nutno dokončit jednotlivé skupiny operací. Všeobecně je možno říci, že tento problém bude vystupovat do popředí tím výrazněji, čím delší období budeme zpracovávat. Tato skutečnost si vynucuje provedení některých úprav grafického znázornění.

Pro sezónní práce je dále typické, že vzhledem k vybavenosti podniku mechanizačními prostředky a pracovními silami se může použít pro zpracování jedné plodiny více technologií. To znamená, že před vlastním sestavením grafu je nutno určit, která technologie a na kterých honech bude použita, tj. jaké vztahy se budou v grafu vyznačovat. Stanovení rozsahu jednotlivých technologií je dosud do značné míry ovlivňováno i subjektivními vlivy. V dosavadním postupu bylo nutno se spokojit zatím s tím, že pracovník zemědělského závodu určí jednotlivé technologie a jejich rozsah.

Postup sestavení plánu pomocí „metod analýzy kritické cesty“ je možno obecně rozdělit na následující etapy:

- logický rozbor celého projektu
- vypracování základních podkladů
- sestrojení grafu a provedení jeho úprav
- provedení výpočtu
- analýza výsledku výpočtu
- použití upraveného grafu pro operativní řízení akce

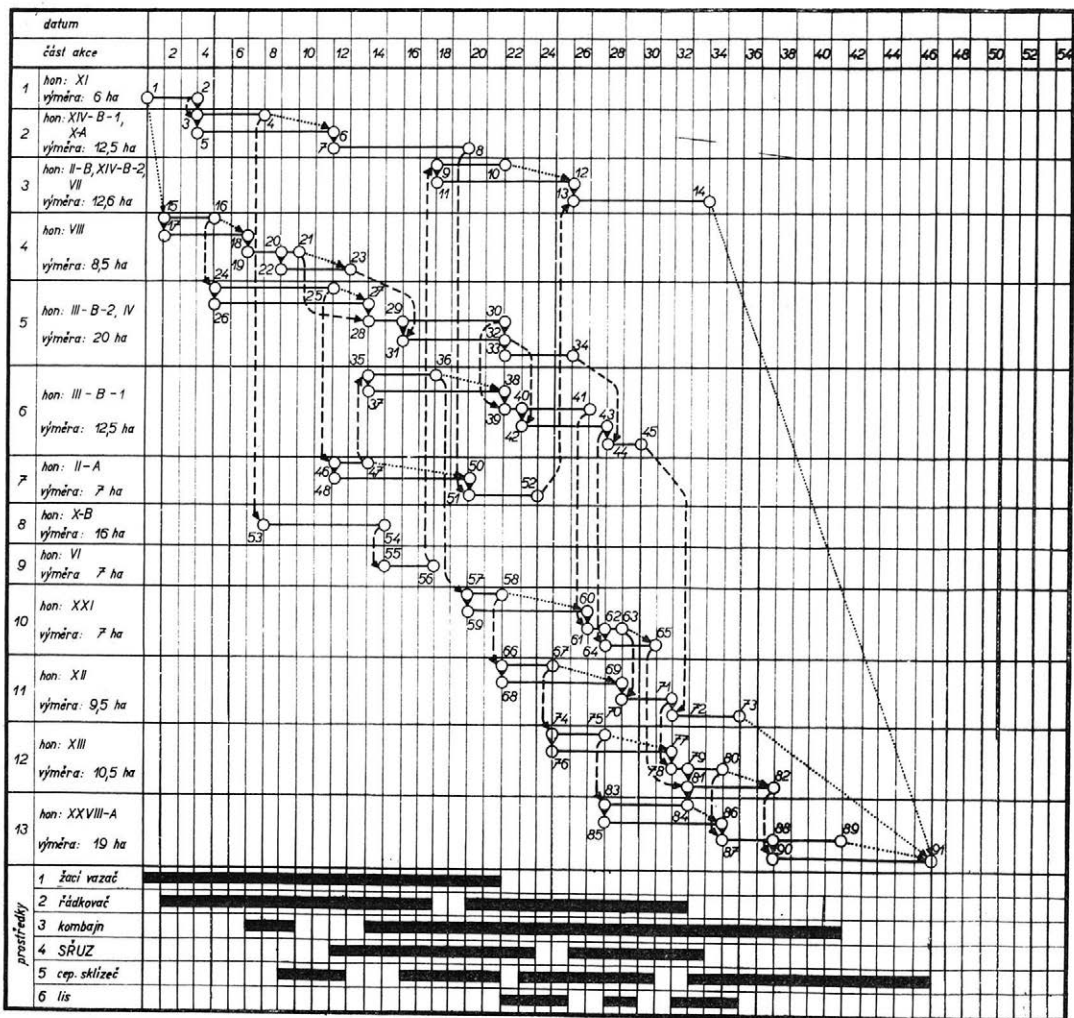
Posuďme, jak je možno aplikovat tyto etapy při sestavení plánu sezónních zemědělských prací.

Logický rozbor celé akce

Rozborem akce z hlediska použití „metod analýzy kritické cesty“ se rozumí vymezení cíle, objasnění všech technologických a organizačních i logických vztahů v projektu a definování jednotlivých etap a činností.

Z tohoto rozboru má vyplynout kostra celého grafu, tzn. stanovení jednotlivých posloupností činností, jejichž vzájemné vazby a tím vytvoření předpokladů pro sestrojení diagramu, znázorňujícího plán celé akce.

Důležitým problémem, který je třeba v této etapě řešit, je rozsah projektu. Tuto otázku není třeba obvykle řešit při sestavování např. plánu výstavby nějakého objektu. Zde rozsah objektu je dán a jde pouze o stupeň podrobnosti zpracování plánu.

Příloha

Plán žnových prací zemědělského podniku

Při aplikaci na sezónní práce v zemědělství je situace poněkud odlišná a sice z toho důvodu, že tato akce je určitým výsekem z celkové činnosti podniku, mající vazby jak na činnosti předchozí a následující, tak i na činnosti souběžné.

Systém činností totiž v hospodářské jednotce má zpravidla charakter nepřetržitého řetězu operací. Bylo by velmi obtížné hledat situaci, kdy veškerá činnost zemědělského podniku v určitém okamžiku začíná a v jiném zcela ustává. Je proto nutné zvolit určitý interval, ve kterém hodláme sledovat systém operací a operace přesahující tento rámec pak považujeme z hlediska daného účelu za nepodstatné. Tím dáme zkoumanému problému určité hranice ve smyslu vertikálním (časově).

Kromě toho je účelné zkoumat, zda neexistují určitá omezení nebo možná zjednodušení ve smyslu horizontálním, tj. v objemu a sortimentu zahrnovaných operací. Jako příklad by bylo možno uvést:

Podnik sklízí v časovém intervalu (t_0 , t_n) dva druhy výrobků, např. chmel a ostatní plodiny. Vzhledem k tomu, že operace týkající se sklizně chmele tvoří podstatnou část objemu všech operací a váže převážně množství použitých prostředků, jsou tyto operace pro podnik rozhodující. Je však třeba klást ještě další podmínku, a to aby mezi těmito částmi neexistovaly rozhodující organizační vazby, které nelze pominout. Není např. možné obě části odtrhnout, jestliže mají společné základní prostředky, které přechází v poměrně přesně určených termínech z jedné části na druhou.

Řadu méně podstatných vazeb mezi podobnými akcemi je ovšem možné nahradit nebo nebrat v úvahu. To umožňuje sestavovat menší, jednodušší části, dílčí projekty celého objemu činnosti určitého závodu, na které se v příslušném intervalu soustřeďuje pozornost vedení nebo určité skupiny pracovníků. Pro operativní řízení jsou tyto plány velmi užitečné. Při jejich sestavení je však vždy důležitý rámec, daný vertikálním a horizontálním vymezením projektu.

Jestliže by rozsah projektu nebyl správně vymezen, mohou vzniknout obtíže při vlastním sestavování grafu (členění činnosti, podrobnost, zahrnutí vnějších omezení apod.).

Dalším problémem je vnitřní členění projektu. Tento problém zahrnuje dvě důležité otázky:

1. do jaké podrobnosti je třeba jít při znázorňování plánu projektu;
2. jaký vliv má složenost projektu a do jaké míry je možné jednotlivé projekty slučovat.

Jak bylo již uvedeno, jsou sezónní práce (z hlediska použití „metod analýzy kritické cesty“) složené z jednotlivých dílčích projektů. Bylo by ovšem možné namítnout, že složenost projektu je do značné míry otázkou podrobnosti členění. V podstatě však vždy jde o vymezení určitých, dále technologicky nedělitelných sledů operací, z nichž každý můžeme chápat jako samostatný dílčí projekt.

Při vymezení těchto sledů, tj. částí celého projektu, bude důležitou úlohu samozřejmě hrát i podrobnost sledování operací. Bylo by sice např. možné sledovat velmi podrobně jednotlivé hony a na nich prováděné operace nebo dokonce jejich části. Ve většině podniků je však pro běžný provoz takovýto graf neúčelný.

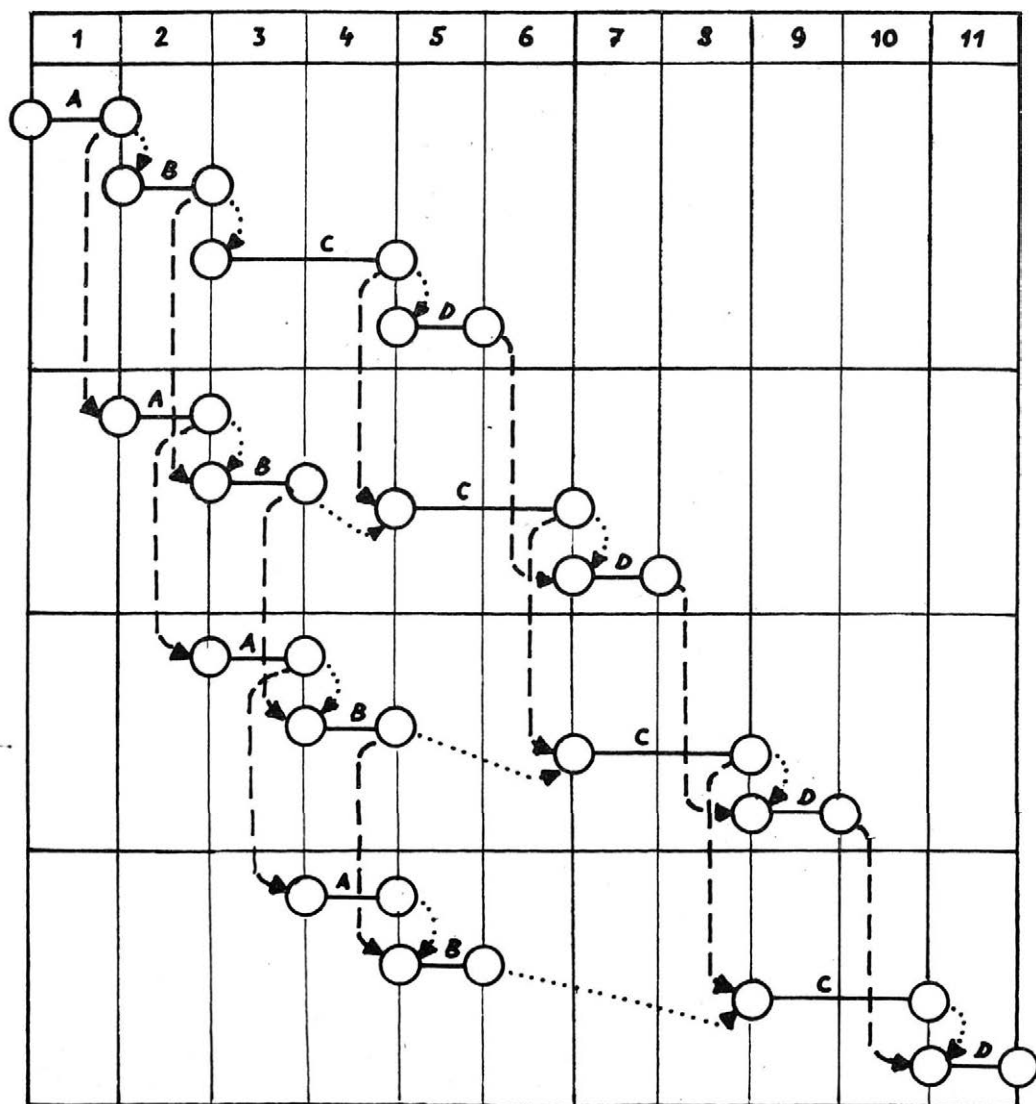
Takováto podrobnost totiž za současné situace daleko překračuje hranici úměrnosti vztahu mezi podrobností údajů a jejich schopností zobrazovat skutečnost na straně jedné a stabilitou těchto údajů na straně druhé. Je proto účelné zakreslovat pouze tak podrobný graf, pro jaký lze shromáždit vhodné údaje a který má význam pro řízení a sledování průběhu akce. Je proto vhodné zjed-

noduřování výchozího grafu především tam, kde nedochází k organizačně náročným situacím. Např. jestliže určitá skupina strojů a pracovníků obsáhne celou škálu technologicky na sebe navazujících operací a provádí je několikrát na různých místech, lze sloučit celou řadu činností v jeden technologický sled. Na obr. 1 je znázorněna např. následující situace:

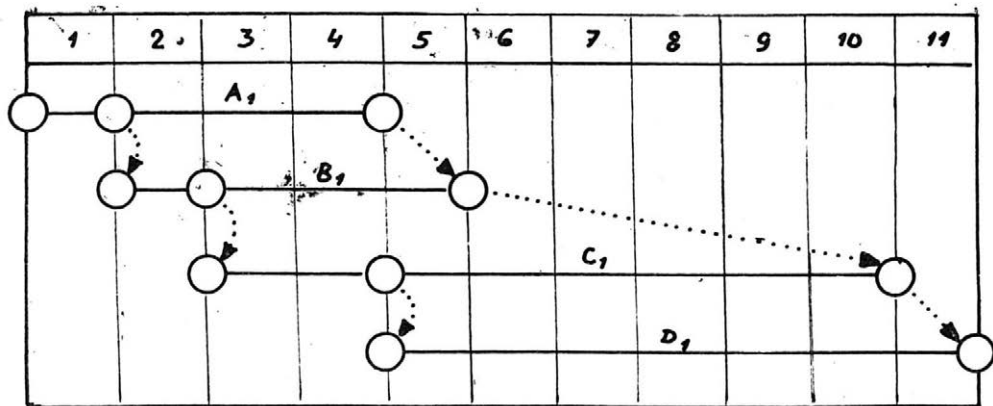
Technologický sled operací A, B, C, D má být proveden na čtyřech honech.

Uvedený sled by bylo možné sloučit v jednu technologickou posloupnost (obr. 2).

Z grafického znázornění je zřejmá výhoda podstatného zjednodušení grafu, ale současně vzniká tímto způsobem nebezpečí zkreslení. Nelze jistě nic namítat proti spojení činností A, B, C v činnosti A₁, B₁, C₁, jak je znázorněno na obr. 2,

1. Původní graf

2. Zjednodušený graf

přičemž doba trvání těchto spojených činností je vlastně součtem předchozích. Jinak je tomu již u činností typu D, kde bychom při sloučení jako „práci“ vykazali i volné časové jednotky (6., 8. a 10. časovou jednotku).

Předpokladem pro výše uvedené sloučení jednotlivých technologických linek je tedy jejich určitá vyváženost tak, aby bylo zaručeno minimální zkreslení. Ke zkreslení obvykle nedochází, mají-li operace postupně stále delší nebo stejnou dobu trvání, nebo rozdíly v dobách jsou z hlediska využití vznikajících prostojů zanedbatelné. V těchto případech je možno sloučit jednotlivé linky, aniž dojde k podstatnému zkreslení průběhu projektu.

Nelze samozřejmě provést sloučení různých technologických sledů nebo i stejných sledů, jestliže mezi jejich provedením je zpracováván jiný sled. Rovněž nelze sloučit technologické sledy, jejichž provedení je časově vzdáleno.

Uvedené možnosti lze využít i ke zjednodušení plánů sezónních prací. Jak bylo ukázáno na předcházejícím příkladu, lze projekt často bez hrubší chyby zjednodušit. Je ovšem nutno pečlivě volit slučované technologické sledy operací. Této problematice je proto v „metodice“ věnována značná pozornost.

V etapě logického rozboru celé akce lze při plánování sezónních prací pomocí „metody analýzy kritické cesty“ postupovat několika způsoby. Jedním z těchto způsobů je např. stanovení jednotlivých posloupností činností podle mechanizačních prostředků. To znamená, že např. určitý mechanizační prostředek bude mít v grafu vyhrazenou jednu tzv. „cestu“, ve které budou znázorněny všechny jeho činnosti bez ohledu na to, na kterém honu jsou prováděny.

Tím se zdánlivě složený projekt přemění v samostatný jednoduchý projekt. Tento postup je však jednak méně názorný a jednak, což je hlavní nedostatek, nevyjadřuje v grafu vztahy mezi činnostmi, jež probíhají na jednotlivých honech podle technologického sledu.

Další způsob je stanovení „cest“ podle jednotlivých honů. Tento způsob se ukazuje pro uplatňování „metody analýzy kritické cesty“ nejvýhodnějším a je proto v „metodice“ doporučován.

V souvislosti s otázkou vymezení rozsahu projektu je nutno připomenout, že při sestavování plánu sezónních prací musí vedení zemědělského podniku předem rozhodnout o tom, jakými technologiemi budou prováděny práce na jednotlivých honech, neboť „metody analýzy kritické cesty“ nemohou volbu nejvhodnějších technologií řešit.

Při aplikaci „metod analýzy kritické cesty“ v průmyslových odvětvích se před sestavováním vlastního plánu vypracovává seznam jednotlivých činností. Podle charakteru projektu bývá tento seznam doplněn přehledem definic jednotlivých uzlů. To vyplývá z povahy zpracovávaných projektů, neboť zde je již určena podrobná technologická struktura celé akce.

Při výzkumu aplikace těchto metod na zemědělské sezónní práce byly zkoumány různé způsoby zpracování podkladů. Postup uplatňovaný např. v průmyslu není vzhledem k charakteru sezónních prací vhodný. Sestavení přehledů (tabulek) činností totiž nutně předpokládá přesnou znalost všech činností i jejich vzájemných vztahů v projektu. Tento předpoklad není u sezónních prací splněn, jak vyplývá z již uvedené problematiky složitosti těchto projektů. Pracovník, který plán sezónních prací sestavuje, má k dispozici pouze část pevně určených vztahů mezi činnostmi (technologický sled operací), avšak vlastní skloubení celé akce musí teprve vytvořit. Na základě již provedených aplikací v zemědělských podnicích se proto navrhuje pracovat přímo se strukturálním grafem a využít jeho názornosti pro správné skloubení akce. Sestavování seznamu činností, případně popis jednotlivých uzlů lze nahradit plně vhodnou formou grafu. „Metodika“ proto neobsahuje popis zpracování podkladového materiálu v tabulkách.

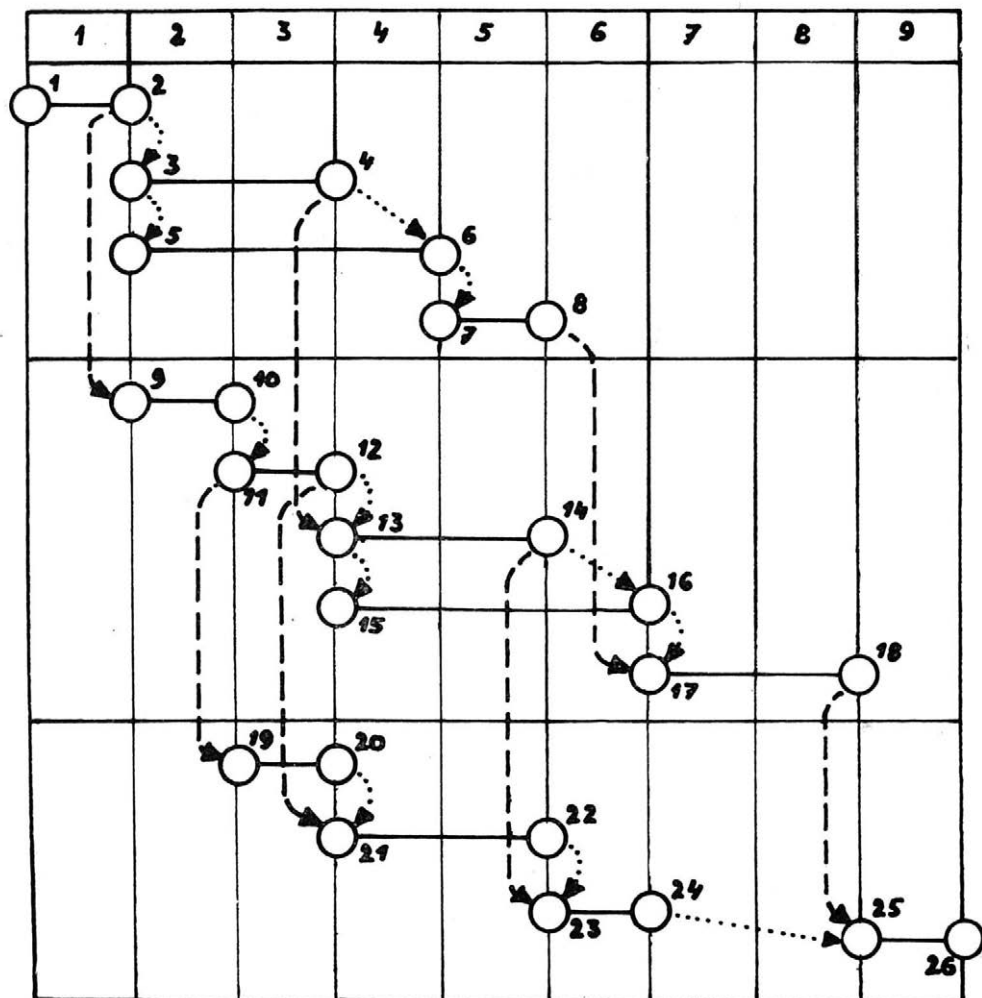
Sestrojení grafu

Základem metod analýzy kritické cesty je graf, který zobrazuje věcné a časové vztahy mezi uzly a činnostmi v projektu. Předpokladem pro sestavení grafu je volba správného způsobu znázornění. Způsob, jakým je graf zpracováván, by měl být maximálně názorný a zjednodušený. Podstatnou je při aplikaci na sezónní práce otázka technického provedení, přičemž možností grafického zachycení struktury projektu je celá řada. Z různých způsobů grafického znázornění se jako nejvýhodnější ukázal způsob uvedený na obr. 3.

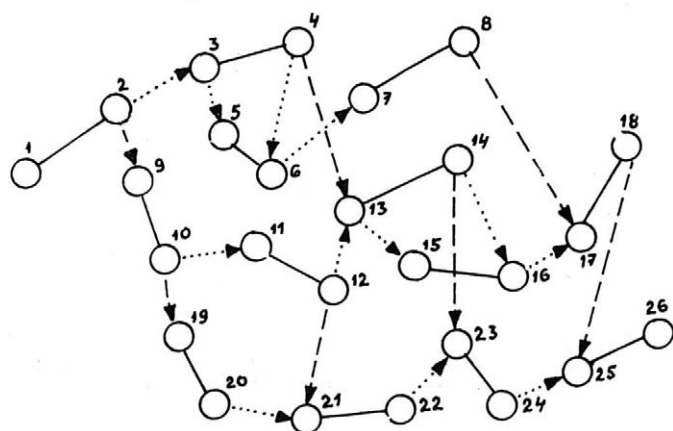
Tento graf používá časové sítě. Časovými jednotkami mohou být dny, týdny apod. Pro zjednodušení konstrukce je graf rozdělen horizontálními čarami na jednotlivé úseky, které představují hony, příp. skupiny honů. Jednotlivé kroužky v grafu znázorňují zahájení, ukončení nebo určitý stav činnosti. Pro snadnou orientaci v grafu a z důvodu sestavení podkladů pro výpočet jsou kroužky očíslovány. Spojnice mezi kroužky označují jednotlivé činnosti: čárkovaně vyznačené spojnice vyjadřují podmínky, za jakých může být zahájena nebo ukončena určitá práce.

Pro čtení grafu a jednoduché bilancování přesunů prostředků je tento způsob výhodný. „Klasická“ forma znázorňování není zde používána. Základním důvodem je to, že v projektech sezónních prací jsou zakreslovány přesuny některých důležitých prostředků jako fiktivní činnosti, vyjadřující předpoklady zahájení jednotlivých operací. V klasickém grafu tomu tak zpravidla nebývá, neboť podkladem je obvykle pouze technologická stránka problému, nikoliv přímé nasazení strojů. Ovšem počet zachycovaných technologických sledů je zpravidla vyšší a tyto se od sebe velmi podstatně liší. Poměrně méně často bývá u typických projektů používáno naprosto shodných prostředků jako je tomu u sezónních prací.

Kdybychom volili klasickou formu znázornění, pak by byly možné následující způsoby:

3. Způsob grafického znázornění struktury projektu

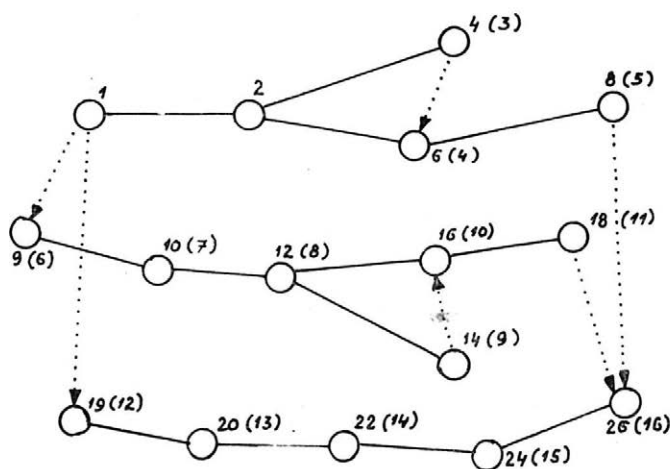

4. Znázornění daného projektu bez časové sítě

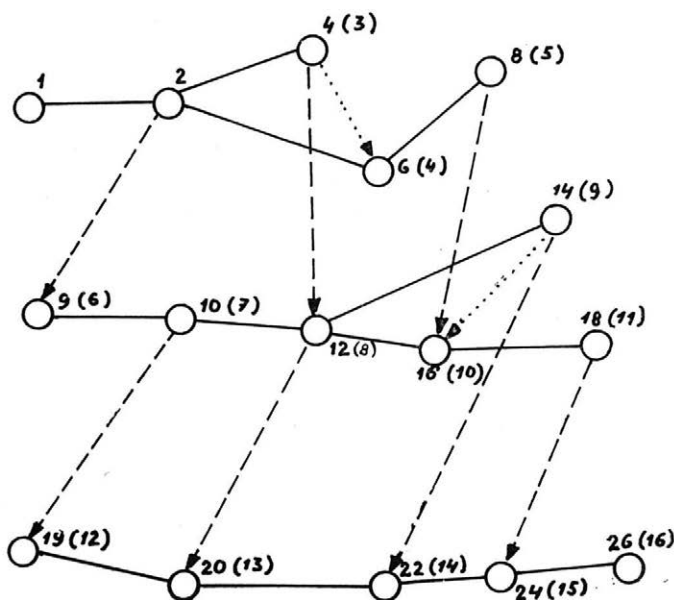
a) Zobrazit daný projekt v grafu bez časové sítě, včetně fiktivních činností, vyjadřujících technologické vazby (tedy při zachování zásady, že každá skutečná operace tvoří činnost se samostatným výchozím a konečným uzlem). Došli bychom k určité modifikaci CPM/PERT (B u d i l 1964). Tento problém je na příkladu předcházejícího projektu znázorněn na obr. 4.

b) Použít způsobu grafického znázornění, kdy jednotlivé skutečné činnosti mohou být řazeny přímo za sebou. Při tomto znázornění dostaneme poněkud jednodušší graf, protože odpadá určitý počet fiktivních činností (fiktivní činnosti technologického sledu). Pro uvedený projekt by mohl mít diagram tvar znázorněný na obr. 5.

c) Znázornit pouze technologický sled, tj. z předcházejícího diagramu vypustit fiktivní činnosti přesunu prostředků. Tím ovšem přestává být již formulována konkrétní struktura organizace projektu a dostáváme obecné vy-

5. Řazení jednotlivých skutečných činností přímo za sebou

6. Obecné vyjádření technologických vazeb

Činnost		Trvání	Začátek		Konec		Celková rezerva
			možný	nutný	možný	nutný	
1	2	1	0	0	1	1	0
1	3	0	1	1	1	1	0
3	4	2	1	1	3	3	0
3	5	0	1	2	1	2	1
4	6	0	3	5	3	5	2
5	6	3	1	2	4	5	1
7	8	1	4	5	5	6	1
6	7	0	4	5	4	5	1
2	9	0	1	1	1	1	0
4	13	0	3	3	3	3	0
8	17	0	5	6	5	6	1
9	10	1	1	1	2	2	0
11	12	1	2	2	3	3	0
10	11	0	2	2	2	2	0
12	13	0	3	3	3	3	0
10	19	0	2	4	2	4	2
12	21	0	3	5	3	5	2
13	14	2	3	4	5	6	1
15	16	3	3	3	6	6	0
17	18	2	6	6	8	8	0
14	23	0	5	7	5	7	2
13	15	0	3	3	3	3	0
14	16	0	5	6	5	6	1
16	17	0	6	6	6	6	0
18	25	0	8	8	8	8	0
19	20	1	2	4	3	5	2
21	22	2	3	5	5	7	2
23	24	1	5	7	6	8	2
25	26	1	8	8	9	9	0
20	21	0	3	5	3	5	2
22	23	0	5	7	5	7	2
24	25	0	6	8	6	8	2

Délka kritické cesty ... 9

jádrění technologických vazeb. V takovém případě vznikne graf znázorněný na obr. 6.

Porovnejme však nyní výsledky výpočtu těchto tří variant. Následující tabulky (I, II, III) obsahují vypočtené údaje, které charakterizují jednotlivé projekty.

Z hlediska přehlednosti výstupu a délky propočtu bychom mohli druhou variantu považovat za výhodnější (menší počet fiktivních činností). Třetí varianta je zřejmě pro řízení akce nepoužitelná. Vyjadřuje sice tytéž technologické vztahy činností jako předchozí dvě, avšak bez ohledu na disponibilitu prostředků. Vzhledem k tomu, že je otázka přesunu prostředků nejdůležitější a nejobtížnější stránkou celého problému, je tato poslední varianta nevhodná.

Nyní zbývá rozhodnout, kterou z prvních dvou variant můžeme považovat z hlediska daného typu projektu za vhodnější. První variantu jsme vlastně vytvořili vyjmutím doporučeného způsobu grafického znázornění z časové sítě. Na první pohled se zdá složitější a méně přehledná. Má však určité výhody.

II. Výsledek výpočtu (graf na obr. 5)

Činnost		Trvání	Začátek		Konec		Celková rezerva
			možný	nutný	možný	nutný	
1	2	1	0	0	1	1	0
2	4	2	1	1	3	3	0
2	6	3	1	2	4	5	1
4	6	0	3	5	3	5	2
2	9	0	1	1	1	1	0
6	8	1	4	5	5	6	1
8	16	0	5	6	5	6	1
9	10	1	1	1	2	2	0
10	12	1	2	2	3	3	0
10	19	0	2	5	2	5	3
4	12	0	3	3	3	3	0
12	14	2	3	4	5	6	1
12	16	3	3	3	6	6	0
14	16	0	5	6	5	6	1
14	22	0	5	7	5	7	2
12	20	0	3	5	3	5	2
10	19	0	2	5	2	5	3
16	18	2	6	6	8	8	0
18	24	0	8	8	8	8	0
19	20	0	2	5	2	5	3
20	22	2	3	5	5	7	2
22	24	1	5	7	6	8	2
24	26	1	8	8	9	9	0

Délka kritické cesty ... 9

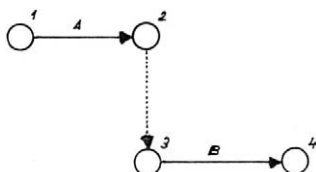
III. Výsledek výpočtu (graf na obr. 6)

Činnost		Trvání	Začátek		Konec		Celková rezerva
			možný	nutný	možný	nutný	
1	2	1	0	2	1	3	2
2	4	2	1	4	3	6	3
2	6	3	1	3	4	6	2
4	6	0	3	6	3	6	3
6	8	1	4	6	5	7	2
1	9	0	0	0	0	0	0
9	10	1	0	0	1	1	0
10	12	1	1	1	2	2	0
12	14	2	2	3	4	5	1
12	16	3	2	2	5	5	0
14	16	0	4	5	4	5	1
16	18	2	5	5	7	7	0
18	26	0	7	7	7	7	0
8	26	0	5	7	5	7	2
1	19	0	0	2	0	2	2
19	20	1	0	2	1	3	2
20	22	2	1	3	3	5	2
22	24	1	3	5	4	6	2
24	26	1	4	6	5	7	2

Délka kritické cesty ... 7

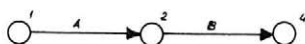
Jednou z nich je to, že pro každou operaci vytváříme skutečnou činnost, ke které přísluší samostatné uzly. V grafu tedy dvě za sebou jdoucí operace znázorníme takto:

1. varianta a

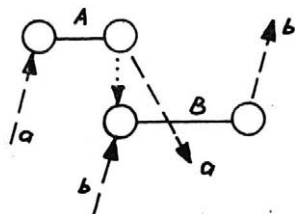
Ve druhé variantě bychom vynechali činnost 2—3 (fiktivní činnost označuje, že B může začít nejdříve po ukončení A) a graf by vypadal následovně:

2. varianta b

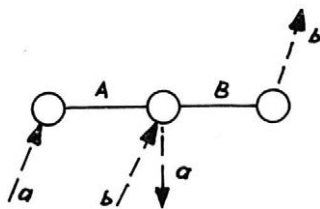

Jestliže ovšem operace jsou prováděny prostředky *a* a *b*, pak by graf měl vypadat takto:

1. varianta

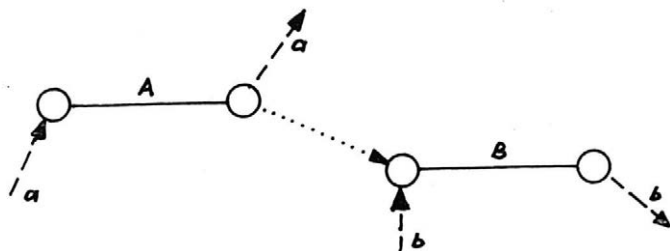
2. varianta

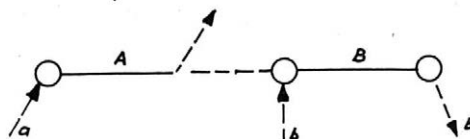
Nyní předpokládejme, že prostředek *b* musí být poměrně dlouhou dobu nasazen jinde a operace B bude proto posunuta na dobu podstatně pozdější, než jaká by z hlediska technologické následnosti operací byla přípustná. Operace A by tedy měla určitou rezervu, protože jak z grafu vyplývá, prostředek *a* na další operaci pracuje až v dalších časových jednotkách.

Graficky znázorněno:

1. varianta d

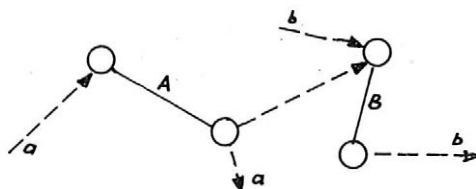

Druhou variantu nelze tímto způsobem znázornit, neboť přesun prostředků *a* by byl zkreslen, např.:

Toto zkrácení přesunu prostředků je také vysvětlením rozdílů ve výsledcích provedených výpočtů v předchozí části.

Grafy (obr. 1—3) byly zakreslovány pro větší názornost v čase, tj. délka činností a jejich umístění vyjadřovala dobu trvání, případně zahájení a ukončení činnosti. Totéž bychom samozřejmě mohli znázornit i bez časové sítě, tedy tak jako grafy uvedených variant. Náčrtek by mohl mít např. následující podobu:

Rozdíl v názornosti obou případů je zřejmý. Především z důvodu názornosti a přehlednosti je jako první z prací na sestavení grafu uváděna v „metodice“ příprava časové sítě. Tato část je důležitá také proto, že pracovník před vlastním zahájením znázorňování projektu musí zvážit velikost základní jednotky a tedy podrobnost znázornění.

Správné sestavení grafu, tj. skloubení činností v souladu se skutečnými technologickými vztahy operací, je rozhodující pro výsledek celé práce. Proto je otázce zachycení činností a vyjádření jejich vztahů věnována podstatná část „metodiky“. Nejedná se zde pouze o vztahy mezi činnostmi navzájem, nýbrž i o vyjádření termínů jejich případného zahájení a ukončení.

Provedení výpočtu

Provedení výpočtu na samočinném počítači vyžaduje zpracování údajů určitou předepsanou formou. Tato část práce je již zcela mechanická a správně sestavený graf může pro výpočet přepsat i ten, kdo o jeho věcné náplni nic neví. Je však důležité, aby přepis grafu do formy vstupních dat pro výpočet byl prováděn s maximální přesností a pečlivostí. Při nesprávném přepisu dojde nejen ke ztrátě strojového času, ale především ke ztrátě času v přípravě projektu, což často může znamenat úplné nebo podstatné zmaření dosavadní práce.

Používaná forma grafického znázornění je výhodná, protože umožňuje poměrně systematický a přehledný přepis. Jednotlivé typy činností jsou odděleně přepisovány postupně na jednotlivých částech projektu. Dosavadní zkušenosti ukazují, že forma přepisu popisovaná v „metodice“ je velmi účelná a vykazuje nejmenší procento chyb. Pro usnadnění přepisu grafu a manipulace při děrování byl navržen formulář, který je platný pro existující program pro počítač MINSK 22.

Analýza výsledků výpočtu

Při dosavadní aplikaci „metod analýzy kritické cesty“ bylo nutno se přizpůsobit existujícímu programu na samočinném počítači. To znamená, že prováděné rozborů a jejich popis v „metodice“ je zaměřen na formu výstupu, danou tímto programem.

Poznatky z řady praktických propočtů a jejich analýzy ukázaly, že vhodnou úpravou výstupu, přizpůsobenému účelu těchto projektů, by bylo možno odstranit dosud nutné mechanické práce (třídění a uspořádání činností) a současně napomoci k vyhodnocení výsledku.

Rozbor výsledku výpočtu je podle zkušeností z dosavadních praktických aplikací účelné provádět následujícím způsobem:

- zakreslením výsledků výpočtu do grafu,
- provedením rozboru kritické cesty,
- definitivní úpravou plánu.

Zakreslení výsledků výpočtu do grafu

Při klasické formě síťového grafu se z výsledků výpočtu zakresluje do grafu pouze „kritická cesta“. Tato „kritická cesta“ je určena činnostmi s nulovou rezervou. (Podle konkrétního programu může být určena i činnostmi s nejmenší kladnou nebo největší zápornou rezervou). Při aplikaci metody analýzy kritické cesty na sezónní práce se rozšiřuje zakreslování výsledků výpočtu o vyznačování časových rezerv (celkových). To je umožněno především použitím časové sítě.

Takovýto diagram pak obsahuje všechny údaje získané výpočtem, je přehledný a zjednodušuje rozbor v tom, že pracovník manipuluje pouze s grafem jako jediným podkladovým materiálem.

Provedení rozboru kritické cesty

Graf se zakreslenou kritickou cestou a časovými rezervami dává řídícím pracovníkům jasný přehled o předpokládaném průběhu akce. Pracovník, který již při sestavování grafu byl veden k celkovému skloubení akce, získává nyní další důležité údaje o významu jednotlivých činností z hlediska dokončení celé akce. To umožňuje provedení řady opatření k zabezpečení stability plánu. Tato opatření mohou být provedena následujícími způsoby:

Využití zdrojů, které poskytuje samotný plán (uvnitř projektu).

Použití časové sítě při zpracování grafu přináší jako velkou výhodu možnost odhalení rezerv, existujících ve využití prostředků uvnitř daného projektu. Promítneme-li totiž činnosti jednotlivých prostředků do vodorovných přímků v dolní části grafu, dostáváme názorný přehled o jejich využití. Pomocí tohoto znázornění zjistíme velmi snadno volné kapacity, kterých je možno využít při zajištění průběhu kritických činností. Podle dosud provedených aplikací je možno soudit, že je nejúčelnější využít výhod použitého způsobu grafického znázornění a provádět uvedené změny přímo v grafu bez jakýchkoliv pomocných propočtů a náčrtků. *Tento postup je dokončením logické konstrukce celého modelu sezónních prací.* Tímto způsobem je upravena původní představa odpovědného pracovníka a plán představuje určitou suboptimální variantu. V tom je také jedna ze základních odlišností tohoto plánu od plánů sestavovaných tradičním způsobem.

Ve složitějších projektech znamená uvedený postup další práci s grafem. Vycházejme-li z podmínek zemědělství, kde pracovníci nemají často dostatek času na podrobné zpracování rozboru a nemají zpravidla ani dostatek zkušeností v práci s rozsáhlým grafickým materiálem, bylo by účelné mechanizovat také tuto etapu prací. Podstata by spočívala především v tom, že program by jako jeden z výsledků propočtu poskytl údaje o využití jednotlivých druhů prostředků. Další automatizování postupu rozboru by bylo vhodné provést tím způsobem, aby rozbor volných prostojů prostředků a jejich využití na kritických nebo subkritických činnostech bylo rovněž prováděno programem.

Kromě rozboru kritické cesty umožňuje zpracovaný graf rozlišit i jednotlivé subkritické cesty. V podmínkách zemědělství, kdy na průběh jednotlivých částí akce působí celá řada nahodilých vlivů, je nutno vedle kritické cesty pokud možno stabilizovat i další, tzv. „subkritické cesty“. Pod pojmem „subkritická cesta“ máme v daném případě na mysli posloupnost činností s určitou výší „celkové rezervy“. Propočet nám umožňuje roztrždit jednotlivé „cesty“ podle jejich „kritičnosti“ a provést analýzu především těch „subkritických cest“, které mají pouze malou časovou rezervu a z hlediska nahodilých vlivů, které na provedení projektu působí, by se mohly stát v průběhu akce kritickými. Postup jejich rozboru a pojištění průběhu je obdobný jako u kritické cesty.

Zabezpečení plánu ze zdrojů mimo závod

Vedle popsání způsobu zabezpečování kritických a subkritických cest sladěním uvnitř projektu je třeba hledat možnosti vytvoření rezerv v prostředcích. Např. u větších zemědělských podniků může z grafu vyplynout účelná kooperace mezi jednotlivými středisky nebo farmami (případně jinými podniky), přičemž tento způsob sestavení plánu právě umožňuje vedení velkého podniku účelně manipulovat s některými prostředky. Mimoto plán poskytuje i konkrétní podklady pro jednání s patronátními závody nebo okresními orgány.

Možnosti nalezení rezerv v prostředcích a provádění uvedených opatření jsou značně zvýšeny znázorněním grafu v časové síti.

Využití zdrojů uvnitř závodu

Kromě hledání materiálních rezerv pro pojištění kritických a subkritických činností lze využít k zabezpečení plánu socialistickou soutěž a prémiování. Graf, ve kterém jsou uspořádány a označeny činnosti podle své důležitosti vzhledem k včasnému ukončení celé akce, umožňuje vedení podniku stanovit prémie, odstupňované podle významu jednotlivých operací s ohledem na zabezpečení průběhu celého projektu. Rovněž pro socialistickou soutěž skýtá takto sestavený plán objektivní kritéria.

Způsobů, jak využít premií a socialistické soutěže k zabezpečení plánu, je celá řada. První pokus v praxi byl proveden v JZD Unhošť při sestavování plánu podzemních prací před několika léty.

Definitivní úprava grafu

Po provedení všech uvedených opatření lze provést konečnou úpravu grafu. Vzhledem k charakteru sezónních prací je zejména výhodné barevně rozlišit sled činností jednotlivých mechanizačních prostředků. Tím se dosáhne velmi názorného přehledu o nasazení jednotlivých prostředků v průběhu akce. Pro snazší manipulaci s plánem v průběhu akce je možno zejména při rozsáhlejších plánech sestavit jednoduchý graf, ve kterém budou znázorněny pouze kritické a subkritické činnosti. Tento způsob totiž umožňuje snadné a rychlé přepracování nebo úpravu grafu v případě, že dojde k podstatným změnám v průběhu, které narušují celou strukturu grafu.

Použití grafu pro operativní řízení akce

Graf po konečné úpravě, sestavený pomocí „metod analýzy kritické cesty“ představuje, jak již bylo uvedeno, model předpokládaného průběhu celé akce. Přitom tento model má určitou „volnost“, danou jednak tím, že již v údajích o trvání činností jsou brány v úvahu možné potíže v průběhu (nepříznivé počasí,

poruchy strojů apod.), jejichž vyčerpání neohrožuje celkové dodržení termínu ukončení celého projektu. Má-li však tento model sloužit jako nástroj řízení, musí umožňovat provedení operativních úprav v souladu se změněnou situací ve skutečném průběhu a tím dát nové potřebné informace k rozhodování.

V průběhu realizace plánu může dojít proti původnímu předpokladu v podstatě k následujícím změnám:

- zastavení všech prací v určitém období v důsledku nepříznivého počasí,
- prodloužení doby trvání jednotlivých činností nad očekávanou hodnotu,
- zkrácení doby trvání některých činností,
- vypuštění některé činnosti,
- změna v nasazení prostředků v projektu,
- změna v pořadí zpracovaných honů.

Rozsahem a četností výskytu těchto změn proti předpokladu se podstatně odlišují sezónní práce od typů projektů, při nichž se běžně „metod analýzy kritické cesty“ používá.

Jednotlivé situace lze řešit různým způsobem:

Zastavení všech prací v určitém období v důsledku nepříznivého počasí

Tato situace bývá podle dosavadních zkušeností častá. Pokud jde o dopad těchto změn na graf projektu a velikost rezerv u jednotlivých činností, je třeba rozlišovat dva druhy plánu.

Jestliže v plánu sezónních prací jsou zahrnovány z nějakého důvodu i činnosti, které se netýkají práce přímo na honech (čištění, moření apod.), pak činnosti týkající se polních prací se v celém projektu zpravidla zastaví na určitou dobu, aniž nastane změna v jejich vzájemné vazbě a velikosti časových rezerv. U ostatních činností v případě, že jejich průběh není nepříznivým počasím narušen, dojde vzhledem k prodloužení trvání předchozího druhu operací ke změně velikosti rezerv. Probíhá-li „kritická cesta“ právě těmito činnostmi a doba trvání nepříznivého počasí nepřevyšuje nejmenší z časových rezerv činností u polních prací, pak v plánu není nutno provádět změny. V případě, že „kritická cesta“ probíhá činnostmi představujícími polní práce, pak dochází k prodloužení trvání celého projektu a u ostatních prací nastanou změny v časových rezervách.

Většina projektů však je sestavována pouze z činností, představujících polní práce. V takovém případě je vyrovnání působením klimatických vlivů zpravidla velmi jednoduché, neboť se upraví pouze označení časových jednotek v grafu. V každém případě znamená působení těchto vlivů při nezměněné struktuře a organizaci akce posunutí konečného termínu celého projektu. Jestliže zemědělský podnik chce dodržet původně stanovený termín ukončení, pak je třeba znovu provést analýzu „kritické cesty“ (příp. subkritických cest) a snažit se o zkrácení jejich průběhu na požadovanou dobu.

Prodloužení doby trvání jednotlivých činností nad očekávanou hodnotu

Kromě působení klimatických vlivů, které zpravidla ovlivní celý projekt současně, dojde z různých důvodů ke změnám trvání jednotlivých činností proti původnímu předpokladu. Pokud toto prodloužení zasáhne „nekritické činnosti“ a prodloužení není vyšší než jejich rezerva, nemá to na průběh akce podstatnější vliv. V případě, že rezerva je nedostatečná pro vyrovnání neočekávané změny trvání činnosti nebo se změní doba trvání kritické činnosti, pak se nutně změní jak délka projektu, tak velikost časové rezervy činností. Tyto změny však nebývají podle dosavadních zkušeností tak rozsáhlé, aby je nebylo možné v grafu vyrovnat. Velmi výhodné je zde použití časové sítě, která podstatně usnadňuje opravy. Pro-

dloužení projektu je třeba posuzovat stejně jako při analýze „kritické cesty“ a případně se snažit zkrátit změněnou dobu jeho trvání rychlejším provedením dalších činností, případně zajištěním dodatečných prostředků. Postup je shodný se způsobem analýzy kritické cesty.

Zkrácení doby trvání některých činností

Časové odhady doby trvání jednotlivých činností mohou být ve skutečném průběhu nejen překročeny, ale v některých případech dochází i k jejich zkracování. Je zřejmé, že zkrácení určité činnosti se především projeví růstem celkové rezervy této činnosti (případně činností následujících). Jestliže dojde ke zkrácení kritické činnosti, pak má tato změna vliv i na zkrácení doby trvání celého projektu. Zkrácení doby trvání projektu nemusí být ovšem vždy úměrné velikosti zkrácení kritické cesty. Z tohoto hlediska je velmi důležitý rozdíl mezi dobou trvání kritické cesty a druhé nejdelší subkritické cesty projektu.

V grafickém znázornění se zkrácení některých činností dá velmi jednoduše zachytit (obdobným způsobem jako jejich prodloužení). Podle dosavadních zkušeností je možné většinu změn tohoto typu vyrovnat v grafu bez provedení rozsáhlejších zásahů. Jestliže dochází k většímu počtu zkrácení činností, je třeba přezkoumat, zda navržené časové odhady, podle kterých byl projekt řešen, jsou správné a odpovídají podmínkám jeho provedení.

Vypuštění nebo doplnění činnosti

V průběhu provádění akce může nastat situace, kdy v důsledku změněných podmínek jejího provedení je některá činnost zbytečná, nebo naopak je nutné určitou činnost zařadit navíc proti původnímu předpokladu.

Jestliže zařazujeme novou činnost, pak záleží na tom, zda navazuje na kritickou činnost nebo zda je vkládána mezi činnosti s určitou rezervou. V případě, že se jedná o činnost vkládanou mezi kritické činnosti, bude mít takováto změna za následek prodloužení doby trvání celého projektu. V tomto případě je třeba provést rozbor nové „kritické cesty“ (jednotlivých činností), jak bylo uvedeno výše.

Pokud vkládáme činnost mimo „kritickou cestu“, tj. navazuje-li na tuto činnost „nekritická činnost“ s určitou rezervou, může být doba trvání projektu zachována v případě, že není doba trvání doplňované činnosti větší než vypočtená celková rezerva na ní navazující činnosti. V opačném případě vznikne nová kritická cesta a její rozbor se provede již způsobem dříve uvedeným.

V praktické aplikaci „metod analýzy kritické cesty“ na sezónní práce se může vyskytnout i případ, kdy původně předpokládaná činnost může nebo musí být vynechána. Tento případ bychom mohli charakterizovat jako zkrácení doby trvání příslušné činnosti na nulu. Pak je možné pro tuto situaci použít postup jako u zkrácené doby trvání některých činností.

Doplnění činností (případně vypuštění jednotlivých činností) si může vyžádat přepracování celého grafu zejména v případě, že těchto změn bude více a původní graf by se stal nepřehledným. Podle dosavadních zkušeností není výskyt těchto situací příliš častý a jednotlivé změny se nechají velmi snadno opravit v původním grafu.

Změna v nasazení prostředků v projektu

Tento typ změny je pro grafické znázornění průběhu akce i pro vypočtené hodnoty rezerv jednotlivých činností nejprůběžnější. Jak bylo uvedeno, je znázorněný graf sezónních prací vlastně jednou z mnoha možných variant skladby projektu a tato varianta je ve své konkrétní podobě dána především způsobem na-

sazení prostředků. Jestliže v důsledku změněných podmínek bude nutno nasazení prostředků změnit, pak ve většině případů bude nutné provést znovu celý propočet. (Nová akce je z hlediska návaznosti zcela odlišná od předchozí a vypočtené hodnoty rezerv a vypočtená „kritická cesta“ pozbývá proto platnost.)

V nutnosti provedení nového propočtu by bylo možné vidět brzdu rozšíření používané metody do široké praxe, a to především proto, že nová formulace problému, doba potřebná k provedení propočtu (včetně přípravy dat) a rozbor výsledku by si vyžádal delší dobu, takže by nebylo možné propočet použít pro operativní řízení.

Zkušenosti však ukazují, že pokud zemědělský podnik sestaví skutečně odpovědně původní variantu plánu, pak není častý případ, že by docházelo k radikálním změnám, vyžadujícím nový propočet.

Změna v pořadí zpracovaných honů

Tento typ změny v grafech sezónních prací velmi těsně souvisí s předcházejícími změnami projektů, tj. především se změnou nasazení jednotlivých typů prostředků. Jak je uvedeno v předcházejícím, je předpokladem pro zahájení prací na grafu jasné vymezení částí projektu a jejich sestavení podle doby zahájení. Doba zahájení zpracování jednotlivých honů musí ovšem stanovit pracovníci podniku podle znalosti skutečných podmínek provozu a podle požadavků agrotechniky. Toto pořadí se ale může v průběhu akce změnit.

Vzhledem k tomu, že takováto změna přetváří zcela daný projekt a že tedy nutně vyžaduje novou formulaci a propočet, je důležité zjistit, jak často se tato situace v praktické aplikaci může vyskytnout.

Na základě dosud provedených aplikací se ukazuje, že je-li plán zpracován odpovědně s cílem co nejlépe vystihnout podmínky provozu a je-li vynaloženo v průběhu akce všechno úsilí na jeho dodržení, pak je výskyt změn pořadí poměrně nízký, nebo je takového charakteru, že jej lze v původním grafu snadno znázornit a opravit, pokud ovšem změna v pořadí honů neposune počátek (zahájení) práce na daném honu tak, že sestoupí do „kritické“ činnosti na honu předchozím.

Jestliže je plán sestaven a případné odlišnosti od původního průběhu jsou řešeny bez ohledu na jeho strukturu, pak i jednoduchá změna, která by nemusela původní graf podstatněji porušit, jej zcela změní a vyžádá si nový propočet. Tato otázka úzce souvisí s otázkou pravomoci pracovníka, který projekt sestavuje a řídí. Proto je v „metodice“ před vlastním popisem postupu uvedeno jako prvořadý předpoklad vytvoření podmínek pro správnou aplikaci uvedených metod. Jsou-li tyto předpoklady splněny, je i výskyt těchto uvedených změn, které často vyplývají z rozdílu mezi stanoveným plánem a jeho provedením, poměrně malý.

Přesto je ovšem nutné počítat v praktických aplikacích i s určitým počtem těchto změn a tedy i s nutností v poměrně krátké době provést nový propočet.

Předpoklady pro zavedení navrženého postupu do praxe

Jak již bylo uvedeno, jednou z okolností, která musela být při hledání nejvhodnější aplikace metod „analýzy kritické cesty“ při plánování sezónních prací stále brána v úvahu, jsou současné podmínky v zemědělských podnicích. Většina vedoucích pracovníků zemědělských podniků totiž nemá dobrý vztah k tzv. administrativním pracím. Mnoho vedoucích pracovníků spoléhá více na své zkušenosti a podceňuje některé nové způsoby organizace a řízení. Teprve jsou-li přesvědčeni o jejich výhodách, lze počítat s plným zainteresováním při jejich uplatňování.

Při zavádění matematických metod do oblasti řízení a ekonomiky vystupuje do popředí především problém pracnosti a náročnosti při uplatnění těchto metod. Průkazná efektivnost použití těchto metod závisí na řádné přípravě podkladů, dokonalé formulaci problému a mnohdy na řadě dalších předběžných prací, které při dosavadních metodách nebylo nutno provádět. Všeobecně lze říci, že použití matematických metod zvyšuje nároky na vedoucí pracovníky, a to jak po stránce odborné, tak i z hlediska nutnosti seznámit se alespoň v minimální míře s novou metodou. To vše vyvolává dojem, že postup při uplatňování těchto metod je pracnější než dosavadní způsob. Zde je však nutno vidět dvě stránky tohoto problému. Pokud jde o „pracnost“ vyvolanou důkladnějším rozбором jevů, přípravy a odborného posuzování podkladů, jejich analýzy apod., pak její zvýšení může být jen vítáno. Jestliže však zavedení nových metod by mělo znamenat neúměrné zvýšení pouze „administrativních“ prací bez průkaznějšího efektu použití nové metody, pak by pochopitelně šlo o negativní jev a nebylo by správné novou metodu prosazovat.

Doporučovaná „metodika“ pro zemědělskou praxi je proto vedena snahou celý postup aplikace této metody maximálně zjednodušit.

V navrženém postupu je základním problémem sestavení grafu. Zde je nutno rozlišovat opět dvě stránky této činnosti. Je to jednak technické zpracování, tj. zakreslení jednotlivých operací, jednak tvůrčí činnost, tzn. vlastní tvorba modelu předpokládané akce.

Technické zpracování grafu představuje z tzv. administrativních prací podstatnou část času vynaloženého na sestavení plánu pomocí použité metody „analýzy kritické cesty“. Vzhledem k tomu, že se jedná o dosud velmi málo používanou formu práce s podkladovým materiálem, se kterou je v zemědělském provozu seznámeno podrobněji velmi málo pracovníků, je důležitá otázka zjednodušení této etapy práce.

Nejedná se přitom pouze o sestavení grafu, ale i o jeho přehlednost, usnadňující čtení výsledků i pracovníkům, kteří s grafem nejsou podrobně seznámeni.

Jednou z cest je, jak již bylo uvedeno, použití časové sítě. Tato otázka je v podstatě vyřešena. Jak bylo prokázáno na řadě praktických aplikací, použití časové sítě je velmi výhodné.

Stále však zůstává jako „obávaná“ práce při sestavování grafu jeho technické vypracování. Základním problémem zde tedy je nalézt způsob techniky zpracování, který by umožnil:

- rychlé a přehledné zpracování grafu,
- zpracovat graf tak, aby byl názorný a přitom úhledný (což je důležité i z psychologického hlediska),
- zpracovat graf nenáročným a nenákladným způsobem,
- zpracovat graf kterýmkoliv pracovníkem.

V souvislosti s použitím moderní výpočetní techniky se uvažovalo např. o použití tzv. grafomatu. Toto zařízení umožňuje provést výpočet projektu a přímo ve výpočetním středisku zakreslit graf. Tato možnost vypadá velmi lákavě a po stránce technické by byla skutečně výhodná. Proti jejímu použití však je možno mít některé výhady:

- práce grafomatu je poměrně drahá, zejména při zpracování grafů podobného typu jako jsou síťové diagramy;
- zpracování jednoho grafu vyžaduje poměrně dlouhou dobu, což prodlužuje dobu výpočtu a současně ztěžuje možnost rychlé změny projektu;

— kromě uvedených důvodů je současný stav takový, že přístrojů tohoto druhu je v republice pouze několik a že počítače MINSK, na kterých se předpokládá především provádění propočtů, jím nejsou vybaveny.

V řadě případů je používána pro vypracování různých diagramů a harmonogramů s výhodou magnetická tabule. Při řešení daného problému byla zkoumána i možnost jejího použití při sestavování síťového grafu. Ve srovnání s použitím grafomatu je tento způsob poměrně levný a dostupný každému závodnímu a jeho použití by nebylo pouze jednostranné pro tento typ grafů. Byly také zkoumány způsoby použití jednotlivých druhů magnetů pro znázornění prvků grafu na několika praktických případech. Ukazuje se však několik nevýhod tohoto postupu:

— pro složitější projekty, kdy je třeba sladit přesuny řady prostředků a v projektu je více než 50—70 skutečných činností, se tento způsob stává nepřehledný a manipulace s rozsáhlejším podkladovým materiálem je obtížná;

— po stránce technické je dost závažné i to, že graf sestavený tímto způsobem může být snadno poškozen a bylo by často třeba jej upravovat a kontrolovat.

Velkou předností je však značná pohyblivost grafu při jeho sestavování. Magnetickou tabuli lze s výhodou použít pro malé projekty při jejich sestavování a zlepšování jejich sladění, případně pro sladění jednotlivých částí větších projektů.

Jako výhodné se ukazuje po sestavení grafů na magnetické tabuli výsledek překreslit na papír tak, aby bylo možno činnosti očíslovat a bez chyb přepsat pro předání k výpočtu.

V řadě dosavadních aplikací bylo použito především běžných prostředků pro zpracování grafu. Je to uplatnění barevného, jednoduchého zakreslení jednotlivých druhů činností nebo jednotlivých prostředků do časové sítě. Tento způsob je jistě nejvíce dostupný. Po zpracování a sladění větších projektů, kdy se řada původních předpokladů a návrhů mění a v grafu je škrtnuto a gumováno, vzniká však poměrně velká možnost chyb a nesrovnalostí. Zpravidla vyžaduje proto předběžně sestavený graf překreslení do „čistopisu“, podle kterého je teprve prováděn propočet. To ovšem znamená zvýšení časového nákladu na technické zpracování grafu, což často vede k názoru, že je použita metoda považována za příliš náročnou z hlediska formálního zpracování.

Z toho důvodu se jako velmi vhodné ukazuje zhotovení jednoduchých rázů pro jednotlivé prvky grafu (uzly-kroužky, čísla, různé typy čar apod.), se kterými je možno sestavit graf rychleji než zakreslováním běžnými prostředky, aniž při tom utrpí přehlednost a formální stránka grafu. To znamená, že odpadá překreslování grafu po ukončení práce na jeho věcné struktuře a je tedy ve srovnání s dosud běžným postupem dosahováno podstatné časové úspory. Zpracování variant grafu je při tomto způsobu poměrně jednoduché. Je možné použít slabší průhledný papír, který se přes první variantu zpracovaného diagramu položí a velmi snadno a rychle obtiskne ty části diagramu, které zůstávají beze změny a zbytek je doplněn podle nových předpokladů. Stejným způsobem je možno zpracovat rychle menší počet kopií grafu, např. pro jednotlivé pracovníky vedení hospodářství nebo ředitelství statků apod. Tímto způsobem bylo zpracováno několik praktických příkladů a ukázalo se, že zhotovení velmi úhledného grafu je záležitost celkem zanedbatelné doby i pro pracovníka, který není zblhlý v sestavování grafu.

Další důležitou otázkou je provedení výpočtu, tj. určení „kritické cesty“ a časových rezerv. V literatuře se často uvádí, že samočinné počítače se vyplatí

použít teprve při výpočtu projektu, který má více než 100 nebo 150 uzlů. Graf sezónních prací má tu zvláštnost, že se vyznačuje značným počtem fiktivních činností (v důsledku vyznačených přesunů prostředků). V klasickém znázornění by projekty sezónních prací byly i při relativně nízkém počtu uzlů značně nepřehledné a při ručním výpočtu by velmi snadno docházelo k chybám. Použitím časové sítě se přehlednost grafu podstatně zvyšuje a tím se i usnadňuje výpočet bez použití počítače.

Je ovšem otázka, je-li vůbec reálné uvažovat o možnosti uplatnění těchto metod v zemědělství v případě, že by propočty měly být provedeny ručně.

Předpokladem by především bylo, že pracovníci podniku by museli dobře ovládat algoritmus metody. Připustíme-li, že by bylo možno v širším měřítku tuto podmínku předpokládat, existuje problém pracnosti výpočtu. Provést výpočet v grafu, který má 60–80 uzlů a řadu fiktivních činností, je i pro zapracovaného pracovníka práce na několik hodin. Přitom není záruka, že výpočet je proveden správně.

Provádění ručních výpočtů i u malých příkladů by znamenalo, že počet aplikací této metody by se omezil jen na experimentální případy a jejich praktický přínos by byl minimální. Jednou z vážných překážek by přitom byl i nedostatek času na provedení nového propočtu v kritickou dobu.

Z uvedených důvodů se v „metodice“ předpokládá, že výpočet se bude provádět pouze na samočinném počítači. To znamená, že výpočet i složitých grafů bude proveden správně a rychle, pracovníci podniků nemusí podrobně ovládat algoritmus metody a je možno provádět propočty několika variant, což by při ručním výpočtu bylo neúnosné.

Podmínkou pro realizaci těchto výhod je možnost dostatečně rychlého styku s počítačem. V průběhu akce může totiž dojít k podstatným změnám, které budou vyžadovat rychlé provedení nového propočtu. Dosavadní zkušenosti ukazují, že i při větším rozšíření těchto metod postačí běžný poštovní styk při rychlé práci výpočetního střediska.

Existují ovšem ještě některé další možnosti, jak uvedený postup zjednodušit nebo upravit tak, aby poskytl podrobnější a přesnější údaje o plánované akci.

Některé modifikace uvedených metod uplatňované v zahraničí a použití samočinných počítačů pro výpočet „kritické cesty“ a rezerv v jednotlivých projektech umožňují provést některé další úpravy postupu sestavení plánu, které by mohly dále zvýšit možnost rozšíření popsaného postupu sestavení plánu sezónních prací do praxe.

Jednou z těchto možností je např. dostatečné rozvržení „volných rezerv“ na činnosti mimo „kritickou cestu“, jestliže předpokládáme u těchto jednotlivých činností různou jistotu dodržení původně předpokládané doby trvání.

Vyřešením otázky techniky sestavování grafů a současně možnosti provedení výpočtu na samočinném počítači je dán v podstatě předpoklad pro zavedení popsaného postupu do zemědělských podniků. Je ovšem nutné připomenout, že splněním pouze uvedených dvou podmínek by ještě podle dosavadních zkušeností nebyly vytvořeny všechny předpoklady pro široké a účelné rozšíření a maximální využití této metody do zemědělské praxe. Zůstávalo by zde nebezpečí, že grafy budou sestavovány pouze formálně. Takovýto přístup by měl samozřejmě za následek i velmi vysoké procento chyb v sestavených úlohách.

Jak již bylo uvedeno, jedná se o postup podstatně odlišný od dosud užívaných metod. Jak ukazují některé zkušenosti s aplikací matematických metod všeobecně, projevuje se neinformovanost některých pracovníků na jedné straně

také v tom, že v některých případech přeceňují „dokonalost“ metody a předpokládají, že vyřeší vše správně i ze špatně a nedbale sestavených údajů. Protože to ovšem není možné, považují metodu za nesprávnou. Podobný škodlivý extrém je na druhé straně paušální odmítání všech nových metod. Faktem, se kterým je třeba počítat, je skutečnost, že nesprávným postupem lze způsobit, že metoda, která je výhodná a efektivní, nebude správně pochopena a stane se v očích pracovníků provozu neúčelnou „módou“.

Jedním ze základních předpokladů úspěšného využití uvedeného postupu v plánování a řízení sezónních prací je tedy odpovědný a neformální přístup především vedoucích pracovníků k používání těchto nových nástrojů řízení a dodržování zásad, uvedených podrobně v „metodice“.

Literatura

- BUDIL W., 1964, Die Praxis der Netzplanentechnik. Industrielle Organisation 8.
LANGROCK F., GERICKE R., 1965, Die Netzwerktechnik als neue Methode zur Planung und Kontrolle von Forschung und Entwicklung. Wirtschaftswissenschaft 2.
LUSK J., 0000, Konstrukce síťových diagramů metody typu PERT a CPM.
SCHWIM R., 1964, Maximale und minimale Wegzahlen in Netzen. Industrielle Organisation 6.
SKOLKA J., 1964, Nové grafické a početní metody plánování a kontroly složitých činností. Statistika 3.
VLACH V., SCHENK Z., 1963, Podstata metody analýzy kritického průběhu činností ve složitých procesech. Podniková organizace 12.
VLACH V., SCHENK Z., 1964, Analýza kritického průběhu činností metodou CPM přímo ve strukturním diagramu. Podniková organizace 1.
WEBER K., 1963, Planung mit der PERT. Industrielle Organisation 2.
WEBER K., 1964, Planung mit CPM und PERT. Industrielle Organisation 6.
WEBER K., 1965, Planung mit der „Critical Path Method“. Industrielle Organisation 5.
ZELENÝ M., 1964, Analýza složitých procesů metodou kritické cesty. Publikace EML 4. Praha.
ZELENÝ M., 1965, Metody analýzy sítí (CPM, PERT). Ek. mat. obzor 3.
Metoda PERT a kritické cesty (CPM). SKVT Praha, prosinec 1964.

*Ing. Jindřich K u n d r á t, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství
a výživy, Mánesova 75, Praha 2*

ZAMĚŘENÍ MEZINÁRODNÍ KOORDINACE VÝZKUMU V OBLASTI VYUŽITÍ MATEMATICKÝCH METOD V PŘÍŠTÍM OBDOBÍ

V příloze č. 1—2 jsme uveřejnili krátkou informaci o výsledcích jednání porady expertů zemí, zúčastněných na řešení mezinárodně koordinovaného úkolu „Použití ekonomicko-matematických metod a elektronové výpočetní techniky v zemědělství“.

Jedním z výsledků porady bylo vypracování projektu programu koordinace. Celý projekt je z hlediska tématického rozdělen na dvě základní skupiny výzkumných úkolů. Jde o tyto tematické skupiny:

a) *Rozpracování teoretických a metodických otázek zdokonalení plánování a řízení zemědělství na základě využití ekonomicko-matematických metod a výpočetní techniky.*

b) *Rozpracování metodických otázek konstrukce integrovaných informačních a řídicích systémů pro zemědělství.*

Těžiště řešení výzkumných úkolů náležejících do druhé jmenované tematické skupiny se soustřeďuje především na pracovištích SSSR a NDR. Je tomu tak především proto, že v obou těchto zemích je rozvoji výpočetní techniky a jejímu využívání v oblasti zemědělství přikládána vysoká důležitost a řešení těchto otázek je již řadu let podporováno nejvyššími státními orgány. V praktické činnosti se tato situace projevila vytvořením specializovaných institucí, vybavených kádry a technikou na takové úrovni, která umožňuje řešit z uvedené oblasti úkoly, jejichž řešení je pro jiná pracoviště obtížně dostupné.

Vytvoření specializovaných institucí v uvedených zemích neznamena ovšem, že na ostatních pracovištích nebude tato problematika řešena. Vytvoření integrovaného informačního systému se dříve či později stane nezbytností a pro realizaci bude třeba nalézt odpovídající možnosti. Koordinace výzkumu této problematiky za účasti zmíněných pracovišť může podstatně přispět k zefektivnění tvorby konkrétního informačního systému právě tím, že tato konkrétní realizace bude již vycházet z ověřených a vědecky podložených metodických zásad.

Do první tematické skupiny náleží řada úkolů, zařazených v plánech vědecko-výzkumné činnosti pracovišť téměř všech zúčastněných zemí. Tato tematická skupina zahrnuje především tyto otázky:

- vypracování teoretické koncepce optimálního plánování a řízení zemědělství;
- vypracování systému modelů pro řízení a plánování zemědělské výroby na podnikové úrovni;
- metodické otázky použití matematických metod k modelování systémů z oblasti zemědělství.

Zaměření výzkumných prací je zřetelně orientováno na systémový přístup k řešení problémů řízení a plánování zemědělství na různých úrovních (podnik, oblast, centrum). Jedná se jak o otázky teoretické a metodické, jejichž vyřešení je nezbytné pro vytvoření ucelené a fundované teorie optimálního plánování a řízení zemědělství, tak o praktické problémy přímé konstrukce systému modelů pro tuto oblast. Výzkum tedy není orientován pouze na teoretické otázky související s problematikou optimálního plánování.

V seznamu řešených (plánovaných) úkolů je uvedena řada témat, zaměřených na vypracování konkrétního systému modelů pro řízení a plánování, což předpokládá nejenom vyřešení uvedených teoretických otázek, ale i řady metodických problémů spojených s konstrukcí příslušných modelů, definicí jednotlivých částí, zpracování a řešení těchto modelů atd., což ve svém souhrnu představuje konfrontaci navržených teoretických principů s realitou zemědělské praxe a problematikou zdokonalování plánování a řízení na úseku zemědělství a jeho jednotlivých částí.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním zemědělství

PŘÍLOHA ČÍSLA 8-9 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Číslo

8-9

1971

HOSPODAŘENÍ STÁTNÍCH STATKŮ V ROCE 1970

Výrobní ukazatele hospodaření státních statků podle výrobních oblastí v r. 1970
ČSSR

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepařská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
Počet státních statků k 31. 12. 1970	334	42	72	81	59	80
Výměra půdy k 31. 12. 1970 v ha: zemědělské orné	1 432 945 1 015 015	187 746 161 654	312 725 262 307	353 950 256 960	248 577 157 871	329 947 176 223
Průměrný evidenční počet pracovníků úhrnem z toho:	195 441	32 053	50 098	46 657	29 921	36 712
dělníků	170 153	28 251	43 810	40 596	25 842	31 654
tech. hosp. pracovníků	20 946	3 033	5 124	5 225	3 436	4 128
Celkové mzdy pracovníků úhrnem v tis. Kčs*)	4 144 605	670 577	1 061 606	988 061	633 826	790 535
z toho:						
dělníků	3 485 055	570 259	899 399	828 300	529 131	657 966
tech. hosp. pracovníků	586 906	87 366	142 923	145 618	94 265	116 734
Počet odpracovaných hod- din dělníků na 1 ha z. p.	255	328	302	238	226	207
Průměrná měsíční mzda pracovníků úhrnem v Kčs	1 767	1 743	1 766	1 765	1 765	1 794
Stav hospodářského zvířectva k 31. 12. 1970 v ks:						
Skot celkem	852 652	106 039	202 145	216 987	146 472	181 009
z toho krávy	360 433	42 740	88 885	94 087	61 244	73 477
Prasata celkem	771 727	165 732	245 662	205 915	97 285	57 133
z toho prasnice	60 746	14 157	19 647	15 789	7 343	3 810
Ovce	153 720	31 999	36 478	24 788	16 009	44 446
Koně	16 560	2 753	3 502	4 155	2 578	3 572
Drůbež celkem	4 971 608	921 654	1 374 246	1 061 129	829 103	785 476
z toho slepice	2 000 778	369 459	612 061	488 415	358 346	172 497
Průměrná roční dojivost 1 krávy v l	2 498	2 897	2 566	2 398	2 383	2 413
Průměrná roční snáška 1 slepice v ks	190	195	195	184	189	180
Stav traktorů a obilních kombajnů k 31. 12. 1970						
traktorové jednotky (15 k)	44 469	5 927	12 062	10 985	7 067	8 428
obilní kombajny	3 454	471	915	955	578	535
Spotřeba průmyslových hnojiv v hospodářském roce 1969/70 v t č. ž.	259 061	43 385	63 115	63 694	39 930	48 937
Spotřeba č. ž. na 1 ha z. p. v kg	180	231	201	179	160	147

*) bez ostatních osobních výdajů

Výrobní ukazatele hospodaření státních statků podle výrobních oblastí v r. 1970
ČSR

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepařská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
Počet státních statků k 31. 12. 1970	245	7	59	71	51	57
Výměra půdy k 31. 12. 1970 v ha: zemědělské orné	1 065 882 766 907	36 679 32 575	250 683 220 157	319 245 236 618	215 697 140 088	243 578 137 469
Průměrný evidenční počet pracovníků úhrnem	141 132	6 462	41 575	42 093	25 656	25 346
z toho:						
dělníků	122 584	5 728	36 368	36 568	22 105	21 815
tech. hosp. pracovníků	15 549	611	4 252	4 740	2 996	2 950
Celkové mzdy pracovníků úhrnem v tis. Kčs*)	3 048 446	141 059	892 671	899 492	551 049	564 175
z toho:						
dělníků	2 557 883	120 338	756 063	752 915	459 061	469 506
tech. hosp. pracovníků	440 603	18 632	120 650	133 452	83 088	84 781
Počet odpracovaných ho- din dělníků na 1 ha z. p.	244	316	311	237	221	193
Průměrná měsíční mzda pracovníků úhrnem v Kčs	1 800	1 819	1 789	1 781	1 790	1 855
Stav hospodářského zvířectva k 31. 12. 1970 v ks:						
Skot celkem	662 459	21 828	172 056	200 904	130 590	137 081
z toho krávy	283 406	8 506	77 081	87 710	55 184	54 925
Prasata celkem	551 912	38 328	203 405	184 265	87 232	38 682
z toho prasnice	43 253	3 676	16 402	14 380	6 617	2 178
Ovce	54 733	701	18 442	12 983	8 767	13 840
Koně	11 548	395	2 746	3 746	2 185	2 476
Drůbež celkem	3 720 338	192 283	1 278 308	1 015 314	703 915	530 518
z toho slepice	1 579 271	123 417	576 879	470 421	310 719	97 835
Průměrná roční dojivost 1 krávy v l	2 437	2 841	2 555	2 393	2 351	2 369
Průměrná roční snáška 1 slepice v ks	191	202	195	185	191	177
Stav traktorů a obilních kombajnů k 31. 12. 1970						
traktorové jednotky (15 k)	34 118	1 191	10 334	10 108	6 199	6 286
obilní kombajny	2 680	78	780	884	522	416
Spotřeba průmyslových hnojiv v hospodářském roce 1969/70 v t č. ž.	193 229	10 059	52 210	58 804	35 286	36 870
Spotřeba č. ž. na 1 ha z. p. v kg	181	274	208	184	163	151

*) bez ostatních osobních výdajů

Výrobní ukazatele hospodaření státních statků podle výrobních oblastí v r. 1970
SSR

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepářská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
Počet státních statků k 31. 12. 1970	89	35	13	10	8	23
Výměra půdy k 31. 12. 1970 v ha: zemědělské orné	367 063 248 108	151 067 129 079	62 042 42 150	34 705 20 342	32 880 17 783	86 369 38 754
Průměrný evidenční počet pracovníků úhrnem	54 309	25 591	8 523	4 564	4 265	11 366
z toho:						
dělníků	47 569	22 523	7 442	4 028	3 737	9 839
tech. hosp. pracovníků	5 397	2 422	872	485	440	1 178
Celkové mzdy pracovníků úhrnem v tis. Kčs*)	1 096 159	529 518	168 935	88 569	82 777	226 360
z toho:						
dělníků	927 172	449 921	143 336	75 385	70 070	188 460
tech. hosp. pracovníků	146 303	68 734	22 273	12 166	11 177	31 953
Počet odpracovaných ho- din dělníků na 1 ha z. p.	286	332	267	251	252	246
Průměrná měsíční mzda pracovníků úhrnem v Kčs	1 682	1 724	1 652	1 617	1 617	1 660
Stav hospodářského zvířectva k 31. 12. 1970 v ks:						
Skot celkem	190 193	84 211	30 089	16 083	15 882	43 928
z toho krávy	77 027	34 234	11 804	6 377	6 060	18 552
Prasata celkem	219 815	127 404	42 257	21 650	10 053	18 451
z toho prasnice	17 493	10 481	3 245	1 409	726	1 632
Ovce	98 987	31 298	18 036	11 805	7 242	30 606
Koně	5 012	2 358	756	409	393	1 096
Drůbež celkem	1 251 270	729 371	95 938	45 815	125 188	254 958
z toho slepice	421 507	246 042	35 182	17 994	47 627	74 662
Průměrná roční dojvost 1 krávy v l	2 724	2 912	2 640	2 467	2 679	2 542
Průměrná roční snáška 1 slepice ks	185	191	186	163	174	184
Stav traktorů a obilních kombajnů k 31. 12. 1970						
traktorové jednotky (15 k)	10 351	4 736	1 728	877	868	2 142
obilní kombajny	774	393	135	71	56	119
Spotřeba průmyslových hnojiv v hospodářském roce 1969/70 v t č. ž.	65 832	33 326	10 905	4 890	4 644	12 067
Spotřeba č. ž. na 1 ha z. p. v kg	178	220	175	140	138	138

*) bez ostatních osobních výdajů

Finanční ukazatele hospodaření státních statků podle výrobních oblastí v r. 1970
(v tis. Kčs)

ČSSR

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepařská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
Výkony celkem	12 705 509	2 066 240	3 413 124	3 045 254	1 897 204	2 283 687
z toho tržby a výnosy	12 315 596	1 976 975	3 261 397	2 985 804	1 837 376	2 254 044
Hrubý důchod	4 296 527	808 089	1 277 796	1 004 571	543 486	662 585
Čistý zisk +, ztráta -	14 379	116 680	171 847	-15 436	-112 003	-146 709
Dotace, subvence	850 205	57 224	140 173	206 481	200 657	245 670
Náklady, výdaje a rozdě- lení výsledku hospodaření: materiálové a jiné náklady celkem	8 408 982	1 258 151	2 135 328	2 040 683	1 353 718	1 621 102
mzdy a odměny za práci	3 879 634	615 015	999 475	928 514	597 861	738 769
Společenská spotřeba celkem	66 707	7 710	37 756	29 584	— 77	-8 266
Oprávký k základním prostředkům	10 356 716	1 223 836	3 238 568	2 719 201	1 531 925	1 623 186
Hodnota základních prostředků	25 446 986	3 694 465	7 043 940	6 172 154	3 797 495	4 738 932
Hodnota budov a staveb	19 134 953	2 583 036	5 189 277	4 714 535	2 935 030	3 713 075
Oprávký k budovám a stavbám	7 482 814	776 150	2 430 506	2 013 648	1 140 610	1 121 900
Hodnota základních prostředků:						
na 1 ha z. p. v Kčs	17 758	19 677	22 524	17 437	15 276	14 362
na 1 pracovníka v Kčs	138 483	120 572	150 888	139 166	134 662	139 874
Materiálová spotřeba celkem	6 195 800	965 190	1 571 440	1 518 458	982 996	1 157 716
z toho:						
nakoupených osiv a sadby	477 404	55 369	100 690	116 668	88 249	116 428
nakoupených hnojiv	742 542	121 053	177 858	184 372	118 210	141 059
pohonných látek a mazadel	461 348	74 745	119 528	110 986	71 892	84 197
nakoupených krmiv a steliv	2 235 792	359 096	599 171	565 432	350 208	361 885
Hrubá zemědělská pro- dukce celkem na 1 ha z. p. v Kčs	7 442	9 576	9 714	7 414	6 177	5 067
Celková hrubá produkce na 1 ha z. p. v Kčs	9 142	11 841	11 923	8 938	7 434	6 484
Výsledná zemědělská produkce na 1 ha z. p. v Kčs	5 385	7 259	7 332	5 312	4 300	3 377

Finanční ukazatele hospodaření státních statků podle výrobních oblastí v r. 1970
(v tis. Kčs)

ČSR

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepařská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
Výkony celkem	9 589 590	499 760	2 940 987	2 805 884	1 675 886	1 667 073
z toho tržby a výnosy	9 342 590	488 703	2 818 931	2 755 713	1 630 794	1 648 449
Hrubý důchod	3 245 416	214 074	1 132 709	933 801	493 501	471 331
Čistý zisk +, ztráta -	110 009	68 876	208 017	10 464	-74 266	-103 082
Dotace, subvence	675 017	1 839	115 849	186 516	173 410	197 403
Náklady, výdaje a rozdě- lení výsledku hospodaření:						
materiálové a jiné náklady celkem	6 344 174	285 686	1 808 278	1 872 083	1 182 385	1 195 742
mzdy a odměny za práci	2 855 565	127 933	838 499	842 755	518 882	527 496
Společenská spotřeba celkem	143 055	15 541	63 068	41 360	16 432	6 654
Oprávky k základním prostředkům	8 655 250	321 780	2 991 121	2 581 480	1 450 230	1 310 639
Hodnota základních prostředků	19 600 475	861 039	6 126 870	5 689 108	3 385 476	3 537 982
Hodnota budov a staveb	14 919 260	590 034	4 578 010	4 343 062	2 625 881	2 782 273
Oprávky k budovám a stavbám	6 451 949	207 938	2 291 524	1 932 495	1 078 674	941 318
Hodnota základních prostředků:						
na 1 ha z. p. v Kčs	18 388	23 474	24 440	17 820	15 695	14 525
na 1 pracovníka v Kčs	147 642	138 720	158 875	141 894	140 156	149 055
Materiálová spotřeba celkem	4 615 799	210 008	1 317 213	1 390 091	850 204	848 283
z toho:						
nakoupených osiv a sadby	377 531	15 158	83 667	107 097	79 075	92 534
nakoupených hnojiv	555 300	26 428	147 523	170 869	104 263	106 217
pohonných látek a mazadel	345 910	16 013	101 675	102 249	63 597	62 376
nakoupených krmiv a steliv	1 617 210	58 461	488 624	514 460	302 590	253 075
Hrubá zemědělská pro- dukce celkem na 1 ha z. p. v Kčs	7 636	11 685	10 568	7 622	6 402	5 123
Celková hrubá produkce na 1 ha z. p. v Kčs	9 430	16 133	13 067	9 205	7 721	6 492
Výsledná zemědělská produkce na 1 ha z. p. v Kčs	5 530	9 045	8 044	5 476	4 470	3 428

Finanční ukazatele hospodaření státních statků podle výrobních oblastí v r. 1970
(v tis. Kčs)

SSR

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepařská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
Výkony celkem	3 115 919	1 566 480	472 137	239 370	221 318	616 614
z toho tržby a výnosy	2 973 006	1 488 272	442 466	230 091	206 582	605 595
Hrubý důchod	1 051 111	594 015	145 087	70 770	49 985	191 254
Čistý zisk +, ztráta -	-95 630	47 804	-36 170	-25 900	-37 737	-43 627
Dotace, subvence	175 188	55 385	24 324	19 965	27 247	48 267
Náklady, výdaje a rozdě- lení výsledku hospodaření:						
materiálové a jiné						
náklady celkem	2 064 808	972 465	327 050	168 600	171 333	425 360
mzdy a odměny za práci	1 024 069	487 082	160 976	85 759	78 979	211 273
Společenská spotřeba celkem	-76 348	-7 831	-25 312	-11 776	-16 509	-14 920
Oprávký k základním prostředkům	1 701 466	902 056	247 447	137 721	101 695	312 547
Hodnota základních prostředků	5 846 511	2 833 426	917 070	483 046	412 019	1 200 950
Hodnota budov a staveb	4 215 693	1 993 002	611 267	371 473	309 149	930 802
Oprávký k budovám a stavbám	1 030 865	568 212	138 982	81 153	61 936	180 582
Hodnota základních prostředků:						
na 1 ha z. p. v Kčs	15 927	18 756	14 781	13 918	12 530	13 904
na 1 pracovníka v Kčs	114 639	115 962	112 953	113 470	101 858	118 390
Materiálová spotřeba celkem	1 580 001	755 182	254 227	128 367	132 792	309 433
z toho:						
nakoupených osiv a sadby	99 873	40 211	17 023	9 571	9 174	23 894
nakoupených hnojiv	187 242	94 625	30 335	13 503	13 947	34 832
pohonných látek a mazadel	115 438	58 732	17 853	8 737	8 295	21 821
nakoupených krmiv a steliv	618 582	300 635	110 547	50 972	47 618	108 810
Hrubá zemědělská pro- dukce celkem na 1 ha z. p. v Kčs	6 883	9 064	6 265	5 506	4 729	4 909
Celková hrubá produkce na 1 ha z. p. v Kčs	8 306	10 800	7 305	6 486	5 584	6 460
Výsledná zemědělská produkce na 1 ha z. p. v Kčs	4 966	6 826	4 459	3 811	3 203	3 234

Výrobní ukazatele státních statků v roce 1970 podle krajů

Ukazatel	Kraj									
	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Počet státních statků k 31. 12. 1970	44	24	38	48	29	26	36	32	29	28
Výměra půdy k 31. 12. 1970 v ha: zemědělské orné	176 127 154 153	123 039 68 687	169 891 110 392	218 003 149 659	115 028 80 344	110 651 90 987	153 143 112 685	125 615 108 646	114 413 55 405	127 035 84 057
Průměrný evidenční počet pracovníků úhrnem z toho:	28 272	13 722	17 965	26 988	15 588	18 840	19 757	22 096	15 050	17 163
dělníků	24 797	11 938	15 358	23 222	13 588	16 593	17 088	19 511	13 119	14 939
tech. hosp. pracovníků	2 861	1 511	2 251	3 055	1 769	1 904	2 198	2 081	1 547	1 769
Průměrná měsíční mzda pracovníků úhrnem	1 760	1 848	1 873	1 804	1 818	1 770	1 767	1 755	1 629	1 634
Mechanizační prostředky k 31. 12. 1970:										
traktorové jednotky (15 k)	6 907	3 144	4 811	6 940	3 951	3 864	4 501	3 949	2 905	3 497
obilné kombajny	509	272	409	582	269	284	355	308	186	280
Spotřeba č. ž. na 1 ha z. p. v kg	203	139	171	170	180	235	179	221	139	173
Početní stavy hospodářských zvířat k 31. 12. 1970:										
Skot celkem	124 486 56 228	70 928 29 050	99 592 41 954	123 475 53 472	79 900 33 867	70 201 28 623	93 877 40 212	72 560 30 061	56 488 23 120	61 145 23 846
Prasata celkem	144 818 11 043	47 043 3 655	63 757 4 820	95 680 8 249	52 057 3 575	87 158 7 751	61 399 4 160	103 238 9 035	46 083 3 734	70 494 4 724
Průměrná roční dojivost 1 krávy v l	2 438	2 362	2 402	2 283	2 557	2 738	2 421	2 958	2 644	2 505
Průměrná roční snáška 1 slepice v ks	186	175	191	192	199	197	177	196	181	175

Finanční ukazatele státních statků v roce 1970 podle krajů

Ukazatel	Kraj									
	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Tržby a výnosy v tis. Kčs										
Výkony celkem	1 999 266	878 683	1 281 863	1 781 628	1 076 588	1 315 590	1 255 972	1 368 998	805 050	941 871
z toho tržby	1 936 080	871 337	1 251 943	1 700 368	1 063 157	1 285 096	1 234 609	1 313 288	782 597	877 121
Z celkových tržeb a výnosů připadá na:										
tržby z výrobní činnosti	1 679 588	638 382	951 632	1 339 619	838 158	1 100 259	926 923	1 143 318	559 294	648 339
z toho tržby ze zem. výroby celkem	1 589 577	598 798	906 821	1 252 185	760 894	928 982	855 325	1 018 780	485 257	591 748
Hrubý důchod	748 391	310 544	377 868	526 649	369 153	529 003	383 808	573 637	247 630	229 844
Čistý zisk +, ztráta —	130 335	2 569	—35 346	—82 433	22 357	117 546	—45 019	101 139	—58 355	—138 414
Dotace, subvence	72 931	76 328	102 854	213 384	55 654	39 691	114 175	47 963	64 444	63 051
Hodnota základních prostředků celkem	3 823 880	1 933 664	2 716 602	3 991 184	2 136 325	2 384 269	2 614 551	2 409 606	1 557 419	1 879 486
Hodnota základních prostředků na 1 ha z. p. v Kčs	21 710	15 715	15 990	18 307	18 572	21 547	17 072	19 182	13 612	14 795
Hodnota základních prostředků na 1 pracovníka v Kčs	143 679	149 098	159 443	161 207	142 907	130 975	143 467	115 801	114 549	113 256

HOSPODAŘENÍ JZD V ROCE 1970

Vybrání ukazatelé hospodaření JZD

v mil. Kčs

Ukazatel	Celkem	V tom výrobní oblast				
		kuku- říčná	řepařská	brambo- rářská	brambo- rářsko- ovesná	horská
ČSSR						
Hrubá zemědělská produkce	36 388	7 563	12 752	10 803	3 797	1 473
Výsledná zemědělská produkce	26 934	6 044	9 734	7 637	2 571	948
Hrubý důchod	20 934	4 589	7 113	5 774	2 214	1 244
Čistý zisk	5 454	1 385	2 225	1 245	401	198
Výkony celkem	41 495	8 622	13 836	11 917	4 610	2 510
Akumulace celkem ¹⁾	3 497	774	1 166	952	398	207
Společenská spotřeba celkem ¹⁾	322	70	121	86	30	15
Základní prostředky celkem	55 573	9 066	18 537	17 933	6 809	3 228
Oprávký k základním prostředkům	20 555	2 733	7 384	7 026	2 466	946
ČSR						
Hrubá zemědělská produkce	25 159	1 081	10 830	9 383	3 194	671
Výsledná zemědělská produkce	18 439	870	8 294	6 662	2 169	444
Hrubý důchod	13 608	676	5 938	4 721	1 768	505
Čistý zisk	3 763	223	1 976	1 113	361	90
Výkony celkem	27 112	1 251	11 445	9 676	3 655	1 085
Akumulace celkem ¹⁾	2 242	110	953	772	321	86
Společenská spotřeba celkem ¹⁾	225	11	105	75	25	9
Základní prostředky celkem	39 443	1 390	15 737	15 275	5 609	1 432
Oprávký k základním prostředkům	16 021	447	6 619	6 317	2 150	488
SSR						
Hrubá zemědělská produkce	11 229	6 482	1 922	1 420	603	802
Výsledná zemědělská produkce	8 495	5 174	1 440	975	402	504
Hrubý důchod	7 326	3 913	1 175	1 053	446	739
Čistý zisk	1 691	1 162	249	132	40	108
Výkony celkem	14 383	7 371	2 391	2 241	955	1 425
Akumulace celkem ¹⁾	1 255	664	213	180	77	121
Společenská spotřeba celkem ¹⁾	97	59	16	11	5	6
Základní prostředky celkem	16 130	7 676	2 800	2 658	1 200	1 796
Oprávký k základním prostředkům	4 534	2 286	765	709	316	458

¹⁾ bez převodu z fondu KSP do fondu výstavby

Vybraní ukazatele hospodaření JZD v roce 1970 podle výrobních oblastí

Území, výrobní oblast	Počet JZD	Výměra společné půdy v ha k 30. 6.		Počet trvale činných pracov- níků	Počet PJ (norem) odpracova- ných celkem	Počet odpracova- ných dnů celkem ³⁾	Mzdy a od- měny za prá- ci v tis. Kčs ¹⁾	Mzdy a od- měny za prá- ci v tis. Kčs ²⁾	Základní odměny družstev- níků v tis. Kčs	Odměny v naturáliích celkem v tis. Kčs
		země- dělské	orné							
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ČSSR celkem	6 270	3 957 263	3 026 315	716 867	450 870 957	201 574 819	13 624 009	12 610 475	9 884 719	467 056
K	810	719 079	614 201	143 373	84 994 209	39 419 917	2 803 299	2 569 891	2 039 550	170 272
Ř	1 763	1 114 181	958 759	220 956	152 353 187	62 301 061	4 354 626	3 973 969	3 203 045	90 331
B	2 151	1 272 170	954 748	214 103	132 270 213	60 610 618	3 968 694	3 707 228	2 903 381	125 955
B—O	1 029	547 205	361 067	88 763	52 492 946	24 677 978	1 561 834	1 471 507	1 148 007	52 785
H	517	304 628	137 540	49 681	28 760 402	14 565 245	935 556	887 880	590 736	27 713
ČSR celkem	4 317	2 496 317	2 014 940	453 566	307 529 175	127 707 193	8 689 044	8 009 258	6 560 364	173 004
K	110	86 322	72 470	21 653	13 735 811	5 670 410	400 302	360 858	301 812	8 918
Ř	1 395	864 971	773 954	175 242	127 266 491	49 517 834	3 539 686	3 205 019	2 647 177	36 185
B	1 745	1 029 502	809 120	169 698	111 224 040	48 223 188	3 185 567	2 966 069	2 425 108	84 202
B—O	820	413 496	297 101	67 115	41 657 037	18 701 324	1 198 840	1 129 284	912 338	37 276
H	247	102 026	62 295	19 858	13 645 796	5 594 437	364 649	348 028	273 929	6 423
SSR celkem	1 953	1 460 946	1 011 375	263 310	143 341 782	73 867 626	4 934 965	4 601 217	3 324 355	294 052
K	700	632 757	541 731	121 720	71 258 398	33 749 507	2 402 997	2 209 033	1 737 738	161 354
Ř	368	249 210	184 805	45 714	25 086 696	12 783 227	814 940	768 950	555 868	54 146
B	406	242 668	145 628	44 405	21 046 173	12 387 430	783 127	741 159	478 273	41 753
B—O	209	133 709	63 966	21 648	10 835 909	5 976 654	362 994	342 223	235 669	15 509
H	270	202 602	75 245	29 823	15 114 606	8 970 808	570 907	539 852	316 807	21 290

¹⁾ včetně podílu na hospodářských výsledcích

²⁾ bez podílu na hospodářských výsledcích

³⁾ včetně učňů

Výrobní oblasti: K — kukuřičná, Ř — řeparská, B — bramborářská, B—O — bramborářsko-ovesná, H — horská

Početní stavy hospodářského zvířectva v JZD k 31. 12. 1970 podle výrobních oblastí

Území, výrobní oblast	Skot		Prasata		Ovce	Drůbež		Průměrný počet		
	celkem	z toho krávy	celkem	z toho prasnice		celkem	z toho slepice	krav	prasníc	slepíc
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ČSSR celkem	2 512 481	1 035 275	3 038 982	332 546	434 473	9 388 358	4 011 109	1 019 768	319 093	4 058 409
K	387 585	143 898	776 063	83 047	112 691	1 949 958	596 158	138 549	78 026	586 976
Ř	785 808	333 935	1 049 752	109 920	84 824	3 401 920	1 626 979	328 447	105 888	1 656 130
B	840 164	355 004	870 551	98 610	105 444	3 069 448	1 387 290	350 500	94 365	1 386 244
B—O	335 983	138 711	267 650	31 487	54 081	844 151	356 535	139 479	31 890	379 012
H	162 941	63 727	74 966	9 482	77 433	122 881	44 147	62 793	8 924	50 047
ČSR celkem	1 804 606	763 855	1 936 344	208 631	52 271	6 694 829	3 117 109	758 347	203 587	3 257 524
K	56 075	21 564	81 596	9 098	3 273	389 510	142 489	21 144	8 597	134 539
Ř	660 614	284 649	849 931	87 417	17 582	2 951 606	1 468 059	280 836	84 842	1 516 752
B	731 746	310 977	749 876	83 270	16 760	2 587 473	1 158 149	310 346	81 123	1 224 310
B—O	280 807	116 127	228 000	25 490	9 960	691 534	321 803	115 755	25 788	349 930
H	75 364	30 538	26 941	3 356	4 696	74 706	26 609	30 266	3 237	31 993
SSR celkem	707 875	271 420	1 102 638	123 915	382 202	2 693 529	894 000	261 421	115 506	800 885
K	331 510	122 334	694 467	73 949	109 418	1 560 448	453 669	117 405	69 429	452 437
Ř	125 194	49 286	199 821	22 503	67 242	450 314	158 920	47 611	21 046	139 378
B	108 418	44 027	120 675	15 340	88 684	481 975	229 141	40 154	13 242	161 934
B—O	55 176	22 584	39 650	5 997	44 121	152 617	34 732	23 724	6 102	29 082
H	87 577	33 189	48 025	6 126	72 737	48 175	17 538	32 527	5 687	18 054

Spotřeba vlastních výrobků a materiálové náklady v JZD v roce 1970

v tis. Kčs

IIX

Území, výrobní oblast	Spotřeba vlastních výrobků celkem ¹⁾	Z toho			Materiálové a jiné náklady	Z toho				
		osiv a sadby	krmiv a steliv	statkových hnojiv		spotřeba		opravy a udržování	přepravné	odpisy základních prostředků
						materiálu	energie			
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ČSSR celkem	9 801 445	857 816	6 999 819	1 143 217	20 561 352	15 067 997	388 458	625 372	143 429	1 957 779
K	1 574 946	146 240	1 063 033	188 783	4 032 654	3 142 749	61 860	103 385	22 996	336 609
Ř	3 203 738	226 748	2 275 882	367 382	6 723 699	4 869 688	135 409	208 467	44 903	641 706
B	3 249 951	312 170	2 348 642	383 079	6 142 641	4 417 951	123 129	196 329	40 467	617 393
B—O	1 246 590	133 323	908 787	144 517	2 396 613	1 723 870	45 187	74 397	19 730	243 081
H	526 220	39 335	403 475	59 456	1 265 745	913 739	22 873	42 794	15 333	118 990
ČSR celkem	7 098 962	609 497	5 033 734	823 787	13 503 909	9 718 597	282 474	429 402	88 521	1 352 034
K	263 751	14 547	161 098	24 037	575 003	427 085	12 073	22 636	2 700	50 318
Ř	2 727 455	183 133	1 926 709	312 061	5 507 468	3 960 114	116 894	177 293	35 801	538 832
B	2 822 067	276 073	2 016 278	335 994	4 954 786	3 553 114	105 302	154 237	28 376	512 913
B—O	1 049 588	118 257	755 823	122 770	1 886 524	1 352 060	37 113	55 725	14 170	197 401
H	236 101	17 487	173 826	28 925	580 128	426 224	11 092	19 511	7 474	52 570
SSR celkem	2 702 483	248 319	1 966 085	319 430	7 057 443	5 349 400	105 984	195 970	54 908	605 745
K	1 311 195	131 693	901 935	164 746	3 457 651	2 715 664	49 787	80 749	20 296	286 291
Ř	476 283	43 615	349 173	55 321	1 216 231	909 574	18 515	31 174	9 102	102 874
B	427 884	36 097	332 364	47 085	1 187 855	864 837	17 827	42 092	12 091	104 480
B—O	197 002	15 066	152 964	21 747	510 089	371 810	8 074	18 672	5 560	45 680
H	290 119	21 848	229 649	30 531	685 617	487 515	11 781	23 283	7 859	66 420

¹⁾ ve stálých cenách

Území, výrobní oblast	Spotřeba materiálu celkem	Z toho spotřeba								
		nakoupených		pohon- ných látek a mazadel	chemických prostředků a ost. na- koupeného materiálu pro RV	nakoupených krmiv a steliv	nákupní ceny zvířat	stavebního materiálu	náhradních součástek a materiálu pro opravy	ostatního nakoupe- ného materiálu
		osiv a sadby	hnojiv							
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ČSSR celkem	20 561 352	1 289 919	1 918 781	1 387 245	236 148	5 171 425	1 297 952	1 352 327	1 299 773	1 114 427
K	4 032 654	231 907	413 074	280 361	56 204	1 235 464	260 906	242 277	232 356	190 200
Ř	6 723 699	434 718	595 719	444 791	100 178	1 691 050	435 494	466 279	423 188	278 271
B	6 142 641	389 503	583 272	416 273	55 019	1 513 667	360 179	386 124	402 652	311 262
B—O	2 396 613	163 081	226 241	163 201	17 563	510 950	139 913	168 424	161 973	172 524
H	1 265 745	70 710	100 475	82 619	7 184	220 294	101 460	89 223	79 604	162 170
ČSR celkem	13 503 909	905 895	1 235 073	893 775	169 003	3 265 788	721 184	921 221	891 519	715 139
K	575 003	46 407	54 714	36 523	12 582	136 092	32 449	47 816	34 153	26 349
Ř	5 507 468	369 269	480 036	360 240	91 410	1 361 461	330 153	386 577	360 181	220 787
B	4 954 786	327 078	482 039	334 983	47 831	1 266 577	240 778	305 007	333 256	215 565
B—O	1 886 524	132 583	180 527	126 335	14 381	406 988	84 517	137 941	130 289	138 499
H	580 128	30 558	37 757	35 694	2 799	94 670	33 287	43 880	33 640	113 939
SSR celkem	7 057 443	384 024	683 708	493 470	67 145	1 905 637	576 768	431 106	408 254	399 288
K	3 457 651	185 500	358 360	243 838	43 622	1 099 372	228 457	194 461	198 203	163 851
Ř	1 216 231	65 449	115 683	84 551	8 768	329 589	105 341	79 702	63 007	57 484
B	1 187 855	62 425	101 233	81 290	7 188	247 090	119 401	81 117	69 396	95 697
B—O	510 089	30 498	45 714	36 866	3 182	103 962	55 396	30 483	31 684	34 025
H	685 617	40 152	62 718	46 925	4 385	125 624	68 173	45 343	45 964	48 231

Území, výrobní oblast	Výrobní fondy celkem ¹⁾	Z toho fond					Nevýrobní fondy celkem	V tom fond		
		základ- ních pro- středků a investic	výstavby	provoz- ních pro- středků	rezervní	investic do půdy		pracujících	kulturních a sociálních potřeb	bytové výstavby
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ČSSR celkem	58 065 141	31 524 818	2 114 294	17 036 771	6 576 526	53 778	1 603 530	199 949	289 254	1 114 327
K	10 920 449	5 968 990	369 847	3 213 397	1 329 832	13 562	378 019	94 349	43 938	239 732
Ř	18 991 020	10 176 849	784 706	5 601 283	2 164 123	21 210	502 711	80 509	99 597	322 605
B	17 633 999	9 467 601	585 726	5 280 880	1 932 141	12 829	433 873	8 009	92 347	333 517
B—O	7 008 085	3 865 761	240 065	2 051 743	729 132	4 487	179 700	4 245	34 520	140 935
H	3 511 588	2 045 617	133 950	889 468	421 299	1 690	109 227	12 837	18 852	77 538
ČSR celkem	39 486 458	21 147 011	1 503 230	11 688 669	4 390 930	38 191	1 034 606	107 551	226 852	700 203
K	1 583 625	925 247	62 647	452 902	140 346	1 662	43 301	3 066	9 505	30 730
Ř	15 893 514	8 464 492	697 131	4 664 547	1 811 715	20 790	411 489	56 699	92 486	262 304
B	14 844 072	7 805 804	495 708	4 513 017	1 670 062	10 562	382 482	35 089	83 774	263 619
B—O	5 739 716	3 115 013	201 212	1 693 833	610 437	4 407	149 159	10 084	31 285	107 790
H	1 425 531	836 455	46 532	364 370	158 370	770	48 175	2 613	9 802	35 760
SSR celkem	18 578 683	10 377 807	611 064	5 348 102	2 185 596	15 587	568 924	92 398	62 402	414 124
K	9 336 824	5 043 743	307 200	2 760 495	1 189 485	11 900	334 718	91 283	34 433	209 002
Ř	3 097 506	1 712 357	87 575	936 736	352 408	420	91 222	23 810	7 111	60 301
B	2 789 927	1 661 797	90 018	767 863	262 079	2 267	51 391	—27 080	8 573	69 898
B—O	1 268 369	750 798	38 853	357 910	118 695	80	30 541	—5 839	3 235	33 145
H	2 086 057	1 209 162	87 418	525 098	262 929	920	61 052	10 224	9 050	41 778

¹⁾ včetně zvláštního fondu družstevních organizací

Počet JZD ve výrobních oblastech podle výše HZP na 1 ha zemědělské půdy, hrubého důchodu na 1 odpracovaný den a celkové odměny za PJ v roce 1970 v ČSSR*) počet JZD v %

Výrobní oblast	Počet JZD s hrubou zemědělskou produkcí na 1 ha zemědělské půdy v Kčs											
	do 2399	2400—3599	3600—4799	4800—5999	6000—7199	7200—8399	8400—9599	9 600—10 799	10 800—11 999	12 000—13 199	13 200—14 399	od 14 400
K	0,0	0,0	0,0	0,6	1,0	1,2	1,0	2,7	2,2	2,7	1,9	1,8
Ř	0,0	0,0	0,0	0,6	1,2	1,9	1,9	3,3	4,2	2,4	4,5	4,8
B	0,1	0,3	1,3	2,2	2,8	4,6	6,0	4,0	1,9	1,0	0,1	0,3
B—O	0,4	0,6	1,5	1,2	4,5	6,6	4,0	2,4	0,3	0,1	0,1	0,0
H	0,4	1,3	0,9	3,0	3,6	1,8	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0
celkem	0,9	2,2	3,7	7,6	13,1	16,1	13,2	12,7	8,7	6,2	6,6	6,9

Výrobní oblast	Počet JZD podle hrubého důchodu na 1 odpracovaný den v Kčs											
	do 40	41—48	49—55	56—63	64—71	72—79	80—87	88—95	96—103	104—111	112—119	od 120
K	0,0	0,0	0,1	0,4	0,3	0,7	0,6	0,7	1,2	0,9	2,2	8,0
Ř	0,1	0,0	0,0	0,3	0,4	1,2	1,5	1,6	2,8	3,0	2,7	11,2
B	0,1	0,3	0,7	1,0	1,6	2,4	2,8	3,6	3,9	2,5	2,5	3,3
B—O	0,1	0,3	0,1	1,0	2,1	2,5	2,7	4,0	3,3	2,6	1,0	2,1
H	0,1	0,3	0,4	1,0	0,9	1,3	1,0	2,2	1,6	0,7	0,7	1,2
celkem	0,6	0,9	1,5	3,9	5,4	8,3	8,7	12,4	13,0	9,6	9,3	25,9

Výrobní oblast	Počet JZD podle celkové odměny za PJ v Kčs											
	minus až + 11,90	do 13,90	15,90	17,90	19,90	21,90	23,90	25,90	27,90	29,90	31,90	od 32
K	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,4	1,9	1,5	2,1	1,3	7,2
Ř	0,0	0,0	0,0	0,4	0,6	1,9	2,7	2,8	4,3	2,7	2,2	7,1
B	0,0	0,0	0,0	0,4	0,3	2,4	2,2	2,4	4,0	2,4	3,1	7,7
B—O	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,4	1,6	2,2	3,9	3,1	1,9	8,0
H	0,0	0,0	0,1	0,1	1,0	0,7	1,2	1,6	1,2	1,5	0,6	3,6
celkem	0,0	0,0	0,1	1,3	2,5	6,0	8,3	11,2	15,1	11,9	9,3	33,7

*) Data z výběrového šetření JZD

Vybrání ukazatele hospodaření JZD v roce 1970 podle krajů (oblastí)

Ukazatel	Kraj							Oblast		
	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Výcho- do- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenská	Středo- slovenská	Výcho- do- slovenská
a	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Počet JZD ¹⁾	626	560	330	192	859	1 220	530	795	512	646
Výměra společné zemědělské půdy (k 30. 6.) v ha	435 901	375 677	215 487	123 527	443 072	632 188	270 465	656 343	364 216	440 387
Počet trvale činných pracovníků	75 580	54 868	30 658	22 088	80 525	134 475	55 372	131 262	59 531	72 517
Počet odpracovaných dnů celkem v tis. ²⁾	21 613	15 467	8 916	6 539	22 598	36 752	15 955	36 402	17 106	20 411
Hrubá zem. produkce v mil. Kčs	4 605	3 232	1 802	1 336	4 603	6 634	2 947	6 981	2 047	2 201
Výsledná zem. produkce v mil. Kčs	3 490	2 236	1 257	1 055	3 314	4 921	2 166	5 587	1 431	1 477
Výkony celkem v mil. Kčs	4 806	3 159	1 739	1 648	4 719	7 647	3 394	8 026	3 015	3 342
Hrubý důchod v mil. Kčs	2 407	1 587	867	859	2 311	3 915	1 662	4 336	1 441	1 549
Čistý zisk v mil. Kčs	729	387	200	265	609	1 118	455	1 361	219	111
Čistý zisk vč. dotací v mil. Kčs	785	438	242	286	676	1 231	508	1 427	337	214
Materiálové a jiné náklady v mil. Kčs	2 399	1 572	873	789	2 408	3 731	1 732	3 690	1 574	1 794
Akumulace celkem v mil. Kčs	374	250	154	123	371	686	286	765	250	241
Společenská spotřeba v mil. Kčs	50	23	11	15	37	58	29	63	15	19
Odměny za práci celkem v mil. Kčs ³⁾	1 512	1 063	587	548	1 487	2 437	1 061	2 621	1 086	1 229
Základní prostředky v mil. Kčs	7 713	5 272	2 876	2 561	6 889	9 709	4 423	8 073	3 763	4 294

¹⁾ Počet JZD, za něž byl zpracován roční výkaz
Pramen dat: roční výkazy JZD

²⁾ Včetně učňů

³⁾ Včetně podílu na hospodářských výsledcích (včetně učňů)